1993

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات-سەن-
ئەتچىلەر بىرلەشمىسى بىلەن شىنجاڭ
تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بىرلىشىپ ئۆتكۈز-
گەن «كۆكلەم بەزمىسى» دىن كۆرۈ-
نۈشلەر

تۇردى ئېلى فوتوسى

تەڭرىتاغ
قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال
دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب
1991 - يىل 3 - سان

مۇندەرىجە

ئەدەبىي ئاخبارات

يېڭى جەنىيىلىك 1976 - يىلىدا .... فەن شياۋ 1
سۇلايمان ئابدۇللا تەرجىمىسى

پوۋېست

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس .... قادىر ئارسلان 36

ھېكايىلەر

قەشقەر كوچىلىرى .... سەبرى 17
باھاردەك ئىللىق .... قاھار جېلىل 29

شېئىرلار

خاتىرىدىن تەرمىلەر .... ياسىن مۇخپۇل 80

ماقالىلەر

20 - ئەسىر ئەدەبىياتى توغرىسىدا قىسقىچە تەھلىل .... ياك خۇەنشىن 101
سىدىقھاجى روزى تەرجىمىسى
سەنئەتتە «قاتلام» ۋە «قاتلام نەزەرىيىسى» .... تۇرسۇن كەلپىن 96
قوبۇل قىلىش .... ئابدۇۋەلى ئابدۇقېيۇم 112

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

ئاسمىنىمنى ئىزدەيدۇ قۇياش ...... ئەزىزى 91

شېئىرلار ...... پەرھات ئىلياس 93

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار ...... ئەزىزى 111

مۇقاۋا 1 - بەتتە: ئاتاقلىق ياش ئۇسسۇلچى دىلنار ئابدۇللا.
تۇردى ئېلى فوتوسى

بۇ ساندىكى قىستۇرما سۈرەتلەرنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى

مەسئۇل مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت

مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر

مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

يې جەنىڭ 1976 - يىلىدا

(ئەدەبىي ئاخبارات)

فەن شياۋ

سۇلايمان ئابدۇللا تەرجىمىسى

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

ماۋزېدۇڭ ماۋيۈەنشىننىڭ دوكلاتىنى كۆرۈپ، 4 - ئاينىڭ 6 - كۈنى سائەت 11 دە «ياخشى، ياخشى، ياخشى» دەپ تەستىق سالدى.

4 - ئاينىڭ 7 - كۈنى سەھەردە ماۋيۈەنشىن مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسىنىڭ مۇزاكىرە قىلغان بىر نەچچە مەسىلىسىنى جۇشىغا دوكلات قىلدى:

— خۇاگوفېڭ بېيجىڭدا يۈز بەرگەن ۋەقەنى پۈتۈن مەملىكەتكە ئۇقتۇرۇشنى تەكلىپ قىلدى. بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم بۇ ئۇقتۇرۇشنى تەييارلاۋاتىدۇ. مەركەز ھۆججەت تارقاتماقچى... جۇشى بۇنىڭغا:

— ئوچۇق تارقىتىڭلار، — دەپ جاۋاب بەردى. ماۋيۈەنشىن:

— گېزىتتە ئېلان قىلامدۇق؟

جۇشى ئۈستەل ئۈستىدىكى «خەلق گېزىتى» نىڭ 3 - نۇسخىسىنى يەنى «مەسىلىلەر يىغىندىسى» نى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: — مۇشۇنىڭدا تارقاتسا بولىدۇ، — دېدى. ماۋيۈەنشىن يەنە:

— بېيجىڭ شەھىرىنىڭ دوكلاتىنى ھۆججەت قىلىپ تارقىتامدۇق، — دەپ سورىدى.

— تارقاتمىسا بولمايدۇ، — دەپ كەسكىن جاۋاب بەردى جۇشى.

جۇشى يەنە: دېڭنىڭ پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەزىپىسىنى ئېلىپ تاشلاش، پارتىيىلىكىنى ساقلاپ قېلىش، كېيىنكى ئىپادىسىگە قاراش قاتارلىق ئۈچ مەسىلىنى 3 - ئومۇمىي يىغىن ئېچىلغاندا قاراپ ماقۇللاش توغرىسىدا يوليورۇق بەردى. شۇنداق قىلىپ دېڭنىڭ تەقدىرى بەلگىلەندى. بۇ توغرۇلۇق يې جەنىڭ، دېڭ شياۋپىڭلارنىڭ كۆڭلىدە ئاللىبۇرۇن سان بار ئىدى.

جۇشىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ماۋيۈەنشىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي: — بەك ياخشى... 3 - ئومۇمىي يىغىندا رەسمىيەتنى تولۇقلىساق، مەركەزنىڭ قارارىنى ئوچۇق ئېلان قىلامدۇق؟ — دەپ سورىدى. ماۋجۇشى قىلچە ئىككىلەنمەستىن:

— مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسى قارار قىلغاندىكىن گېزىتتە ئېلان قىلسا بولىدۇ، — دېدى. ئىككىيلەننىڭ سۆھبىتى بىر سائەت داۋاملاشتى. جۇشىغا ھاردۇق يەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنە ئۆزىنى روھلۇق تۇتۇپ:

— شۇنداق، بۇ نۆۋەتتىكى 1 - پايتەخت، 2 - تيەنئەنمېن، 3 - كۆيدۈرۈش-

ئۇرۇش. بۇ ئۈچ مەسىلىنىڭ خاراكتېرى ئۆزگىرىپ كەتتى. شۇڭلاشقا ھەيدەپ چىقىرىش كېرەك، — دېدى.

ماۋيۈەنشىن جۇشىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ ھاياجىنىنى باسالماي قالدى:

— ھەيدەپ چىقىرىش ناھايىتى زۆرۈر. مەن بۇ ئەھۋالنى دەرھال خۇاگوفېڭغا دوكلات قىلاي، — دېدى. جۇشى تاپىلاپ:

— شياۋپىڭ قاتناشمىسۇن، سەن ئالدى بىلەن بىر نەچچە يىلەننى يىغىپ سۆزلەشكىن، سۈجىنخۇامۇ قاتناشمىسۇن، — دېدى.

ماۋيۈەنشىن دەرھال قاتنىشىشقا تېگىشلىك سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنىڭ ئىسىملىكىنى رەتلىدى. ئۇنىڭ ئىچىدە يېجيەنيىڭنىڭمۇ ئىسمى بار ئىدى.

ماۋزېدۇڭ بۇ تىزىملىكلەرنى كۆرۈپ، بارماق قولى بىلەن كۆرسىتىپ:

— يېجيەنيىڭ قاتناشمىسۇن، — دېدى.

ماۋيۈەنشىن دەرھال قەلەم بىلەن بۇ ئىسىملىكنى ئۆچۈرۈۋەتتى. دېمەك، دېڭ، سۇ، يېدىن باشقا ئادەملەر قاتنىشىدىغان بولدى. جۇشى يەنە:

— خۇاگوفېڭ زۇڭلىلىققا تەيىنلەنسۇن، — دەپ قوشۇپ قويدى.

بۇ چاغدا ماۋيۈەنشىننىڭ بېشىغا بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيۇۋالغاندەك بولۇپ لاغىلداپ كەتتى. ئۇ ئۆز-ئۆزىگە: «جاڭ چۇنچياۋنىڭ ئورنىنى خۇاگوفېڭ ئىگىلەپ كەتتى» دەپ پىچىرلىدى. بىراق بۇ ئۇلۇغ داھىينىڭ ماۋجۇشىنىڭ يوليورۇقى-دە...

— خۇاگوفېڭنىڭ زۇڭلىلىققا تەيىنلەنگەنلىكىنى مەركەزنىڭ قارارى بىلەن گېزىتقا باسامدۇق؟ — دەپ سورىدى ماۋيۈەنشىن.

— شۇنداق، — دېدى جۇشى.

ماۋيۈەنشىن بۇ يېڭى يوليورۇقنى دەرھال خۇاگوفېڭغا يەتكۈزدى. چۈشتىن كېيىن جۇشى يەنە يوليورۇق بەردى: «خۇاگوفېڭ يەنە پارتىيىنىڭ بىرىنچى مۇئاۋىن شۇجىسى بولسۇن، قارارغا بۇمۇ يېزىلسۇن».

پارتىيىگە 1-مۇئاۋىن شۇجى قويۇش، پارتىيە تارىخىدىكى بىر يېڭىلىق ئىدى. جۇشى بۇنى، ھوقۇق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ قولىغا ئۆتۈپ قالمىسۇن، دەپ ئوتتۇرىغا قويغانىدى.

شۇ كۈنى كەچتە مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسى يىغىن ئېچىپ ئىككى قارارنى ماقۇللىدى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ خېلى بۇرۇنلا ئارمىيە ھوقۇقىنى چاڭگاللىغا كىرگۈزۈۋېلىش قارا نىيىتى بولغاچقا ئارمىيىنى قالايمىقانلاشتۇرۇش ئۈچۈن ھە دەپ ئارمىيە ئىچىدە ئىنقىلاب ئېلىپ بېرىش، ئارمىيە ئىچىدىكى بىر ئوچۇم قارا يەپلارنى تارتىپ چىقىرىش دەپ جار سالدى. ئۇلار چاشقاندەك پىتىراپ يۈرۈپ، ئارمىيە ئىچىگە ئىغۋا تارقىتىپ، بۆلگۈنچىلىك قىلىپ، بەزى پېشقەدەم ئىنقىلابچىلارغا بەدنام چاپلىدى. بۇلارنىڭ يىرگىنىشلىك قىلمىشلىرى يېجيەنيىڭ، دېڭ شياۋپىڭ، چېن يى قاتارلىق ئارمىيە رەھبەرلىرى-

نىڭ زەربىسىگە ئۇچرىدى. يېڭە نىيەنىڭ ئارمىيە ئىچىدە بىر نەچچە قىتىم يېڭىن چاقىرىپ ئۇلارنىڭ ئەپتى - بەشىرىسىنى ئاچتى. لېكىن «تۆت كىشىلىك گورۇھ» نىڭ ئارمىيە ئىچىدىكى گۇماشتىلىرى يېڭە نىيەنگنى ئارمىيە ئىچىگە سوغۇق سۇ سەپتى، بېسىم ئىشلەتتى، دەپ جياڭچىڭنىڭ كۇشكۇرتۇشى بىلەن جۇشىغا ئەرز قىلدى. جۇشى: «يېڭە نىيەنىڭ ئۆزىنى تەكشۈرسىلا بولدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش تۈگىسۇن» دەپ يوليورۇق بەردى. يېڭە نىيەنىڭ ئامالسىز ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا ئۆزىنى تەكشۈردى. جياڭچىڭ بۇنىڭدىن بەك خۇشال بولۇپ كەتتى.

جۇدې ئالەمدىن ئۆتۈپ ئىككى ھەپتە بولماي دۆلەت ئىشلىرىدىن ئەنسىرەۋاتقان كاڭكېچىڭ قىزىنى ئېلىپ يېڭە نىيەنگنىڭ قېشىغا كەلدى.

— «جۇدې «تۆت كىشىلىك گورۇھ» قا بەك نەپرەتلىنەتتى. بىر قېتىم ئۇ ماڭا سەن ئۇلاردىن بەك قورقۇپ كەتمە. ئۇلارغا ھەممە ئادەم ئۆچ، — دېگەنىدى. ئۇ يەنە، — ئۇلار ئارمىيە ھوقۇقىنى قولغا ئېلىشقا ئۇرۇنىۋاتىدۇ. بىراق بۇ مۇمكىن ئەمەس. ئارمىيە ئىچىدە ئىشەنچلىك پېشقەدەم ئىنقىلابچىلار بار. ئارمىيىدىكى كۆپ سانلىق يولداشلار ياخشى. يەرلىكتىكىمۇ كۆپ سانلىق يولداشلار ياخشى. ئاھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلار ھەرگىز «تۆت كىشىلىك گورۇھ» قا ئەگىشىپ ماڭمايدۇ دېگەنىدى، — دەپ سۆزلەپ بەردى. كاڭكې چىڭدىن يېڭە نىيەنىڭ جۇدېنىڭ بۇ مەزمۇنلۇق سۆزىنى ئاڭلاپ قاتتىق خۇرسەن بولدى ھەم تەسىرلەندى. كاڭكېچىڭ يېڭە نىيەنگنىڭ «تۆت كىشىلىك گورۇھ» نى بىر تەرەپ قىلىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇ يەنە نىيرۇڭجىننىڭ قېشىغا كەلدى ھەم جۇدېنىڭ «تۆت كىشىلىك گورۇھ» قا بولغان ئۆچمەنلىكىنى، ھەم ئۇنى يوقىتىش ئۈستىدە سۆزلىگەن سۆزلىرىنى نىيرۇڭجىنغا يەتكۈزدى.

شۇ كۈنلەردە تاڭشەندە 7.8 بال يەر تەۋرەپ، 24 تۈمەن ئادەم ئۆلدى. 11 تۈمەن ئادەم يارىدار بولدى. بۇ دۇنيادا يېقىنقى 400 يىلدىن بۇيان قاتتىق يەر تەۋرەپ ئەڭ پاجىئەلىك، ئېچىنىشلىق، چىقىم زور بولغان يەر تەۋرەش بولدى.

ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋاتقان بۇ بالايى - قازالار كېسەل بولۇپ يېتىۋاتقان جۇشىنىمۇ قاتتىق غەشلىككە سالدى. قاتتىق يەر تەۋرىگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى جۇشى باشقا بىر بارگاھقا يۆتكەلدى. بۇ ئورۇن 202 - نومۇر بولۇپ، سەككىز بال يەر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرەتتى. بۇ ئۇلۇغ ئەربابنىڭ ئىنىڭ خىل خىيال ۋە ئوي - پىكىرلەر چىرمىۋالغانىدى. ئۇ ئۆز ئۆمرىنىڭ ئۇزاققا بارمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

جياڭچىڭ ھازىر جۇشىنىڭ يېنىغا كەلمەيتتى. جۇشى بىلەن جياڭچىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەر - خوتۇنلۇق ھېسسىيات ۋە مۇھەببەت قالمىغانىدى. جياڭچىڭ جۇشىدىن زورلاپ پۇل ئالاتتى. بىر نەرسە تەستىقلىتاتتى، ھوقۇق تەلەپ قىلاتتى. ئەمما جۇشىنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىماي ئۆزى بىلگەنىنى قىلاتتى.

9 - ئايدا 3500 ۋەكىل قاتناشقان تاڭشەندىكى يەر تەۋرەشتە

خىزمەت كۆرسەتكەن ئىلغار ئورۇن، شەخسلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنىنى ئېچىلدى. يىغىنغا ۋاڭخۇڭۋېن رىياسەتچىلىك قىلدى. خۇاگوفېڭ مەركەز، گوۋۇيۈەنگە ۋەكالىتەن مۇھىم سۆز قىلدى. يېچەنيىڭمۇ بۇ يىغىنغا قاتناشتى. جياڭچىڭ خۇاگوفېڭنىڭ مەركەزگە ۋەكالىتەن سۆز قىلغانلىقىغا قايىل بولماي، يېچەنيىڭنىڭ بۇ يىغىنغا قاتنىشىپ ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشكەنلىكىگە خاپا بولۇپ ۋاڭخۇڭۋېن، جاڭچۈنچياۋ، ياۋۋېنيۈەن، ماۋيۈەنشىنلەرگە ۋارقىراپ كەتتى ھەم ۋاڭخۇڭۋېنگە: «سەن شاڭخەيدىكى ئىككىنچى قوراللىق كۈچنى ئىگىلىگەندە چىڭ تۇت» دەپ تاپىلىدى.

يېچەنيىڭ ھازىرقى ۋەزىيەتتە خۇاگوفېڭنىڭ مۇھىم ھالقىلىق ئورۇندا ئىكەنلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ، جۇشىنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقان ۋاقىتلاردىن تارتىپلا يېچەنيىڭ خۇاگوفېڭ بىلەن يېقىنلاشتى، پىكىر ئالماشتۇردى. بىر كۈنى يېچەنيىڭ خۇاگوفېڭنىڭ ئۆيىگە باردى. خۇاگوفېڭ ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. سۆھبەت ئارقىلىق يېچەنيىڭ خۇاگوفېڭنىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ قىلمىشلىرىغا قارشى ئىكەنلىكىنى ھەم بۇ مەسىلىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلدى.

مۇشۇ كۈنلەردە ۋاڭخۇڭۋېننىڭ ئاكتىپ ھەرىكەت قىلىشى بىلەن يېچەنيىڭ، دېڭشاۋپىڭ، چېنيۈن، لىشيەننيەن، دېڭيىڭچاۋ ۋە باشقا پېشقەدەم رەھبەرلەر كۆپ قېتىم ئۇچرىشىپ پىكىر ئالماشتۇردى. پىكىرنىڭ تۈپ مەزمۇنى—«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىش، بىراق قانداق تارمار قىلىش كېرەك؟ دېگەندىن ئىبارەت ئىدى. شۇنىمۇ ئويلىماي بولمايدۇكى: «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» سان جەھەتتىن ئاز بولغان بىلەن ئەمەلىي كۈچى خېلى بار. بىرى پارتىيىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، بىرى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، بىرى يالغاندىن جۇشىنى قالقان قىلىۋالغان قارانىيەت، بىرى پۈتۈن تەشۋىقات قورالىنى قولىغا ئېلىۋالغان دۇمباقچى. يەنە كېلىپ ماۋيۈەنشىنمۇ بار. شۇنداقتىمۇ سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ ساندىكىلىرى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى يامان كۆرەتتى، مۇشۇنداق مۇرەككەپ ھەم ئۇلۇغ ۋەزىپىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ ئالىي ھوقۇقىنى قولىدا تۇتۇۋاتقان خۇاگوفېڭنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىش ھەممىدىن مۇھىم ئىدى. بولۇپمۇ ھالقىلىق ۋاقىتتا خۇاگوفېڭ كۆپچىلىكنىڭ پىكىرىنى مەركەزلەشتۈرۈپ قارار ماقۇللىشى كېرەك ئىدى.

يېچەنيىڭ يەنە خۇاگوفېڭنى ئىزلەپ كەلدى.

— گوفېڭ، ھازىر بىرنەچچەيلەن بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى. ھەتتا سىياسىي بيۇرو يىغىنىمۇ نورمال ئېچىلماي ۋاتىدۇ. بۇنداق داۋاملىشىۋەرسە بولمايدۇ. بۇنىڭغا بىر ئامال قىلىش كېرەك، — يېچەنيىڭ گېپىنى باشلاپ شۇنداق دېدى:

— شۇنداق، جۇشى تېخى ئەمدىلا ئالەمدىن ئۆتتى. ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى تېخى تۈگىتەلمىدۇق. بىراق، ھازىر كۈتۈشكە ۋاقىت يوق، ئۇلار بەك جانلىق

ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ، ئۇلار قايىل ئەمەس، ھوقۇقنى تېزرەك تارتىۋېلىشقا ئالدىراپ كېتىۋاتىدۇ. سىز ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۇلار بىلەن كۈرەش قىلىشىڭىز كېرەك.

خۇاگوفېڭ ئالدىراپ پوزىتسىيە بىلدۈرمىدى. بۇ ئىككىيلەن جۇشىنىڭ ھايات ۋاقتىدا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى قاتتىق تەنقىد قىلغانلىقى ھەم بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى يوليورۇقلىرىنى ئەسلەپ، خۇاگوفېڭ ھاياجانلىنىپ:

— سىز مېنى بىلىسىز، پېشقەدەم يولداشلار ئالدىدا مەن تېخى كىچىك. مەن بۇ نەچچەيلەن بىلەن كۈرەش قىلىشتىن قورقمايمەن. مۇھىمى پېشقەدەملەرنىڭ قوللىماسلىقىدىن ئەنسىرەيمەن، — دېدى يېجيەنيىڭ بۇ گەپنى ئاڭلاپ بۆلەكچىلا زوقلىنىپ كەتتى.

— سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مەن سىزنى قوللايمەن. پېشقەدەم يولداشلار سىزنى قوللايدۇ. پەقەت سىزلا كۆكرىكىڭىزنى كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقسىڭىز يولداشلارنىڭ ھەممىسى سىزنى قوللايدۇ، — دېدى ھەم پېشقەدەم يولداشلار بىلەن كۆپرەك ئۇچرىشىپ، كۆپرەك ئەھۋاللىشىش توغرۇلۇق تەكلىپ بەردى. زۆرۈر تېپىلغاندا كۆۋرۈكلۈك رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان خۇاگوفېڭ ھاياجانلىنىپ:

— پەقەت پېشقەدەملەر پۇت تىرەپ تۇرسا، ئارمىيە پۇت تىرەپ تۇرسا بۇ ئىشنى قىلىش ئاسانغا چۈشىدۇ. بىراق، بۇ ئىش بەك مۇرەككەپ، قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى مەن بىر ئويلىنىپ كۆرەي، — دېدى.

خۇاگوفېڭنىڭ قەلبىنى چۈشەنگەن يېجيەنيىڭ خۇددى يەلكىسىنى بېسىپ تۇرغان بىر يوغان تاش ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىللىشىپ قالدى.

ئەمدى قولغا كەلتۈرىدىغان مۇھىم بىر كىشى بار. ئۇ بولسىمۇ ۋاڭدۇڭشىڭ ئىدى. بۇ پېشقەدەم قىزىل ئارمىيە جەڭچىسى ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ماۋجۇشىنىڭ بىخەتەرلىكىگە مەسئۇل بولغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ مۇھاپىزەتچىلەر قىسمىغىمۇ مەسئۇل. بۇ قېتىمقى كۈرەشتە ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش بەكمۇ مۇھىم ئىدى. يېجيەنيىڭ ۋاڭجىن ئارقىلىق ئۇنىڭ «تومۇرىنى تۇتۇپ» ھەم بىر نەچچە قېتىم سۆھبەتلىشىپ ئۇنىڭ ياخشى يولداش ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدى. بىراق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى ئۇزۇل-كېسىل تارمار قىلىدىغان بۇ كۈرەشتە ئۇنىڭ پوزىتسىيىسى قانداق بولار، ئۇ تامامەن بىز تەرەپتە تۇرارمۇ؟ دېگەن ئەندىشە بار ئىدى.

يېجيەنيىڭ بۇ مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن ۋاڭدۇڭشىڭنى ئىزدەپ كەلدى ھەم خۇاگوفېڭ بىلەن سۆھبەتلەشكەنگە ئوخشاشلا دەسلەپ چېكىپ كۆرۈپ ئاندىن رەسمىي تېمىغا ئۆتتى. ۋاڭدۇڭشىڭ ناھايىتى ئوچۇق-ئاشكارا پوزىتسىيە بىلدۈرۈپ:

— مەن خۇاڭزۇشىي بىلەن مۇئاۋىن رەئىس يېجيەنيىڭنىڭ سۆزىنى ئاڭلايمەن، — دېدى. يېجيەنيىڭ بىلەن ۋاڭدۇڭشىڭ پىكىرلەردە بىرلىككە كېلىپ:

— بۇ ئىشنى ئەتراپلىق، مەخپىي، قىلچە چاتاق چىقمايدىغان

قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك، ــ دېيىشتى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تېخىمۇ غالجىرلاشتى. بولۇپمۇ جياڭچىڭ خۇاگوفېڭغا بېسىم ئىشلىتىپ، 9 ـ ئاينىڭ 19 ـ كۈنى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنى ئاچقۇزدى. جياڭچىڭ: جۇشىنىڭ ھۆججەت ـ ماتېرىياللىرىنى رەتلەشنى، بۇنىڭغا مەلۇم بىر ەيلەننى مەسئۇل قىلىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. بىراق بۇنىڭغا خۇاگوفېڭ قوشۇلمىدى ھەم ماۋجۇشىنىڭ بارلىق ھۆججەت ـ ماتېرىياللىرىغا، كىتاب ـ ژۇرناللىرىغا پۈتۈنلەي ۋاڭدۇڭشىڭ مەسئۇل ئىكەنلىكىنى، ھازىر پېچەتلەشنى قارار قىلدى.

9 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى ھۆججەت تەكشۈرۈلۈپ ئىككى ھۆججەتنىڭ يوقلۇقى سېزىلدى. ئەسلى ماۋيۇەنشىن كۆرۈپ باقاي دەپ ئېلىپ جياڭچىڭغا بەرگەنىكەن. بۇ ئىشتىمۇ بىر مەيدان كۆرەش بولۇپ ئاخىرى ھۆججەت قايتۇرۇۋېلىندى. دېمەك، ھۆججەت كۆرىشىدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» مۇددىئايىغا يېتەلمىدى.

9 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى خۇاگوفېڭ لىشەننيەننى ئىزلەپ باردى. لىشەننيەن مۇئاۋىن زۇڭلى، سىياسىي بيۇرو ئەزاسى بولغان بىلەن ھازىر دەم ئېلىشتا ئىدى. خۇاگوفېڭ جىددىي ھالدا: «ئارقامدا قۇلاق بار، مەن پەقەت ئازراقلا تۇرالايمەن. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ھوقۇق تارتىۋېلىش كۈرىشى جىددىيلەشتى. مەنمۇ بەزى ئىشلاردا قىيىنچىلىققا دۇچ كېلىۋاتىمەن. قارىغاندا ئۇلار بىلەن بولغان بۇ بىر مەيدان كۈرەشتىن خالىي بولغىلى بولمىغۇدەك. مەن ھازىر يېجەنيىڭنى ئىزدەي دېسەم ئەپسىز تۇرىدۇ، بولسا سىز مەن ئۈچۈن بىر بېرىپ كەلسىڭىز، يېجەنيىڭ تېزرەك بىر ئامال قىلىپ بۇ ئىشنى ھەل قىلسا» دېدى. لىشەننيەن ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالدى.

دەل شۇ ۋاقىتتا مارشال نيېرۇڭجېن، گېنېرال ياڭچىڭۋۇمۇ يېجەنيىڭنىڭ قېشىغا بارغانىدى.

9 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىشتا خاتىرىلەشكە تېگىشلىك ئەھمىيەتلىك بىر كۈن بولدى.

خۇاگوفېڭ لىشەننيەن بىلەن كۆرۈشۈپ قايتىپ كېلىپ بىر ئاز جىددىيلەشتى ھەم چوڭقۇر ئويغا پاتتى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مەسىلىسى ئىنتايىن مۇرەككەپ. جۇشى ھەل قىلىمەن دېدىيۇ، ھەل قىلالماي ئالەمدىن ئۆتتى. بىز ھەل قىلالارمىزمۇ؟ بولۇپمۇ ھېلىقى «خوتۇن» بويسۇنارمۇ؟ ئۇنىڭ مەسىلىسىنى بىر تەرەپ قىلساق دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا قانداق ئىنكاسلار بولار؟...

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ھەرىكىتىنى تېزلەتتى. 9 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى ۋاڭ خۇڭۋېن شاڭخەيگە باردى. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن جاڭ چۇنچياۋ يېشۇرۇن قوراللىق توپىلاڭ قوزغاشنىڭ تەييارلىق ئەھۋالى ھەققىدە دىياۋيۇتەيدە شاڭخەي شەھەرلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى شۇجىڭشەن، ماتيەنشۈي ۋە نەنجىڭ

قىسمىنىڭ سىلىكىيزەنى - دىڭشىڭ قاتارلىقلارنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىدى. جاڭ چۇنچاۋ ماتىيەنشۇيگە: «سىلەرنىڭ خەلق ئەسكەرلىرىگە قورال تارقاتقىنىڭلار ياخشى بولۇپتۇ. سىلەر ھوشيار بولۇڭلار. سىنىپىي كۆرەشنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىغا يېقىندىن دىققەت قىلىڭلار» دەپ يوليورۇق بەردى.

9 - ئاينىڭ 22 - كۈنى جاڭ چۇنچاۋ يەنە ۋاڭ خۇڭۋېننىڭ خىزمەتچىسى ئارقىلىق شاڭخەيگە بىر پارچە خەت ئەۋەتتى.

خەتتە: «ھالقىلىق بىر پەيتتە كۆتۈلمىگەندە جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. بۇنىڭ بىزگە كەلتۈرگەن زىيىنى ئىنتايىن زور. شاڭخەي ئۇزاق تارىختا، شەرەپلىك ئىنقىلابىي كۈرەش ئەنئەنىسىگە ئىگە شەھەر. جۇشى ئۆز قولى بىلەن «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» نى باشلىغان جاي. ماۋجۇشى دائىم شاڭخەيدە ئىزمىد بار دەيتتى. ھازىر جۇشى بىز بىلەن ۋىدالاشتى. سىلەر پارتىيە ئىچىدىن، بولۇپمۇ مەركەزدىن — يۇقىرى قاتلامدىن لىن بياۋدەك ئادەمنىڭ ۋە شيۇجېڭجۇيىچىلارنىڭ چىقىشىدىن ھوشيار بولۇشۇڭلار كېرەك. مەن شۇنى ئۈمىد قىلىمەنكى: سىلەردە ھەقىقىي تاقابىل تۇرىدىغان تەييارلىق بولۇشى لازىم» دەپ يېزىلغانىدى.

ۋاڭ جىن يې جەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا يەنە كەلدى. يې جەنيىڭ ۋاڭ جىنغا:

— سىز چىن يۈننىڭ قېشىغا بارسىڭىز ئۇنىڭدىن پىكىر ئالالايلى، — دېدى. چىن يۈن:

— ئۆتكەندە مەن يې جەنيىڭ بىلەن پىكىر ئالماشتۇرغان. مېنىڭچە ئىمكان قەدەر قورال ئىشلەتمىگىنىمىز تۈزۈك، — دېدى.

دېمەك بۇ پېشقەدەم پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلىرى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى تارمار قىلىش، پارتىيىنى، دۆلەتنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئاز بولمىغان چارە - تەدبىرلەرنى ئويلىدى. قاتتىق باش قاتۇردى.

9 - ئاينىڭ 24 - كۈنى لى شيەننيەن خۇاگوفېڭنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن يې جەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا كېلىپ يې جەنيىڭگە خۇاگوفېڭنىڭ پىكرىنى يەتكۈزۈپ: «ئۇنىڭ پىكرى، سىزنىڭ تېزرەك بىر قارارغا كېلىپ ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىش پىكرىنى قويۇش ئىكەن» دېدى.

— بەك ياخشى بولدى! — يې جەنيىڭ قاتتىق ھاياجانلاندى. ئۇنىڭ ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتۈۋاتقان ۋاقتى يېتىپ كەلگەنىدى. ئۇنىڭ ئىرادە باغلاپ بىر قارارغا كېلىدىغان ۋاقتىمۇ كەلگەنىدى. يې جەنيىڭ:

— بىزنىڭ ئۇلار بىلەن بولغان كۈرىشىمىز ھايات - ماماتلىق كۈرەش، مۇرەسسەلەشىدىغان ئىمكانىيەت يوق، — دېدى. لى شيەننيەنمۇ نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتكە نىسبەتەن ئۆز كۆز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ — ھالقىلىق مىنۇت - سېكۇنتلاردىكى قىممەتلىك ئۇچرىشىش ئىدى.

9 - ئاينىڭ 29 - كۈنى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ئەزالىرى يىغىنى ئېچىلدى. يىغىنغا يې جەنيىڭ، لى شيەننيەن، ۋاڭ دۇڭشىڭلارمۇ قاتناشتى. يىغىن جىددىي كەيپىياتتا ئېچىلدى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئالدىبۇرۇن تەييارلىق قىلىۋالغانىدى. جياڭ چىڭ:

— جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. مەركىزىي كومىتېت رەھبەرلىكىنى قانداق قىلىمىز؟ — ھەددىدىن ئېشىپ خىۋاگوفېڭغا ھۇجۇم قىلىپ: — ھازىرقى رەھبەرلەر بەزى مەسىلىلەردە ئاجىزلىق قىلىۋاتىدۇ. سەۋىيىسى تۆۋەن، — دېدى. ئۇلاپلا ۋاڭ خۇڭۋېن، جاڭ چۇنچياۋلار كوللېكتىپ رەھبەرلىك قىلىشنى، جياڭ چىڭغا خىزمەت بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. جياڭ چىڭغا خىزمەت بېرىشنى تەلەپ قىلىش، مەركىزىي كومىتېتنىڭ رەئىسلىكىنى تالىشىش ئىدى. بىراق بۇ تەكلىپلىرى يې جيەنيىڭ، لى شيەنيەن قاتارلىق يولداشلار تەرىپىدىن رەت قىلىندى. ئۇلار يەنە تەن بەرمەي، ماۋيۈەنشىنى مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ: — ئۇنىڭغا خىزمەت بېرىش كېرەك، — دېيىشتى.

ۋەكىللەر: «جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. ئەمدى ماۋيۈەنشىن لياۋنىڭغا قايتىپ خىزمەت قىلسا» دېگەن تەكلىپلەرنى بەردى. بىراق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» بۇنىڭغا ئۇنىماي تۇرىۋالدى، چۈنكى جۇشى كېسەل ۋاقتىدا يېنىدىن ئايرىلماي تۇرغان بۇ تىرىك ئارخىپ ئۇلارغا ئېھتىياجلىق ئىدى. شۇڭا ئۇلار:

— ئۇ لياۋنىڭغا قايتسا بولمايدۇ، 3-ئومۇمىي يىغىننىڭ دوكلاتىنى تەييارلىسۇن، — دەپ جار سالدى.

— بۇ قانداق گەپ، سىياسىي بيۇرو 3-ئومۇمىي يىغىن ئېچىش توغرىسىدا تېخى بىر نەرسە دېيىشمىسە نېمە دوكلات تەييارلىقىنى قىلىمىدۇ؟

ئەسلىدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئالىبۇرۇن 3-ئومۇمىي يىغىن تەييارلىقىنى قىلىپ، ھەتتا مەركەز، گوۋۇيۈەننىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىرىنىمۇ ئىچكى جەھەتتە ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغانىدى. شۇڭلاشقا ئۇلار بۇ يىغىندا جار سېلىپ، ئۆز مۇددىئاسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تىرىشتى.

خىۋاگوفېڭ ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ، ئەمدى تاقەت قىلىپ تۇرۇۋەرسەم بولمىغۇدەك دەپ ئويلىدى-دە، ناھايىتى كەسكىن ھالدا دېدى:

— يىغىننى دۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرىمىز، ئەمدى تالاش-تارتىش قىلماڭلار! مېنىڭچە ماۋيۈەنشىن لياۋنىڭغا قايتسۇن، بۇ سىياسىي بيۇرودىكى كۆپ سانلىق يولداشلارنىڭ پىكرى. 3-ئومۇمىي يىغىن مەسىلىسىگە كەلسەك، يىغىن ئېچىش زۆرۈر بولسا سىياسىي بيۇرو ئەزالىرى بېكىتىشى كېرەك. دوكلات تەييارلاش زۆرۈر بولسا مەن تەييارلىشىم كېرەك. مەركىزىي كومىتېت رەھبەرلىرىنى سىياسىي بيۇرو مۇزاكىرە قىلىپ بېكىتىشى كېرەك. - خىۋاگوفېڭ ئورنىدىن تۇرۇپ: — ھازىر يىغىن ئاياغلاشتى، — دەپ ئېلان قىلدى.

خىۋاگوفېڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» مەسىلىسىنى مەركەز سىياسىي بيۇرو يىغىنى ئېچىپ ھەل قىلماقچى بولغانىدى. بىراق 9-ئاينىڭ 29-كۈنىدىكى يىغىندىن قارىغاندا مۇمكىن ئەمەستەك ھېس قىلدى. زادى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟ قورال كۈچى ئىشلىتىش كېرەكمۇ؟ ياق! مۇنداق قىلغاندا ئىش يوغىناپ ھەتتا قالايمىقانچىلىق كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. خىۋاگوفېڭ بىلەن يې جيەنيىڭ يەنە مەسلىھەتلەشتى. ئۇلار بىردەك: بىز كۈرەشنىڭ قانۇنلۇق

بولۇشىغا دىققەت قىلىپ، ئامال بار قالايمىقانچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشىمىز، چوقۇم پايتەخت ۋە پۈتۈن مەملىكەت ۋەزىيىتىنىڭ مۇقىملىقىغا كاپالەتلىك قىلىشىمىز لازىم، دېيىشتى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»مۇ پۇختا تەييارلىق قىلدى. ئۇلارمۇ پىچاقلىرىنى بىلەپ، قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشكە تەييار بولغانىدى ھەم سىياسىي ئۆزگىرىشتىن كېيىن پۈتۈن مەملىكەت ۋە خەلقئاراغا ئېلان قىلىدىغان مۇراجىئەتنامىنىمۇ تەييارلاپ قويغانىدى.

10 - ئاينىڭ 2 - كۈنى ۋاڭخۇڭۋېن ئۆزىنىڭ ئۆلچەملىك رەسىمىنى تەييارلىدى. ئۇ شىنخۇاشې مۇخبىرىغا ھەربىيچە كىيىم بىلەن خىزمەت ئۈستىدىكى ھالىتىنى رەسىمگە تارتقۇزدى. 114 پارچە يۇدۇرۇپ رەسىملەر ئىچىدىن ئۆرنەك تاللاپ جۇئېنلەي زۇڭلىنىڭ ئۆلچەملىك رەسىمگە ئوخشاش ئىشلەشنى تاپىلىدى.

10 - ئاينىڭ 4 - كۈنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»، «نۇر گېزىتى» نىڭ 1 - بېتىگە «مەڭگۈ ماۋجۇشىنىڭ بەلگىلىگەن فاڭجېنى بويىچە ئىشلەيلى» سەرلەۋھىلىك ئەكسىلئىنقىلابىي ماقالە ئېلان قىلدى. بۇ ئوچۇقتىن - ئوچۇق ئالىي ھوقۇقنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئاتقان ئوق ئىدى.

يېجيەنيىڭ بۇ ئەكسىلئىنقىلابىي ماقالىنى كۆرۈپ بۇنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ھوقۇق تارتىۋېلىش كۈرىشىنى باشلاش توغرىسىدا ئۆز مۇرتلىرىغا بەرگەن سىگنالى ئىكەنلىكى ۋە ئۇرۇش ئېلانى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى.

بۇ ماقالە خۇاگوفېڭنىمۇ ھەيران قالدۇردى. ئۇ قايتا - قايتا ئوقۇپ چىقتى. «شىۋجېنجۇيىچىلار كاتتىۋېشى دەپ كىمنى ئېيتىدۇ؟» ... ئۇ، بۇ بىر مەيدان سىياسىي ئۇرۇشنىڭ كۆز ئالدىدا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى.

يېجيەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا ئارقا - ئارقىدىن تېلېفونلار كېلىشكە باشلىدى.

يېجيەنيىڭ بۈگۈنكى ماقالىنى كۆردىمۇ؟

باشلىق بۇ ماقالىنى تەكشۈرگەنمۇ - يوق؟

يېجيەنيىڭ بۇ ماقالىغا قانداق قارايدۇ؟

ئۇلۇغ ستراتېگىيىچى يېجيەنيىڭ ئەمدى تاقەت قىلىش ۋاقتىنىڭ قالمىغانلىقىنى، ئەگەر ئىشنى تېز تۇتۇش قىلمىغاندا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تۇتۇش قىلىدىغانلىقىنى، ئىشنىڭ چاتاق بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى.

— ماتۇ! بۈگۈن تاماقنى بۇرۇن يەپ ماشىنىنى تەييار قىل!

يېجيەنيىڭ «قىزىل بايراق» ماركىلىق پىكاپقا ئولتۇرۇپ، نىشانغا كەلگەن بولسىمۇ قەستەن بىر نەچچىنى ئايلىنىپ يېڭى 8 - قورۇغا كەلدى. بۇ خۇاگوفېڭنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى ئىدى.

شۇ تاپتا خۇاگوفېڭ ئىچى تىتىلداپ نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇراتتى.

— يولداش گوفېڭ، ۋەزىيەت جىددىي، ئەمدى ساقلاشقا بولمايدۇ. دەرھال ئىش باشلىشىمىز كېرەك، — دېدى يېجيەنيىڭ.

— شۇنداق، ئەسلى يەنە بىر نەچچە كۈن تەييارلىق قىلايلى دېگەن. ئەمدى ساقلىساق بولمىغۇدەك.

— بىز ئالدىدا تۇتۇش قىلايلى، بولمىسا پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالىمىز.

خۇاگوفېڭ قوشۇمىسىنى تۈرگەن ھالدا سەل تۇرۇۋېلىپ:

— قايسى كۈنى قول سالساق بولىدۇ، سىز بېكىتىڭ، دېدى.

— بىزنىڭ تەييارلىق ئەھۋالىمىزغا ئاساسەن كېچىككەندىمۇ ئۆگۈنلۈككە قول سالساق قانداق؟

— شۇنداق بولسۇن! بىراق ۋاڭدۇڭشىڭنىڭ تەييارلىقى قانداق بولدىكىن.

يېجيەنيىڭ ھازىرلا ۋاڭدۇڭشىڭنىڭ قېشىغا باردىغانلىقىنى ئېيتىپ يولغا چىقتى.

يېجيەنيىڭ ۋاڭدۇڭشىڭ بىلەن مەسلىھەتنى پىشۇرۇپ نۇرغۇن ئىشلارنى ئەستايىدىل تاپىلىدى.

ۋاڭدۇڭشىڭ خۇاگوفېڭ بىلەن يېجيەنيىڭنىڭ يوليورۇقى بويىچە ئۇرۇش تەييارلىقىنى رەتلىك ئورۇنلاشتۇردى. ئۇ ئالاھىدە ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغان ھەرىكەت گۇرۇپپىلىرىغا بىر - بىرلەپ ۋەزىپە تاپشۇردى. گۇرۇپپا باشلىقلىرىدىن ئەزالىرىغىچە ھەممىسى بىلەن سۆھبەتلىشىپ پىكرىنى ئېلىپ، ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاشتۇردى. بۇ نامسىز قەھرىمانلار بۇ ئۇلۇغ ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇنلايمىز دەپ ئىرادە بىلدۈرۈشتى.

ئىشنىڭ تېخىمۇ پۇختا بولۇشى ئۈچۈن، يېجيەنيىڭ شۇ ئارىدا يەنە بەزى مۇناسىۋەتلىك ئادەملەر بىلەن كۆرۈشتى ھەم بەزى پېشقەدەم ئىنقىلابچىلارغا ئۇچۇر يەتكۈزدى. ئىشەنچلىك كىشىلەرگە ئىش باشلىنىدىغانلىق توغرىسىدا تېلېفون بەردى.

10 - ئاينىڭ 6 - كۈنى ھەپتىگە ئۈچ، ھاۋا بۇلۇتلۇق. شامال كۈچى 2—3 بال ئەتراپىدا، يۇقىرى تېمپېراتۇرا 18 سېلسىيە گرادۇس. كالېندارىدىكى ئادەتتىكى بىر كۈن. بىراق تارىخ مانا مۇشۇ ئادەتتىكى كۈننى تاللىدى.

يېجيەنيىڭ ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ، ھۆججەت كۆرۈشكە باشلىدى. قارىماققا جاھان تىنچ، ھېچ ئىش يوقتەك ئىدى.

سائەت 3 تىن 30 مىنۇت ئۆتكەندە تېلېفون جىرىڭلىدى: «كەچ سائەت 8 دە سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىلىدۇ. مۇئاۋىن رەئىس يېجيەنيىڭ بىر سائەت بۇرۇن خۇەيرىنتاڭغا كەلسۇن».

ماتۇ تېلېفوننى ئېلىپ دەرھال يېجيەنيىڭغا يەتكۈزدى.

سائەت 6 دىن 15 مىنۇت ئۆتكەندە يېجيەنيىڭ كۈلرەڭ ھەربىي كىيىمىنى كىيىپ كانۋاينى باشلاپ يولغا چىقتى. يېجيەنيىڭ شوپۇر ۋە كانۋايغا:

— بىزگە ھوشيار بولۇڭلار. ئىدىيىدە ھەر قانداق جىددىي ۋەزىيەتكە تاقابىل تۇرىدىغان تەييارلىق بولۇشى كېرەك، — دەپ تاپىلىدى.

سائەت 7 دە يېجيەنيىڭ ئولتۇرغان ماشىنا خۇەيرىنتاڭ ئالدىدا توختىدى.

يېجەنىڭ كىرىش بىلەنلا خۇاگوفىڭمۇ يېتىپ كەلدى. ۋاڭدۇڭشىڭ بۇرۇنلا تەييار بولغانىدى. ئۈچەيلەن ئۇچرىشىپ كۆز بېقىشتى. يېجەنىڭ، خۇاگوفىڭ سافادىن ئورۇن ئالدى. ۋاڭدۇڭشىڭ تۆت كانىۋاي بىلەن مۇۋاپىق جايغا يوشۇرۇندى. يىغىن ۋاقتى توشاي دەپ قالدى. خۇا، يې ئىككىيلەن ھېلىقى ئۈچ مېھماننى ساقلاۋاتاتتى.

7 دىن 55 مىنۇت ئۆتكەندە سىرتتىن ئاياغ تاۋۇشى ئاڭلاندى. بىرىنچى بولۇپ كەلگەن قايسىدۇ؟

ئەسلىدە جاڭچۇنچياۋ ئىكەن. ئۇ كىرىشىگە تۆت كانىۋاي تۆت تەرەپتىن يالاپ ئۇنى خۇاگوفىڭ بىلەن يېجەنىڭنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئەسلىدە ئۇ ئىشنىڭ تېگىگە يەتمەي ۋارقىرىماقچى ئىدى. بىراق يالاپ ئېلىپ كىرىلگەندىن كېيىن خۇا بىلەن يې دىن باشقا ھېچكىمنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ خۇددى يېلى چىقىپ كەتكەن شاردەك سولىشىپ قالدى.

خۇاگوفىڭ ناھايىتى ھەيۋەتلىك تۇرۇپ: «جاڭچۇنچياۋ، سەن ئاڭلاپ تۇر. سىلەر پارتىيىگە قارشى، سوتسىيالىزمغا قارشى، كەچۈرۈم قىلىشقا بولمايدىغان ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزدىڭلار! شۇڭلاشقا سېنى توختىتىپ تەكشۈرۈشنى قارار قىلدۇق.» قارارنى ئوقۇپ بولۇپلا دەرھال ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇدى.

ئارقىدىنلا ۋاڭخۇڭۋېن كىرىپ كەلدى. تۇيۇقسىز يان تەرەپتىن كەلگەن مۇھاپىزەتچىلەر ئۇنى ئارىغا ئالدى. ئۇ ۋارقىرىدى - جارقىرىدى، ھەتتا ئىسيانچىلارغا خاس ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرنەچچە مۇشت ۋە پەشۋامۇ ئاتتى، بىراق كارغا كەلمىدى.

خۇاگوفىڭ بۇنىڭغىمۇ ئوخشاشلا «توختىتىپ تەكشۈرۈش» قارارىنى ئوقۇپ دەرھال ئىجرا قىلىشنى بۇيرۇدى.

ۋاڭخۇڭۋېننى ئېلىپ ماڭغان ئىككى ئەسكەرنىڭ ئېيتىشىچە «ئۇ، بەك پۇشايمان يېگەن. ئۆزىنىڭ بۇ ئىشتا كېچىكىپ قالغانلىقىغا قاتتىق ھەسرەت چەككەن.» ئۇ ئۆزىگە ئاستا پىچىرلاپ: «ھەي ئىسىت، بىز ئىشنى ئۇلاردىن سەل بۇرۇن باشلىغان بولساق بۈگۈنكى كۈنلۈكتە بىز تۆردە ئولتۇرۇپ، بىزنىڭ ئورنىمىزدا ئۇلار بولغان بولاتتى» دېگەن.

جاڭچۇنچياۋ بىلەن ۋاڭخۇڭۋېننى يولغا سالغاندا سائەت 8 دىن 15 مىنۇت ئۆتكەنىدى.

ياۋۋېنيۈەن مۇشۇ نەچچە كۈندە، نېمە دەپ يىغىن ئاچمايدىغاندۇ؟ دەپ تېزرەك ھوقۇق تارتىش كۈرىشىنى باشلاپ، چوڭراق مەنسەپ ئېلىشنى ئويلىدىمۇ، چۈشىدىمۇ ئويلاپ يۈرەتتى. بۈگۈن تېلېفوندىن يىغىن ئۇقتۇرۇشىنى ئاڭلاپلا «ئاناڭنى، بۇرۇنلا ئاچىدىغان يىغىن ئەمەسمۇ؟» دەپ ئالدىراش تەييارلىق قىلىپ خۇەيرېنتاڭغا يول ئالدى.

ياۋۇدىيرەننى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلى باشقىچە بولدى. ئۇ تېخى هويلىسىغا كىرمە ـ كىرمەيلا مۇھاسىرىگە ئېلىندى، مەركەز مۇھاپىزەتچىلەر ئىدارىسىنىڭ بىر مۇئاۋىن باشلىقى، قارارنى ئوقۇپ ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇدى.

خۇەيرىنتاڭدىكى بۇ پەۋقۇلئاددە يىغىن ئېچىلىۋاتقان شۇ ۋاقىتتا يەنە بىر ھەرىكەت گۇرۇپپىسى ــ جۇڭنەنخەيدىكى 201 ـ نومۇرلۇق قورۇغا كىردى. بۇ گۇرۇپپىغا ئالاھىدە ئىككى ئايال مۇھاپىزەتچى ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى.

بۇ جياڭچىڭنىڭ تۇرۇشلۇق جاي ئىدى. تۇيۇقسىز ناتونۇش بىر نەچچەيلەن ئۆيگە ئىزسىزلا كىرىپ كەلدى.

ــ سىلەر نېمە قىلىدىغان ئادەم! نېمە ئۈچۈن رۇخسەتسىز ئۆيگە كىرىدىسـلەر!ـ دەپ ۋارقىرىدى جياڭچىڭ.

مەركەز بەنگۇڭتىڭىنىڭ بىر مۇئاۋىن مۇدىرى «توختىتىپ تەكشۈرۈش» قارارىنى ئۇنىڭغا ئوقۇپ بەردى ۋە ئۇنى ئېلىپ مېڭىشقا مۇھاپىزەتچىلەرگە بۇيرۇق بەردى.

جياڭچىڭ ئۇقتۇرۇشنى ئاڭلاپ ئۈنلۈك ئاۋازدا: «قېنى سىلەر! سىلەر نەگە كەتتىڭلار؟» دەپ ۋارقىرىدى. بىراق ھازىر ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلايدىغان ئادەم يوق ئىدى.

مۇشۇ ۋاقىتتا يەنە بىر ھەرىكەت گۇرۇپپىسى يىدىنەنتاڭ قورۇسىغا يېتىپ كەلدى. ھازىر بۇ جايدا ماۋيۈەنشىن تۇراتتى.

تۇيۇقسىز ئىشىك ئالدىدا لى لەنچىڭ پەيدا بولۇپ قالدى. لى لەنچىڭ ئەسلى ماۋجۇشىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى ئىدى. ماۋيۈەنشىن ئۇنىڭ بىلەن تونۇش ئىدى.

ــ لاۋلى بىرەر ئىش بارمىدى؟ ــ سورىدى ماۋيۈەنشىن.

ــ ھەئە! سىزنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنىڭىزنى يۆتكەيلى دەۋاتىمىز. ئەمدى بۇ جايدا داۋاملىق تۇرۇش ساڭا مۇۋاپىق ئەمەس.

ــ ئۇنداق بولسا، مەن نەرسە-كېرەكلىرىمنى يىغىشتۇرۇپ تەييارلىق قىلىۋالاي.

ــ ھاجەتسىز، ھېچ نېمە ئېلىشقا بولمايدۇ! ھازىرلا يولغا چىقىمىز. ــ بىر نەچچە مۇھاپىزەتچى ماۋيۈەنشىنگە يېقىنلاپ كەلدى. ماۋيۈەنشىنمۇ ئەمدى ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلىپ يەتتى.

ــ ھە! سەن ئەسلىدە مېنى تۇتقىلى كەپسەن ـ دە؟ ــ دەپ كۆزلىرىنىڭ پاختىسىنى چىقاردى ماۋيۈەنشىن.

ــ دېگىنىڭ راست. مەن سېنى تۇتقىلى كەلدىم ھەم بۇيرۇققا بىنائەن ساڭا ماۋۇ ئۇقتۇرۇشنى يەتكۈزىمەن، ــ دەپ توختىتىپ قويۇش قارارىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

جياڭچىڭ بىلەن ماۋيۈەنشىننىڭ ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ قىلىنغانلىق خەۋىرى ناھايىتى تېز خۇەيرىنتاڭغا يەتكۈزۈلدى.

تەقەززالىق بىلەن خەۋەر كۈتۈۋاتقان يې جيەنيىڭ، خۇا گوفېڭ، ۋاڭ دۇڭشىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بەك خۇش بولۇپ كەتتى. يې جيەنيىڭ ھاياجان بىلەن: «ياخشى! ياخشى! ناھايىتى ياخشى! بىر پاي ئوق چىقارماي مەسىلە ھەل بولدى!» دەپ ئۈزلۈك سۆزلەپ كەتتى.

مۇنداق خاسىيەتلىك ئۇلۇغ غەلىبىنى خەلق ئاممىسى ئالدىبۇرۇنلا ئارزۇ قىلغانىدى. ئەمما مۇنداق ئاسان بىر تەرەپ بولۇشنى ھېچكىممۇ ئويلاپ يەتمىگەنىدى.

1976 - يىلى 10 - ئاينىڭ 6 - كۈنى كەچ سائەت ۋدىن كېيىن يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ بۇرۇنقى ئورۇنلاشتۇرۇش بويىچە خۇەيرېنتاڭدا چيۇ-يەنىڭنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا بىرىنىڭ ئەسكەر ئېلىپ دەرھال «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» كونترول قىلىنىدىكى مەركىزىي كومىتېت رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنى، شىنخۇا ئاگېنتلىقىنى ئۆتكۈزۈۋېلىشقا بۇيرۇدى. يەنە شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە بېيجىڭدا بار سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنى يۈچۈەنشەنگە جىددىي يىغىنغا چاقىردى.

يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ ماشىنا بىلەن يۈچۈەنشەنگە كەلدى. ئىككىيلەن ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ بۇ يەردە بىر ياقتىن كەچلىك غىزا يەپ، يەنە بىر ياقتىن ھازىرلا ئېچىلىدىغان جىددىي يىغىننىڭ مەزمۇنىنى مۇزاكىرە قىلدى. بۇ يەردىكى ئەڭ مۇھىم بىر مەزمۇن «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ بىتچىت قىلىنغانلىقىنى ئۇقتۇرۇشتىن سىرت، مەركىزىي كومىتېت رەئىسلىك نامزاتلىقىنى كۆرسىتىش ئىدى.

يې جەنيىڭ:

— جۇشى ھايات ۋاقتىدا خىزمەتنى سىزگە تاپشۇرغان. مېنىڭچە بۇ مۇشكۈل ۋەزىپىنى سىز ئۈستىڭىزگە ئېلىشىڭىز كېرەك، — دېدى.

خۇاگوفېڭ كەمتەرلىك بىلەن:

مېنىڭچە بۇ ۋەزىپىنى يەنىلا سىز ئۈستىڭىزگە ئېلىپ، مەركىزىي كومىتېت خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلىسىڭىز، — دېدى.

يې جەنيىڭ قەتئىي ھالدا:

سىز جۇشى ھايات ۋاقتىدا بەلگىلىگەن ئىزباسار. يەنىلا يىغىنغا قويۇپ مۇزاكىرە قىلايلى، — دېدى.

سائەت ۋدىن كېيىن سىياسىي بيۇرو ئەزالىرى بىر - بىرلەپ كېلىشكە باشلىدى. سائەت 10 بولغاندا يىغىن زالىغا يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ قول تۇتۇشۇپ كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن خۇشال كىرىپ كەلدى.

خۇاگوفېڭ سىياسىي بيۇرو يىغىنىنىڭ باشلانغانلىقىنى ھەيۋەتلىك ئېلان قىلدى.

بۈگۈن يىغىنغا قاتناشقان رەسمىي ئەزا، كاندىدات ئەزالار: خۇاگوفېڭ، يې جەنيىڭ، لى شيەنيەن، ۋاڭ دۇڭشىڭ، چېن شىلەن، سۇجېنخۇا، جى دېڭكۈي، ۋۇدې، نى جىفۇ، چېن يۇڭگۈي، ۋۇگۈيشەن قاتارلىق 11 ۋەكىل.

يىغىن باشلىنىش بىلەن خۇاگوفېڭ سۆز قىلدى. ئارقىدىنلا يې جەنيىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىش ئەھۋال جەريانى ۋە بۇنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتى ئۈستىدە سۆز قىلدى. بۇ ئىككى رەھبەرنىڭ سۆز ئارىلىقىدا ۋەكىللەر ئۈزۈلدۈرمەي چاۋاك چالدى ھەتتا بەزىلەرنىڭ قوللىرى قىزىرىپ كەتتى. يىغىن مەيدانى شاد - خۇراملىققا چۆمدى. ۋەكىللەر بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ خۇشاللىقىدىن بىر - بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ، ھاياجانلانغانلىقىدىن كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالدى. يىغىن يې جەنيىڭنىڭ كۆرسىتىشى

بىلەن خۇاگوفېڭنى مەركىزىي كومىتېتنىڭ رەئىسلىكىگە تەيىنلىدى. يىغىندىن كېيىن ۋاڭ دۇڭشىڭ مەسئۇل بولۇپ يىغىنغا قاتنىشالمىغان ۋېي گوچىڭ، شۈشىيۇ، لى دېشىڭ، سەيپىدىن قاتارلىق كىشىلەرگە خەۋەر قىلدى. ئۇلارمۇ بىردەك قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى. قالغان رەسمىيەتلەرنى كېيىن مەركىزىي كومىتېت ئومۇمىي يىغىن ئېچىپ تولۇقلاش قارار قىلىندى. يىغىن كەچ سائەت 10 دىن ئەتىسى ئەتىگەن 5 كىچە 7 سائەت ئېچىلدى.

تۈمەنلىگەن شەھىردىن ئۆيقۇدىكى كىشىلەر ئاخشام يۈز بەرگەن بۇ بىر مەيدان ئاۋازسىز جەڭنى ھەم كېچىچە ئېچىلغان سىياسىي بيۇرو يىغىنىدىن خەۋەرسىز ئىدى. كېچە تۈگەپ تاڭ يورۇغاندا شەھىردىن ئۆيقۇدىن ئويغانغان خەلق ئەتىگەنلىك ساپ ھاۋادىن ئەركىن نەپەس ئېلىپ، ئاجايىپ يېڭىلىقلارنى كۆرەر - ھە!

7 - چېسلا مەركىزىي كومىتېت شاڭخەيدىكى ماتيەنشۈي قاتارلىقلارنى بېيجىڭغا يىغىنغا كېلىشكە ئۇقتۇرۇش قىلدى. شۇ كۈنى بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم جىددىي يىغىن ئېچىپ، يىغىندا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بىر نەچچە مۇرىتىنى بىر تەرەپ قىلدى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ تەختتىن چۈشكەن كۈنى جۇڭگو خەلقىنىڭ توي كۈنىدۇر. يې جەنيىڭ بۇ خۇش خەۋەرنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان پېششەدەم يولداشلارغىمۇ ۋاقتىدا ئۇقتۇردى.

دېڭ شياۋپىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇشال بولدى. ئۇ مەركەزگە خەت يېزىپ ئۆز ئىپادىسىنى بىلدۈردى. ئۇ «ئەمدى كېيىنكى ئۆمرۈمنى خاتىرجەم ئۆتكۈزىدىغان بولدۇم» دېدى.

نيې رۇڭجېن، شۈشاڭچيەن، چېن يۈن، خۇياۋباڭ، ياڭ يۇڭ قاتارلىق پېشقەدەم رەھبەرلەرمۇ بۇ ئۇلۇغ خەۋەرنى ئاڭلاپ كۆڭۈللىرى يايراپ كەتتى. ھەتتا بەزىلەر خۇشاللىقىدىن «مېنىڭ كېسىلىم ساقايدى. ئەمدى مەن خىزمەت ئىشلەيمەن» دېدى. ھەممەيلەن يولداش يې جەنيىڭنى بارىكاللا دېيىشتى.

شياڭگاڭ، ئاۋمېنلاردىمۇ بۇ خۇش خەۋەرگە تەبرىك تېلېگراممىلار ئەۋەتىلدى.

شاڭخەي «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مۇھىم جايى بولۇپ، بۇ جايدا ئۇلارنىڭ جاھىل مۇرىتلىرى بار ئىدى.

10 - ئاينىڭ 7 - كۈنى ماتيەنشۈي بېيجىڭغا كېلىپ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بىر تەرەپ قىلىنغانلىقىنى ئۇقتى. ئۇ مەخپىي ئۇسۇللار ئارقىلىق شاڭخەيگە خەۋەر بەردى. شاڭخەيدىكى شۈجىڭشەن، ۋاڭ شۇجىنلار دەرھال شاڭخەي شەھەرلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى چاقىرىپ قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشنى قارار قىلدى. ئۇلار شەھەر ئىچىگە قوماندانلىق شتابى قۇرۇپ ئالاقىلىشىش ئاپپاراتلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار 33 مىڭ مىلىتسىيە، 100 ماشىنا، 200 شوپۇرنى بىرىنچى دەرىجىلىك ھەربىي ھالەتتە تۇرۇشقا ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار مەركەزگە تۇتۇۋالغان ئادەملەرنى قويۇپ بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويدى ھەم شاڭخەيدىكى كۆۋرۈكلەرنى پارتلىتىۋېتىمىز، تۆمۈر يوللارنى ئۈزۈۋېتىمىز. پورتلارنى تاقىۋېتىمىز. مەركەز بىلەن ئاخىرغىچە ئېلىشىمىز،

«قازانلىق كىرەشنى ئاخىرىغىچە ئېلىپ بارىمىز» دەپ قەسەم ئىچىشتى.

يېپچە نىيەتلىك قاتارلىق مەركەز رەھبەرلىرى شاڭخەي ۋەزىيىتىنى ئىنچىكە-لەپ تەھلىل قىلىپ زۆرۈر بولغان يىغىنلارنى ئاچتى. شاڭخەيدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ ھەقىقەتەن جاھىل مۇرىتلىرى بار. ئىككىنچى قوراللىق كۈچى بار. ئەمما ئۇلار ئاز ساندا، كۆپ ساندىكىلەر بولۇپمۇ كۆپ سانلىق مىنبەگلار تېخى ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلمەيدۇ. بىز ھەر خىل تەشۋىقى قوراللار ئارقىلىق ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇلارغا بىلدۈرۈپ، كۆپ ساندىكىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ شاڭخەي مەسىلىسىنى تىنچلىق يول بىلەن ھەل قىلىشىمىز كېرەك دېگەن پىكىر بىرلىككە كەلدى.

10-ئاينىڭ 12-كۈنى مەركەز شۇجىگىشەن بىلەن ۋاڭ شۇجىنىنى بېيجىڭغا چاقىرتىپ ماتىيەنشۈي، جۇچۇنلىڭ قاتارلىق تۆتەيلەن بىلەن كۆرۈشتۈرۈپ سۆز-لەشتى. ئۇلارغا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» بىلەن بولغان چەك-چېگرىنى ئايرىپ، شاڭخەيدىكى توپىلاڭنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا دەۋەت قىلدى. خۇاگوفېڭ «بىز تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى بىر تەرەپ قىلىشتا ماۋجۇشىنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلدۇق. خەلقنىڭ سادىسىنى ئەمەلدە كۆرسەتتۇق، ئۇلار ھەقىقىي ماركسىزم، لېنىنىزمچىلار بولغان بولسا بىز ئۇلار بىلەن ئىتتىپاقلاشقان بولاتتۇق. ھەتتا ئۇلارنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەشكىمۇ رازى ئىدۇق. بىراق ئۇلار بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلدى. شۇڭلاشقا سىلەردىن تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تىن چەك-چېگرا ئايرىپ، ئۇلارنى پاش قىلىپ، شاڭخەينىڭ خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلەشلارنى ئۈمىد قىلىمىز» دېدى.

10-ئاينىڭ 13-كۈنى مەركەز ماتىيەنشۈي قاتارلىق تۆتەيلەننى شاڭخەيگە قايتۇردى. ئۇلار مەركەز رەھبەرلىرى ئالدىدا ۋەدە بېرىپ، شاڭخەيگە بارغاندا يەنە ئۆز سەنمىگە دەسسىدى. مەركەز بىلەن قارشىلاشتى.

مەركەز قارار قىلىپ سۇجېنخۇا، نىجىفۇ، پېڭچۇڭ قاتارلىق بىر تۈركۈم يولداشلارنى شاڭخەيگە ئەۋەتتى. بۇ يولداشلار نۇرغۇن جاپالىق، جىددىي ئىنچىكە خىزمەتلەرنى ئىشلەپ ئاخىرى شاڭخەينى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» گۇماشتىلىرى كونتروللىقىدىن قايتۇرۇۋالدى.

10-ئاينىڭ 18-كۈنى مەركىزىي كوممۇنىست پارتىيە ئىچىدە 16-نومۇرلۇق ھۆججەت تارقىتىپ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ پارتىيىگە قارشى جىنايەتلىرىنى، ماۋجۇشىنىڭ 1972-يىلىدىن بۇيان «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»قا بەرگەن تەنقىدلىرىنى ھەم «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى توختىتىپ تەكشۈرۈش قارارىنى ئۇقتۇردى. ئەمەلىيەتتە بۇ خەۋەر «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تارمار قىلىنغان كۈنىنىڭ ئەتىسىدىن باشلاپ مەملىكەت ئىچىدە تارقىلىشقا باشلىغانىدى.

10-ئاينىڭ 20-كۈنى مەركەز مەخسۇس ئەنزە ئىشلەش گۇرۇپپىسى قۇردى. بۇ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ جىنايەتلىرىنى قانۇنىي ئۇسۇل بىلەن تەكشۈرۈپ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ پارتىيىگە قارشى جىنايى پاكىتلىرى ئۈستىدە ئۈچ قېتىم تەشۋىق ماتېرىيالى تارقاتتى.

ئۇلۇغ پرولېتارىيات ئىنقىلابچىسى يېپچە نىيەتلىك بۇ غەلىبىلەرگە مەست بولۇپ، ئەس-ھوشىنى يوقاتمىدى، ئەكسىچە تېخىمۇ سەگەك، ھوشيار بولۇپ، «تۆت كىشىلىك

گۇرۇھ» تەشكىلىي جەھەتتىن ئاغدۇرۇلغان بىلەن ئۇنىڭ سىياسىي ۋە باشقا ساھەلەردىكى زەھىرىنى ئىدىيە جەھەتتىن ھەقىقىي تازىلاپ چىقىرىشتا مەلۇم ۋاقىت كېتىدۇ. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى پاش قىلىش، كۈرەش قىلىش خىزمىتىنى پۇختا ھەم ئەستايىدىل ئېلىپ بېرىش كېرەك. بىراق بۇ كۈرەشتە سىياسەتكە دىققەت قىلىش، بار بولسا تۈزىتىش، يوق بولسا ئىبرەت ئېلىش، كېسەلنى داۋالاپ، ئادەمنى قۇتقۇزۇش فاڭجېنىنى قوللىنىش، تەربىيە بېرىش دائىرىسىنى كېڭەيتىش، زەربە بېرىش دائىرىسىنى تارايتىش، ئىتتىپاقلاشقىلى بولىدىغانلىكى يولداشلار بىلەن ئىتتىپاقلىشىش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرگە خەلق ئىگىلىكىنى يۈكسەلدۈرۈشىمىز، ئارمىيە قۇرۇلۇشىنى چىڭ تۇتۇشىمىز، دېڭشياۋپىڭ قاتارلىق يولداشلارنى تېزرەك ئازاد قىلىشىمىز، ياش، قابىلىيەتلىك ئىنقىلابىي ئىز باسارلارنى تەربىيەلەشكە ئەھمىيەت بېرىشىمىز لازىم، دەپ يوليورۇق ۋە تەكلىپلەرنى بەردى ھەم ياشانغىنىغا قارىماي ئۆزى بىۋاسىتە قول تىقىپ نۇرغۇن ئەمەلىي خىزمەتلەرنى ئىشلىدى.

1976 - يىلى يې جيەنيىڭ قاتارلىق يولداشلارنىڭ تىرىشىپ خىزمەت ئىشلىشى بىلەن 10 - نۆۋەتلىك 3 - ئومۇمىي يىغىن ئېچىلىپ دېڭشياۋپىڭنىڭ ۋەزىپىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەزىپىسىنى ئېلىپ تاشلاش ھەم پارتىيىدىن مەڭگۈ ھەيدەپ چىقىرىش قارار قىلىندى.

ئۈچ يىلدىن كېيىن 4 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 16 - قېتىملىق يىغىنىنىڭ قارارى بويىچە ئالىي خەلق تەپتىشى ئالاھىدە تەپتىش ھەيئىتى، ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى ئالىي سوت ھەيئىتى تەشكىللىنىپ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ جىنايەتلىرى ئەيىبلەندى، ئوچۇق سوت قىلىندى.

1981 - يىلى 1 - ئاينىڭ 25 - كۈنى ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى جىنايى ئىشلار قانۇنى» غا ئاساسلىنىپ مۇنداق ھۆكۈم چىقاردى.

جىنايەتچى جياڭچىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى جاڭچۈنچياۋغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى ياۋۋېنيۈەنگە 20 يىللىق مۇددەتلىك قاماق جازاسى بېرىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن بەش يىل مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى ۋاڭخۇڭۋېنغا مۇددەتسىز قاماق جازاسى بېرىپ، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش ھۆكۈم قىلىندى.

دېمەك، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى تارمار قىلىش كۈرىشىدە يولداش يې جيەنيىڭ ئالاھىدە خىزمەت كۆرسەتتى. پەۋقۇلئاددە تۆھپە ياراتتى. يې جيەنيىڭ باشلىق پېشقەدەم پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلارنىڭ ھەم نۇرغۇن ئىسمى ئاتالمىغان نامسىز قەھرىمانلارنىڭ پارتىيە، دۆلەت، خەلق ئۈچۈن كۆرسەتكەن ئۇلۇغ تۆھپىسى بىر مىلياردتىن ئوشۇق جۇڭگو خەلقىنىڭ يۈرەك قاتلىمىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدى.

قەشقەر كوچىلىرى

ھېكايە

سەبرى

1

— نېمە؟

— ئېزىقىپ قالسەن ئۈكام، تولا چوڭ گەپ قىلما، مەن ئادرېسنى ئېنىقلىماي سورا، ئاۋۋال كوچىنى، ئاندىن ئۆي نومۇرىنى تاپ.

— ھا، ھا، ھا... گېپىڭنى قارا ھەدە، مەن كىم؟ ئىسمىمنى ئېيتىر دەپ باقە، ئىستانبۇل، بىردا پېشتە، بۇخارېست، بېلگىرات، ۋارشاۋا، ۋېنا، رىم، باغداد، كاراچى، راۋالپىندى دېمەك داڭلىق شەھەر-لەرنىڭ چۈشىدىمۇ كۆرمىگەن كوچىلى-رىدا زۇۋانىسىز يۈرۈپ، قول ئىشارىتى بىلەن بىرنىمىنى قىلىپ يۈرگەن ئوغۇل بالىمىزە ئەمدى كېلىپ سىزنىڭ قەشقىرىڭىزدە ئېزىقىپ قالارمىدىم. ھامىمىزنىڭ ئىسمى بوۋى ھەسەلخان، تاغىمىزنىڭ ئىسمى قۇربانخۇن زەگەر دېيىدىغۇ؟ ھە، بولدى، مەن سېنىڭ ئامانەتلىكىڭنى چۈشەندىم، ساق-سالامەت تەگكۈزىمەن ھەدە.

— ئۇنداق دېمە دەيمەن، قەشقەر

دېگەن باشقا شەھەر. ئەشمىكا كوچىسى، زەگەلى كوچىسى، گودالىق كوچىسى، باغ كوچىسى، جانان كوچىسى، ئەنجان كوچىسى، تاغارچى...

— بولدى قىل دەيمەن ھەدە، مىنى كوچا بولسىمۇ ھامان تاپالايمەن. ياۋروپادا كېكەچلەپ تېنەمەيمەنمۇ، قەشقەردە مىغىلداپ تۇرغان ئۇيغۇرلارنىڭ ئارىسىدا تېنىگۈدەكمەن، تېنەش سېنىڭ ئىشىڭ ...

ئىنىسى چالۋاقاپ، قولىدىكى ئالتۇن ئۈزۈك، ئالتۇن سائىتىنى يالت-يۇلت قىلدۇرۇپ قوللىرىنى شىلتىپ قويۇپ ئۆيدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى. ھەدىسى ئاغزى ئېچىلغان پېتى، قوللىرىنى سوزۇپ ئىنىسىنىڭ كەينىدىن ۋارقىراپ ھويلا دەرۋازىسى ئالدىدا توختاپ قالدى:

— ئازات، ئازات ئۇنتۇما ھە، ۋاي سېنىڭ پوچىلىقىڭەي...

2

ئازات ئىسمىغا لايىق ئازاد-دە، ئاتىسى رەھمىتى بۇ ئىسىمنى خەلقىگە ۋەكىللىك قىلسۇن دەپ تاللىغاندا بالىسىدىن يۈسۈپ خاس ھاجىپ ياكى ناۋائىدەك ئۆلمەس نام قېلىشىنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى، شۇ نىيەتتە بالىسىنى ئالىي مەكتەپنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇشقا دەۋەت قىلدى. ئازات شۇنداق قىلدى. لېكىن ئاتا رەھمىتى 80-يىللارنىڭ بۇ «يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ناۋائى» سىنى كۆرەلمىدى. ئاتا ۋاپاتىدىن كېيىن ئازات ئالىي مەكتەپتىن چېكىنىپ چىقىپ ئۇكىلىرىنى بېقىش ئۈچۈن ئاتىسىدىن قالغان ئۈچ مىڭ يۈەن پۇل بىلەن ئىچكىرىگە — شاڭخەي، بېيجىڭغا ماڭغان ئۇيغۇر سودىگەرلەرنىڭ تۇنجى تۈركۈمىگە قېتىلدى. ئۇ ھازىر مىليون يۈەنىنىڭ خوجايىنى، ئايروپىلان بىلەن تاي-تاي جۇڭگو يىپەك ماللىرىنى ئېلىپ ياۋروپا بىلەن ئوتتۇرا شەرقنىڭ چوڭ-چوڭ شەھەرلىرىنى كېزىپ يۈرەلەيدۇ. لېكىن ئۇ ھازىر شۇنچىلىك پۇللۇق بولغىنىغا قارىماي بىردە رېئال ھايات ئىچىدە ياشىسا، بىردە شېرىن خىيال ئىچىدە ياشاپ يۈرۈۋاتقان ھەم شوخ، ھەم غەمكىن يىگىت. رېئاللىقتا ئۇ يۈگەنسىز يايلاق تۇلپىرى — خالىغان تەرەپكە چاپالايدۇ، ئەتراپىدىكى خۇشامەت ۋە تەمە بىلەن ئۆمىلىشىپ يۈرگەن ئادەملەرگە يىرگىنىپ تۇرۇپ شەپقەت قىلالايدۇ، خالىسا قىزلار بىلەن كۆڭۈل ئاچالايدۇ، كاتتىلارنىڭ ھۇزۇرلىرىدا بولالايدۇ؛ كىشىلەرنى سېتىۋالالايدۇ، قۇتقۇزالايدۇ، پاتقاققا ئىتتىرەلەيدۇ، پۇل كۈچى بىلەن بولىدىغان ھەممە ئىشنى قىلالايدۇ.

لېكىن ئۇ ئۆزىنى خەلقىنىڭ مەدەنىيەتلىك قاتلىمىدا ھېسابلايدۇ. ئۇ پۇل ئىئانە قىلىشتا ئەدەبىيات-سەنئەت، مائارىپقا مەردەك، مەسچىت-مەدرىسىلەرگە پىخسىقراق. خىيال-ئارزۇ ئالدىدا ئۇ باغلاقتىكى قوزا — بىچارە؛ ئۇ بابۇردەك جەڭ ئىچىدە يۈرۈپ شېئىر يازالىغانمۇ، شېرىپىدىن ئەلى يەزدىدەك نەق ماتېرىياللار دۆۋىسىگە كىرىۋېلىپ جىمجىت ماكاندا تارىخ رېئاللىقىنى ئاساس قىلىپ «زەپەرنامە» يېزىپ، بۇ ئەسىرنىڭ تۆمۈرلەڭلىرىنى مەدھىيىلىگەنمۇ بولار ئىدى، پۇل كويى بۇنداق قىلىشقا يول قويمىدى. ھەم

پۇل تېپىش، ھەم ئامېلىك بولۇش بۇ دەۋردە مودا ئەمەسكەن، مەنسەپدارلار بىلەمدە كەمبەغەل بولۇپ قالغىنىدا ئوخشاش، پۇل تېپىش كويىغا چۈشكەنلەرمۇ ئىجادىيەتتە كەمبەغەل بولۇپ قالىدىكەن. ماداشۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئاتا ئارزۇسى ھازىرمۇ بىر ئارمان. ئۇ كىتاب ئوقۇشنى ئەنە شۇ ئارمان، تەشنالىقىنىڭ ئۇسسۇلۇقى بىلىدۇ. ئۇ ئۇيغۇر كلاسسىكلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى، تارىخ ھەققىدىكى ماتېرىياللىرىنى ئوقۇشقا ئامراق. ئۇنىڭ سومكىسىدىكى پىچەت - پىچەت پۇل، دوللار بىلەن كىتابلار ھەمىشە بىللە تۇرىدۇ. بۇ ئىككى نەرسە مەڭگۈ دوست ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ ئازاتنىڭ سومكىسى بۇ ئىككىسىگە بۆشۈك، سومكىسىلا ئەمەس قەلبىمۇ شۇنداق. سەۋەبى باشتا ئېيتىلدى، ئۇ ھەم رېئال ھاياتنىڭ، ھەم شېرىن خىيالنىڭ پۇقراسى. ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسمى جىسمىغا لايىق ئازات.

3

قولىدا سومكا، ياۋروپاچە كىيىنگەن، سومباتلىق، ئاق يۈز، قارا بۇرۇتلۇق گۈزەل يىگىت قەشقەر ھېيتكا ئالدىدا خۇددى ئۆزىنى باھالاتماقچى بولغاندەك غادىيىپ تىك تۇردى. پەشتاخ ئۈستىدىكى مەزىن تەكبىردىكى قوللىرىنى قۇلاقلىرىدىن چۈشۈرۈپ ئەزەننى ئاخىرلاشتۇرغاندا يىگىت يۈزىنى ئالتۇن ئۈزۈكلەر سېلىنغان بارماقلىرى بىلەن سىيپاپ دۇئا قىلدى.

— ئەھلى مۇسۇلمانىكەن!...

— ئەرەب!...

— تۈرك!...

— جانان كوچىسى نەدىكىن؟ — ئازات ئۆزى تىرغىسىدا گەپ تالىشىۋاتقان كاۋاپچى بىلەن دوغچىدىن سورىدى. ئىككى كاسىپ قوللىرىنى ئالدىراپ پەشتاملىرىغا سۈرتۈپ ئازاتقا قول بېرىشتى:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، كاۋاپ يەملا؟

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم يىگىت، ئۇسسىغانلا؟

— ئوبدان، ئاپىروپىلاندىن ھېلىلا چۈشتۈم، ھەم كاۋاپ يەي، ھەم دوغ ئىچەي، لېكىن بىردەم تۇرۇپ، — دېدى ئازات كاسىپلار بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ، — مەن جانان كوچىسىنى بىلىۋالسام بولاتتى...

كاسىپلار بىر - بىرى بىلەن تالىشىپ تۇرۇپ ئازاتقا يول كۆرسىتىشتى، ئازات ئۇلار كۆرسەتكەن سىزىق بىلەن مېڭىپ چاسا سېمونت خىش ياتقۇزۇلغان قەدىمكى قەشقەر كوچىسى ئالدىغا كېلىپ توختىدى. كوچا دەرەخسىز، توتاش ئۆيلەر ئارىسىدا خۇددى تىك يارنى يونۇپ ياسىغاندەك كۆرۈندى. بىرىنچى ئېشىككە قارىدى «جانان كوچا» دېگەن خەتلەر سۈس كۆرۈندى. ئۇ ئىچكىرىلىدى. بىردىنلا ئوڭغا بىر تارماق ئايرىلدى. بۇ تارماقنىڭ ئۈستىگە ئۈستىلىق بىلەن ئۆيلەر سېلىنغان. كوچا ئۈستىگە سېلىنغان مۇنداق ئۆيلەرنى ئازات تېخى ھازىرغىچە كۆرۈپ باقمىغان. ئۇ ياپما لېپىلىرىغا قىزىقىپ قاراپ بۇ گۈمگا كوچىدا ئىچكىرىلىدى: توتاش ئۆيلەر قوش قاناتلىق، تاق قاناتلىق؛ ھىم يېپىلغان، قىيا ئوچۇق، ئۇلۇغ ئوچۇق

ئىشىكلەر، ئوچۇق ئىشىكلەردىن كۆرۈنۈپ تۇرغان، ئەدىيال، رەخت، كەشتىلىك پەردىلەر، ئارقىسى ئازادە ھويلا، چىرايلىق ئۆيلەر ئىدى. ئۆيلەر تۇتاش، ئىشىكلەر ساناقسىز، كوچىلار قۇياشلىق گۈڭگا، قاراڭغۇ؛ بىرلىرى سالقىن، بىرلىرى دىمىق، بىرلىرى شاماللىق - سۈرۈن؛ ئۇ يەر - بۇ يەردە داق يەردە ئولتۇرۇشقان پاراڭچى ئاياللار، شوخ بالىلار، سۇ ئەكەلگەن ئېشەك ھارۋىسى، مال چۈشۈرۈۋاتقان سىپەك، خوجايىنىنى كۈتۈپ تۇرغان پىكاپ، موتسىكلىت... بۇ يەردە ھەممىلا نېمە، ھەر خىل ئادەملەر بار.

— يىگىت، — دېدى بىر ئايال ئۇر ياغلىقىنى يۈزىدىن قايرىپ قاشلىرىنى ئويىنىتىپ، — ماندىقى بارمۇ؟ — ئۇ بىر ئەرەب تىللاسىنى كۆرسىتىپ ھىجايدى ۋە ئازاتنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا ئۇنىڭ قوڭغۇر كاستۇمىنىڭ يېڭىدىن چىمدىپ تۇتتى، — بىر سەرلىك تىللا، ئەگەر چەندە ئاتمىش پىرسەنتتىن يۇقىرى شاپ بولسا، لىگمۇرلىك ئوتتۇز ئۈچ گىراملىق تىللا بولسا بىر تۆت مىڭ كويىدىن ئالىمىز. تۆت مىڭدىن ئوشۇق ئالىدىغانلارمۇ بار. نېمىلا دىگەنلىرى بىلەن ھوي يىگىت، ئالتۇن پۇل بولىدىغان يەر مۇشۇ قەشقەر. تۈركىيىدە بىر سەر ئالتۇن جۈڭگو پۇلىدا ئىككى مىڭ — ئىككى مىڭ ئالتە يۈز كوي، ھەرەمدە ئۈچ مىڭ — ئۈچ مىڭ ئىككى يۈز كوي، قەشقەردە تۆت مىڭ — تۆت مىڭ بەش يۈز كويىچە، جۇرسىلا، بىزنىڭ ئۆي ئاغارچى كوچىسىدا بالام... ھوي يىگىت...

— ئاچا، مەن ئالتۇن سودىسى قىلى-

مايمەن، ھامامنى ئىزدەپ يۈرىمەن. ئىسمى بۇۋى ھەسەلخان، تاغامنىڭ ئىسمى قۇناخۇن زەگا!

— بىلىمەن، بىلىمەن، جۇرسىلا، ھامماڭلىرى بىزنىڭ قوشنىمىز دەيمەن.

— ھا - ھا - ھا... ھى - ھى - ھى... بىلەلمەيمەتتىمكىدىن... جۇرسىلا، مەن ئاپىراي...

— جانان كوچىسىدا دېۋىدى...

— ھا - ھا - ھا... جانان كوچىسى دەملا؟ سىلى نەدە تۇرۇۋاتىدىلا، بۇ دىگەن گوداڭ كوچىسى، قادىر زەگا دىدىلىمۇ؟ ۋاي بىلمەمدىغان، مۇشۇ ئۈزۈكلەر، مۇنتۇ ھالقا... ئۈزۈكلىرى نېمانداق چىرايلىق بالام، كۆزى بىرلىيانتمۇ، نەنىڭ؟

ئايال ئازاتنىڭ قوللىرىنى ئالقىنىغا ئېلىپ مۇجۇشقا باشلىدى، — سائىتىڭمۇ ئالتۇن ئوخشىمامدۇ، ھەممىلا يېرىڭ ئالتۇنكەن جۇمۇ، نېمانداق چىرايلىقسەن يىگىت، بۇ يەرنىڭ سەتەڭلىرىنىڭ كۆزىدىن نېرى بول... قادىر زەگا دىدىڭمۇ؟ بىلىمەن، بىلىمەن، خوتۇنى نېمە دىدىڭا؟ بۇۋى شېكەرخانمىدى، ھە راست، بۇۋى ھەسەلخان دىگەن ئەمەسمىدىنىڭ، مېنىڭ دوستۇم. بۇۋى شېكەرخان، بۇۋى ھەسەلخان، بۇۋى ناۋاتخان ھەممىسى بىر گەپ. بالام نەگە؟ بۇ ياقتا ماڭساڭ باغ كوچىسىغا بارىسەن، جانان كوچىسىغا ماتا مۇنداق...

ئايال ئازاتنىڭ قولىنى مىجىپ تۇرۇپ توختىماي سۆزلىدى:

— ئۆيلەنمىگەن ئوخشايسەن، ئۆيلەنگەن بولساڭ بۇنچە ئويىنالمايتتىڭ بالام، مەن دېگەن ئانا، قولۇڭنى

ئۇنتسام نېمە بولاتتى، ئوڭغا بۇرۇل،
ئۇدۇل ماڭ، باشلاپ بارايمۇ ـ يا؟

ئازات بۇ ئايالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا ئايلىنىپ يولغا ماڭدى ۋە ئايالدىكى ئىشىكنىڭ ئەرز پەردىسىنى ئاچتى. [illegible]

4

ئۇ كونا پالاز ئارتىلغان ئىشىكنى قىيا ئېچىپ قاراپ باقتى. ئىشىكى پالازنىڭ ئارقىسى كەڭ ھويلا ئىكەن. كۆك سىرلانغان ئىشىكتىن بىر قىز بېشىنى چىقىرىپ ئازاتقا قارىدى. گويا كىچىككىنە قارا بۇلۇت ئارقىسىدىن تۇيۇقسىزلا تولۇن ئاي چىققاندەك، ئەخلەت دۆۋىسىدىن تۇيۇقسىز ئالتۇن چىققاندەك ۋە ياكى بەرگى غازاڭ ئۈچىدىن يېڭىلا ئېچىلغان غۇبارسىز گۈل كۆرۈنگەندەك تۇيۇلدى. بۇ ھالدىن ئازاتنىڭ ۋۇجۇدى تىترىدى. ئۇ بۇنداق سۈزۈك كۆز، بۇنداق نۇرلۇق، بۇنداق گۈزەل، كىشىنى مەست قىلىدىغان كۆزنى ئۆمرىدە كۆرمىگەنىدى. ياش يىگىتنىڭ ۋۇجۇدى قۇرۇق سامانغا ئوخشايدۇ، مۇھەببەت ئۇچقۇنى چۈشۈش بىلەنلا بۇ ۋۇجۇد گۈلخانغا ئايلىنىدۇ. ئازات بۇ گۈلخاننىڭ يالقۇنىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمىدى. ئۇ مەست ئادەمدەك دەلدەڭشىپ ھويلىدىن تەستە بېشىنى چىقاردى. ئۇ قىزنىڭ ئاللىق تەبەسسۇمى بىلەن:

— كەلسىلە! — دېگەن زىل ئاۋازىدىنلا بەھرىمەن بولالىدى. ھاياتىدا ئىشىق سەۋدالىقنىڭ تۇنجى تەمىنى قەشقەر كوچىسىدا تېتىغان مەستخۇش يىگىت ئىختىيارسىزلا شېئىر پىچىرلىدى:

بىر كۆرۈپ ھەسرەتتە قالدىم [illegible] گۈل پەرى رۇخسارىنى،
ئىككىنچى كۆرسەم دەپ تىلەيمەن [illegible] كۆزلىرى خۇمارىنى؛

[illegible] ئۇنى نومۇس، يىگىت غۇرۇرى كېتىشكە ئالدىراتسا، بايىقى گۈلخان تەپتى پالازنى قايرىپ، قاراشقا مەجبۇرلايتتى. نومۇس ـ غۇرۇرنى گۈلخان يەڭدى. ئۇ پالازنى قايرىپ يەنە قارىدى. لېكىن دالىدا قىز تۇرغان يەردە ئېگىز، قارا ساقال، ئافغانغا ئوخشايدىغان بىر ئادەم سۈرلۈك قاراپ تۇراتتى. ئەمدى گۈلخاننى يىگىت غۇرۇرى يەڭدى. ئۇنىڭ قەھرى، ئىنتىزار كۆزلىرىگە ياش كەلدى. ئۇ ئەلشىر ناۋائىنىڭ ھالىلىقىدا يازغان مەشھۇر مىسرالىرى بىلەن ئۆز ھالىنى ئىپادىلىدى:

ئارەزىن ياپقاچ كۆزۈمدىن ساچىلۇر [illegible] ھەر لەھزە ياش،
بۇ يىلە كىم پەيدا بولغۇر يۇلتۇز، [illegible] نىھان بولغاچ قۇياش.

بايىتىنى تېنەشىنى كۆكلۈك ئويلۇن بىلەپ، ئاجايىپخانىغا كىرىپ قالغان سەھرالىق گۆدەكتەك ئالاقزادە بولۇپ، قەشقەر كوچىلىرىدا ساياھەت قىلىپ يۈرگەن يىگىت مىنۇت ئۆتمەيلا باشقا بىر ئادەمگە ئۆزگەردى. ئۇنىڭ ئەس ـ خىيالى قىزدا، ئارزۇ ـ ئىستىكى قىز بىلەن دىدارلىشىش بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ۋە نەدە نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇدى. «توۋا، مانا مەن مەجنۇن، مەن پەرھات، — دېدى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە، — مەھمۇت قەشقەرى، سەئىدىدىن قەشقەرلەرگە تەخەللۇس بولغان شەھەرنىڭ كوچىلىرى مانا مۇشۇنداق سىرلىق ئىكەن ـ دە، نەچچە

يۈزلىگەن قىزلارنى كۆرگەن جاھان كەزدىنىڭ ھالى مانا شۇنچىلىك، قەشقەر قىزىنىڭ جادۇ كۆزلىرىگە مەستانە، زوھوردىدىن ھېكىمبەگ زامانىسىنىڭ ئۆچمەس يۇلتۇزلىرىمۇ مۇشۇ كوچىلاردا ماڭا ئوخشاش مەست بولغان بولغىدىمەھ؟ بولمىسا زىيائىي «مەسئۇد - دىلئارا»سى بىلەن «ۋامۇق - ئۇزرا» سىنى، غەربىي «بەھرام - دىلئارا» سىنى، نىزارى «رابىيە - سەئىدىن» سىنى نەدىن يازالايتتى. ھەي شائىرلارغا مۇھەببەت داستانلىرى تەقدىم قىلغان قەدىمكى شەھەر، ماڭا ئوخشاش شېئىر ھەۋەسكارى ئۈچۈنمۇ بۇ ئۆلمەس تېمىنىڭ چىگىش سوئاللىرىنى تەقدىم قىلىدىكەمۇ؟ ئاشۇ كۆزلەرنى شېئىر بىلەن ئىپادىلەش پېقىر ئۈچۈن ئوكيانىدىن ئۈزۈپ ئۆتمەكتەك قىيىن. بۇ خىل تەبەسسۇم بەلكى جەننەت ھۆرلىرىدىلا باردۇر-ھە؟ قۇلىقىم ئەتراپىدا تېخىچە ناۋا بولۇپ تۇرغان ئاۋازىچۇ؟ بەلكى ئامانىسا خېنىملا بۇ خىل ئاۋازنىڭ سىرى، ھېكمىتىنى بىلەر...» قەلبى ھېسسىيات بىلەن تولغان، ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ يانغان يىگىت ئىچىملىك كەيپىدىن يوشۇرۇن گۈزەللىكلەرنى ئاشكارىلاشقا تىرىشىۋاتقان مەست ساھىبقىراندەك ئۆز قەلبىدىن ئۆز سوئاللىرىغا جاۋاب ئىزدەپ كېتىپ بېرىپ بىرسىگە سوقۇلدى-دە، خىيالىدىن سەگىدى.

— ئەسسەبىرۇھىق تاھۇل پەرەھى، — دېدى سوقۇلغۇچى ئازاتتىن ئەپۇ سوراپ بولۇپ، يىگىتكە تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ، — بالام، بۇ گەپنىڭ مەنىسى سەۋرى خۇشاللىقنىڭ ئاچقۇچى دېگەن بولىدۇ. غەم تاغلىرى ئاستىدا قالـ

ساڭمۇ بېشىڭنى تىك تۇتۇپ ماڭ. ساڭا لازىم نەرسە يەردە ئەمەس، ئادەملەردە بالام!

ئازات بوۋاينىڭ ئەللىق چىرايىغا زوقلىنىپ قارىدى-دە، ئۆزىنى بايىقى گۈلخان ئىسكەنجىسىدىن بىر دەقىقە قۇتقۇلدۇردى. ئۇنىڭ چىرايى ھوپپىدە قىزاردى. گويا بوۋاي ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئوتنى كۆرگەن!

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بوۋا، — دېدى ئازات خىزىر ئەلەيھىسسالامدەك كۆرۈنگەن ئۇزۇن ئاق يەكتەك كىيىپ، بېلىنى يېشىل تاۋاردا باغلىۋالغان، ئاپئاق ساقاللىرى تەكشى چېكىلگەن، يۈزلىرى قىزىل، لەۋلىرى رەڭ بېرىلگەندەك چىرايلىق بوۋاينىڭ كۈلۈپ تۇرغان چىرايىغا خىجىللىقتا قاراپ قويۇپ، — ئاتا، مېنىڭ غەملىك ئىكەنلىكىمنى سىلەرگە قانداق ئايان بولدى؟

— بىزمۇ ياشلىقىمىزدا غەملىك بولغان، خۇددى ساڭا ئوخشاش ماڭغان بالام، — بوۋاي ئاپئاق قاشلىرىنى مىدىرلىتىپ قويۇپ شېئىر ئوقۇدى:

باش يارالغان تىك تۇرۇشقا شاخ ئەمەس ئېگىلگىلى،
تىل يارالغان سۆزگە ئەسلا يىپ ئەمەس چىگىلگىلى.

بالام، ئېگىلگەن باشنىڭ ئۈستىدە يۇلتۇز بولمايدۇ. مەن بۇ پانىدا يۈرگىنىم بىلەن باقى دۇنيانىڭ پۇقراسى، ئېكىن سىلەردەك ياشلارنى كۆرسەم تىلىم قىچىشىپلا تۇرىدۇ.

— نېمە ئىش قىلىلا بوۋا؟

— ئۆمرۈم بويى كىتابچۇرۇقلۇق قىلدىم. بۇمۇ بىر ھۈنەر، كونا-يېڭى

بولۇپ ئۇنىڭ مىڭ پارچىدىن جىق كىتابىم بار.

— باي ئىكەنلا بوۋا.

— باي دەپ مېنى دېسە بولارمىكىن، مانا قول-يازمىلىرىم بايلىقىمنى ئاشكارىلاپ تۇرۇپتۇ.

— دۇرۇس، بايمەن، مىليون يەنىگە چامام يېتىدۇ، لېكىن راستىنى ئېيتسام سىلى باي. مەن زامانىمنىڭ بېيى، سىلى مىللەتنىڭ بېيى.

— بوۋامدىن قالغان بايلىق بالام.

— بوۋىلىرىمۇ كىتابپۇرۇچمىدى؟

— سەبۇرى دېگەن شائىرنى ئاڭلىغانمىدىڭ؟

— بىلىمەن، بىلمەيدىغان زوھۇرىدىن ھېكىم ئۇ كىشىگە تۈمەن دەرياسى بويىدىكى ھەرەمباغ يېزىسىدىن يەر، سۇ بەرگەن. ئۇ كىشى زوھۇرىدىن ھېكىم دەۋرىنىڭ كاتتا شائىرى ئىدى بوۋا، ئۇ زات نېمىلىرى بولىدۇ؟

— بوۋام بولىدۇ بالام! — دېدى بوۋاي مەغرۇر، قەددىنى تىك تۇتۇپ، — بوۋىمىزدىن دادىمىزغا، دادىمىزدىن بىزگە مىراس قالغان بايلىق كىتاب ئىكەن شۇ. شۇ بايلىق ئىككى ئەۋلادنى كۆكلەتتى. خۇدايىم بۇيرۇسا قەشقەر مۇشۇنداق تۇرۇپ بەرسىلا يەنە نەچچە ئەۋلادنى كۆكلىتىدۇ بالام، — دېدى بوۋاي ئۇزۇن، ئاپئاق قاشلىرىنى چۆچۈگەندەك لىپىلدىتىپ قويۇپ، — گەپ — ئاغزىڭ، سۆيۈنگىدىن ئىلىمگە ھەۋەس چىقىپ تۇرۇپتۇ، ئېيتقىنا، سەن سودىگەرمۇ، ئىلىم ئەھلىمۇ؟

— ھەر ئىككىلىسى.

— دۇرۇس، دۇرۇس. بىزنىڭ زامانىمىزدا سودىگەر بىلەن ئىلىم ئوت بىلەن سۇدەك ئىدى. جاھان ئۆزگەردى، ھازىر سۇ بىلەن مايدەك...

— بەزىدە سۇ بىلەن سۈتتەك! — دېدى ئازات كۈلۈپ تۇرۇپ.

— بەلكىم، بەلكىم، — دېدى بوۋاي ئازاتنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — ئالدىراش بولمىساڭ جۈر بالام، ئۇ يەردە ئوغلۇمنىڭ ئۆيى بار. مېنىڭ كىتابلىرىم شۇ يەردە. بىر پەس ھەمسۆھبەت بولايلى:

ھەمراھى قابىل بىلەن يۈر بىر
غېرىچچە بولسا يول،
يۈرمىگىن نائەھلى بىلەن، بۇ يول-
دا يولداش ئۆزگىدۇر.

5

تۇختىماي، قىزغىن، مەنىلىك سۆزلەيدىغان بوۋاي ئازاتنىڭ بەدىنىدىكى ھېلىقى گۈلخاننى تېزلا ئۆچۈرۈپ قويدى. ئۇ ئەمدى پۈتۈن زېھنىنى بوۋاينىڭ گەپلىرىدىكى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن مەنىلەرنى چۈشىنىشكە قاراتقان. ئۇلار ئەگرى-بۈگرى تار كوچىلاردا ئۇزاق ماڭدى. بىر-بىرىگە ئوپمۇئوخشاش ئۆيلەر، ئۈستى يېپىق كوچىلار، ئايلانما-بۇرۇلۇشلار بىر-بىرىگە ئۇلىنىپ ئۆتۈۋەردى. ئازات ئەمدى ئۆزىنىڭ نەگە كېتىپ بارغىنىنى بىلىشكىمۇ قىزىقمايتتى. بوۋاي بوۋىسى سەبۇرى توغرىسىدا زوق بىلەن سۆزلىمەكتە.

— بوۋام نامرات ئىكەن، شېئىرلىرى، بىلىمى بىلەن ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغانىكەن. بىلەمسەن بالام، سەبۇرى دېگەن تەخەللۇسى ئۆزىگە تولىمۇ ياراشقانىكەن. بۇ سۆز «سەۋۇرى» دېگەن سۆزنىڭ كۈچەيتىلىشى — چىدامىلىق،

مەزمۇنى دېگەن مەنىدە. داۋام رەھمەت-
تى زوھور قىلدى. ھېكمەتنىڭ ھەممە يېڭىچە
ئۇنچە بولۇپ دوستلىرى ئىزارى، رەز-
يانى، غەربلىكلەر بىلەن مۇشۇ يېزىق تۈ-
رۈۋاتقان قەشقەردە ئۈچمەسى ئەپەر-
لەرنى يېزىپ قالدۇرۇشقان. بۇ داۋام
سەپەرلەرنىڭ «مالىيەت» نامىلىق زور
ھەجىملىك ئەسىرى ھازىرغىچە كىشىلەر-
نى ئادالەت، ئەدەب - ئەخلاقنى قوغ-
داش، ھەقىقەت ۋە بىلىم ئىزدەش يو-
لىدا چىنلىقنى يېدا قىلىشقا ئۈندەپ
زور چىقىپ تۇرۇپتۇ. «دىۋان سەبئى»
دىن ئىبارەت شېئىرلار ھازىرغىچە كى-
شىلەرنىڭ ئاغزىدا ناخشا بولۇپ ئېيتى-
لىۋاتىدۇ. «تەرجىبەند» دە مەسخىرە
قىلىنغان ئاچكۆز، ئابرويپەرەس، ساخ-
تا - ھىيلىگەر ئادەملەر ھازىرمۇ كىشى-
لەرنى يىرگەندۈرۈپ ھەممىلا يەردە
كۆرۈلۈپ تۇرۇۋېتىدۇ. بالام، بىز ئاتا-
بوۋىلارنىڭ كىتابلىرىنىلا ئەمەس، ئەخ-
لاق ۋەسىيەتلىرىگىمۇ ۋارىسلىق قىلى-
دۇق. بالىلىرىم تامامىلا بىلىم ئەھلى،
بىزنىڭ بۇ قەشقەردە «كىتابى غەرب»
دە مۇنازىرە قىلىشقان ئوتتۇز ئىككى
خىل ھۈنەرۋەن ھازىر كۆپىيىپ يەتتە-
چە يۈزگە يەتتى. ئۇلارنىڭ مۇنازىرە،
تالاش - تارتىشى ئەزىزانە قەشقەردە
تېخى ئۇزۇن يىل داۋام قىلىدۇ. «مەھ-
زۇن نولۋائىيزىن» دا ئېيتىلغان ئىلىم-
پەن توغرىسىدىكى چاقىرىقلارنىڭ مىڭ-
لىغان ھەممە يېڭىلىرى ھازىرمۇ مۇتە-
ئەسسىپ، جاھىل - نادان مولالىشان-
لار بىلەن ئېلىشماقتا. قەشقەرلىك
پىداللاردىن بېرى يۈرگەن ئىشلارنى كۆر-
دى، بۇ كوچىلاردا بىردە خەيرى -
ساخاۋەت، ئىلىم - مەرىپەت كەۋسەرلى-
رى ئاقتى؟ بىردە قان، بىردە ھۇرۇن-
نادانلىقنىڭ قارا سايىسى كوچىنى بول-
ىدى. بالام، مانا، يەنە ئىككى ئاي-
لانغاندىن كېيىن بىزنىڭ ئۆيگە يېتىپ
بارىمىز. خوشلاش ئۆيلىرى قوش قانات-
لىق ئىشىك، تاق قاناتلىق ئىشىك،
كەشتىلىك دەرپەردە، كونا ئەدىيال،
يېڭى پالاز، تارتىلغان ئىشىكلەر ئاسان-
سانسىز قىممەت ئۆتتى. بۇۋاي ئاخىرى
شۇنداق قوش قاناتلىق ئىشىكلەردىن
بىرسىنىڭ ئالدىدا توختىدى.

6

بىرلا قوش قاناتلىق ئىشىك بول-
غىنى بىلەن بۇ ئۆينىڭ ھويلىسى كەڭ،
ھويلىسىدا ھەرپەردە گۈللەر بارئىكەن.
ئىشىك تۈۋىدىكى پەلەمپەي بىلەن
ئىككىنچى قەۋەتكە، ئوتتۇردىكى چاي-
خانا ئالدىدىن تېخى ئارقا ھويلا
(ئىچكىرىكى قورۇ) غا چىقىدىكەن.
خىش ۋە تاختايدىن ياسالغان ئازادە،
پۇختا ئۆيلەرگە ئازاتنىڭ پۇختا ئىگى-
لىك خوجايىنى خاس كۆزلىرى سىن-
چىلاپ قاراپ چىقتى.
بۇۋاينىڭ ئوغلى ياش مېھمانىنى
قەشقەر ساھىبخانلىرىدىلا بولىدىغان
ئاتالمىش چىراي، سىلىق سۆزلەر بىلەن
كۈتۈۋالدى. داستىخان سېلىنىشتىن
بۇرۇن ئازات ئۇلارنىڭ كىتابخانىسىنى
كۆرمەكچى بولدى.
ئارقا ھويلىدىكى بىر چوڭ ئۆي
چىرايلىق جاھازلانغان. قەدىمكى ۋە
ھازىرقى زاماننىڭ كىتابلىرى بۇ
جاھازلاردىن ئۆز ھۆرمىتى بىلەن
ئورۇن ئالغان. قەدىمكى، ھازىرقى زا-
مان كىتابلىرى يېزىق، مالىيەت، دۆلەت
خادىملىرى بويىچە تىزىلىپ كاتولىكلاش-

تۇرۇلغان. بىر قانچە ئاقا ياۋروپا زىيالى-
لىيلىرىنىڭ كىتابخانىلىرىنى يەلكى
شەرق ئىلىم ئەھلىنىڭ نەپىس خانى-
لىرىنى ئەسلەتتىدىغان بۇ تورۇستا
تاقالغان كىتاب جاھازلىرى ئىچىدە
كونا - يېڭى، چوڭ - كىچىك ھەر خىل
بۇقاۋۇلغىنى قاۋلانمىغان كىتابلار
شۇنچىلىك جىق ئىدىكى، ئازات بولغا-
يىشتتىكى ئەلى شارى ئىشىنىڭ تۈرلۈك
ئاغىتىشىنىڭ ياكى جىلدىدا شەھىرىنىڭ
قىزىل دېگىز يالقۇنىدا داچىسى بىلەر
ئابدۇل ئەزىز ئىسمىنىڭ ئەرەبچە شىكەن
ئۆيغۇر ئاغىتىشىنىڭ ئۈزۈن ۋاقتىدا
ئازاتنى ھەيران قالدۇرغان كىتابخانا
نىلىرىدە مۇنى قەشقەرلىك بوۋاينىڭ
خانىسىدىن ئۈزىتىن ئەمەس ئىدى.
ئازات ھايپاجلان، خوشاللىق ۋە
غۇرۇر ئىلكىدە ئەجدادلىرىشىپ كىتاب-
لارنى ۋاراقلاشقا باشلىدى...
— بۇ كىتابلار بىلەن بولۇپ ھەممىنى —
قەشقەر كىچىللىرىنى نىيە مەقسەت بى-
لەن كىرگەنلىكىنى، غىل-پال كۆرۈ-
نىپ ۋۇجۇدىدا گۈلخان پەيدا قىلغان
ھېلىقى دابەرنى — ھەممىسىنى ئۇنتۇدى.
— ھاجىم، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! —
دېگەن قىزغىن سالامىغا، ئۆي ئىگە-
سىنىڭ داستىخانغا تەكلىپ قىلغان
قىزغىن ئاۋازىغا ئۇنى سەگىتەلمىدى.
ئاخىرى بوۋاي ئۇنىڭ قولىدىكى كى-
تابقا ئالاقىنى قويدى:
— شەرىپىدىن ئەلى يەزدىنىڭ «زە-
پەرنامە» سى بىزنى قىزىقتۇرسا بالام
سىزگە بىر نۇسخا بېرەي، سىزدەك
مېھمانلارنى رازى قىلاي دەپ ياخشى
كىتابلاردىن بەش-ئون نۇسخىدىن
ھازىرلىتىپ قويغانمەن بالام، — دېدى-

دە، ئازاتنى ئەسلىدىكى ھالىتىگە
ياندۇردى.
— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ھاجىم، قا-
چان كەلدىڭىز؟ — بۇ قىزغىن ئادەم
ئازاتقا تونۇش، بۇ ئادەم بىلەن چەت
ئەللەردە سەپەردا ئىشى - بىلەن تۇرغۇن
بىللە بولغان. راۋالپىندىدىكى زاپا-
ۋۇل خاگرو ئاداكوچىسىغا جايلاشقان
قەشقەر خوتۇنسىنىڭ (مېھمانخانىسىنىڭ)
ئىككىنچى قەۋىتىدە ئەچەت ئەل ۋىزىسى
بىلەن تۈركىيەگە كىرىش پۇرسىتىنى
كۈتۈپ ئىككى ئاي بىر ياتاقتا ياتقان.
بۇ ئادەم لەگمەن ئېتىشكە ئۇستا. لې-
كىن بۇ ئەھۋالى سودىگەر باشقا ماۋزۇ-
دا گەپ قىلىشمىدى، چاقچاق، كۆڭۈل
ئېچىشمۇ ياقتۇرمايدۇ. ئۇ ھەر قانداق
ئادەم بىلەن قىسقا، نەق گەپ قىلىشقا
ئادەتلەنگەن:
— ھەر قايسىلىرىغا كۆپ رەھمەت،
مېھمان بولدۇمەن، ئەمما لېكىن كېيىنت-
رەك بۇگۈن ھاجىمنىڭ كەلگىنىنى،
مۇشۇ ياققا ماڭغىنىنى بىلىپ دەمبەس
قەدەم بولۇپ يېتىپ كەلدىم. گېپىمنى
دەيمەن - دە، ھاجىم يا بېشىنى لىڭشى-
تىدۇ، يا چاپىقىغا يېدۇ، شۇنى بىلىپلا
ياندىمەن.
— ھاجىم، ئۈچ مىڭ توپ چېكىنەن
بېسىلىپ ياتامدۇ تېخى؟
— نەدە؟
— ئۇنى سورىسىڭىلا جاۋاب بەر-
سەم بولىدۇ.
— ھەئە.
— دۆڭ پېتى ئۆتكۈزەملا ھاجىم؟
— باھاسىغا يەتسىلا ياق دېمەيمەن
ھاجىم.
— چوڭ گۈللۈك چېكىنىنىڭ بىر توپى

يەتتە يۈز كويدىن، تۈتەك چېكەن بەش يۈز كويدىن، لوڭقا چېكەن تۆت يۈز كويدىن، چېچەك چېكەنمۇ تۆت يۈز كويدىن بولسۇن مەيلى. ئۈچ مىڭ توپىنىڭ ھەممىسىنى ئالاي.

— دېگەن باھالىرىغا ئون بەش كويدىن قوشسىلا ھاجىم.

— يا ئاللا، دەۋاتقان گەپلىرىنى، بىزمۇ ئارانلا بىر توپىتىن بەش كويدىن تېپىپ يېيەلەيمىز ھاجىم.

— نېمە دېدىڭىز. ماڭا بىر قارىسىلا؟ سىلى دېگەن باھادا توپ ساتسىلا ئون - ئون بەش كويدىن، پارچىلاپ ساتسىلا يىگىرمە كويدىن پايدا ئالىلا ھاجىم. ماقۇل، ھەر توپىتىن دېگەنلىرىدەك بەش كويدىن تېپىپ يېسىلە، شۇنداقتىمۇ بايىقى باھاغا ئون ئىككى كويدىن قاتسىلا ھاجىم.

— ھاجىم، يا ئاللا، نېمە دېيىشىدىرسىز، ماقۇل، يەنە بەش كوي قاتاي.

— ماقۇل، ئون بىر كوي قاتسىلا ھاجىم!

— ھاجىم، ئەكەلسىلە قوللىرىنى، بەش يېرىم ...

— ياق ھاجىم، ئون يېرىم...

— ئەمدىغۇ ماقۇل دەرلا ھاجىم، ئالتە كوي قاتاي.

— بوپتۇ ئەمىسە، ئون يېرىم كوي قاتسىلا ...

— ھاجىم، بىزمۇ نان تېپىپ يەيلى دەيمەن، ۋايىيەي ...

— ئالتە كوي ئىككى مودىن قوشاي ...

— چىقىشالمىغۇدەكمىز ھاجىم، ئون كوي قوشىمىسىڭىز سودا قىلىشالمايمىز ...

— ئالتە يېرىم ...

— توققۇز كويغا ماقۇل...

— يەتتىگە قانداق؟

— ياق.

— يەتتە كوي ئىككى مو ...

— ياق.

— يەتتە كوي ئۈچ موچۇ؟

— قويسىلا ھاجىم...

ئۇلارنىڭ ئارىلىقى قىسقىراپ بىر كويچەن قالدى. ئەمدى ئۇلار بىر مو-چەندىن تالاشقىلى تۇردى.

بۇ چاغدا ئازات ھەممىنى ئۇنتۇغان: تۇغقان، قىز، بوۋاي، كىتابلار ئور-نىنى موچەنلەر ئىگىلىگەن، موچەنىنى تالىشىش ئۇنىڭ بېخىللىقى ئەمەس، ماھىيىتى، خاراكتېرى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ چوڭباي، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ رېئاللىق بىلەن خىيالنىڭ پۇقراسى. يەنە ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن دەۋر قابىلىيەتلىرىنىڭ قاتارىدا.

سودىگەرلەرنىڭ مىلىجىڭلىقى سەۋە-رىنىڭ تاقەت قاچىسىنى چاقتى:

— بالىلىرىم، — دېدى بوۋاي ئاخىرى ھاجىلارنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — ئىمزا مۆزلاپ قالدى. ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام. كالام چېكەندىن ئۇلۇغ بولسا كېرەك سودىگەرلىرىم!

ئازات بىلەن بوۋاي قاقاقلىشىپ كۈلۈشتى. سودىگەر يىگىت كۈلۈمسى-رەپلا قويدى-دە، قاپىقىنى تۈردى. ئۇ كۆڭلىگە پۈككەن پايدىغا ئېرىشەلمىگەنىدى.

7

ئەشمىكا كوچىسى، زەگەلى كوچىسى، گو-داڭ، باغ، جانان، ئەنجان، تاغارچى، موپاڭ كوچىلىرىدىمۇ ئۇنىڭ ئاياغ ئىزى چۈشتى. ئوخشاش ئىشىكلەر، ئوخشاش ئەگمە، ئوخشاش بالىخانا؛ چوڭ كوچا، خالتا كوچا، تۈز ۋە ئەگرى - بۈگرى كوچىلار

ئۆتۈۋەردى. بۇ كوچىلار ئادەم ئۇۋۇسى، بۇ ئۇۋۇدا ھەممىلا نىمە ـ بەخت، بىلىم، ئەقىل ـ پاراسەت، خۇشاللىق، ناخشا ـ ھېسسىياتمۇ بار. ھىيلە ـ نەيرەڭ، قۇۋلۇق ـ قەبىھلىك، غەم ـ قايغۇ، كۆز يېشى، ھازىمۇ بار. سەبۇرى بىرۋاينىڭ سۆزى توغرا: زىيائىنىڭ «مەھزۇنۇلۋائەزىن» (مۇڭلۇق سۆزلەر) ناملىق كىتابىدىكى ئاغار تەشەببۇسلار يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ياشاۋاتقان مۇردىتلىرى بىلەن بۇ كوچىلاردا راۋاج تاپماقتا. ئۇلار ئۆز كىشىدىلىرى بىلەن ھازىرمۇ ئېلىشماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەردە سەبۇرىنىڭ «تەرجىبەند» ناملىق ئەسىردە بۇندىن بىر يۈز نەچچە يىل بۇرۇن مەسخىرە قىلىنغان ئادەملەر ھازىرمۇ تىرىك ياشىماقتا. غەربىنىڭ «كىتابى غەرب» ناملىق ئەسىردە مۇنازىرىلەشكەن ئوتتۇز ئىككى خىل ھۈنەرۋەنىنىڭ ئىراسخورلىرى ھېلىھەم مۇنازىرىلەشمەكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن قەشقەر كوچىلىرى زادىلا جىم ئەمەس. بۇ كوچىلاردا ئېرىق ـ ئۆستەڭ شىلدىرلىرى، شار ـ شۇرلىرى يوق. ياپراقلارنىڭ پىچىرلاشلىرى بىلەن بۇلۇتقا قول سوزىدىغان ئېگىز دەرەخلەرنىڭ ئۆشقىتىش، ھۇۋلاشلىرىمۇ ئاڭلانمايدۇ. بۇ يەردە نەچچە يۈز يىللاپ ياشىغان خەلقلەر بۇ كوچىلارنىڭ شان ـ شەرىپى سۈپىتىدە نۇرغۇن قانۇنلارنى ياراتقان. بۇ قانۇنلارنىڭ نۇرغۇنلىرى «قۇتادغۇ بىلىك» كە كىرگۈزۈلگەن. «دىۋانۇ لۇغەت تۈرك» تە ئىزاھلانغان. مانا بۇلار قەدىمكى دۆلەتنىڭ بايلىقى سۈپىتىدە ھەر بىر ئۆيدە، ھەر بىر قەلبتە ساقلانماقتا. جىم تۇرۇپ سالقىن قانلىق بىلەن قەشقەر كوچىلىرىنى ئارىلىغان ئادەم ھەر قەلب، ھەر ھويلىدىن بىر خىل سادا ئاڭلايدۇ. بۇ سادا نە دەرەخ، نە سۇ، نە تەبىئەتنىڭ باشقا جانلىق، جانسىزلىرىدا يوق. بۇ سادادىن شۇنداق بىر نەسىھەت ئاڭلىنىدۇ: ئۆز پايداڭنى دەپ خەلقىڭنى ئۇنتۇما، ئېلىشىلا بىلىپ بېرىشنى ئۇنتۇما، جىقراق بېرىپ ئازراق ئال!...

ئازات نۇرغۇن ماڭدى، سوردى، لېكىن ئۇ بۇۋى ھەسەلخان، قۇناخۇن زەڭگا ئىسىملىك تۇغقانلىرىنى زادىلا تاپالمىدى، ئۇنىڭ خىيالى بىردە ھېلىقى گۈزەل قىزغا، بىردە ھېلىقى سەبۇرى كىتابخانىسىغا كۆچەتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆچمەس تامغا بولۇپ بېسىلغان، تاتلىق چۈشتەك چوڭقۇر ئويغا سالىدىغان ئۇ ئۇچرىشىش، تەسىراتلار ئۇنىڭ بىر تەلۋە ھەۋەسكارنىڭ خاتىرىسىدەك ھەممىلا نىمە يېزىلغان ھايات دەپتىرىدە خۇددى «بابۇرنامە» دەك ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن بىر بەت بولۇپ قالغۇسى. ئۇ بۇ ئالتۇن بەتكە تېخى جىق نىمىلەرنى يازىدۇ. ھېلىقى گۈلخان بالىسىغا تارتىپ كىرگەن پالاز پەردە تارتىلغان ھويلىنى، ئاجايىپ كىتابلىرى، سۆزلىرى بىلەن ئازاتنى مەھلىيا قىلغان سەبۇرى ئەۋلادىنى ئىزدەپ تاپىدۇ. لېكىن ھازىر ئەمەس. ئۇ ھازىر سودىگەر ھاجىم بىلەن ۋەدىلەشكەن سارايغا بېرىشى كېرەك. ئۇنىڭ كۆڭلى، ئىختىيارى نېمىنى خالىسا مەيلى، لېكىن ئاياغلىرى سارايغا توغرىلانغان. ئۇ يەردە رېئال

ھايات — سۇدا بار. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھازىر ھەممىنى: گۈلخان، بوۋاي، تۇغقانلىرىنى ئۇنتۇشى كېرەك. رېئاللىق ھەممىنى ئۇنتۇلدۇردى. ئارزۇ، خىيال، ھەۋەس دېگەنلەر ھەرگىزمۇ رېئاللىقتىن ئۈستۈن ئەمەس، رېئاللىق بىر ئېقىن دەريا، ئارزۇ خىيال، ھەۋەس بولسا دەريا قولىقىنىڭ پېنىدا بولىدىغان كۆپۈككە ئوخشايدۇ. ئۇ بەزىدە ئاجايىپ كۆركەم كۆرۈنىدۇ. لېكىن ئۇ ھامان يوقىلىپ — پەيدا بولۇپ تۇرىدۇ. رېئال ھايات، تىنىمسىز دەريا، ھەممىنى يىمىرىپ ئۆز قېنىدا داۋالغۇپ ئېقىپ تۇرىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن رېئال ھايات تىنىمسىز دەريادىكى ئازات غالىب، كۈچلۈك؛ خىيال — ئارزۇ كۆپۈك ئەمچىدىكى ئازات ئاجىز، مىسكىن — بىچارە.

شۇنىڭ ئۈچۈن مۇتلەق غالىب، مۇتلەق ئاجىز ئادەم يوق. دۇنيانى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن قۇدرەت ئىگىلىرىمۇ بەزىدە بىچارە بولۇپ قالىدىغانغا ئوخشاش، غەم تاغلىرى ئاستىدا ياتقان بىچارىلەرمۇ بەزىدە ئۆزىنى غالىب ھېسابلايدۇ...

ئازات سارايغا بارغۇچە يۇقىرىدىقىلارنى ئويلىدى-دە، ئۇلۇغ-كىچىك تىنىدى. ئۇنىڭ كۈچلۈك قەدەملىرى بىر بىچارە يۈرىكىنى ئېلىپ كېتىپ باراتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ بىچارىلىكى، بۈگۈن زەپەردەست بولۇش ئۈچۈن ئەتىنى ئۇنتۇشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندا ئۇ ئىسمى جىسمىغا لايىق ئازات بولالايدۇ-دە!

ئەسكەرتىش: ئەدەبىي ئەنئەنىمىزگە ئاساسەن مەن ئۆزۈمگە سەبىرى (سابىر — سەۋر سۆزىنىڭ ئۆزگەرمىشى، سەۋرى — تاقەتلىك دېگەن سۆز) دېگەن تەخەللۇسنى قوللىنىشنى لايىق كۆردۈم ۋە بۇ ھېكايەمدە 1991 – يىلدىن باشلاپ تۇنجى قېتىم ئىشلەتتىم.

زوردۇن سابىر

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

دانالارنىڭ ئىشى ئەقىل بىلەن، پەمسىزرەك كىشىلەرنىڭكى تەجرىبە بىلەن، تولۇق نادانلارنىڭكى ھاجەت بىلەن، ھايۋانلارنىڭ ئىش-ھەرىكىتى تەبىئىي ئاڭسىزلىق بىلەن بولىدۇ.

تسىتسېرون

تىلىڭنىڭ ئەقلىڭنىڭ ئالدىدا مېڭىشىغا يول قويما.

خىلون

باھاردەك ئىللىق

قاھار جېلىل

(ھېكايە)

كىچىك بازاردىكى ئاشخانىدىن چىقىپلا ماشىنىنىڭ يېنىدا بوۋپا كۆتۈرۈۋالغان بىر ئايالنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. «ھوي، ئانامغۇ-نېمە؟» دېگەن خىيال مېڭەمدىن چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۇزۇن، قارا كەمزۇر چاپىنى، گۈللۈك داكا لېچەكى كۆزۈمگە شۇنچىلىك ئىسسىق كۆرۈندىكى ئىختىيارسىز ھالدا «ئانا!» دەپ توۋلاش ئۈچۈن ئاغزىمنى ئاچتىم. بىراق بۇ پەيت ئايال مەن تەرەپكە بۇرۇلدى-دە، ئاۋازىم «ئا...» دىن كېيىن ئۈزۈلدى.

ئەمەسكەن، بوي-تۇرقى، كىيىنىشلىرى، ھەتتا ياش قۇرامى شۇنچىلىك ئوخشايدىكەنكى بىراق باشقا ئايال ئىكەن. لەسسىدە بولۇپ قالدىم.

ئاتا-ئانام سەھرادا تۇرىدۇ. مەن ئۈچ ئايدىن بېرى ئۇ يەرگە بېرىپ باقمىدىم. بۇ ئارىدا ئانام ئىككى قېتىم دادام بىلەن بىللە ۋە بىر قېتىم ئۆزى يالغۇز بىزنى يوقلاپ كەپتۇ، بىراق مەن ھەر قېتىم سەپەردە بولۇپ قېلىپ كۆرۈشەلمىدۇق.

— قىزىم، ئاتا-ئانا دېگەن چىدىمايدىكەن، — دەپتۇ ئانام ئايالىمغا كۆز يېشى قىلىپ، — سادىرغا ئېيتىپ قويۇڭ، بىزنى ئۇنداق ئىنتىزار قىلماي، ئاي-دا بىرەر قېتىم بولسىمۇ قارىسىنى كۆرسەتسۇن.

ئاخشام ئايالىمدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم مۇجۇلۇپ كەتكەن، «ئەتە ئەتىگەن ھەر قانداق ئىش بولسا تاشلاپ يېزىغا بارىمەن» دەپ ئۆز-ئۆزۈمگە ۋەدىمۇ بەرگەن. بىراق كەچكى تاماقتىن كېيىن كالون باشلىقى ئۆيۈمگە كىرىپ بۈگۈنكى مۇشۇ بىر كۈنلۈك سەپەرگە چىقىشىمنى ئۆتۈندى. ئاڭلىسام بۇ يۈكنى بىر سائەتتىن كېيىن چىكىتتۈرۈشكە بولمايدىكەن. ئامالسىز ئۇنىڭ دېگىنىگە كۆنۈپ ئەتىگەن بۇ ياققا يول ئالغان، ئەمما خۇددى ئېسىل بىر نەرسەمنى يوقىتىپ قويغاندەك كۆڭلۈم بەكمۇ پەرىشان بولىۋاتىدى. يا ھېيت-ئايەملەردە ئۆيدە بولالمايدىغان، يا ئۇرۇق-تۇغقان، ئەل-ئاغىنىلەر بىلەن ۋاقتى-ۋاقتىدا دىدارلىشىپ تۇرالمايدىغان مۇشۇنداق بىر كەسىپنى تاللاپ قالغانلىقىمغا بەكمۇ ئۆكۈنگەنىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن-تاڭ، ئاۋۇ ئايال كۆزۈمگە ئانامغا ئوخشاپ كۆرۈنگەن بولسا كېرەك.

— غوجام بالام، ئۆزلىرى... — دەپ گەپ باشلىدى ئايال مەن ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلگەندە ۋە مېنىڭ قايەرگە بارىدىغانلىقىمنى سوراپ بىلىۋالغاندىن

كېيىن ئۆزىنى ئېلىۋېلىشىمنى ئىلتىماس قىلدى، — ئاپتوبۇسقا ئۇلگۈرەلەيتتىمەن، كىراسىغا قانچىلىك دېسىلە تۆلىسەم.

ماشىنا ھەيدەۋاتقان 10 نەچچە يىلدىن بۇيان يولدا ئۇچرىغان قىرى-چورە، غېرىپ-مىسكىن، يېتىم-يېسىرلارنى ھەمىشە ماشىنىغا ئېلىۋالاتتىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ئايال بايا ئاناغا ئوخشاش كۆرۈنۈپ مېنى بەكمۇ ھاياجانلاندۇرۇۋەتكەنىدى. شۇڭا ئۇنىڭ ئىلتىماسىغا دەرھال ماقۇل بولدۇم. ھەتتا كابىنىكا ئىشىكىنى ئۆزۈم ئېچىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ماشىنىغا چىقىشىغا ياردەملەشتىم. كىرا ھەققى ئۈچۈن ئۇزاتقان پۇلىنى ئالمىدىم.

ئايال تەخمىنەن 60 ياشلار ئەتراپىدا بار ئىدى. چىرايىدىكى ئۆمۈچۈك تورىدەك قورۇقلار، يۈز تېرىسىدىكى قورغاقلىق، ئالقىنىدىكى قاداقلار ئۇنىڭ جاپاكەش يېزا ئاياللىرىدىن ئىكەنلىكىنى مانا مەن دەپ كۆرسىتىپ تۇراتتى. كۆزلىرىدىن بىرخىل مۇڭ، دەرد-ئەلەم ئىپادىسى چىقىپ تۇراتتى.

— سىلە شۇ يەرلىكمۇ؟ — جىمجىت ئولتۇرۇش بىئەپ ئىدى. شۇڭا ماشىنىنى خوتقا سېلىۋالغاندىن كېيىن بىز كېتىۋاتقان يېزىنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— يوقسۇ غوجام بالام، مەن ئۇ يەرگە ئوغلۇمنى يوقلاپ ماڭدىم.

يۈرىكىم شۇررىدە قىلىپ كەتتى. ئاھ ئانىلار، سېغىنىش، يوقلاش، ئىزدەش — پەقەت سىلەرنىڭلا پېشانەڭلەرگە پۈتۈلگەن ئىشمىدۇ؟

— ئوغۇللىرى ئۇ يەردە خىزمەت قىلامدۇ؟

— يوقسۇ.

ئاياللىڭ بىرلا سۆزىدىن ئىبارەت بۇ جاۋابىنى بېرىۋاتقاندا ئاۋازىنىڭ غەلىتە تىترەپ كەتكەنلىكىنى سەزدىم، سوئاللىرىمنى يەنە داۋاملاشتۇرۇش بىئەپ بولۇپ قالدى. شۇنداقتىمۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا قاراپ ساپتىمەن.

يۈرىكىمدە يەنە بىر قېتىم زىلزىلە پەيدا بولدى. ئايالنىڭ ئورۇق-ياغاق مەڭزىدىن مەرۋايىتتەك ئىككى تامچە ياش پەسكە دومىلاپ چۈشۈۋاتاتتى، كۆز چاناقلىرى لىققىدە ياشقا تولغانىدى.

— نېمە، ئوغۇللىرى ئۇ يەردە بىر ... — نېمىشقىدۇ گېپىمنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدىم.

ئايال لېچىكىنىڭ ئۇچىدا كۆز ياشلىرىنى سۈرتكەچ، تازا بىر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىۋالدى.

— ئوغلۇم شۇ يەردىكى ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىدا.

بۇ جاۋاب مېنى يەنە ناقولاي ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. خېلىغىچە جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتىم. ئايالغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا پات-پات قاراپ قويىمەن. ئۇ تېخىچە ئېسەدەۋاتىدۇ. مۇۋاپىق بىر گەپ بىلەن تەسەللى بېرىشىم كېرەك، نېمە دېسەم بولار؟

— بولمىغۇر سوئاللارنى كولاشتۇرۇپ كۆڭۈللىرىگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن، ئەپۇ قىلسىلا، — دېدىم ئاخىرى بۇنىڭدىنمۇ ئوبدانراق گەپ تاپالماي.

— ياق، غوجام بالام، سىلىنىڭ سوئاللىرى ئۈچۈن يىغلىمىدىم. ئۆزلىرى بەك ئوبدان كىشى ئىكەنلا. ئوغلۇمنى ئۆزلىرىگە سېلىشتۇرۇپ كۆڭلۈم بۇزۇل-

دى. ئۇ يەردە قانداق كۈنلەرنى كۆرۈۋاتىدىكەن؟ خۇدايىم نېمىشقا ئۆز بەندىلىرىگە ئوخشاش تەقدىر - قىسمەت ئاتا قىلمىغاندۇ؟

قارىغاندا ئايال ئەمدى ئۆزىنى بىر ئاز تۇتۇۋالغان ئوخشايدۇ، شۇڭا تۇنجى قېتىم بىر نەچچە جۈملە سۆز قىلدى. ھەتتا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى كىشىنى خېلى ئويلاندۇرىدىغان سوئال بىلەن تۈگەتتى.

— قانداق قىلىمىز؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىشكە تىرىشىپ، — تەقدىر دېگەن شۇنداق بولسا كېرەك، ھەممە ئادەم پېشانىسىگە يېزىلغاننى كۆرىدىكەن. سەۋر قىلسىلا، ئوغۇللىرى پات ئارىدا يېنىپ كېلەر.

ئايال ئېغىر خۇرسىنىپ قويدى.

— ئۇنىڭغا 10 يىل كېسىلگەن. تېخى ئەمدى بىر يىل توشاي دېدى.

ئەمدى باشقا گەپ تاپالمىدىم. ئارىنى ئېغىر سۈكۈنات ئىگىلىدى، پەقەت ماتورنىڭ بىر خىلدا گۈرۈلدىشىلا جىملىقنى بۇزۇپ تۇراتتى. بىر چاغدا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىسام، ئايال قولىدىكى قانداقتۇر بىر سۈرەتكە قاراپ تۇرۇپتۇ. كۆزلىرىدە چوڭقۇر سېغىنىش، چەكسىز ئىنتىزارلىق.

ئاللىقانداق قىزىقىش يەنە ئاغزىمنى ئاچتۇردى.

— ئوغۇللىرىنىڭ سۈرىتىمۇ؟

— ھەئە، — ئايال سۈرەتنى ماڭا يېقىنلاشتۇردى. بويىنۇمنى سوزۇپ قارىدىم. قارىدىمۇ، شۇ زامان كۆزلىرىم چەكچىيىپ كەتتى. «شۇ، دەل شۇنىڭ ئۆزى!» دېدىم كۆڭلۈمدە ئارقىدىنلا بولتۇر مۇشۇ مەزگىلدە يۈز بەرگەن بىر ئىش خىيالىمدا قايتا جانلاندى:

ئۇ كۈنى «س» ناھىيىسىنىڭ جىڭدىلىك يېزىسىدىن پاختا بېسىپ قايتقانىدىم. جىڭدىلىك بىلەن ناھىيە مەركىزىگىچە بولغان ئارىلىق 50 نەچچە كىلومېتىر كېلەتتى. يول بەك ناچار بولغاچقا ئىككىنچى، ئۈچىنچى خوتلاردىلا ماڭغىلى بولاتتى. مۇساپە يېرىملاشقاندا گۈگۈم چۈشتى. چىراغنى يورۇتۇپ سۈرئەتنى تېخىمۇ ئاستىلاتتىم. بىر چاغدا يول بويىدا ئولتۇرغان بىر كىشىگە كۆزۈم چۈشتى. ئۇ سول قولى بىلەن سول پۇتىنىڭ ئوشۇقىنى تۇتقان پېتى ماشىنىغا قاراپ ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بىرەر پېشكەللىككە يولۇققانلىقىنى قىياس قىلدىم-دە، ماشىنىنى توختىتىپ، پەسكە چۈشتۈم. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى-يۇ، لېكىن «ۋاي!» دېگىنىچە يەنە ئولتۇرۇپ قالدى. يۈگۈرۈپ بېرىپ يۆلىدىم. ئۇ 23 - 24 ياشلار ئەتراپىدىكى يىگىت ئىكەن.

— پۇتىڭىز...

— بابا يىقىلىپ كەتتىم، — گېپىمنى بۆلۈۋەتتى ئۇ، — ئوشۇقىمنى چىقىرىپ كەتتىمىكىن. يامان بەك ئاغرىۋاتىدۇ.

— قايياققا مېڭىۋىدىڭىز؟

— ناھىيىگە.

خۇداغا شۈكرى، ئارقامغا يانمايدىغان بوپتىمەن. يىگىتنى يۆلەپ مىڭ تەستە كابىنىغا چىقاردىم. يەنە يولىمىزنى داۋاملاشتۇردۇق. ھەمراھىم پات - پات ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى، پەس ئاۋازدا ئىڭراپ قوياتتى.

— سەل چىداڭ، ناھىيىگە بىردەمدىلا يېتىپ بارىمىز. ئاۋۋال سىزنى

دوختۇرخانىغا ئاپىرىمەن، — دەپ تەسەللى بەردىم.

— رەھمەت ئۇستام، — ئۇ مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

ئاندىن ئۇنى ئارامىدا قوياي دەپ گەپكە تۇتمىدىم، جىمجىت ماڭدۇق. ئاخىرى ناھىيە بازىرىنىڭ چىراغلىرى كۆرۈندى. بۇنىڭ نېرىسىدا يولمۇ ياخشى ئىدى. شۇڭا سۈرئەتنى تېزلەتتىم. ناھىيە بازىرىغا يېتىپ كېلىشكە ئىككى كىلومېتىردەك يول قالغاندا بىردىنلا قولىقىمغا:

— ماشىنىنى توختات! — دېگەن قوپال ئاۋاز ئاڭلاندى.

مەن ئالدىمدىكى يول بىلەن بولۇپ، ھەمراھىمنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلمىغانىكەنمەن. ھېلىقى ئاۋازنى ئاڭلاپ بۇرۇلۇپ قارىدىم. ھەمراھىم سەت ھەنجايغان ھالدا ماڭا پىچاق تەڭلەپ تۇرۇپتۇ. ۋۇجۇدۇم «جىغ» قىلىپ قالدى.

— ماشىنىنى توختات دەيمەن! — ئۇ قاتتىق ئاۋازدا بايىقى بۇيرۇقنى تەكرارلىدى.

دەرھال تورمۇز قىلدىم، ماشىنا توختىدى.

— قېنى، يانچۇقىڭدىكى پۇللارنى چىقار، تېز بول! — ئۈچىنچى بۇيرۇقنى جاكارلىدى ھەمراھىم.

بۇ چاغدا ئۆزۈمنى بىر ئاز تۇتۇۋالدىم. ئۇنىڭ قانداق ئادەملىكى ۋە مېنى قانداق قاپقانغا چۈشۈرگەنلىكى ماڭا ئەمدى ئايان بولغانىدى.

— ياخشىلىققا يامانلىقمۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن تىكىلىپ.

ئۇ باشتا قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى-دە، يەنە بىردىنلا ئەلپازىنى ئۆزگەرتىپ ۋارقىرىدى:

— قورۇق گەپنى قىلىۋېرىپ پۇلنى چىقار، بولمىسا...

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتكەن بولسىمۇ، نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەندىم. ناۋادا تۇرۇۋاتقان يېرىمىز ئۇچۇقچىلىق بولغىنىدا، ئۇنداق سىرىتمىنى ئالدىمدا تىزلىنىپ گۇناھىنى تىلەشكە مەجبۇر قىلغان بولاتتىم. بىراق ھازىر تار كابىنكىدا ھەرىكەت قىلىش قولايسىز. سەللا مىدىرلىسام، ئۇ پىچاق سانجىشتىن يانمايدۇ، شۇڭا ئىچىمدە «خەير!» دېدىم-دە، يانچۇقۇمدىن بارى-يوق پۇللىرىمنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتىم.

— ئاران شۇلىمۇ؟ — دېدى ئۇ نەچچە كويلۇق پۇلنى يارىتمىغاندەك قاراپ قويۇپ، شۇنداقتىمۇ يەنىلا ئۇنى ئېلىپ يانچۇقىغا پۈرلەپ تىقتى.

— قىسقا يول ماڭغاچقا، يېنىمغا كۆپ پۇل سالمىغانمان.

— ھەم... قېنى، ھېلىقى كۆرۈنمەزغۇ. قولۇڭدىكى سائەتنى يەش!

بۇ گەپتىن كېيىن يانچۇقۇمنى ئۆزى ئاختۇرسا كېرەك دەپ ئويلىغانىدىم. ئۇ چاغدا مېنىڭ كۈتكەن يېرىمدىن چىقاتتى: بىر قولى بولسىمۇ يانچۇق ئاختۇرۇش بىلەن بەنت بولسا، ئىككىنچىدىن ئۇنىڭغا قايتارما زەربە بەرگىلى بولاتتى. مەن شۇنداق پۇرسەتنى كۈتكەن ھالدا سائىتىمنى يېشىپ ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ سائەتنىمۇ دەرھال يانچۇقىغا سالدى. ئەمدى ھەل قىلغۇچ پەيت كېلىش ئالدىدا تۇراتتى.

— خەير، بوپتۇ، ماشىناڭدا ئەكېلىپ

قويغىنىڭ ئۈچۈن يانچۇقىڭدىكىنى ئۆزۈڭگە قالدۇراي، — دېدى ئۇ بىردىنلا مەسخىرىلىك ھىجىيىپ، — ئەمما شۇنى ئاگاھلاندۇرىمەنكى، بۈگۈنكى بۇ ئۇچرىشىشىمىزنى ۋە مەندەك بىر يولۇچىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەت! ئۇنداق قىلماي ئۇ يەر-بۇ يەرلەردە سۆزلەپ يۈرسەڭ، مۇنۇ پىچاق يۈز-خاتىر دېگەننى بىلمەيدۇ، ئۇقتۇڭمۇ!؟

ئەزەلدىن قېنىم قىزىققاق ئىدى، بىرەر ئىشتا خورلۇق ھېس قىلسام، زادى چىداپ تۇرالمايتتىم. شۇ سەۋەبلىك قوراللىق قىسىمدا تۇرغان چېغىمدا ھەمىشە كۆپىرەك تەنبىھ ئاڭلىغانمەن. لېكىن قىسىم ماڭا نۇرغۇن خىسلەتلەر بىلەن بىللە يەنە جىددىي پەيتلەردە ئۆزۈمنى قانداق تۇتۇشۇم لازىملىقىنىمۇ ئۆگەتكەنىدى. شۇڭا پىچىقى قانسىراپ تۇرغان بۇ تەلۋىنىڭ مۇئامىلىسى جان-جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، چىشىمنى چىشىمغا بېسىپ چىدىدىم. مەن ئۇنى ياشلىقىغا قارىماي خېلى تەجرىبىلىك بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم، بىراق ئەھۋال ئۇنداق بولماي چىقتى. ئۇ كابىنكىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى-دە، ئاۋۋال باش تەرىپىمنى سىرتقا چىقاردى. مانا بۇ دەل مەن كۈتكەن پۇرسەتلەرنىڭ بىرى ئىدى. چاقماق تېزلىكىدە ئۇنىڭ پۇتىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ ئىنچىكە بېلىگە قاتتىق تەپتىم. بۇلاڭچى يەرگە بېشىچە يىقىلدى. ئۇ ئەس-ھوشىنى تېپىپ بولغۇچە يېنىغا سەكرەپ چۈشۈپ قوللىرىنى قاتتىق قايرىدىم. پىچىقى بايا يىقىلغانىدىلا قولىدىن چىقىپ كەتكەنىكەن. ئۇ يەنىلا بوشىنىش ئۈچۈن تىركىشىپ باقتى. يەرگە ئېڭىكىنى ئىزىستۇرۇپ، تىزىم بىلەن بېلىدىن قاتتىق باستىم.

— بولدى، توۋا قىلدىم ئۇستام، رەھىم قىلسىلا، — دېدى ئۇ ئاخىرى يىغلاپ چىقىپ.

يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلىشقىچە يەتكەنىكەن، ئۇنى بىر قېتىم ئەدەپلەپ قويۇش بىلەنلا بولدى قىلغىلى بولمايتتى. شۇڭا بەلبېغىنى چىقىرىپ قوللىرىنى كەينىگە باغلىدىم. ئاندىن سۆرەشتۈرۈپ كابىنكىغا چىقاردىم-دە، يەنە يولۇمنى داۋاملاشتۇردۇم. ئەسلىدە ئۇنى دوختۇرخانىغا ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا ئېلىپ بېرىشنى نىيەت قىلغانىدىم، بىراق ئاقىۋەت ساقچى ئىدارىسىگە قىلمىشلىرى ئۈچۈن جازاسىنى تارتىشقا تاپشۇردۇم...

خىتىلدىغان ئاۋاز خىيالىمنى بۆلۋەتتى. بۇرۇلۇپ قارىدىم. ئايال تېخىچە ئېسەدەۋېتىپتۇ، قولىدا بولسا ھېلىقى سۈرەت، ياشلىق كۆزلىرى ئۇنىڭغا مەھكەم تىكىلگەن.

مەن ئەمدى نېمىشقىدۇ ئۇنىڭغا ھېچقانداق تەسەللى بېرەلمەيدىغانلىقىمنى، ھەتتا بىرەر ئېغىز سۆزمۇ قىلالمايدىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

بۇ نېمە ئىشتۇ ئەمدى؟

— ئوغلۇمدىن ئايرىلىپ قالغىنىمغا ياقى كېيگىنىم كېپەن، يېگىنىم زەھەر بولدى، — ئايال ئۇشتۇمتۇت سۆز باشلاپ قالدى، — كىشىلەر ئۇنى ئوغرىدىكەن، بۇلاڭچىكەن دېيىشتى. بۇ گەپكە پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. مەن ئۇنى ئۆزۈمنىڭ سۈتى بىلەن، ھالال ئاش-نان بىلەن بېقىپ چوڭ قىلغان تۇرسام. ئاڭلىشىمچە، ئۇنى ئۆزلىرىدەك بىر شوپۇر ئۇستام تۇتۇپ بەرگەنمىش...

خۇددى قىش كۈنى بىركىم ياقامدىن بىر چاڭگال مۇز پارچىلىرىنى سېلىۋەتكەندەك شۈركىنىپ كەتتىم. ياھەزرەت، بۇ ئايال بالىسىنى مېنىڭ تۇتۇپ بەرگەنلىكىمنى بىلىپ تۇرۇپ سۆزلەۋاتامدىغاندۇ؟ ئۇ چاغدا... ئۇ چاغدا... ھەي، كىشىنى نېمىدېگەن تەڭلىكتە قالدۇرىدىغان ئۇچرىشىش-ھە بۇ!؟

كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدىم. ياق، ئۇنداق ئەمەستەك قىلىدۇ. ئۇنىڭ چىرايى ۋە كۆزلىرىدىن ماڭا قارىتا زەررىچىلىكمۇ رەنجىش ياكى نەپرەتلىنىش ئالامىتىنى بايقىمىدىم.

— شوپۇر ئىچ ئاغرىتىپ ئۇنى ماشىنىسىغا ئېلىۋاپتىكەن، ئۇ قوپۇپ ياخشىلىققا يامانلىق دېگەندەك شوپۇرنى بۇلىماقچى بوپتۇ دېيىشتى. بۇ گەپكىمۇ ئىشەنگۈم يوق. ئەمما ئەسكى ئىش قىلمىغان بولسا نېمىشقا قولغا ئېلىپ كەتتىكىن. سوتچىلاردىن سوراۋشتۇرۇۋىدىم، ئۇلار ئەسكى ئىش قىلغىنى راست دېيىشتى. خەقلەر سوتچى ناھەق ئىش قىلمايدۇ دېيىشىدۇ. بۇ گەپلەرگە قاراپ... ھەي... مېنىڭ بالام شۇنچىلىك قارا يۈز نائەھلىگە ئايلىنىپ قالغانمىدۇ؟... ياق، ياق، ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. شۇ شوپۇر بىلەن بىرەر ئىشتا ئاداۋەتلىشىپ قالغانمىدىكىن دەپ گۇمانلىنىمەن...

تۇك سۇ قۇۋەتكەندەك سىلكىنىپ كەتتىم. ئەمدى ياقامدىن مۇز پارچىلىرى قۇيۇلغاندەك ئەمەس، بەلكى يۈرىكىمگە خەنجەر سانجىلغاندەك بولدى. ئاھ خۇدا، مۇنۇ ئايال نېمىلەرنى دەۋاتىدۇ؟ ئەمدىزە مەن ئاداۋەت تۈپەيلى بىرۇۋغا زىيانكەشلىك قىلىدىغان رەزىل ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىممۇ؟

مېڭەم زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى. يۈرىكىم گويا كۆكرەك قەپىزىمنى يېرىۋەتكۈدەك كۈچلۈك سوقتى. بۇ ئايالغا قارىتا كۆڭلۈمدە ئويغانغان ھېسداشلىق بايىقى خىجىللىققا ئالماشقانىدى، ئەمدى ئۇ يەنە غەزەپكە ئورۇن بوشاتقىلى تۇردى. ماشىنىنى غاچچىدە توختىتىپ: «ماشىنىدىن چۈشۈڭ، دۈشمىنىڭىزنىڭ شەپقىتىگە ئېرىشىپ نېمە قىلىسىز؟» دېمەكچى بولدۇم.

بۇرۇلۇپ قارىدىم. ئايال پەرۋايى پەلەك ھالدا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى تۈگەتتى:

— شۇ چاغدا ئاشۇ شوپۇر ئۇستام بالامنى ئوردۇل مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەلگەن بولسا، مەن بالامنىڭ ھەر بىر گۇناھى ئۈچۈن شوپۇرنىڭ پۇتىنى مىڭ قېتىم سۆيگەن بولاتتىم.

ئاھ خۇدا، بۇ گەپنى ئاڭلىماق نېمىدېگەن مۈشكۈل! خۇددى بىر كىم تاپىنىمدىن ماغدۇرۇمنى تارتىۋەتكەندەك لاسسىدە بوشىشىپ كەتتىم. كۆز ئالدىم بىر پەس قاراڭغۇلاشقاندەك بولدى. ھېلىقى غەزەپتىن ۋۇجۇدۇمدا زەررىچىلىكمۇ قالمىدى.

ھەي، مەن نېمە بولۇۋاتىمەن؟ ھېلىقى بولاڭچىنى ساقچىغا تۇتۇپ بېرىپ خاتا قىلدىممۇ يە؟ ياق، ھەرگىز خاتا ئەمەس! ئۇ باشقىلارغا زىيان يەتكۈزگەنىكەن، ئەلۋەتتە شۇنىڭغا لايىق جازاسىنى تارتىشى لازىم. ئۇنداق بولسا ھېلىقى گەپنى ئاڭلاپ نېمانچە بوشىشىپ كېتىمەن؟

ئويلا-ئويلا ئاخىرى جاۋاب تاپقاندەك بولدۇم: ئانا قەلبىنىڭ سېھرىي كۈچى، ئۇنىڭدىكى پەرزەنتكە ئاتالغان مۇھەببەتنىڭ تەڭداشسىزلىقى

مېنى ئەسىر قىپتۇ. بىلدىمكى، ئانىلارنىڭ كۆڭلى بالا ئۈچۈن ھەمىشە باھاردەك ئىللىق ئىكەن.

ھەي، بىز پەرزەنتلەر نېمە ئۈچۈن ئاتا - ئانىلارنىڭ قەدىر - قىممىتىنى تولۇق چۈشەنمەيدىغاندىمىز؟ نېمە ئۈچۈن ئۇلارنى شۇنچە ئازابلايدىغاندىمىز؟

ئايال ئاخىرى سۆزلەشتىنمۇ، ئىسەدەشتىنمۇ توختىدى. ئوغلىنىڭ سۈرىتىنى پاكىز قولياغلىققا ئوراپ قويۇپ يانچۇقىغا سالغاندىن كېيىن تازا بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ كۆزىنى يۇمغان پېتى ئولتۇردى. ئېھتىمال، ئەمدى خىيالىدا ئوغلىنى كۆرۈشنى ئويلىسا كېرەك.

مەنمۇ بۇ چاغدا ئۆزۈمنى بىر ئاز تۇتىۋالغانىدىم. ھېلىقى بۇلاڭچى بىلەن مېنىڭ ئىنتۇرامدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى بىر قۇر ئويلاپ كۆرۈپ تامامەن توغرا قىلغانلىقىمنى يەنە بىر قېتىم جەزملەشتۈردۈم. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ يەنە شۇنداق زىيانكەش ئادەملەرگە دۇچ كەلگۈدەك بولسام، ئۇلارنىمۇ ئاشۇ بۇلاڭچىغا ئوخشاش ئاقىۋەتكە دۇچار قىلىش ئۈچۈن قىلچە ئىككىلەنمەيمەن. بىراق ئۇلارنىڭ ئانىلىرى بىلەن بۈگۈنكىدەك تار يولدا ئۇچرىشىپ قالماسلىقىنى خۇدادىن تىلەيمەن. ياۋۇز جىنايەتچى ئالدىدا باتۇرلۇق قىلالىغىنىم بىلەن ئانىلارنىڭ مۇڭغا تولغان كۆزلىرىگە قاراشقا ئەمدى قۇربىم يەتمەيدۇ.

1991 - يىل، يانۋار، ئۈرۈمچى

(بېشى 100 - بەتتە)

ھەرىكەت، ھايات ھەرىكىتى ۋە تەپەككۇر ھەرىكىتىدىن ئىبارەت ئالتە خىل ھەرىكەت قاتلىمى ئىچىدە ئۆزۈپ بارىدۇ. تەڭرى مەركەزلىكىدىكى ئىلاھىيەت دەۋرىنىڭ ئادەملىرى روھىي جەھەتتىن ساددا، تۈز سىزىق ئۈستىدىكى ئادەملەر بولغىنى بىلەن، ئىنسان مەركەزلىكىدىكى مەدەنىيەت دەۋرىنىڭ ئادەملىرى كۆپ قىرلىق، كۆپ مەنبەلىك، ستېرېئولۇق ۋە مۇرەككەپ بولىدۇ. مۇدېرنىزم شاگىرتلىرىنىڭ سەنئەت پائالىيىتى يۇقىرى قاتلاملىق روھىي پائالىيەت ئەمەس. بىزنىڭ رېئاللىزملىق سەنئىتىمىز ھەرگىزمۇ ئىنتايىن ئەرزىمەس ھەم ئېچىنىشلىق بولغان شەخسنىڭ ئۆتكۈنچى ھېس - تۇيغۇلىرىنى ئەمەس، بەلكى مىللەت ۋە خەلقنىڭ پېشكەلگە ئايلانغان، مىللەتنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاللىقاچان چۆكمە بولۇپ ئۇيۇشقان مىللىي روھىيەتتىكى مۇرەككەپ، ھەممىنىڭ مايىللىقىنى قوزغايدىغان دەۋرىي خاراكتېرلىك ھېس - تۇيغۇ قاتلاملىرىنى سۈرەتلىشى لازىم. قاتلام قۇرۇلمىلارنىڭ ئىككىنىڭ قارىمۇ - قارشىلىقى ھەققىدىكى پەلسەپىۋى قائىدىسى دەل ئادەمدىكى بۇ خىل مۇرەككەپلىكلەرنى كۆرسىتىپ بېرىشكە لايىقلاشقان.

بىز قاتلاملىق بىلىشتىن ئىبارەت ئوبيېكتقا مۇۋاپىق ئىلمىي بىلىش مېتودىمىز ئارقىلىق «ئۆزىنىڭ ھېسسىي - شېئىرى شولىسى ئارقىلىق ئىنسانغا تەبەسسۇم قىلىۋاتقان ماددا» ماركستىن ئىبارەت تەبىئەتنىڭ ماھىيىتىگە ھەم تېخىمۇ يېپيېڭى ھەقىقەتلەرگە قاراپ ئىلگىرىلىشىمىز لازىم.

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس

(پوۋېست)

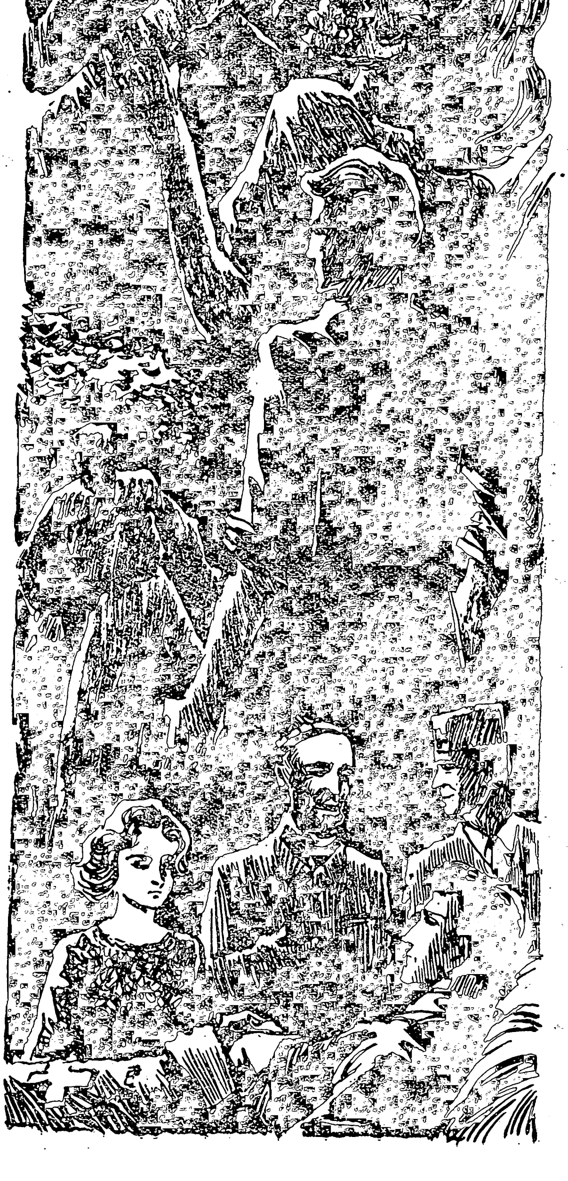

قادىر ئارسلان

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

7

ئاران ئۈچ - تۆت سائەتلا ئۇخلىغىنىمغا قارىماي ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ كەتتىم. بەدىنىم سەل ئېغىرلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى، لېكىن كەيپىياتىم ناھايىتى تېتىك ئىدى. ئويغىنىپلا سائەتكە قارىدىم: ئالتە. بىردىنلا ئىچىم تىتىلداپ كەتتى. كەچ كىرگۈچە يەنە ئون نەچچە سائەت ۋاقىت بار ئىكەن. بۇ نەقەدەر ئۇزۇن ۋاقىت - ھە!

ئاخشامقى شېرىن چاغلار ئېسىمگە كېلىشى بىلەن، مېنى يەنە شادلىق ئورىۋالدى. مەن يۈزلىرىمنى يۇيۇۋېتىپ، ئەينەككە قاراۋېتىپ، ھەتتا ناشتا قىلىۋېتىپمۇ غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشتىن ئۆزۈمنى توختىتالمىدىم. دادام بىلەن ئاپام ھەيران بولغاندەك بىر - بىرىگە قارىشىپ قوياتتى.

— جېنىم بالام، بىسمىللا دەپ چىش يېمەكنى ئىچمەي غىڭشىپلا قاپسەنغۇ، — دەپ

مۇلايىملىق بىلەن كايىدى ئاپام.

ئىلگىرىكى چاغلار بولغان بولسا، مەن ئاپامنىڭ سۆزىگە تېرىككەن، ئۇنىڭغا ئالايغان بولاتتىم. لېكىن شۇ تاپتا مەن خۇشال ئىدىم، خىيالى-خىيالى كايىشلىرى مېنىڭ كەيپىمنى بۇزالمايتتى. مەن تىلىمنى چىقىرىپ قويۇپ كۈلۈۋەتتىم.

دادام بىلەن ئاپامنىڭمۇ كەيپى چاغ كۆرۈنەتتى. بۇنىڭ سەۋەبىنى مەن بىلىمەن، ئۇلار نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تەلئەتنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان بولۇپ قېلىشقانىدى. شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ مېنىڭ خۇشاللىقىمنى ئۇنىڭ بىلەن باغلاۋاتقانلىقى چۈشىنىشلىك ئىدى. ئەگەر مەن بارىجاننىڭ ئىسمىنى چىقارسام قانداق بولار؟ ئۇلار چوقۇم ئاغزىنى ئاچقىنىچە ئولتۇرۇشۇپ قالىدىغۇ دەيمەن. ھازىر بۇ گەپنى قىلىشنىڭ ۋاقتى ئەمەس. لېكىن ئۇلارغا بىر ئىشنى دېيىشىم كېرەك.

— ئۈرۈمچىدىن تەلئەت ئاكامنىڭ بىر تۇغقىنى كەپتىكەن، — دېدىم مەن ئاپامغا قاراپ، — ئاخشام مەۋلان ئۆيىگە چاقىرىۋالدى، بىزمۇ چاقىرىۋالىمىزمۇ يا؟

دادام، ئاپامنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

— تەلئەتجاننىڭ تۇغقىنى كەپتىما؟ — دېدى ئاپام ئالدىراپ، — ئەجەب ئۇقماپتۇق، سەت ئىش بوپتۇ. چاقىرىۋالماي بولامدۇ، شۇنداقمۇ دادىسى؟

— شۇنداق بولمايچۇ، — دېدى دادام ئاق ئارىلاشقان ساغۇچ بۇرۇتلىرىنى سىلاپ قويۇپ، — ئوبدانراق تەييارلىق قىلىڭلار، ماھىرە بالام، بۈگۈن كەچكىلا ئېيتىپ قوي.

— ياق، بۈگۈن ئەمەس، ئەتىگە! — دەۋەتتىم مەن ۋە شۇ ھامان قىزىرىپ كەتتىم.

— نېمىشقا؟ — تەڭلا سورىدى دادام بىلەن ئاپام ھەيرانلىق بىلەن ماڭا قاراپ.

— باشقا بىرسى چاقىرىپ قويۇپتىكەن، — ئاغزىمدىن بۇ سۆزنىڭ قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالدىم.

— ھە، ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ئەتىگە چوقۇم ئېيتىپ قوي، كېتىپ قالمىسۇن يەنە.

— كەتمەيدۇ! — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن. مەن بارىجاننىڭ: «ئەمدى كېتەلمەيدىغان بولدۇم» دېگەن سۆزىنى ئەسلىدىم. مەن ئۇنى ئۆيدىكىلەرگە كۆرسىتىشكە ھەر قانچە ئالدىرىسامۇ بۇ ئاخشام ئۇنىڭ پەقەت ماڭىلا تەئەللۇق بولۇشىنى، بۇ جاھاندا ئىككىمىزنىڭلا بولۇشىنى خالايتتىم.

زاھىرە، شۇ چاغدا دادام بىلەن ئاپامدىن سىرنى يوشۇرغىنىم بىلەن ئۇنى ساڭا ئېيتىشقا، سېنى ھەيران قالدۇرۇشقا ئالدىرىغانىدىم. لېكىن مېھمانخانىغا كەلسەم، سەن يوق، ئۇقسام ئاغرىپ قاپسەن. «ماۋۇ ئاداشنىڭ ئەسكىلىكىنى، — دەپ رەنجىدىم ئۆزۈمچە، — مەن ئۈچۈن شۇ قەدەر خۇشاللىق بىر كۈندە ئاغرىپ قالغانلىقىنى قارىمامدىغان!»

ئۆمرۈمدە ئەڭ ئۇزۇن بىلىنگەن كۈن شۇ كۈن بولسا كېرەك، شۇ كۈنى ماڭا پەقەت ئىش خۇشياقمىدى، ھە دەپ سائەتكە قاراۋاتتىم. نېمىشىدۇر سورىغان بىر مېھماننى قوپاللىق بىلەن سىلكىپ رەنجىتىپمۇ قويدۇم.

ئۇھ، ئاخىرى ئىشتىن چۈشتۇم.

ئەسلىدە سېنى يوقلاپ بېرىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن بۇ كۈنى بۇنىڭغا ۋاقىت چىقىرالىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن ئالدىراپ ئۆيگە باردىم، تاماقلىنىپ چالا-بۇلا يېدىم. لېكىن ئەينەكنىڭ ئالدىدا ئۇزۇن خىيال بولدۇم. ئۇ كۆڭلەكنى، بۇ كۆڭلەكنى كىيىپ باقتىم، ھېچقايسىسىلا ياراشمىغاندەك قىلاتتى. ئاخىرى ئىككىمىز بىر جۈپ كىيگەن ھېلىقى سېرىق كۆڭلىكىمنى كىيدىم. مەن قايسىبىر كىتابتىن سېرىق رەڭنىڭ بەختنىڭ بېشارىتى ئىكەنلىكىنى ئوقۇغانىدىم. شۇ تاپتا مەن ئۆزۈمنى بەختلىك سېزەتتىم، بەختكە شۇ قەدەر ئىشىنەتتىم.

تەييارلىقىم پۈتتى. ئۇچرىشىش ۋاقتىمۇ يېقىنلىشىپ قالغانىدى. ئالدىرىغىنىمدىن ئاپامغا بىرەر باھانىمۇ ئېيتماي ئىشىككە يۈگۈرۈپتىمەن.

— بالام، يەنە نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپ قالدى ئاپام ئاشخانىدىن چىقىپ.

— ئۆزۈڭلار مېھماننى ئەتىگە چاقىرىپ قويدىڭلارغۇ، — دېدىم مەن ئىشىكنىڭ تۇتقۇچىنى تۇتۇپ.

— ھە، تەلەپچانىڭگە بارامسەن؟

بار بالام، بار.

ئاپامنىڭ ئاۋازىدىن بىر خىل خۇشاللىق سېزىلەتتى.

پەلەمپەيدىن يۈگۈرگەندەك چۈشۈپ كەتتىم.

گۈگۈم چۈشكەن چاغ. كوچىدا ئادەملەرمۇ شالاڭ. تايىنلىق كىشىلەر ئۆيلىرىدە تېلېۋىزور ئالدىدا. باغچىنىڭ ئارىلىقى ئانچە يىراق بولمىسىمۇ، ماڭا بەك ئۇزۇن بىلىنىپ كەتتى. مەن خۇددى يۈگۈرگەندەك تېز كېتىۋاتىمەن. لېكىن يولۇم ئاۋۇمىغاندەكلا قىلاتتى.

ئاخىرى يېتىپ باردىم. بارجان دەرۋازا ئالدىدا مەن كېلىۋاتقان تەرەپكە قاراپ، بىر قولى بىلەن دەرەخكە تايانغىنىچە تۇراتتى. نېمىشقىدۇر قەدىمىم ئاستىلاپ قالدى، يۈزۈمنىڭ ئوت ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. كىچىككى ئىشلار كۆز ئالدىدىن غىل-پال ئۆتۈپ كەتتى. بۇلار ماڭا ھەم راستتەك، ھەم چۈشتەك بىلىنەتتى.

— ئاخىر كەلدىڭىز-ھە! — ئۇنىڭ ئاۋازىدىن قەلبىمنى سۆيۈندۈرىدىغان بىر خىل تەقەززالىق ئاھاڭى ئېنىق بىلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك ئالدىرىغانلىقىمنى دېمەكچى ئىدىم، لېكىن قىزلىق ھايا بۇنىڭغا يول قويمىدى.

— ساقلىتىپ قويدۇممۇ؟ — دېيەلىدىم مەن ئارانلا.

— ياق، ئانچە بەك ئەمەس، — دېدى ئۇ سېھىرلىك كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ، — يىراق كەلمىسىڭىز، ئۆمۈر بويى مۇشۇ يەردە ساقلاپ تۇرۇۋېرەتتىم.

بۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان سۆز بولسىمۇ، شۇ چاغدا مەن بۇ سۆزگە ئىشەنگەن، بۇ سۆزدىن ھاياجانلانغانىدىم.

بىز باغچىنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتتۇق. كىرىپ كېتىۋېتىپ خالىدە ئاپپاي بىلەن باغقا كىرگەن ۋاقتىمنى، ئۇ سۆزلەۋاتقاندا، باغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئورۇندۇقتا قۇچاقلىشىپ ئولتۇرغان بىر جۈپ قىز-يىگىتكە تىكىلىپ قالغىنىمنى ئېسىمگە چۈشتى. مەن ئىچىمدە كۈلدۈم. مۇئەللىمنىڭ سۆزىگە

قۇلاق سالغىنىمغا خۇش بولدۇم. چۈنكى تەييارلىق قىلىپ ئىمتىھان بېرىپ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ قالغان بولسام، يارىجان بىلەن ئۇچراشالىغان، بۈگۈنكى بەختكە ئېرىشەلىگەن بولاتتىممۇ؟!

بۇ ئاخشاممۇ مەن ئۈچۈن ئۇنتۇلماس ئاخشام، لەززەتكە تولغان ئاخشام بولغانىدى. يارىجان مېنى سۆيۈپ قانمايتتى، قۇچاقلاپ قانمايتتى، مەنمۇ ھەم... ئۇ ئالىقانداق شېرىن ھېسلارنى ئويغىتىدىغان سۆيۈشنى، ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتىۋەتكۈدەك قۇچاقلاشنى بىلەتتى. مەن ئۇنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم، ئۇنىڭغا شۇ قەدەر ئىشىنەتتىمكى، ئەگەر ئىلىكىمدىن شۇنداق بىلىنگەن بولسا كېرەك. چۈنكى ئۇ چىرايلىق يىگىتلا بولۇپ قالماي، دىلىنى ئېرىتكۈدەك شېرىن سۆزلەرنى قىلالايدىغان يىگىت ئىدى.

شۇ ئاخشامقى سۆزلەرمۇ ھازىرقىدەك ئېسىمدە.

— بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز، ھە، ماھىرە؟

— سىز كېتىسىز.

— بۇ ۋاقىتلىق. يەنە كېلىمەن، سىزنى ئالغىلى كېلىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز.

— راستمۇ؟

— يۈرىكىمنى يېرىپ بېرەيمۇ؟

— مەن بىر كۆتكۈچى.

— سەن كادىر دېمەكچىمۇ؟ مۇھەببەت دېگەن كەسىپ ئايرىمايدۇ. ئەگەر سىزلا بولسىڭىز، دېھقانمۇ، ھەتتا تىلەمچىمۇ مەن ئۈچۈن بەربىر، مەن يەنىلا ھازىرقىدەك سۆيىمەن. ئەگەر مەن شۇنداق بولسامچۇ، سىز قانداق قىلىسىز؟

— مەنمۇ ھەم! — مەن ھاياجانلاندىم، ئۇنىڭ باغرىغا يۈزۈمنى يېقىپ يىغلىۋەتتىم.

— نېمىشقا يىغلايسىز؟

— مەن بەختلىكمەن، يارىجان.

— مەن سىزدىنمۇ بەختلىكمەن. مەن شۇ چاغقىچە بىرەر كىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان، بىرەر كىم بىلەن مۇھەببەتلىشىپ باقمىغانمەن. مەن قاچاندۇر بىر كۈنى بىرسىنى تۇيۇقسىز ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانلىقىمغا، مەڭگۈلۈك ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانلىقىمغا ئىشىنەتتىم. شۇ كۈننى، شۇ قىزنى كۈتەتتىم. ئەسلىدە ئاشۇ كۈن تۈنۈگۈن كېچە ئىكەن، ئاشۇ قىز سىز ئىكەنسىز!

تۇۋا، مەنمۇ شۇنداق ئويلاپ كەلگەن، شۇنداق بىر كۈننى، شۇنداق بىر يىگىتنى كۈتۈپ كەلگەن ئەمەسمىدىم. نە قەدەر ئوخشاشلىق-ھە!

كېيىنمىز كەلگۈسىگە يۆتكەلدى. بىزنىڭچە، كەلگۈسى تۇرمۇشىمىز ئاشۇ ئاخشامدەك، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ گۈزەل بولۇشى كېرەك ئىدى...

ئېسىمدىدۇر زاھىرە، ئەتىسى سەنمۇ ئىشقا كېلىپسەن.

— تۇۋا، ئەجەب ئىكەنسەن، ئاغرىپ قالسام، نېمە بولدۇڭ دەپ ئۆيگە كېلىپمۇ قويمىدىڭ، — دەپ رەنجىدىڭسەن.

— خاپا بولما ئاداش، ئاخشام جىددىي ئىشىم چىقىپ قالدى، — مەن «شۇنداق» دېگەن سۆزنى سوزۇپ ئېيتتىم. شۇ تاپتا چىرايىمدىن، كۆزۈمدىن، ياق، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدىن كۈلكە جىلۋە قىلىپ تۇرۇۋاتقاندەك

بىلمىنەتتى. سەن نېمىنىدۇر سېزىۋالغاندەك قىياپەتتە ماڭا قارىدىڭ.

— بەك خۇشالغۇسەن، ماھىرە؟ — تەئەججۇپ بىلەن سورىدىڭ سەن.

مەن بويۇنۇڭغا گىرە سالدىم.

— سەن مەندىن رەنجىپسەن، لېكىن تۈنۈگۈن مەنمۇ سېنىڭدىن رەنجىگەنىدىم، مەن شۇنچە خۇشال بولغان كۈندە ئاغرىپ قاپتۇ دەپ ئاغرىنغانىدىم.

— نېمە خۇشاللىق؟ نېمە، تەلەت؟ — سەنمۇ خۇشاللىق بىلەن سورىدىڭ.

— تەلەت بىلەنلا قاپسەنغۇ؟ — دېدىم مەن ھەۋلىرىمنى ئۇچلاپ، — ئۇ مېنىڭ تەلەت ئاكامغۇ.

— ئەمىسە... — سەن بىردىنلا قاتتىق چۆچۈپ كەتتىڭ ۋە ئۆزۈڭنى مېنىڭدىن يىراقلاشتۇرۇپ گويا مېنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك، يەنە كېلىپ بىر ھەيرانلىق ئىچىدە قالغاندەك، چەكچىيىپ قاراپ قالدىڭ. ئاندىن بىردىنلا تولۇۋەتتىڭ، — نېمە؟ بارىجان؟!

مەن ئالدىراپ ئاغزىڭنى ياپتىم ۋە ھودۇققاندەك ئەتراپىمغا قارىدىم.

— راست دەۋاتامسەن، ماھىرە؟ — دەپ پىچىرلىدىڭ سەن، ئاھاڭىڭدىن نارازىلىق، ھودۇقۇش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

مەن سېنى قۇچاقلىدىم.

— مەن بەختلىكمەن زاھىرە، شۇ قەدەر بەختلىكمەن! — دەپ پىچىرلىدىم مەن ئۆز-ئۆزۈمگە سۆزلەۋاتقاندەك.

سەن جىمىپ كەتتىڭ. لېكىن بۇ ھالەت مېنىڭ خۇشاللىقىمنى سۇسلاشتۇرالمايتتى. سەنمۇ ئۆز خىيالىڭ بىلەن، مەنمۇ ئۆز خىيالىم بىلەن خېلى ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قالدۇق.

— زادىلا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ، — بىردىنلا سۆزگە كىرىشتىڭ سەن، — ئۇنى ئەمدى كۆرۈشۈڭغۇ.

— لېكىن مەن ئارزۇلىرىمدا، تەسەۋۋۇرىمدا كۆرگىلى نەچچە يىل بولدىغۇ. شۇڭا مەن ئۇنى تۇنجى كۆرۈشۈمدىلا ئۇ ماڭا گويا كونا تونۇشتەكلا بىلىندى. ئۇمۇ ھەم شۇنداق دەيدۇ.

— چۈشىنەلمىدىم، زادىلا چۈشىنەلمىدىم، — سەن كاجلىق بىلەن بېشىڭنى چايقىدىڭ، — شۇنچە تېز، شۇنچە تاسادىپ-ھە؟

— چۈشەنمىگۈدەك نېرى بار، — دەپ مۈرەڭدىن قۇچاقلىدىم ۋە بېشىمنى بېشىڭغا يېقىپ پىچىرلىدىم، — ئېسىڭدىمۇ، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان كىتابلىرىمىز. ئاتابېك بىلەن كۈمۈش، پەرھاد بىلەن شېرىن، لەيلى بىلەن مەجنۇن، يەنە كىم كىملەر ئاشۇنداق تاسادىپلىق ئىچىدە بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانغۇ!

— تۇرمۇش پۈتۈنلەي كىتابتىكىدەك بولامدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپتىكى خام خىياللار بىزنى ئوقۇشتىن قالدۇرغانىدى. ئەمدىكىسى بىزنى ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قويمىسۇن يەنە. بىز خىيالچى بولۇپ قالدۇق.

— نېدىكى گەپلەرنى قىلىۋاتىسەن! — دېدىم مەن قايىل بولماي، — سەنمۇ مەۋلان بىلەن تاسادىپ تونۇشتۇڭ. تېزلا ئەپلىشىپ قالدىڭغۇ.

— تاسادىپ تونۇشقان بىلەن نەچچە-نەچچە ئايلار ئادەتتىكى تونۇشلۇقىمىز بىلەن ئۆتتۇق. ھايات، كەلگۈسى توغرىسىدا ئۇزۇن سۆزلەشتۇق، شۇ جەريانىدا بىر-بىرىمىزنىڭ مىجەز-خۇلقىمىزنى چۈشىنىشتۇق...

— مەن بۇنداق بولۇشىنى ياقتۇرمايمەن، — مەن گېپىڭنى بۆلدۇم. ئەسلىدە مەن: «مېنىڭچە بۇنى مۇھەببەت دېيىشكە بولمايدۇ» دېمەكچى ئىدىم. لېكىن كۆڭلۈڭنى ئايىدىم، — مەن مۇشۇ 30 نەچچە سائەت ئىچىدە ئۇنىڭ ھەممە نېمىسىنى چۈشىنىپ بولغانىدەك، ئۇمۇ ھەم شۇنداق بولغانىدەك ھېس قىلىمەن. بولدىلا، تالىشىۋەرمەيلى. تۇرمۇش دېگەن بىر خىللا بولۇۋەرمەيدىغۇ، ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ نېمە مەزىسى بولسۇن! مەن ھەممە ئىشنىڭ ئۆزگىچە بولۇشىنى، تاسادىپىيلىق ئىچىدە يۈز بېرىشىنى ياخشى كۆرىمەن.

— ۋاي خىيالپەرەسەي! — دېدىڭ سەن مەڭزىمنى بوشقىنە چىمدىپ قويۇپ، — بىراق تەلئەتكە ئۇۋال بولدى - دە!

— خۇشاللىقىمغا ئورتاق بولىدۇ دەپ سېنى كۆرۈشكە ئالدىرىسام، نەدىكى گەپلەرنى قىلىپ كەتتىڭ! بۇ گەپكە يەنە تەلئەت ئاكامنى ئارىلاشتۇرۇۋالغىنىڭ نېمىسى؟ مەن ئۇنى ئاكامدەك كۆرىمەن. ھۆرمەتلەيمەن شۇ! ماڭا قارا. سەن مەۋلانغا خەۋەر قىلىپ قوي، كەچتە تەلئەت ئاكام بىلەن بارىجاننى ئېلىپ ئۆيگە كەلسۇن. ئىككىمىز ئىشتىن چۈشۈپ ئۇدۇل بىزنىڭكىگە كېتەيلى.

— داداڭ بىلەن ئاپاڭغا كۆرسىتىشكە ئالدىراپسەن - دە، ئاپاڭ خەۋەردار بولغان ئوخشىمامدۇ.

— ياق، ئۇلارغا تەلئەت ئاكامنىڭ تۇغقىنى كەپتۇ دېۋىدىم، چاقىرىۋېلىشقا ئالدىرىدى.

— ھە، ئۇلار تەلئەتنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن شۇنداق قىلماقچى بوپتۇ - دە، ئاپاڭ ماڭا نەچچە قېتىم دېگەنىدى...

بولدى، بولدى، قاپىقىڭنى تۈرمىگىنە ئاداش، دېمىدىم، بولدىمۇ؟ بىراق، ئۇ ئىشنى ئاتا - ئاناڭ ئۇقسا ئۇنارمۇ؟

— ئۇنايدۇ، مەن ئۇنىتىمەن! — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن، — لېكىن سەن مەۋلانلارغا ئېيتماي تۇر.

يۇرتىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ ئىقتىسادىي شارائىتىنىڭ يېتەرلىك ياخشى بولۇشىغا يارىشا، ئۆيىمىزمۇ كەڭتاشا، شۇنداقلا ياخشى سەرەمجانلاشتۇرۇلغانىدى. لېكىن ماڭا بارىجاننىڭ ئالدىدا ئۆيىنىڭ قايسىدۇر بىر يەرلىرى چىنىپ قالىدىغانىدەك بىلىنەتتى. ئۇنىڭ ئۆيگە، ئۆيدىكى جابدۇقلارغا ھەۋەس بىلەن قاراپ كەتكىنىنى سەزگىنىمدە، كۆڭلۈم خاتىرجەم بولدى.

دادام مېھمانلار بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپلا ئاغىنىسىنىڭكىگە كەتكەن. ئاپام ئاشخانىدا ئالدىراش ئىدى. بىز بەشەيلەن ھەر ھالدا كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇق. لېكىن مەن كەيپىياتنىڭ مەۋلاننىڭ ئۆيىدىكىدەك تازا يۇقىرى ئەمەسلىكىنى، بارىجان ئىككىمىزنىڭ پات - پات بېقىشقانلىقىمىزنى سېزىپ قالدىمۇ قانداق، تەلئەتنىڭ كەيپىياتىنىڭ تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنى تۇيۇپ قالدىم. ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى، لېكىن كۆزلىرىم بارىجاننىڭ ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقان ھامان، بۇ تۇيغۇنى ئۇنتۇپ قالاتتىم.

شۇ ئاخشام مەۋلاندىن رەنجىپ قالدىم. ئەسلىدە مەن سىلەرنىڭ كەچكىچە — يېرىم كېچىگىچە ئولتۇرۇشۇشلارنى خالايتتىم. لېكىن سائەت توققۇز يېرىم بولۇشى بىلەنلا، مەۋلان:

— ئوبدان ئولتۇردۇق. كۆپ كايىپسە-

لەر، خىيالى كەچ بولۇپ قالدى، دۇئا قىلمايلىمۇ، — دەپ ئىككى قولىنى كۆتۈردى. تەلئەت شۇ ھامان ئۇنىڭغا ئەگەشتى، بارىجان ماڭا قارىدى. مەن يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدىم. لېكىن ئۇ ئامالسىز - دە. ئۇمۇ ئاستا قولىنى كۆتۈردى.

مېنىڭ رەنجىشىم، ئاپامنىڭ كايىشلىرىغا قارىماي، سىلەر قوزغالدىڭلار.

مەن سىلەرنى ئۈزىتىپ پەسكە چۈشتۈم. ئەگەر ئوغۇل بالا بولغان بولسام، ئۈزىتىپ قويۇش بەختىدىن بەھرىمەن بولاتتىكەنمەن. ئامال قانچە سىلەر بىلەن، ئېنىقراقى، بارىجان بىلەن بىللە ماڭالمىدىم. مەن سىلەرنىڭ قاراڭلار يوقالغۇچە قاراپ تۇردۇم. دوقمۇشتىن بۇرۇلىدىغان چاغدا بىرسى ئارقىسىغا قاراپ قويدى. بۇ، بارىجان ئىدى. ھېسسىياتىم داۋالغۇپ كەتتى، ئارقاڭلاردىن يۈگۈرۈشكە تاسلا قالدىم.

ئەتە كەچ ئۇنىڭ بىلەن يەنە ئۇچرىشىدىغانلىقىمنى، يەنە بەخت تۇيغۇسىغا چۆمۈلىدىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمدا، روھىم كۆتۈرۈلۈپ، بايىقى كۆڭۈلسىزلىك ھېسسىيات غايىب بولدى.

مەن ئاللىقانداقتۇر بىر چىرايلىق ئاھاڭنى غىڭشىغىنىمچە ئۆيگە چىقتىم ۋە ئاشخانىدا قاچا - قۇمۇچ يۇيۇۋاتقان ئاپامنىڭ قېشىغا كىردىم.

— مەنمۇ يۇيۇشۇپ بېرەي، ئاپا، — دېدىم مەن ئاپامغا ئەركىلەپ.

— شۇنداق قىلغىنا، بالام، — دېدى ئاپام خۇش بولۇپ، — ساڭا قاچا يۇغۇزۇپ باقمىغىلىمۇ ئۇزۇن بولدىغۇ.

مەن يۇيىمەن، بۇ قاچىلارنىڭ ئىچىدە بارىجاننىڭ قولى تەگكەن، لېۋى تەگكەن قاچىلار بار. ئۇلارنى تۇتسام گويا...

كۆڭۈل سىرىمنى ئاپامغا دېگۈم كەلدى. لېكىن ئۇنىڭ چۆچۈپ كېتىشىنى بىلەتتىم.

— ئاپا، تەلئەت ئاكامنىڭ تۇغقىنى قانداقراقكەن؟ — سورىدىم مەن يۈرىكىم دۈپۈلدىگەن ھالدا.

— ئۆزىمۇ چىرايلىق بالىكەن، گەپ-سۆزلىرىمۇ جايىدا كۆرۈنىدۇ. لېكىن نېمىشقىكىن ماڭا تازا يېقىپ كەتمىدى. ھەر قانچە بولسىمۇ تەلئەتجانغا يەتمەيدىكەن. تەلئەتجان بەلەن بالا جۇمۇ، ئۇنىڭ...

— نەرى ياقمىدى ساڭا؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، شۇ تاپتىلا تېرىكىپ قالىدىغاندەكلا تۇراتتىم. مەن بىلىمەن، دادام بىلەن ئاپامغا تەلئەتتىن ئۆزگىسى ياقمايدۇ زادى.

— كۆزلىرى، — دېدى ئاپام پەرۋاسىزلىق بىلەن.

— كۆزلىرى بەك چىرايلىققۇ.

— مانمۇ سەت دېمىدىمغۇ. بىراق ئۇ كۆزلەرنىڭ تېگىدە يەنە بىر كۆز باردەكلا كۆرۈنىدۇ.

— شۇمۇ گەپ بوپتۇ، — دېدىم مەن زاڭلىق قىلىپ، — مېنىڭ كۆزۈم شۇنچە ئۆتكۈر تۇرۇپ بۇنى بايقىماپتىمەن. سېنىڭ خىرە كۆرىدىغان بۇ كۆزلىرىڭ قانداق كۆردىكىن.

— كۆڭلۈمنىڭمۇ بىر ئۆتكۈر كۆزى بار ئەمەسمۇ، بالام.

ئاپامنىڭ بۇ سۆزلىرى تولىمۇ تېتىقسىز بىلىندى. مەن ئۇنىڭغا سىرىنى ئېيتىشنىڭ ۋاقتى ئەمەسلىكىنى بىلدىم. شۇڭا گەپنى يۆتكىۋەتتىم. بىلىد-

مەن، دادام بىلەن ئاپامنىڭ كۆزىدە تەلئەتلا بار. دېمىسىمۇ، ئۇ ناھايىتى ئاق كۆڭۈل، سەممىي يىگىت، جىنەتغۇرلۇقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا مىجەزخۇلقىغا ئىشەن قويالمايمەن. لېكىن ئۇ بارنىجاندەك ھېسسىياتقا باي ئەمەس، ئادەمنى يىاشىنىتىدىغان، ئادەمنى بەختىنىڭ، ھاياتنىڭ نېمىلىكىنى ھېس قىلدۇرىدىغان بىر مۇھىم نەرسە ھېسسىيات ئەمەسمۇ؟ ھېسسىياتقا گاداي ئادەم، كىشىنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە قانداقمۇ جەلپ قىلالايدۇ؟ كىشىنى قانداقمۇ بەختلىك قىلالايدۇ؟

ئۆيدىكىلەر بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا بىر ئېلىشىشنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئېنىق چۈشەندىم. لېكىن مەن بۇنىڭدىن غەم قىلمايتتىم. چۈنكى ئۇلار مېنى ياخشى كۆرىدۇ. مېنىڭ ئۈچۈن ياشايدۇ. شۇنداق ئىكەن، ئۇلار مېنىڭ رايىمغا باقماي قالامدۇ!

8

مەۋلان ئەتىسى ئەتىگەندىلا مېھمانخانىمىزدا پەيدا بولۇپ قالدى.

—ئاخشام ئەجەب سەت ئىش قىلدىڭىز-ھە!—دېدىم مەن ئۇنىڭ بىلەن تىنچلىق سورىشىپ بولۇپلا.

—مەنغۇ ياخشى ئىش قىلدىم دەپ ئويلايمەن.

شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ چىرايىدا ئىلگىرىكى خۇشخۇيلۇقىنىڭ يوقلۇقىنى سېزىپ قالدىم. «زاھىرە ئېيتىپتۇ-دە،—دەپ ئويلىدىم مەن،—مەۋلان ئاغىنىسىنىڭ غېمىنى يەپ بۇ يەرگە كەلگەن ئوخشايدۇ.»

—تۇرۇپ تۇرۇڭ، زاھىرەنى چاقىرىپ قوياي،—دېدىم مەن ۋە ئالدىراپ ئارقامغا بۇرۇلدۇم.

—چاقىرماڭ ماھىرە، مەن بۈگۈن زاھىرەنى ئەمەس، سىزنى ئىزدەپ كەلدىم،—دېدى مەۋلان بىر خىل قەتئىي ئاھاڭدا.

—مېنى؟—دېدىم مەن كۈلۈپ،—ئاخشام زاھىرە بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالغان ئوخشىمامسىلەر؟ لېكىن مەن ئاراڭلارغا چۈشمەيمەن، ئۆزۈڭلار ھەل قىلىۋېلىڭلار.

—زاھىرە بىلەن ئوبدان بىز، بىراق سىز بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالىدىغاندەك تۇرىمەن.

—مەن بىلەن؟—دېدىم مەن ئۆزۈمنى ھەيرانلىققا سېلىپ،—مەن نېمە قىلىپتىمەن؟

—ماھىرە بىز خېلى ئوبدان تونۇشۇپ قالدۇق،—دېدى مەۋلان سەل قىينالغاندەك قىياپەتتە كەڭ پېشانىسىنى سىلاپ قويۇپ،—شۇڭا سىز رەنجىمىسىڭىزمۇ مەيلى، بىر سۆزلىشەي دەپ ئالدىڭىزغا كەلدىم. مېنى ئاخشام سەت ئىش قىلدىڭىز دەيسىز، سىز ھېلىقى بارىدىجان بىلەن كۆز بېقىشىپ ئولتۇرسىڭىز، مەن شۇنداق قىلىۋالسۇن دەپ ئولتۇرۇۋېرىسەم بولامتى...

—زاھىرە كۆز بېقىشقىنى يوقۇ!—مەن توڭلا تەگدىم،—سىز نېمانچە كۆچەپ كېتىسىز؟

مەۋلان جىلى بولغاندەك قىياپەتتە ئېڭەكىنى سىلىدى.

—ئوبدان سۆزلىشەيلى ماھىرە، ئاردا رەنجىش بولمىسۇن. راستىنى ئېيتسام، ئاخشام شۇ ئىشنى بايقىغىنىمدا، گويا زاھىرە شۇنداق قىلىۋاتقاندەك ئولتۇرالمايلا قالدىم. توۋا،

ماھىرە نەزەرى ئۇستۈن، ئېغىر - بېسىق قىزدەك تۇرۇۋىدى، بىز نېمە ئىش ئەمەدى دېدىم. شۇ چاغدا بىچارە ئاغىنەم تەلئەتكە قارىدىم. ئۇ مەندىن بۇرۇن سەزگەن ئوخشايدۇ. چىرايى ئاقىرىپ كېتىپتۇ.

— نېمىشقا ئەمدى؟ — مەن تېخىچە نىقاپىنىڭ ئىچىدە ئىدىم.

— بىلەمسىكە سالامىڭ، ئۇنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سىز بىلىسىز، لېكىن ئۇنىڭ سىزنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلمىسىڭىز كېرەك. ئۇ سىز بىلەن تونۇشقانلىدىن بۇيان بىر يىل ئۆتتى. شۇ بىر يىلنى ئۇنىڭ قانداق ئازاب ئىچىدە ئۆتكۈزگەنلىكىنى بىر ئۆزى بىلىدۇ، بىر خۇدا بىلىدۇ. مەنمۇ ئازراق بىلىمەن.

— لېكىن مەن... — مەن نىقابىتىن چىقىشقا مەجبۇر بولدۇم.

— بىلىمەن ماھىرە، سىز ئۇنى ھۆرمەت قىلىسىز، لېكىن ياخشى كۆرمەن دېيەلمەيسىز. شۇنداقمۇ؟ — مەۋلان سەل تۇختىتىۋېلىپ ئاندىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — لېكىن تەلئەت سىزنى بەكلا ياخشى كۆرىدۇ. سىز ھەقاچان ئۇنى جىمغۇر، ئىككى ئېغىز تاتلىق گېپى يوق دەيدىغانسىز. ئۇ پەقەت سىزنىڭ ئالدىڭىزدىلا شۇنداق. ئۇ شۇنچە خۇشچاقچاق، شۇنچە خۇشخۇي يىگىت! مەن ئۇنىڭغا دادىللىراق بولغىن دەپ نۇرغۇن قېتىم ئېيتتىم. لېكىن مۇھەببەت بەزىدە ئادەمنىڭ تىلىنىمۇ گال قىلىپ قويىدىغان ئوخشايدۇ.

مەن ئۈن - تىنسىز يەرگە قاراپ تۇرۇۋەردىم. شۇ تاپتا مەن: «مەۋلان ئاغىنىسى ئۈچۈن يالغان ئېيتىشىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاۋاتاتتىم. كۆز ئالدىمغا ھېلىقى قۇلاقلار كەلدى.

— مەن ئۇنىڭغا: «ئۆزىڭىزنى ئازابلىمىغۇچە، ماھىرەگە كۆڭلىڭىزدىكىنى دەۋەت، بۇنىڭغا كۆنمىسەڭ مەن دەي» دەپ باقتىم. لېكىن ئۇ زادىلا كۆنمىدى. ئۇ بىرلا نەرسىدىن — سىزنىڭ: «مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قويغانلىقى ئۈچۈن، بەدەل تەلەپ قىلىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاپ قېلىشىڭىزدىن قورقىدۇ.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاۋېتىپ ھېلىقى قورقۇنچلۇق ئاخشام ئېسىمگە چۈشتى. بىردىنلا تەلئەتكە يەنە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. لېكىن بۇ پەقەت ئىچ ئاغرىتىشلا ئىدى، ئاران ئېرىشكەن بەختىمنى ئىچ ئاغرىتىشقا تېگىشىۋېتىشىم زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— مەن تەلئەتنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىمەن، — دېدىم مەن ئاخىر ئېغىز ئېچىپ، — بىراق مېنىڭ نېمە ئامالىم بار؟ مەن ئۇنى ھۆرمەتلەيمەن، لېكىن ھېلىقىدەك ھېسسىيات يوق.

— ھېسسىيات بولمىسا، ئۆزئارا چۈشىنىش جەريانىدا يېتىلدۈرگىلى بولىدۇغۇ، ماھىرە، — دېدى مەۋلان ئويچان قىياپەتتە، — زاھىرە بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدىكى ھېسسىياتمۇ شۇنداق يېتىلدى ۋە يېتىلىۋاتىدۇ. ئۆزئارا چۈشىنىش ئاساسىدا ئاستا - ئاستا يېتىلگەن ھېسسىيات پۇختا بولىدۇ ئەمەسمۇ. ئاخشام قايتىپ كېتىۋېتىپ زاھىرەدىن بارجان ئىككىڭلارنىڭ ئىشىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. كېچىچە ئويلاپمۇ ھېچ تېگىگە يېتەلمىدىم. سىز ئۇنىڭ بىلەن ئەمدىلا تونۇشتىڭىزغۇ. ئۇنىڭ تۇرمۇشقا،

مۇھەببەتكە بولغان قارىشىنى چۈشەنەمسىز؟ ئۇنىڭ قەلبىنى، نېمىلەرنى ئويلايدىغانلىقىنى، مىجەز - خۇلقىنى چۈشىنەمسىز؟

— چۈشىنىمەن! — دەۋەتتىم مەن ئۆزۈمنى تۇتالماي.

— سىزگە شۇنداق تۇيۇلۇۋاتقاندۇ ھەقاچان، — دېدى مەۋلان سەمىمىي ئاھاڭدا، — بەلكىم سىزگە ئۇ تۇرمۇش توغرىسىدا، مۇھەببەت توغرىسىدا ئاجايىپ سۆزلەرنى قىلغاندۇ. توغرا، ئۇ سۆزلەشنى ئوبدان بىلىدىكەن، ئۆزىمۇ چىرايلىق يىگىت ئىكەن. لېكىن مېنىڭچە سىز ئۇنى مەن چۈشەنگەنچىلىك چۈشەنمەيدىغانسىز. ھازىرغۇ پۇلنىڭ كېيىنى، قاقتى - سوقتى قىلىشنىڭ كېيىنى قىلىدىغان كىشىلەر تولا، شۇڭا بۇ گەپلەر كىشىلەرگە ئانچە غەلىتە ئاڭلانمايدىغان بولۇپ قالدى. لېكىن بارىجاننىڭ ئاغزىدىن بۇنداق گەپنىڭ چۈشمەيدىغانلىقى ئادەمنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدۇ.

— ماڭا ئۇنداق گەپنى قىلىپ باققىنى يوق، — دېدىم مەن تېرىكىپ. مېنىڭچە، مەۋلان تەلەت ئۈچۈن بارىجانغا بىر يامان ئەيىبنى ئارتماقچى بولۇۋاتاتتى.

— سىزنىڭ ئالدىڭىزدا قىلمايدۇ-دە، — دېدى مەۋلان مېنىڭ تېرىككىنىمگە پەرۋا قىلماي، — سىز ئۇنىڭدىن كۆڭلۈمنى سوۋۇتۇپ، تەلەتكە قارىتىش ئۈچۈن شۇنداق دەۋاتىدۇ دەپ ئويلاۋاتقانسىز. راست، دوستۇمنىمۇ ئويلايمەن، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن يالغان گەپنى توقۇيالمايمەن. بارىجان يەنە...

— بولدى قىلىڭ! — دېدىم مەن سوغۇققىنە، — مۇشۇنچىلىك سۆزلىشەيلى، تەلەت ئاكامغا ئېيتىپ قويۇڭ، مەندىن رەنجىمىسۇن.

مەۋلان ئۆز مەقسىتىنى چۈشەندۈرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن جىلى بولغاندەك قىيىپ يەتتە: «ھەي ...» دەپ يەرنى قاتتىق تەپتى ۋە:

— بوپتۇ ماھىرە، مەن كېتەي، مېنى چۈشەنمىدىڭىز، بىزنى چۈشەنمىدىڭىز. لېكىن بىز يەنىلا سىزنىڭ دوستىڭىز، — دېدى - دە، مېنىڭ: «زاھىرەنى چاقىرىپ بېرەي» دېگىنىمگىمۇ قۇلاق سالماي دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى.

مەن مەۋلاننىڭ بارىجان توغرىسىدا قىلغان كېيىنكى سۆزلىرىگە ئىشەنمىدىم. نېمىشقا ئىشىنگۈدەكمەن؟ مەن سۆيگەن ئاشۇ ئاجايىپ يىگىتنىڭ ئاغزىدىن ئۇنداق سۆزلەرنىڭ چىقىشى مۇمكىنمۇ؟ ئۇ مۇھەببەت ئۈچۈن يارالغان، ئۇ مۇھەببەتنى ئويلايدۇ، مۇھەببەتنى سۆزلەيدۇ. ئۇ مېنى ئويلايدۇ، ماڭا بولغان مۇھەببىتىنى سۆزلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بەختلىكمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇنىڭكى!

راست گەپنى ئېيتماي نېمە قىلاي؟ گەرچە مەن بارىجانغا شۇ قەدەر ئىخلاس قىلىدىغان بولساممۇ، مەۋلاننىڭ سۆزلىرى كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ قويدى. بارىجان راستىنلا مەۋلاننىڭ ئېيتقىنىدەكمۇ؟ ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەۋلاننىڭ مەقسىتى ئېپئېنىق تۇرمامدۇ، ئۇ قەدىناس دوستى ئۈچۈن جېنىنىمۇ ئايىمايدىغان تۇرسا، بىرەر ئىككى ئېغىز يالغاننى توقۇۋېتىشتىن يانامدۇ. شۇلارنى ئويلىغىنىمدا كۆڭ-

لىۋىدىكى غەشلىك يەنە غايىب بولدى.

كەچتە ئۇچرىشىش ۋاقتىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتۈم.

— ماھىرە، بىر گەپنى ئېيتسام خاپا بولامسىز؟ — تۇساتتىن بارىجان شۇ ئاخشىمى ئۆزىمىزنىڭ لەززەتلىك پاراڭلىرى قىزغىن داۋاملىشىۋاتقاندا شۇنداق دەپ قالدى. مەن چۆچۈدۈم، مەۋلانىنىڭ سۆزلىرى ئېسىمگە كەلدى، ئىختىيارسىز تۈگۈلدۈم.

— نېمە گەپ؟ — دېدىم مەن بوشقىنە، ئاۋازىمۇ ۋۇجۇدۇمدەك تىترەپ كەتتى.

— مەن قانداق قىلاي ئەمدى، — بارىجان مېنى چىڭ قۇچاقلىدى ۋە پەس ئاۋازدا، — مەن، مەن ئەتە سەھەردە قايتاي دەۋاتىمەن.

مەن ئۆزۈمنى تارتىپ ئۇنىڭ چىرايىغا لاپپىدە قارىدىم ۋە ئۇ ھازىرلا كېتىپ قالىدىغاندەك، ئۇنىڭ باغرىغا تىقىلدىم. يۈرىكىم ھىجران ئەندىشىسىدىن ئېچىشتى.

— نېمىشقا؟ يەنە بىر ھەپتە تۇرماقچى بولغانىدىڭىزغۇ؟ — ئاۋازىم بۇغۇلدى، مېنى يىغا تۇتتى.

— نېمە دېسەم بولار، — دېدى ئۇ گەپ قىلىشتىن قىينالغاندەك.

— مېنى قىينىماي تېزراق دېسىڭىزچۇ، نېمە ئىش بولدى؟ ياكى ...، — بىردىنلا تەلەت بىلەن مەۋلان ئېسىمگە چۈشتى، ئۇلار بارىجانغا قوپاللىق قىلغان ئوخشايدۇ-دە، مۇنداقمۇ چىدىغاسلىق بولامدۇ. مەن تېخى ئۇلارنى ھۆرمەت قىلىپ، دوست بىلىپ يۈرۈپتىمەن. ياق، مەن ئۇلارنى بوش قويمايمەن، ئۇلار بىلەن سۆزلىشىمەن، ئۇلارنىڭ قىلغىنىنىڭ پەسكەشلىك ئىكەنلىكىنى يۈزىگە سالىمەن!

— خاتىرجەم بولۇڭ، ماھىرە، مەن بىر كىم بىلەن دېيىشىپ قالمىدىم، — دېدى بارىجان كۆڭلۈمدىكىنى ئۇققۇۋالغاندەك، — بىراق مەن بىر خىل ۋىجدان ئازابىدا قالدىم. ئۆزىڭىز سەزدىڭىزمۇ-يوق، ئۇنى ئۇقمىدىم، لېكىن مەن سېزىپ قالدىم. تەلەتنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. تەلەت مېنىڭ تۇغقىنىم، شۇنى ئويلىغىنىمدا مېنى بىر خىل ۋىجدان ئازابى قاپلىۋالدى. ئۇنىڭ غەمكىن چىرايىنى كۆرۈشكە يەنە تاقەت قىلالمايمەن. شۇڭا كېتەي دېگەنىدىم.

بەدىنىمگە بىر خىل ئىللىق سېزىم تارقالدى، يۈرىكىم خۇشاللىقتىن دۈپۈلدەپ كەتتى. مەن سۆيگەن، مېنى سۆيگەن يىگىت نەقەدەر ئالىيجاناب-ھە! بۇنداق ئالىيجانابلىقنى قىلالايدىغان كىشىلەر كۆپمۇ!

— تۇغقىنىڭىزغا چىدىيالمايدىكەنسىز، مېنى تاشلاپ كېتىشكە چىدايدىكەنسىز-دە، — دېدىم مەن ئەركىلەپ.

ئۇ مېنى باغرىغا تارتتى ۋە تەشنالىق بىلەن بىر ھازاغىچە سۆيدى. ئاندىن يۈزۈمنى ئىككى ئالىقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، پېشانەمگە پېشانىسىنى تەگكۈزۈپ تۇرۇپ پىچىرلىدى:

— سىزدىن ئايرىلىشقا ھەرگىز چىدىيالمايمەن، جېنىم. سىز بىلەن ئۇچراشقان چېغىمدا پۈتۈن جاھاننى ئۇنتۇيمەن، گويا بۇ جاھاندا ئىككىمىزلا باردەك بىلىنىدۇ. ئۆز-ئۆزۈمگە: «مېنىڭدىنمۇ بەختلىك ئادەم بارمىدۇ؟» دەپ سوئال قويىمەن. ئارقىدىنلا، ياق، مېنىڭدىن بەختلىك ئادەمنىڭ بولۇشى

مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئۇلارنىڭ ماھىرەسى يوق، مېنىڭ ماھىرەم بار دەيمەن. سىز بىلەن ھەر قېتىم كۆرۈشكەندە ھەممىنى ئۇنتۇسام، سىز بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن چەكسىز قاراڭغۇلۇق ئىچىدە تەنھا قالغاندەك ھېس قىلىمەن. ئەتىكى ئۇچرىشىشنىڭ يېتىپ كېلىشىنى تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتىمەن. مەن بۇنداق ھالغا چۈشۈشۈمنى شۇ چاغقىچە خىيال قىلمىغان، كەلتۈرۈپ باقمىغانىدىم. بىراق سىز مېنى مۇشۇنداق قىلىپ قويدىڭىز، ماھىرە.

مەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىڭ يېپىشىپ كۆزلىرىمنى يۇمدۇم. مەن بۈگۈن ئاخشامنىڭ مەڭگۈ داۋاملىشىشىنى، ئۇنىڭ ھېسسىياتقا باي، مۇھەببەتكە باي تاتلىق سۆزلىرىنىڭ كۆزى پۈتمەس بۇلاقتەك زادى توختاپ قالماسلىقىنى ئارزۇ قىلاتتىم.

— تەلەيتنىڭمۇ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالغىنىمدا، — دېدى ئۇ قولىنى بېلىمگە ئۆتكۈزۈپ، — بىر خىل كۈچلۈك رەشىك ئوتى يۈرىكىمنى كۆيدۈردى. سىزنى مېنىڭدىن ئۆزگە ھېچكىمنىڭ ياخشى كۆرۈشكە ھەققى يوق! مەن غەزەپلەندىم. لېكىن ئوبدانراق ئويلاپ باقسام، يەنىلا مەن بەختلىك، ئۇ بىچارە ئىكەن. ئۇ تولىمۇ خۇشخۇي، پاراڭچى يىگىت ئىدى. ئەمدى ئۇ باشقىچە بولۇپ قاپتۇ. تۇغقىنىمنىڭ ئاشۇ خىيالچان، غەمكىن قىياپىتىنى كۆرۈپ تۇرۇۋېرىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. شۇڭا مەن كېتەي دېدىم. لېكىن سىز مېنىڭ، مەڭگۈ مېنىڭ!

بارجاندىكى ھېسسىيات يۈكسەكلىكى بىلەن ئەخلاقىي يۈكسەكلىكى ئۇنىڭغا

بولغان مۇھەببەت ئوتۇمنى تېخىمۇ يالقۇنلىتىۋەتتى. ھىجران كېچىلىرىدىن، ھىجران ئازابىدىن شۇ قەدەر قورقسامۇ، ئۇنىڭ كېتىشىگە قوشۇلدۇم. مېنىڭمۇ تەلەيتكە ئىچىم ئاغرىۋاتاتتى.

— ئۇنداق بولسا قاچان كېلىسىز؟ — دېدىم مەن ئىچكى ئازابىمنى يوشۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ.

— پات ئارىدا، — دېدى ئۇ ئىشەنچ بىلەن، — ئەمدى كەلسەم، سىزنى ئالغىلى، سىزنى ئېلىپ كەتكىلى كېلىمەن. ئاتا-ئاناڭىز ئۇنارمۇ؟

— ئۇناشنىمۇ ئۇنىمايدۇ، — دېدىم مەن راست گەپنى ئېيتىپ، — مەن ئۇلارنىڭ يالغۇز بالىسى، ئۇلارنىڭ مېنىڭدىن ئايرىلىشقا زادى كۆڭلى ئۇنىمايدۇ. لېكىن مەن ئۇندىتىمەن. ئۇلار ئۆزلىرىنى دەپ قىزىنىڭ بەختىنى توسۇپ قالسا بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ قالىدۇ.

بارجان قىزىق لەۋلىرىنى لېۋىمگە ياقتى.

بىز يەنە ئۆزىمىزنىڭ پارىڭىغا چۈشتۇق. مۇھەببەت، ھايات، كەلگۈسى...

بىز ئەتىسى ئەتىگەندە مەن بېكەتكە ئۇزىتىپ چىقمايدىغان بولۇپ كېلىشتۇق. ئۇنى تەلەيت ئۇزىتىپ چىقىدىغانلىقى ئېنىق. ئۇ تەقدىرگە تەن بېرىپ، بۇ ئىشلارغا كۆنۈپ مېنى ئۇنتۇغىچە بىز شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر. چۈنكى تەلەيت ياخشى يىگىت، ئۇنىڭ كۆڭلىنى شۇنچىلىك بىلسىمۇ ئايىماسلىق بولمايدۇ!

ئايرىلىش نەقەدەر دەھشەتلىك ئىش-ھە! لېكىن ماڭا تەسەللى بېرىدىغىنى — بىز مەڭگۈ ئايرىلمايدىغان بولۇش

ئۈچۈن ئايرىلماقچىمىز. مەن ئۇنى كۈتىمەن، ئۇ كېلىدۇ، چوقۇم كېلىدۇ!

ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. كەچ قالغانلىقىمغا قارىماي ئاپامنىڭ سوئالىغىمۇ جاۋاب بەرمەي خانەمگە كىرىپ كەتتىم. ئەينەككە قارىدىم، يىغىدىن قاپاقلىرىم خېلىلا ئىششىپ قالغانىدى. بارجاننىڭ كېتىدىغانلىقى يەنە ئېسىمگە چۈشتى. مېنى يىغا تۇتتى. ئۆزۈمنى كاردىۋاتقا ئاتتىم ۋە يۈزۈمنى ياستۇققا باستىم. مەن ئۈنۈمنى چىقارماسلىققا ئۇرۇندۇم. بىراق ئىچ-ئىچىمدىن كېلىۋاتقان يىغا ئاۋاز پەردەمنى غىدىقلىماقتا. مەن بۇقۇلداپ كەتتىم.

— بالام، نېمە بولدۇڭ؟ — دېگىنىچە ئاپام كىرىپ كەلدى، — ۋاي خۇدايىم، يەنە نېمە ئىش بولدى؟ بىرسى بوزەك ئەتتىمۇ؟ شۇڭا سېنى كەچ قالما دەيمەن ئەمەسمۇ!

ئۇ يىغلامسىراپ يەلكەمدىن تۇتتى. مەن ئۇنى قۇچاقلىدىم.

— ئاپا، جېنىم ئاپا، مېنى ھېچكىم بوزەك ئەتمىدى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ كۆكسىگە يۈزۈمنى يېقىپ، — ئۇ، ئۇ كېتىدىغان بولدى.

— كىم؟ كىم كېتىدۇ؟ — دېدى ئاپام چۆچۈپ.

شۇ چاغدىلا بىزنىڭ ئىشىمىزنىڭ ئاپامغا تېخى سىر ئىكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى. بىراق ئەمدى ئۇنىڭغا بۇ سىرنى ئېيتماسلىقىم بولمايتتى.

— ئاپا، نەچچە كۈندىن ئېيتمىغىنىمغا خاپا بولما، — دېدىم مەن يىغامنى بېسىپ، — بىز ۋەدىلىشىپ قويدۇق، مەن تەلئەت ئاكامنىڭ ھېلىقى تۇغقىنى بىلەن ...

ئاپام ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا ھەيرانلىق، چۆچۈش، ئەنسىرەش ئالامەتلىرى ئارىلىشىپ كەتكەنىدى.

— نېمە دەيدىغانسەن، بالام، — دېدى ئۇ بىر ھازادىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ، — بۇنداق ئىشتا چېقىشتىلى بولمايدۇ، بالام، مەن بىلەن چېقىشما!

— چېقىشمىدىم ئاپا، دېگەنلىرىم راست!

ئاپام كاردىۋاتقا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ياش تارامىلىدى.

— مەن پەقەت ئويلىماپتىمەن بالام، سېنىڭ بۇنداق ئالدىراڭغۇلۇق قىلىشىڭنى زادىلا ئويلىماپتىمەن. ئۇ بالىنى كۆرگىنىڭگە تېخى نەچچە كۈنلا بولدىغۇ. شۇنداقمۇ تېز ئىش بولامدۇ؟ مەن سېنى تەلئەتجان بىلەن... ھەر نېمە بولسا سىناشقان دوست ياخشى. تەلئەتجان شۇنداق ياخشى بالىغۇ، ئەمدى سەن نېمىشقا ئېزىپ-تېزىپ...

ئاپام بىلەن ئىككىمىزنىڭ دەتالىشى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. لېكىن بىر-بىرىمىزنى قايىل قىلالمىدۇق. نېرىقى ئۆيدىن دادامنىڭ: «ھاي، يېرىم كېچە بولدىغۇ، ئاپىسى، ماھىرە ئەتە ئەتىگەن ئىشقا باردىغان تۇرسا، يېنىغا كىرىۋېلىپ كوتۇلداۋېرىپ ئۇنى ئارام ئالغىلى قويمامسەن؟» دەپ توۋلىشى سۆھبىتىمىزنى ئۈزۈپ قويدى. ئاپام چىقىپ كېتىۋاتقاندا: «ئاپا، سىلەر ئۇنىساڭلارمۇ، ئۇنىمىساڭلارمۇ بەربىر. مېنى بەختلىك بولسۇن دېسەڭلار رايىمغا قويۇپ بېرىڭلار» دېدىم. ئاپام ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپ قالدى. ئۇ نېمىلەرنى

دۇر دېمەكچى بولدى - يۇ، ئارقىدىن بېشىنى چايقىغىنىچە چىقىپ كەتتى.

كېچىچە بوۋاي - مومايىنىڭ پىچىرلاشلىرى، ئۇھ تارتىشلىرى ئاڭلىنىپ تۇردى.

دوستۇم، خېتىمنى يەنە ئۈزۈپ قوياي، ياخشى چۈش كۆر!

9

ئۇ كەتتى، ئازابلىق ھىجران كۈنلىرى باشلاندى. مەن قانداقتۇر بىر قىممەتلىك نەرسەمنى يوقىتىپ قويغاندەك تىتىلداش، پەرىشانلىق ئىچىدە قالدىم. قولۇم ئىشقا بارمايتتى، گەپىمۇ خۇشياقمايتتى. كېچىلىرىم ئۇيقۇسىز، ئەنسىلەش، ياش تۆكۈش بىلەن ئۆتەتتى. مەن ئۇنىڭ خېتىنى كۈتەتتىم. دەرۋازىدا پوچتالىيون پەيدا بولۇشى بىلەن، يۈرىكىم ئۈمىد بىلەن كۈچلۈك دۈپۈلدەيتتى. بىر كۈن، ئىككى كۈن ... ئون كۈن ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭدىن تېخىچە خەت يوق. ئۇ بىردىلا خەت يازماقچى، بىز ئۈچ كۈندە بىر پارچىدىن خەت يېزىشماقچى بولغان ئىدۇققۇ. ئۇ نېمىشقا جىمىپ كەتتى، يا بىرەر ھادىسىگە ... ياق، ياق، ئاغزىمغا تاش - تۇپراق!

مەن ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن گۇمان قىلمايتتىم. بىز تەقدىر قوشقان بىر قوشماق. بىزنىڭ بىر - بىرىمىزدىن شۈبھىلىنىشكە ھەققىمىز يوق.

مەن شۇنداق دەپ ئۆزۈمگە تەسەللى بەرگىنىم بىلەن، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بىر ۋەھىمىلىك خىيال كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى: مەن ئالدىنىپ قالغاندىمەنمۇ؟!

ئۇنتۇلغۇسىز شېرىن ئەسلىمىلەر بۇ خىيالنى بىراقلا قوغلايتتى. بىراق بۇ بىردەملىك ئىدى. بۇ خىيال يەنە پەيدا بولاتتى، يەنە بىزەڭلىك بىلەن ماڭا يېپىشاتتى، يەنە رەھىمسىزلىك بىلەن يۈرىكىمگە سانجىلاتتى.

ئۇ كېتىپ 15 - كۈنى سەن بىر پارچە خەتنى پۇلاڭلاتقىنىڭچە مېنىڭ يېنىمغا يۈگۈرۈپ كىردىڭ.

— سۆيۈنچە! سۆيۈنچەڭنى بەر! — دېدىڭ سەن خەت تۇتقان قولۇڭنى ئېگىز كۆتۈرۈپ.

مەن ساڭا ئېتىلماقچى بولدۇم - يۇ، بىردىنلا ماغدۇرسىزلانغاندەك بولۇپ قالدىم. مەن كۆزلىرىمگە ئىشەنمىگەندەك قولۇڭغا، مېنى بۇ ھالغا سالغان ئاشۇ كونۋېرتقا قاراپ تۇرۇپ قالدىم.

— سۆيۈنچەڭنى بەرمىسەڭمۇ بەرمە، ئاداش، رەڭگىڭنى باشقىچە قىلىپ ئادەمنى قورقاتمىسانا! چىرايىڭ ئەجەب تاتىرىپ كەتتى، بىرسىگە كۆيۈش توغرا كەلسە، سەنلا كۆيىدەك بولۇۋىدەك. 15 كۈندىلا ياداپ شۇمەكتەك بولۇپ قالغىلى تاسلا قالدىڭ.

سەن ئىچ ئاغرىتقان قىياپەتتە مېنى قۇچاقلاپ قويدۇڭ ۋە كونۋېرتنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئاستا چىقىپ كەتتىڭ.

مەن كونۋېرتقا قارىدىم: مېنىڭ ئادرېسىم، ئىسمىم؛ ئۇنىڭ ئادرېسى، ئۇنىڭ ئىسمى ... بۇ خەت راستتىنلا مەن كۈتكەن خەت ئىدى. مەن كونۋېرتنى يۈرىكىمگە باستىم، ھېلىقى تېتىقسىز خىياللىرىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم. مېنىڭ ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا، ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە شەك كەلتۈرۈشكە نېمە ھەققىم بار؟!

مەن كونۋېرتنى ئاۋايلاپ ئاچتىم. ئۇنىڭ تۇنجى خېتىنى يەنە بىر خېتى

كەلگۈچە كۈندە نەچچە - ئەچچە قېتىملاپ ئوقۇغانلىقىمدىن بولسا كېرەك، ھازىرمۇ سۆزمۇ سۆز ئېسىمدە تۇرۇپتۇ.

«جېنىم ماھىرە، مېنىڭ ماھىرەم، — دەپ باشلىغانىدى ئۇ بۇ خېتىنى، — سالامەتمۇسىز؟ مېنىڭ ئۈچۈن سالامەت بولۇڭ.

مەن ۋەدەمگە ۋاپا قىلالمىدىم — ئۈرۈمچىگە بېرىپلا خەت يازىمەن دېگەن سۆزۈمنى ئورۇندىيالمىدىم. ھەتتا ئون كۈنگىچىمۇ قەلەم ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم.

ماھىرە، يېقىنقى قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىڭىزدا، نېمىلەرنى ئويلاپ كېتەرسىز؟ بەلكىم مېنى بىرەر ھادىسىگە يولۇققانمىكىن دەپ قالارسىز، يەنە بەلكىم كۆڭلى ئۆزگىرىپ قالدىمىكىن دەرسىز. بىراق قەدىرلىكىم، مەن سالامەت، كۆڭلۈم بولسا سىزگە تەلپۈنۈش، سىزنى سېغىنىش بىلەن يانىدۇ.

ئادەم بىردىنلا كۈچلۈك مۇھەببەت قاينىمىغا غەرق بولغىنىدا، مۇھەببەتتىن ئۆزگە ھېچ نەرسىنى ئويلاشقا ئۈلگۈرمەيدىكەن. مانا مەن شۇنداق بولدۇمغۇ. سىزنى تۇنجى قېتىم كۆردۈم-يۇ، بىر خىل شېرىن ئىستەك مېنى ئورىۋالدى. سىزگە قەلبىمنى ئىزھار قىلىپ، سىزنىڭمۇ قەلبىڭىزنى چۈشەنگىنىمدە، ماڭا جاھاندا غەم-غۇسسە دېگەنلەر يوقتەك بىلىندى. بىراق قاچانكى سىز بىلەن خوشلاشتىم، شۇنىڭدىن تارتىپ رەھىمسىز ھىجران يۈرىكىمنى پارە-پارە قىلدى. مەن ۋىسالىغا تەشنا بولدۇم، ۋىسال كۈنلىرىگە تېزراق ئېرىشىشكە ئالدىرىدىم. ئەنە شۇ چاغدا مېنى غەم باستى، مەن ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە تېڭىرقاپ قالدىم. ئۆزۈمنىڭ بەختى قارا ئىكەنلىكىمنى چۈشەندىم.

ماھىرە، مېنىڭ ماھىرەم، سىز مېنىڭ ئىدىڭىز، لېكىن ئۆزۈمنىڭ بەختى قارا ئىكەنلىكىمنى چۈشەنگىنىمدە، گويا سىز مېنىڭدىن يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ قالدىڭىز. مەن سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى توۋلاۋاتىمەن، ئارقىڭىزدىن يۈگۈرۈپ كېتىۋاتىمەن، ئاۋازىم جاراڭلىق، لېكىن سىزگە يەتمەيدۇ، يۈگۈرۈشۈم تېز، لېكىن ئۆزۈم تولىمۇ ھالسىز. سىز لەرزان مېڭىپ يىراقلاپ كېتىۋاتىسىز، بىراق مەن يۈگۈرۈپمۇ يېتىشەلمەيۋاتىمەن. مەن يۈگۈرگەنچە سىز يىراقلىشىپ كېتىۋاتىسىز ...

سىز بۇلارنى ئوقۇپ، مېنى ئېلىشىپ قالدىمىكىن دەرسىز. راست، مەن سەۋدايى، مەن مەجنۇن بولدۇم. بۇنىڭ سەۋەبكارى — سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز!

ماھىرە، ۋىسال پەيتىدە ھەممىنى ئۇنتۇغىنىم بىلەن، سىز بىلەن خوشلىشىپ ئۆزۈم تەنھالىق قاراڭغۇلۇقىدا قالغىنىمدا، ساغىنىش بىلەن ئويلاندىم. بىراق بۇ ئويلىنىش ماڭا خۇشاللىق ئېلىپ كەلمىدى. مەن سىزگە بەرگەن: (يەنە كېلىمەن، سىزنى ئېلىپ كەتكىلى كېلىمەن) دېگەن ۋەدەمنى ئورۇنلاشقا ئامالسىز ئىكەنلىكىمنى بىلىپ يەتتىم. مەن ۋاپاسىزمىكەنمەن؟ ياق، ياق، ماھىرە، ھەرگىز خاتا چۈشىنىپ قالماڭ. مەن ھازىر سىزنى ئىلگىرىكىدىنمۇ بەك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى، سىزدىن ئايرىلسام روھىي دۇنيارىمنىڭ قاقاس چۆللۈككە ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى ھېس

قىلىماقچىمەن.

سىزدىن ئايرىلغىنىمغا ئۈچ كۈن بولدى. ئۆزى كىچىك دەپ ئاتالسىمۇ، ماڭا يىلدەك بىلىنگەن بۇ ۋاقىت ئىچىدە نېمىلەرنى ئويلىمىدىڭ دېمەمسىز. مەن ۋىسال كۈنىنى ئويلىدىم. شۇ كۈنگە قانداق قىلسام تېزرەك يېتەلەيمەن دەپ باش قاتۇردۇم، لېكىن جاۋاب تاپالمىدىم. مەن ئەر كىشى بولۇش سۈپىتىم بىلەن، سىزگە يېتىش يولۇمنى توسۇپ تۇرغان مۇدھىش ئالۋاستى بىلەن ئېلىشىشىم، ئۇنى يېڭىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن مەن ئۆزۈمگە ئىشىنەلمەي قالدىم، ئۇنى يېڭىشكە كۈچۈم يەتمىدى.

ماھىرە، بۇلارنى يازماي دېسەم، سىزنى قىيناپ قويارمەنمىكىن دېدىم (سىزنى قىينىغۇچە ئۆلگىنىم ياخشى ئەمەسمۇ)، يازاي دېسەم ئەرلىك غۇرۇرۇم يول قويمايۋاتىدۇ.

ئويلا-ئويلا، ئاخىرى ئەرلىك غۇرۇرۇمنى ئازابلاشقا قارار قىلدىم. چۈنكى بۇ يولنى تاللىمىسام سىزنىڭ ئالدىڭىزدا قارا يۈز بولۇپ قالىدۇدەكمەن، بۇ يول بەلكىم مېنى سىزدىن ئايرىۋېتەر، مەن ئايرىلىش ئازابىغا بەرداشلىق بېرەرمەن. لېكىن سىزنىڭ مېنىڭ سىزگە بولغان چىن مۇھەببىتىمدىن شەكلىنىپ قېلىشىڭىزغا چىدىيالمايمەن.

ئاھ، بۇ سۆزنى ئېيتماق نەقەدەر ئېغىر-ھە! لېكىن يەنىلا ئېيتىشقا توغرا كېلىدىكەن. مەن ئېيتاي ماھىرە، مەن ئېيتاي!

بايا مۇدھىش ئالۋاستىنى تىلىمغا ئالدىم. بۇ نېمىكىن دەپ قالماڭ.

ئۇ — نامراتلىق! سىز بۇنى خىيالىڭىزغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانسىز. توغرا، ھەتتا سىزنى كۆرگەندە، سىز بىلەن مۇھەببەتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتقاندا بۇنى خىيالىمغا كەلتۈرگىنىم يوق ئىدى. چۈنكى سىز مېنى ئۆزىنى ھەممىگە قولى يېتىدىغان ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويغانىدىڭىز. مەن سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە كىرگىنىمدە، ئۆي ئىچىگە قاراپ بىردىنلا ئۆزۈمنىڭ نامراتلىقى، ئۆزۈمنىڭ چېكىپ قالىدىغان نالىقىمنى ئېسىمگە ئالغان، روھىم چۈشكەنىدى. لېكىن سىزنىڭ چىرايىڭىز، سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز بۇنى شۇ ھامان ئۇنتۇلدۇرغانىدى. ئەمدى يەنە شۇ نامراتلىق مېنى ئۈمىدسىزلىككە سالماقتا.

ماھىرە، سەن بولسىمۇ راستىنى ئېيتاي. مەن نامراتمەن. ئاپام رەھمەتلىك دادامنىڭ نەپەقە پۇلى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرىدۇ. مېنىڭ ئازغىنە مائاشىم نېمىگە يېتىدۇ دەيسىز. ئاپامغا ئىككىمىزنىڭ ئىشىنى ئېيتقىنىمدا بىچارە ئاپام ئېغىر كەتتى. چۈنكى ئۇنىڭ يېمەي-ئىچمەي يىغقىنى ئىمىك يوتگىنمۇ يەتمەيدىكەن. بۇ نېمىگە يېتىدۇ! مەن قەرز ئالايمۇ؟ بۇ نەقەدەر ئازابلىق ئىش-ھە!

مەن يول توسايمۇ، ئوغرىلىق قىلايمۇ؟ سىزنىڭ ۋىسالىڭىزغا يېتىش ئۈچۈن، شۇنداق بىر رەزىل يولغا مېڭىشقىمۇ تەييارمەن. بىراق، پاك مۇھەببەتكە ھارام پۇل بىلەن يېتىشسەم، مەن مەڭگۈلۈك ۋىجدان ئازابىدا قالمامدىمەن!

ماھىرە، مېنىڭ خەت يېزىشىمنى نېمە ئۈچۈن كېچىكتۈرگەنلىكىمنى ئەمدى

چۈشەنگەنسىز. مېنى كەچۈرۈڭ ماھىرە، مەن ئۆزۈمنى چاغلىماي ئاسماندىكى ئايغا قول سوزغانىكەنمەن، قولۇم يەتمەيدىغانلىقىنى ئەمدى چۈشەندىم. مەن ئايغا ئېرىشەلمىگەن بولسامۇ، ئاشۇ ئاينىڭ تەبەسسۇمى مەڭگۈ كۆز ئالدىمدا، ئاشۇ ئايغا بولغان مۇھەببىتىم مەڭگۈ قەلبىمدە.

مەن بەختسىزمەن، بىراق سىز يەنە بەختلىك بولالايسىز. مېنى ئۇنتۇڭ، مېنى ئۇنتۇپ كېتىڭ!»

مەن خەتنى ئوقۇۋاتىمەن، كۆز ياشلىرىم قەغەزگە تاراملاپ چۈشمەكتە. بىراق بۇ ياشلار ھەسرەت يېشى ئەمەس، بەخت يېشى ئىدى. گەرچە خەتتە باردجان ئۆزىنىڭ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدىكى بىچارىلىكىنى يازغان، بۇ مېنىڭ يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ھەربىر سۆز، ھەربىر جۈملىدىن ئۇنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتى چاقناپ تۇراتتى. ماڭا كېرىكىمۇ، شۇ ئەمەسمۇ. ساپ مۇھەببەتنى نامراتلىق سۇسلاشتۇرالامدۇ؟ ۋىسالغا يېتىش ئۈچۈن ئىقتىسادىي ئىمكانىيەت كېرەك بولسا، بۇنىڭغا مەن بار! چۈنكى مېنىڭ ئاتا-ئانام باردجاننىڭمۇ ئاتا-ئانىسى بولىدۇ. ئۇلار مۇشۇ ئىككى ھەپتە ئىچىدە ھەرخىل ئەندىشىلىرىنى، ھەرخىل نارازىلىقلىرىنى ئىپادىلىگەن بولسىمۇ، ئاخىرى مەن ئۇلارنى تەسىرلەندۈردۈم. مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇمغا ئىشەندۈردۈم. مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇم ئۈچۈن ئۇلار ھېچنەرسىنى ئايىمايدۇ.

زاھىرە، سېنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرىڭ يوق، شۇنداقمۇ؟ مەن ساڭا نۇرغۇن سىرلىرىمنى ئېيتقان بولسامۇ، مۇشۇ بىر ئىشنى يوشۇرۇپ قالغانىدىم. چۈنكى مەن باردجاننىڭ سىلەرنىڭ نەزەرىڭلەردە خۇنۈكلىشىپ قېلىشىنى خالىمايتتىم. ئەمدى نېمىشقا يېزىۋاتىمەن؟ بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، بەلكىم ساڭا يېزىۋاتقان بۇ خېتىمنىڭ ئىزچىللىقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بولسا كېرەك.

مېنىڭ مۇھەببەت، ئىشەنچ ۋە تەسەللى بىلەن تولغان تۇنجى جاۋاب خېتىمدىن كېيىن، باردجاندىن خەت ئۈزۈلمەي كېلىدىغان بولدى. ئۇ خەتلەردە خىجالىتىنى يازاتتى. ئۇنىڭ خېتىدە ئۇرغۇپ تۇرغان ھېسسىيات مېنى بىر گۈزەللىك دۇنياسىغا باشلاپ كىرەتتى. مەن ۋىسال كۈنىگە تەشنا بولاتتىم، شۇ كۈننىڭ تېزراق يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىم.

دادام-ئاپاملار سەل ھار ئالغان بىلەن مېنىڭ كۆڭلۈمنى قىلدى. «بوپتۇ بالام،— دېدى ئاپام يېشىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ،— سەن بىر قارارلىق قىلىۋاتىسەن. بىز سېنى بۇ قارارىڭدىن توسۇپ قالالمىغۇدەكمىز. ئاخىرەتلىكىمىزگە ھۆكۈمەت ئىگە، بىزنىڭ تاپقان-تەرگىنىمىز سېنىڭ...» ئۇلار ئۆي تاپتى، ئۆينى ئۆي جاھازلىرى بىلەن تولدۇردى. شۇ كۈنلەردە تەلەت، مەۋلان ۋە سەن بەك ئەسقاتقانىدىڭلار. تەلەت مېنى ئۇنتۇيالمىغانىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن، چىرايىدىن بىر خىل چوڭقۇر ھەسرەت بىلىنىپ تۇراتتى. لېكىن ئۇ يەنىلا قاراپ تۇرمىدى. مەۋلان ئانچە-مۇنچە سانجىۋالسىمۇ، لېكىن بىزنىڭ دوستلۇقىمىز ئۈچۈن

جاپا چېكىشكە رازى ئىدى.

ئېسىڭدىمۇ دوستۇم، توي كۈنى تەلئەت ئوبدانلا قىزدۇۋالغانىدى. ئۇ بىزنىڭ ئۇستىلىمىزگە كېلىپ، ئىككى قولى بىلەن ئۇستەل گىرۋىكىنى تۇتۇپ، بارىجانغا تىكىلىپ بىر ھازاغىچە ئۈن-تىنسىز قاراپ كەتكىنىدە مەن قورقۇپ كەتكەن، ئۇنىڭ بىرەر جېدەل چىقىرىپ قويۇشىدىن قاتتىق ئەنسىرىگەنىدىم. لېكىن ئۇ بۇنداق قىلمىدى. ئۇ بىر رومكىنى بارىجانغا سۇنۇپ، بىر رومكىنى ئۆزى ئالدى-دە، پەس ئاۋازدا، ئەمما دانە-دانە قىلىپ:

— بارىجان، ماھىرە، بەختلىك بولۇڭلار، — دېدى ئۇ سەل بوغۇق ئاۋازدا، — بارىجان، سەن مېنىڭ تۇغقىنىم. سېنىڭ ماھىرەگە ئېرىشكەنلىكىڭ، بىر چەكسىز بەختكە ئېرىشكەنلىكىڭ ئۈچۈن تەبرىكلەيمەن. ئەمما، مەن ساڭا ئېيتىپ قوياي، ئەگەر ماھىرەنىڭ كۆزىدىن بىر تامچە ياش ئاققۇزساڭ، مەن... بىز سېنى ھەرگىز كەچۈرمەيمىز، ئۇقتۇڭمۇ؟

— تەلئەت، سەن ئېغىرلىشىپ قاپسەن، — دېدى بارىجان كۈلۈپ، لېكىن ئۇنىڭ ئاھاڭىدىن بىر خىل ئەندىشە چىقىپ تۇرغانلىقىنى سېزىپ قالدىم.

— ئېغىرلىشىپ قاپسەن؟ — تەلئەت چەكچىيىپ، — بۇ گېپىڭنى قوي. سەن ئۆزۈڭچە مېنى مەست بولۇۋېلىپ ئېگىز-پەس سۆزلەۋاتىدۇ دەۋاتقان ئوخشىمامسەن. مېنىڭ بايا دېگىنىمنى ساق ئادەمنىڭ گېپى دەپ بىل. ئوبدان ئېسىڭدە تۇت. بارىجان ئەگەر شۇنداق بىر ئىش يۈز بېرىپ قالسا سېنى ھەرگىز كەچۈرمەيمىز! — تەلئەت بىردىنلا ماڭا قارىدى، ئۇ مېنى تۈزۈك كۆرەلمىگىنى بىلەن، مەن توي ياغلىقى ئىچىدىن ئۇنىڭ قايغۇلۇق چىرايىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇراتتىم.

— ماھىرە، — دېدى ئۇ مۇلايىم ئاھاڭدا، — مېنى ئەيىبكە بۇيرۇماڭ، سىز مېنى بارىجانغا قاتتىق گەپ قىلدى دەپ رەنجىۋاتىسىز، لېكىن... لېكىن مەن ئۇنىڭغا شۇنداق دېمىسەم بولمايدۇ... بەختلىك بولۇڭلار!

تەلئەت رومكىنى كۆتۈرۈۋېتىپ نېرىغا كەتتى. مەن ئۇنىڭدىن رەنجىمىگەن، ئۇنىڭ ئاشۇ سۆزلىرىنىڭ تېگىدىكى چوڭقۇر دوستلۇقنى چۈشەنگەن، خېلى كۈنلەرگىچە شۇ كۆرۈنۈشنى ئۇنتۇيالمىغانىدىم.

خېتىمنى توختىتىشقا رۇخسەت قىل، دوستۇم، مەن چارچاپ قالدىم.

10

مەن بەختلىك ئىدىم، چۈنكى مەن نەچچە يىللاردىن بۇيان تەسەۋۋۇر قىلىپ كەلگەن يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشكەن، ۋاقىتنى ھېسابلىسا تولىمۇ قىسقا، كۆڭۈلنى ھېسابلىسا تولىمۇ ئۇزۇن بىلىنگەن ھىجران كۈنلىرىدىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇش بەختىگە ئېرىشكەنىدىم. لېكىن، يۇرتۇمدىن، ئاتا-ئانامدىن، سىلەردىن ئايرىلىش پەيتى يېتىپ كەلگەندە، بۇ ئالەمچە بەختمۇ كۆز ياشلىرىمنى توختىتالمىدى. ئېسىڭدىدۇر زاھىرە، يولغا چىقىش ۋاقتىدا بىر دەم دادام بىلەن ئاپامغا، بىر دەم ساڭا ئېسىلىپ گويا كەلمەسكە كېتىۋاتقاندەك يىغلاپ كەتكەنىدىم. «مۇسۇلماندا بۇت يوق، قىز بالىدا يۇرت» دېگەن گەپنى ئاڭلىغان، شۇ

چاغقىچە بۇ گەپ ئەجەب توغرا ئېيتىلىپ-
تىكەن دەپ كەلگەنىدىم. لېكىن
يۇرتۇمدىن ئايرىلىش بىزنىڭ ھەلگە نە-
دە، كۆڭلۈم بۇزۇلدى. چۈنكى مەن بۇ
يۇرتتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، بۇ يۇرتتا
مېنىڭ قەدىردانلىرىم — قىزنىڭ بەختى
ئۈچۈن ھېچنېمىسىنى ئايىمىغان، ئۆز-
لىرىنى تاشلاپ كېتىۋاتقان قىزدىن
ئاغرىنىشنىڭ ئورنىغا، ئۇنىڭ بەختى
ئۈچۈن دۇئا قىلىۋاتقان ئاتا-ئانام
بار ئىدى. مەن ۋە تەلئەت مەۋلانلار-
نىڭ دوستلىرىم بار ئىدى.

شۇ كۈنى تەلئەت بىلەن مەۋلانىمۇ
ئۈزۈتۈشكە چىققانىدى. ئۇلارنىڭ چىرا-
يىدىنمۇ دەرد-ئازاب چىقىپ تۇراتتى.
مەن ئۇلار بىلەنمۇ يىغلاپ خوشلاشتىم.
تەلئەتكە: «مېنى كەچۈرۈڭ» دېگەن
ئىككى ئېغىز گەپنى قىلغۇم بار ئىدى،
لېكىن قىلالمىدىم. چۈنكى يىغا گېلىمنى
بوغۇۋالغانىدى.

— دادام، ئاپام ۋە سىڭلىرىم گويا
ھازا ئاچقاندەك بىر خىل قايغۇلۇق
كەيپىيات ئىچىدە مېنى ئۇزىتىپ
قويدۇڭلار. سىڭلىمنىڭ ماشىنا قوزغالغان-
دىن كېيىنمۇ قولۇڭنى پۇلاڭلىتىپ
يۈگۈرگىنىڭ ھېلىمۇ كۆز ئالدىمدىن
كەتمەيدۇ، «ماھىرە، بىزنى ئۇنتۇما،
خەت يېزىپ تۇرغىن» دېگەن ئاۋازىڭ
قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ.

ئۆي جاھازلىرى بېسىلغان ئاپتوبۇسنىڭ
كابىنكىسىدا كېتىۋاتىمىز. قېيىن ئانام
ئۆيدىن كېيىنلا قايتىپ كەتكەن بولۇپ،
كابىنكىدا شوپۇر، بارنىجان ۋە مەن
بار ئىدۇق. مېنىڭ ئېسەدىشىم خىيالى
ئۇزۇنغىچە بېسىلمىدى. بارنىجان مەن
بىلەن خوشلىشىۋېتىپ يىغلىغانىدىمۇ

تەسەللى بەرمەكچى ئىدى، كابىنكىدىمۇ
ئۈن-تىنسىز تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى،
ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلغان بولۇپ، مەن
ئۇنىڭ خاپا چىرايىنى شۇ چاغقىچە
كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇنىڭغا نېمە
بولغانىدۇ؟ مېنىڭ دىققىتىم ئۇنىڭغا
بۇرالدى.

مەن ئۇنىڭغا يۆلەندىم. مەن ئۇنىڭ
ماڭا تەسەللىي بېرىشىنى، ماڭا تاتلىق
گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇ-
رۇشىنى ئۈمىد قىلاتتىم. لېكىن ئۇ
رەنجىگەندەك ئاھاڭدا ئېغىز ئېچىپ
قالدى:

— بىر نېمىمىز ئۆلگەندەك ئەجەبمۇ
يىغلاپ كەتتىڭىزا!

ئۇنىڭدىن بۇنداق گەپنى كۈتمىگەنلى-
كىمدىنمۇ ياكى تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ
قوپال تەگكىنىنى ئاڭلىغىنىمدىنمۇ،
ئۇنىڭ گېپى كۆڭلۈمگە قاتتىق تەگدى.
ئۇ قانداق گەپ قىلىشنى بىلەتتىغۇ،
ئەمدى نېمىشقا مېنىڭ كۆڭلۈمنى
چۈشەنمەيدىغانىدۇ؟ مەن تېخىمۇ ئېسەدەپ
كەتتىم.

— بولدى-بولدى، — دەپ پىچىرلىدى
ئۇ يېقىملىق ئاھاڭدا، — يىغلاۋەرسىڭىز،
شوپۇر بۇ قىز توي قىلغىنىدىن نارازى
ئوخشايدۇ دەپ ماشىنىمىزنى ئارقىغا
ياندۇرۇپ كەتمىسۇن. ئۇ چاغدا مەن
سىزدىن ئايرىلىپ قانداق چىدايمەن؟

مەن ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتىم. بايىقى
رەنجىشىم غايىب بولدى.

— باياتىن يىغلاۋەردىڭىز، بۇنى
كۆرۈپ مېنىڭ كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ
قالدى. مەن تېخى ماھىرە پۈتۈنلەي
مېنىڭكى دەپ يۈرسەم، يېرىمى يۇرتىنىڭ
ئىكەن. مېنى ئايان يېرىمىم ياخشى

كۆرىدىكەن دەپ قالدىم.

زاھىرە، بۇ نېمىدېگەن تاتلىق سۆزلەر - ھە! مەن ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم. مەن سىلەردىن ئايرىلىش ئازابىغا چىدىماي يىغلاپ، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن. ئۇ ماڭا قوپال تېگىشكە ھەقلىق. مەن ئۇنىڭغا: «سىز بىلەن دۇنيانىڭ ئۇ چېتىگىچە كېتىشكىمۇ رازىمەن» دېگەن ئىدىمغۇ.

مېنىڭ ئۇنى قۇچاقلىغۇم، ئۇنىڭ قۇلىقىغا: «مېنى كەچۈرۈڭ» دەپ پىچىرلىغۇم كەلدى. لېكىن شوپۇردىن خىجىل بولدۇم.

— كۆڭلىڭىزنى چۈشىنىمەن، ئاتا - ئانىدىن ئايرىلماق ئاسان ئەمەس، سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولسامۇ شۇنداق قىلغان بولاتتىم، — دېدى ياردىجان مېھرىبانلىق بىلەن.

قارا، مەن بەختلىكمىكەنمەن؟ ئۇ ھەممىنى چۈشىنىدۇ، ھەممىنى بىلىدۇ، دەردمەن يۈرەككە ئارام بېرەلەيدۇ.

يۇرتىمىزنىڭ تارىخى قىسقا بولغىنى بىلەن، تەرەققىياتى تولىمۇ تېز. پۈتۈن شەھەرنى قەۋەتلىك بىنالار قاپلاپ كەتكەن بولۇپ، بىر قەۋەتلىك ۋەيرانە ئۆيلەرنىڭمۇ تايىنى يوق، ئاھالىلەر ئاساسەن ئاشۇ قەۋەتلىك بىنالارغا ئولتۇراقلاشقان. مەن بىزنىڭ شەھىرىمىز شۇنچىلىك بولغاندىكىن، مەركەز بولغان ئۈرۈمچىمۇ شۇنداق، بەلكى شەھىرىمىزدىنمۇ گۈزەل دەپ تەسەۋۋۇر قىلاتتىم. ماشىنا شەھەر كوچىلىرىدا كېتىۋاتقاندىمۇ تەسەۋۋۇرۇمنىڭ توغرىلىقىغا ئىشەنگەنىدىم، لېكىن، ياردىجاننىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن شوپۇر ماشىنىسىنى كىچىككى يامغۇردىن كېيىن لاي - پاتقاق بېسىپ كەتكەن ئەگرى - بۈگرى، تار كوچىغا ھەيدەپ كىرگەنىدە، مەن ھەيران بولغىنىمدىن لېۋىمنى چىشلىدىم. ياردىجان ئىدارىسىدە ئۆينىڭ قىسلىقىنى، ھازىرچە شەخسىينىڭ ئۆيىنى ئىجارىگە ئالغانلىقىنى ئېيتقانلىقىغا قارىماي، مەن بۇ شەھەردە بۇنداق كوچىنىڭ، بۇنداق ئېگىز - پەس ۋەيرانە ئۆيلەرنىڭ بولۇشىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم.

تولىمۇ سەت غىچىلداپ ئېچىلىدىغان قوش قاناتلىق ئىشىكى بار كىچىككىنە ھويلىدا بار بولغان ئۈچ ئېغىز ئۆينىڭ ئىككى ئېغىز ئۆيى زەيقەك سېسىقلىقىدىن ھاسىراپ قاخشاپلا تۇرىدىغان، تەلەتى سۆرۈن خوجايىن مومايىنىڭ بولۇپ، ئەپلىككىنە بىر يېرىم ئېغىز ئۆي بىزنىڭ ماكانىمىز ئىدى. ئۆينى ياردىجان ئىجارىگە ئالغان چاغدا ئاقارتىپ قويغانىكەن. بىر پارچە قەغەزمۇ تېپىلمايدىغان قۇپقۇرۇق بۇ ئۆيگە بىز ئېلىپ كەلگەن جابدۇقلارنى جايلاشتۇرۇۋىدۇق. ئۆي ئىللىق چىراي بولۇپ قالدى.

بۇ كوچا، بۇ ئۆيلەر مېنى ھەيرانلىققا سالغىنى بىلەن، كۆڭلۈمنى غەش قىلالمىدى. چۈنكى كىچىك، ناچار بولسىمۇ ئۆز ئۆيۈم بار، بۇ ئۆيدە مەن ياردىجان بىلەن ياشايمەن، ئۇ يېنىمدا بولسىلا، ئۆڭكۈرمۇ ماڭا قەسىر كۆرۈنىدۇ.

ھاياتىمىزدىكى يېڭى كۈنلەر باشلاندى، ھەر بىر كۈن مېنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى. چۈنكى ئاشۇ ھەركۈن بىر بەخت شادلىقى، مۇھەببەت لەززىتى بىلەن تولغانىدى. بىز كۈندۈزى

شەھەرنى ئايلىناتتۇق، ئاخشىمى ئۇنىڭ ئالغۇنى قويۇپ قويۇپ بىر-بىرىمىزگە يۆلەنگىنىمىزچە ئولتۇرۇپ كېتەتتۇق. ئۇنىڭ ئالغۇدىن ئاڭلىنىۋاتقان مۇھەببەت كۈيلىرى نېرۋىمىزنى غىدىقلايتتى، ھېسسىيات قاينىمىغا تاشلايتتى. بىر-بىرىمىزگە تويماي بېقىشلار، يېقىملىق پىچىرلىشىشلار، تاتلىق سۆيۈشۈشلەر ماڭا بىر تۇرۇپ چۈشتەك، بىر تۇرۇپ راستتەك بىلىنەتتى.

بىر ھەپتىدىن كېيىن، بارىجان ئىشقا چۈشتى. ئۆزۈمنىڭ يالغۇز قالىدىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمدا، مېنى بىر خىل غېرىبلىق ئورىۋالدى. بىراق بۇ غېرىبلىق ئالگىرىدىكىگە ئوخشىمايتتى. چۈنكى ئۇ ئەمدى ئەتىگەندە كەتسە، چۈشتە قايتىپ كېلەتتى، چۈشتىن كېيىن كەتسە، كەچتە قايتىپ كېلەتتى. مەن ئۇنى كۈتەتتىم، بۇنداق كۈتۈشمۇ ماڭا لەززەت بېغىشلايتتى. ئەتىگىنى ئۇنى ھويلا ئىشىكىگىچە ئۇزىتىپ چىقاتتىم. ئۇنىڭ مېنىڭدىن ئايرىلغۇسى كەلمىگەندەك ئارقىغا قاراپ-قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمدە، يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۇنى قۇچاقلىۋالغۇم، قولىدىن تارتىپ قايتۇرۇپ كەلگۈم كېلەتتى. بىراق ئۇ ئىشقا بارمىسا بولمايتتى. ئۇ دوقمۇشتىن قايرىلىپ كۆزۈمدىن يۈتكەندىن كېيىن، قايتىپ كىرىپ ئۆينى تازىلايتتىم، ھويلىنى سۈپۈرەتتىم. خوجايىن دومماي تىنماي كۈتۈلداپ يۈرسىمۇ، مېنىڭ بۇ ئىشىم ئۇنىڭغا يارايتتى.

ئاپام ئەتكەن تەييار تاماقنى يەپ ئۆگىنىپ قالغىنىمغا قارىماي، كۆمۈر ئوچىقىغا ئوت قالاش، تاماق ئېتىش ماڭا ئېغىر كەلمىدى. چۈنكى بۇ مېنىڭ ئۆيۈم، مەن بارىجاننىڭ ئاغزىغا تېتىغۇدەك تاماق ئېتىشىم كېرەك. بارىجان تاماق يېيىشكە باشلىغاندا، مەن ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ ئولتۇراتتىم. ئۇ: «ماھىرە، تامىقىڭىزمۇ ئۆزىڭىزگە ئوخشاش تاتلىق جۇمۇ» دەپ قالسا، مەن چەكسىز خۇشاللىقتا چۆمەتتىم. چۈنكى مەن ئۇنىڭ مېنىڭ ھەممە نەرسەمنى ياخشى كۆرۈشىنى ئارزۇ قىلاتتىم.

زاھىرە، مەن ساڭا يازغان تۇنجى خېتىمدە بۇلارنىڭ ھەممىسىنى يازغان ئىدىممۇ. سەن ئىككىنچى پارچە خېتىڭدە مېنىڭ روخسەت ۋاقتىمنىڭ توشۇپ قالغانلىقىنى ئەسكەرتكەن ئىكەنسەن. پەقەت شۇچاغدىلا مەن تېخى تەقدىرىمنىڭ بىر قىسمىنىڭ يەنىلا ئاشۇ ئىش ئورنۇمغا باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى ئېسىمگە ئالدىم. بىز يەنە ئايرىلارمىزمۇ؟ بۇ نەقەدەر دەھشەتلىك ئىش-ھە؟ بۇ قورقۇنچلۇق سوئال يۈرىكىمنى مۇجىدى. مەن بارىجاندىن ئايرىلىپ قالىدىغاندەك، تىترىگەن ھالدا ئۇنىڭ قۇچىقىغا تىقىلدىم.

بارىجان تويدىن ئىلگىرى: «ماختىنىۋاتىدۇ دەپ قالماڭ، ماھىرە، مېنىڭ خىيالىي يەرلەرگە كېپىم ئۆتىدۇ. سىزنىڭ ئىشلىگىڭىز بولسا، مانا مەن تۇرۇپتىمەن، ھازىرقى ئىش ئورنىڭىزدىنمۇ ياخشى يەرگە ئورۇنلاشتۇرالايمەن» دېگەنىدى. مەن ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنەتتىم، ئۇنىڭ يالغان ئېيتمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم. لېكىن، نېمىشقىدۇر سېنىڭ ئاشۇ خېتىڭ كەلگەچكە، ئۇ بۇ ھەقتە قايتا ئېغىز ئېچىپ باقمىدى.

ــ قانداق قىلىمىز، بارىجان؟ ــ دەپ
پىچىرلىدىم مەن ۋەھىمە ئىچىدە.
ــ سىزگە دېمىگىنىم بىلەن، مەن
ئۇ يەر - بۇ يەر بىلەن سۆزلىشىۋاتىمە
ەن، ــ دېدى ئۇ مېنىڭ چېچىمنى ئويناپ
تۇرۇپ، ــ يەنە بىر ئاز ۋاقىت كېرەك،
ماھىرە. يا شۇ ئىش ھەل بولغۇچە
قايتىپ تۇرامسىز؟

مەن بېشىمنى چايقىدىم.

ــ مەن... قانداقچىدا يەمەن، بارىجان؟
ئۇ ئامراقلىق بىلەن مېنى سۆيدى.

ــ مەنمۇ چىدىمايمەن، ــ دېدى ئۇ
مېنى قۇچاقلاپ، ــ كېتىمەن دېسىڭىزمۇ
ئۇنىمايتتىم. ھەي، ھازىر كىشىلەر
خىزمەت دېگەننىمۇ ئانچە قىلىپ كەت-
مەيدىغان بولۇپ قالدى. دەسمايە
بولسا سودىگەرلىك قىلغانغا يەتـ
مەيدىكەن. قولۇمدا ئازراق بىر نەرسە
بولسا، مەنمۇ ئاشۇ ئىدارە دېگەن نەس
باسقان يەرنى تاشلىۋېتىپ شۇ ئىشنى
قىلغان بولاتتىم، ئۇ چاغدا سىزنىڭمۇ
ئىشلىشىڭىزنىڭ ھاجىتى بولمايتتى.

ئىلگىرى بارىجاننىڭ ئاغزىدىن
بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغانلىـ
قىم ئۈچۈن، ھەيران بولغان ھالدا
جىم ئولتۇرۇپ قالدىم.

ــ شۇنداق قىلايمۇيا، ــ دېدى بارىـ
جان بىر خىل تاقەتسىزلىك ئاھاـ
ڭىدا، ــ ئاتا - ئانىڭىزنىڭ بانكىدىـ
كى پۇلىمۇ ئاز ئەمەسكەن، ئۇسۇمى
ئاز بانكىدا تۇرغۇچە، بىزگە قەرز
بېرىپ تۇرسا، بىزمۇ ھالىمىزنى قالات-
تۇق، ئۇلارنىڭ پۇلىمۇ تېزلا كۆپىيىپ
كېتەتتى.

ــ بۇنداق قىلساق بولمايدۇ! ــ دە-
ۋەتتىم مەن دەرھال. دېمىسىمۇ، بۇنـ
داق قىلىشقا بولمايتتى. تويىمىزنىڭ
چىقىمىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك ئۇسـ
تىگە ئالغان، ھەتتا ئۆي جاھازلىرىـ
نىمۇ ئېلىپ بەرگەن ئاتا - ئانامنىڭ
يانچۇقىنى يەنە كولاشقا يۈزۈم قانداق
چىدايدۇ؟ بارىجان بۇنى ئويلىمايـ
دىكىنە؟

ــ بولدى - بولدى، چاقچاق قىلىپ
قويدۇم، ــ دېدى بارىجان، بىراق ئۇـ
نىڭ ئاۋازىدىكى بىر خىل نارازىلىقـ
نى سېزىپ قالدىم، ــ ئۇنىڭسىزمۇ
ئۇلار ئاز چىقىمدار بولمىدى. شۇنى
ئويلىسام بەك خىجىل بولىمەن. ئىشىـ
ڭىزنى ھەل قىلسام بولمىدىمۇ!

ئۇنىڭ شۇ سۆزى بىلەن مېنىڭ كۆـ
ڭۈل غەشلىكىم تاراپ كەتكەندەك بولـ
دى، بىراق، شۇنىڭدىن كېيىن ھەر
قېتىم خىزمەت ھەققىدە پاراڭ چىقساـ
بۇ پاراڭنى تولىراق بارىجان قوزـ
غايتتى ــ ئۇ يەنە مېنىڭ كۆڭلۈمنى غەـ
لىتە قىلىپ قويغان ھېلىقى پاراڭنى
تەكرارلايتتى، ئارقىدىنلا، چاقچاق
قىلدىم دەپ گەپنى تۈگىتەتتى.

بارا - بارا مەن نېمىدۇر بىر نەرـ
سىنىڭ كەملىكىنى ھېس قىلىشقا باشـ
لىدىم. ئويلا - ئويلا بۇنى تاپتىم. ئۇ،
بىزنىڭ بېرىش - كېلىش قىلىدىغان
كىشىلىرىمىزنىڭ يوقلۇقى ئىدى. قېـ
يىن ئانام ئاندا - ساندا كېلىپ قوـ
ياتتى، كەلسىمۇ ئۇزۇن ئولتۇرماي كېـ
تىپ قالاتتى. بۇنى ئۇنىڭ كۆيۈنمىسىزـ
لىكىدىن دېگەندىن كۆرە، ئوغلىدىن
ھېيىقىدىغانلىقىدىن دېگەن مۇۋاپىقـ
راق ئىدى. چۈنكى بارىجان ئۇنىڭغا
تولىمۇ سالقىن مۇئامىلە قىلاتتى. بىـ
چارە ئانا قولىنىڭ قىسقىلىقىدىن

قەرزىنى ياخشى ئادا قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن ئوغلىدىن خىجىل بولىدىغان ئوخشايدۇ. لېكىن، بارىجان ئانىسىنىڭ ھالىنى توغرا چۈشىنىشى كېرەككۇ! مەن ئاتا - ئانامنىڭ قېشىدا چېغىمدا، ئۇش- شاق - چۈششەك ئىشلار ئۈچۈن ئۇلارغا قوپاللىق قىلغانلىرىم ئاز ئەمەس. لېكىن ياقا يۇرتقا كەلگەندىن كېيىن، ئاتا - ئانام ئېسىمگە چۈشسىلا ئاشۇ ئىشلار يادىمغا كېلىپ كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالاتتى. شۇڭا بارىجاننىڭ ئاپىسىدا بولغان سوغۇق مۇئامىلىسى ماڭا ياقماي قالدى. مەن بۇ توغرۇ- لۇق بارىجان بىلەن سۆزلىشىشكە نەچچە - نەچچە رەت تەمشەلدىم، بىراق زادىلا ئېغىز ئاچالمىدىم.

قېيىن ئانامنىڭ ئارىلاپ كېلىپ كېتىشىنى ھېساپقا ئالمىغاندا، بىزنىڭ ئۆيگە خوجايىن دوماي ئانچە - مۇنچە كىرىپ قالاتتى، ئۇ ئۆينىڭ قەيەردە- دۇر بىر يېرىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ئۇيان - بۇيان قاراپ، تاملارنى سىلاپ بېقىپ، نېمىلەرنىدۇر دەپ كوتۇلدىغىنىچە چىقىپ كېتەتتى. ھەر كۈنى ئۇنىڭغا بىر قاچا تاماق سۇنىساق، نەچ- چە كۈنگىچە چىرايى ئېچىلمايتتى.

بۇ ئۆيگە كەلگىلى ئىككى ئاي بولۇپ قالغان بولسىمۇ، بۇ ئىككىيلەندىن ئۆزگە بىرسى ئاياغ دەسسەپ باقمىدى. بارىجاننىڭ دوست- لىرى يوقمىدۇ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس. ياكى بىزنى تۈزي چېيى قىلىپ بەرمە- دى دەپ رەنجىپ كەلمەيۋاتقاندىمۇ؟

ئەسلىدە بىزنىڭ بارىجاننىڭ دوست- لىرىنى، ئىدارىسىدىكىلەرنى چاقىرىپ قويىدىغان يولىمىز بار ئىدى. بىراق بارىجان بۇ ھەقتە تىنمىدى، مەنمۇ ئېغىز ئاچالمىدىم. چۈنكى ئۇنىڭ قولى قىسقا، خىجىل قىلىسام قاملاشمايدۇ - دە، لېكىن، مەن بارىجاننىڭ مېھمانلىرىنى كۈتۈشنى، ئۇنىڭ ناھايىتى ئوكلۇق بىر ئائىلىگە ئېرىشكەنلىكىنى ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى بەك ئارزۇ قىلاتتىم.

بىر يەكشەنبە كۈنى، ھويلا ئىشىكى- نىڭ ئادەتتىكىدىن قوپال غىچىرلاپ ئېچىلىشى ۋە كىملەرنىڭدۇر: «بۇ مۇشۇ ھويلىدا»، «چاتاق يوق!» دېگەن ئالا- تاغىل ئاۋازلىرى بىزنى چۈشلۈك ئۇي- قۇدىن ئويغىتىۋەتتى. ئارقىدىنلا خو- خوجايىن دومايىنىڭ: «ھەي، نەدىن كەلگەن مەستلەر بۇ، ئىشىكنى كاردىن چىقارغىلى تاسلا قېلىشتىڭغۇ!» دەپ كوتۇلدىغىنى ئاڭلاندى.

— بىزنىڭكىگە كەلگەن مېھمانلارمۇ نېمە؟ — دېدىم مەن بارىجانغا قاراپ. ئۇنىڭ چىرايىنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلى- كىنى كۆرۈپ سەل ئەجەبلەنگەن بول- ساممۇ، «چۈچۈپ ئويغانغانلىقتىن بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدىم.

بىز ئۆزىمىزنى تۈزەشتۈرۈپ بولغۇ- چە، بىرسى ئىشىكنى مۇشتىلىدى:

— بارىجان! ھەي بارى، بارمۇسەن؟

مەن ئىشىكنى ئاچتىم. ئىشىك ئال- دىدا چىرايلىرى قىزارغان، رەڭگى - روھى غەلىتە، بارىجان بىلەن تەڭ دېمەتلىك ئۈچ يىگىت ھىجىيىپ تۇرات- تى. ئۇلار مېنى كۆرۈپ سەل ئارقىغا داجىشتى ۋە بىر - بىرىگە قاراپ كۆزىنى قىسىشتى.

— بارىجان بارمۇ؟ — دېدى بىرى مايى- لىشاڭغۇ چىراي يىگىت كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ.

مەن جاۋاب بەرگۈچە، باردجان قېشىمدا پەيدا بولدى.

— كەلدىڭلارمۇ ئاغىنىلەر، — دېدى ئۇ، ئۇنىڭ ئاھاڭىدىن بىر خىل خاتىرجەمسىزلىك بىلىنىپ تۇراتتى، — كېلىڭلار، كېلىڭلار، ئۆيگە كىرىڭلار.

باردجانىڭ دوستلىرى ئىكەن-دە! بۇ ئۈچەيلەن كۆڭلۈمگە ياقمىغان بولسىمۇ، ئوچۇق چىراي بىلەن سالاملاشتىم.

مەن ئۇلارغا چاي راسلاپ بەرگەندىن كېيىن، ھويلىدىكى كىچىككىنە ئاشخانا ئۆيدە قورۇما قورۇشقا باشلىدىم. شۇنچە چاغدىن بېرى «باردجانىڭ دوستلىرى كەلسە، ئۇلارنىمۇ مېھمان قىلسام» دەپ ئارزۇ قىلىپ كەلگەن بولسامۇ، ئەمدى بۇلار كېلىۋىدى، كۆڭلۈم لەسسىدە بولۇپ قالدى. مەن باردجانىڭ دوستلىرى چوقۇم ئۆزىگە ئوخشاش پاكىز، رەتلىك، گەپ-سۆزلىرىمۇ جايىدا بولۇشى كېرەك دەپ ئويلايتتىم. لېكىن بۇ مايلىشاڭغۇ چىرايلارنى، ھاياسىز كۆزلەرنى كۆرگىنىمدە كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇلار باردجانىڭ دوستلىرىمىدۇ؟

ئۆيدىن ئۇلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— شۇنداق قىلىپ ئۆيلىنىۋالدىم دېگىن. ياپىردىم، ئەجەبمۇ چىرايلىق بىر نېمىنى ئىلىندەككە كەلتۈرۈۋاپسەن.

— يامان نەرسە جۇمۇسەن، سېنى بارى قاپقان دېگىنىمىز بىكار ئەمەستە. پۇل خەجلىدىڭمۇ يا!

— پۇل خەجلەمدۇ بۇ، پۇلنى بارنى تاپىمەن دەپ يۈرگەن تۇرسا...

— بۇنداق گەپلەرنى قىلماڭلار، ئاغىنىلەر، — يالۋۇرغان بۇ ئاۋاز باردجانىڭ ئىدى. بىردىنلا ئاۋازلار پەسىيىپ كەتتى.

بۇ مېھمانلارنى چاندۇرماي ئۇزاتقىنىم بىلەن، كەيپىياتىم بەك ناچارلاپ كەتتى. ئۆزىنى شۇنچە ئەركىن تۇتۇپ يۈرىدىغان باردجانىڭ ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى بىچارە قىياپىتى، ماڭا: «ئۇلار مەن بىلەن بىر مەھەللىلىك، بىللە ئويناپ چوڭ بولغان. دائىم ئىچىپ قالايمىقان سۆزلەپ يۈرۈشىدۇ» دەپ چۈشەندۈرگەن چاغدىكى ھودۇققان ھالىتى، ئۇلارنىڭ ھېلىقى سۆزلىرى خىيالىمدىن كەتمىدى. ئۇلارنىڭ باردجانغا شۇنداق بىر سەتلەقەمنى قويۇۋالغىنى نېمىسى؟ پۇل خەجلىدىڭمۇ دېگىنىچۇ تېخى؟ ياكى باردجان راستتىنلا شۇنداق...؟ ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەن بۇنداق چىگىش، كۆڭۈلسىز خىياللارغا پېتىپ قالغاندا، باردجانىڭ تۇنجى خېتى ئېسىمگە كېلەتتى-دە، باردجاندىن گۇمان قىلغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزۈمگە كايىيتتىم.

ئۈچ ئاي ئۆتتى. ئايرىلىش ئالدىدا ئاپامنىڭ: «ئاز بولسىمۇ يېنىڭدا ساقلاپ قوي، كېرەك بولۇپ قالار» دەپ بەرگەن 500 يۈەن پۇلى ئاياغلىشىپ قالدى. باردجان ئۆيگە بىر قېتىممۇ مائاشىنى ئەكىرىپ باقمىدى، ھەتتا ئۇ بۇنىڭ گېپىنىمۇ قىلىپ قويمايتتى. دەسلەپتە بۇ ئىش مېنىڭ خىيالىمغا كەلمىگىنى بىلەن، يېنىم قۇرۇقدىلىپ قالغاندىن كېيىن، بۇ ھەقتە ئويلانماي بولمىدى. تۇرمۇش دېگەن شۇنداق

بولسا كېرەك، ئادەم بىر ئۆينى بېشىغا كىيگەندىن كېيىن، ئويلايدىغان نەرسىلىرى كۆپ بولىدىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ناھايىتى بەختلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان تەقدىردىمۇ، يەنىلا تىرىكچىلىكنىڭ تۈگىمەس، ئۇششاق - چۈششەك غېمىدىن خالىي بولالمايدىكەن.

ئاخىرى مەن ئىنتايىن ئوڭايسىزلانغان ھالدا ئۇنىڭغا پۇل ھەققىدە ئېغىز ئاچتىم. شۇ ھامان ئۇنىڭ رەڭگى سەل ئۆڭدى.

— ئاپىڭىز بەرگەن پۇلچۇ؟

— تۈگىدى، شۇ پۇلنى ئىشلىتىۋاتقىلى ئۈچ ئاي بولدى ئەمەسمۇ، باردىجان، — دېدىم مەن گويا بىر گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك قىيپاپەتتە.

ئۇ بىردىنلا مېنى قۇچاقلىۋالدى.

— مېنى كەچۈرۈڭ، ماھىرە، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتقۇدەك مەيۈس ئاھاڭدا، — ئۈچ ئايدىن بېرى قەرز تۆلەپ، مائاشنى ئۆيگە ئەكىرەلمىدىم. ئەمدى قەرزىمىمۇ تۈگىدى ... مەن دەسلەپتىلا سىزگە مېنىڭ بىلەن بولسىڭىز جاپا تارتىپ قالىسىز دەپ ئېيتقانىدىم. لېكىن سىزنى جاپا تارتقۇزغۇم يوق، خۇدايىم بۇيرۇسا بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ھەي، سىزدىن خىجىل بولۇۋاتىمەن.

ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالدىم.

— بولدى، بۇ گەپنى قىلماڭ جېنىم، — دېدىم مەن ئەركىلەپ، — مەن چىدايمەن، سىز بىلەن بولسىلا مەن ھەر قانداق جاپاغا چىدايمەن.

بىز ئىجىللىق بىلەن پومىدا قىلىشىپ كەتتۇق، بارلىق غەم - غۇسسىلەر بىر-

دەملىك بولسىمۇ غايىب بولدى.

زاھىرە، جېنىم دوستۇم، سەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇۋېتىپ نېمىلەرنى ئويلارسەن؟ بەلكىم ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ ياش تۆكەرسەن. مېنىڭ ساددىلىقىمدىن ئۆكۈنەرسەن. شۇ تاپتا كۆزلىرىمدىن تامچىلاۋاتقان ياش قەغەز يۈزىگە چۈشۈۋاتىدۇ. مەن نېمىشقا يىغلايمەن؟ ئاشۇ ئېغىر كۈنلەرنى باشتىن كەچۈرگەنلىكىم ئۈچۈنمۇ؟ ياق، دوستۇم، مۇبادا باردىجان مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرگەن بولسا، ئۇ كۈنلەر مېنىڭ ئۈچۈن ھېچقانچە ئەرزىمەس ئىدى. لېكىن، كېيىنكى كۈنلەر...

مېنى كەچۈر دوستۇم، خېتىمنى داۋاملاشتۇرۇشقا تاقىتىم قالمىدى!

11

سىرتتا جاندىن ئۆتكۈدەك سوغۇق بولۇۋاتقان قىش كۈنلىرىدە ئىسسىق تام مەش تۈۋىدە سۇنايلىنىپ يېتىش نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك. پىلتە ئۈستىدىكى چۆگۈندىن چىقىۋاتقان شىڭشىدىغان ئاۋازمۇ خۇددى بىر يېقىملىق ناخشىدەك ئاڭلىنىدۇ. باردىجان بىلەن ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ ياتىمىز، پاراڭلىرىمىز تۈگىمەيدۇ. تۈنجى ئۇچرىشىش، مۇھەببەتكە تولغان ئاخشاملار ھەققىدە سۆزلىشىمىز. قايتا - قايتا سۆزلەشسەكمۇ ماڭا يەنىلا يېڭىدەك بىلىنىدۇ. قەلبىمنى ھاياجانلاندۇرۇپ، ھېسسىيات بۇلىقىمنى بۇلدۇقلىتىدۇ. كەلگۈسى توغرىسىدىكى پاراڭلىرىمىز تولىمۇ ئۈمىدلىك، تولىمۇ گۈزەل تۇيۇلىدۇ. شۇغىنىسى، باردىجان مېنىڭ خىزمەت ئىشىم ھەققىدە پاراڭلىشىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك قىلىدۇ.

مەنمۇ بۇ ھەقتە كۆپ سۆزلەشتىن ئۆزۈمنى تارتىمەن. چۈنكى، ئۇ يول مېڭىۋاتقاندۇ، بۇنداق ئىشنىڭ ھەل بولمىقى ئاسان ئىش ئەمەسقۇ. ئىككىمىزلا ئايرىلماي دېگەنمىز، ھامان بىر كۈنى ھەل بولىدۇ.

بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى، بىر كۈنى بارىجان ناھايىتى پەرىشان قايتىپ كەلدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا مېنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويىدىغان ئادىتىنى تۈنجى قېتىم ئۇنتۇپ قالدى.

— نېمە بولدىڭىز؟ بىرەر ئىش يۈز بەردىمۇ؟ — مەن ئەنسىرىگەن ھالدا پايىپېتەك بولۇپ كەتتىم.

— ھېچنېمە بولمىدىم، — دېدى بارىجان خۇشياقمىغاندەك تەلەپپۇزدا. ئۇنىڭ بۇنداق ساراسىمىلىك كەيپىياتىنى، ھېلىقى بىر يەكشەنبە كۈنى ئۈزچەيلەن كەلگەن چاغدا كۆرگەن، بۇ تا ھازىرغىچە قايتىلىنىپ باقمىغانىدى.

— مېنى ئەنسىرەتمەي نېمە ئىش بولغانلىقىنى دېسىڭىزچۇ، چىرايىڭىز باشقىچىلا تۇرىدۇ.

— ھېچنېمە بولمىدىم دېدىمغۇ.

— ياق، چوقۇم بىر كۆڭۈلسىزلىك بوپتۇ. مېنى قىينىماي، ئېيتىڭا، مەن ياردەم قىلالىغۇدەك ئىش بولۇپ قالسا...

— ئەجەپ تولا گەپ قىلىدىكەنسىز! — بارىجان تۈنجى قېتىم مېنى شۇنداق دەپ سىلكىۋەتتى ۋە تام مەشنىڭ تۈۋىگە بېرىپ يېتىۋالدى. ئۇنىڭ قوپاللىقى يۈرىكىمگە چاقىدەك تەگكەن بولسىمۇ، مەن ئۆزۈمنى يىغلاشتىن تۇتۇۋالدىم. دېمىسىمۇ راست ئەمەسمۇ، ئادەمنىڭ كەيپى جايىدا بولمىغان چاغدا گەپ خۇشياقامدۇ؟ بەرىبىر دەيدىغۇ، كۆزىگە كىرىۋالغىنىم قاملاشمىغان ئىش-تە.

مەن ئۆز-ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ ئۈن-تىنسىز چاي دەملىدىم.

شۇ كۈنى كەچكى غىزا يېمىدۇق، ئاشخانىمىزمۇ تۈنجى قېتىم كۆڭۈلسىز ئۆتتى. بىز پاراڭمۇ قىلىشمىدۇق. ئۇ كېچىچە ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ تىززۇك ئۇخلىيالمىدى. مەن ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر قىينالدىم. مېنىڭ ئىچىم تىتىلداپ كەتتى، كاللامدا ئالا-قانداق بىمەنە، قورقۇنچلۇق خىياللار كېلەتتى، ئۇ ھەر قېتىم ئۆرۈلگەندە يۈرىكىم ئاغدۇرۇلاتتى.

ئەتىسىمۇ ئۇنىڭ كەيپىياتى ئۆزگەرمىدى. كەچتە بولسا يېرىم كېچىدە يېنىپ قايتىپ كېلىپ مېنى يەتتە كۈندەك ئەنسىرەتتى. بۇنداق ئىش كېيىنكى چاغلاردا بىر نەچچە قېتىم يۈز بەرگەن، ئەمما ئۇ قايتىپ كەلگەندە ئەيىبكارلارچە كۈلۈمسىرەپ: «كەچۈرۈڭ، ماھىرە، ئىدارىنىڭ ئىشى بىلەن كەچ قالدىم» دەيتتى؛ ئۇنى ساق-سالامەت كۆرۈشۈم بىلەنلا يۈرىكىم جايىغا چۈشەتتى، ئۇنىڭ ئاشۇ كۈلۈمسىرىشىنى كۆرۈشۈم بىلەنلا رەنجىشلىرىم ئۇنتۇلاتتى. بىراق ئۇ بۇ قېتىم ئۇنداق قىلمىدى.

مەن تەقدىرىمنى خۇشاللىق بىلەن بارىجانغا باغلىغان چېغىمدا، ماڭا ئۆمۈر بويى كۆڭۈلسىزلىكلەر يولىمايدىغاندەك، كۆڭۈللۈك ھايات مەڭگۈ ھەمراھ بولىدىغاندەك تۇيۇلغانىدى. مەن بارىجاننىڭ چىرايى مەن ئۈچۈن مەڭگۈ ئوچۇق بولىدۇ دەپ ئويلىغانىد-

دىم. ئەمدى بۇ نېمە كەلگۈلۈك؟ ئۇ مېنىڭدىن رەنجىگەنمىدۇ؟ بىراق ھەرقانچە ئويلاپمۇ ئۇنى رەنجىتكۈدەك سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمىدىم. يۈرىكىم سىقىلماقتا، ئىچىم تىتىلدىماقتا. ئۇ مېنىڭ بۇ ھالىتىمنى چۈشەنمەمدىغاندۇ؟

ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ قالدى. ئۇ ماڭغۇچە مېنى قۇچاقلىدى ۋە:

— چۈشتە كۆرۈشەيلى، — دەپ سۆيۈپ قويدى. مەن تېخىمۇ تېڭىرقاپ قالدىم. ئۇنىڭدىكى غەشلىك تۈگىگەنىكەن، ماڭا نېمە ئىش بولغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ قويۇشى كېرەك ئىدىغۇ. مەن ئۇنى ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىنمۇ، بۇ چىگىش تېپىشماقنىڭ تېگىگە يېتەلمەي، كۆڭۈلسىز خىياللاردىن زادىلا قۇتۇلالمىدىم.

ئۇ چۈشتىمۇ، كەچتىمۇ ۋاقتىدا قايتىپ كەلدى. ئۇ ئامراقلىق بىلەن مېنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىمنى سىلاپ قوياتتى، قىزىق گەپلەرنى قىلىپ مېنى كۈلدۈرەتتى. بىراق مەن ئۇنىڭ يەنىلا كۆڭلى جايىدا ئەمەسلىكىنى، تاماقنىمۇ كۆڭۈللۈك يېمىگەنلىكىنى سېزىپ قالدىم. بۇ مېنى تېخىمۇ قىينىدى. ئۆزۈڭ ياخشى كۆرگەن ئادەمنىڭ ساڭا بولغان ئامراقلىقىغا قانداقتۇر بىر خىل ساختىلىق ئارىلاشقانلىقىنى بىلىپ قالساڭ، بۇ سېنى ئازابلىمامدۇ؟

مەن قەتئىي نىيەتكە كەلدىم: مەيلى ئۇ يەنە سىلكىۋەتسۇن، ھەتتا تىللىسۇن، مەن نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى سورىماي قويمايمەن.

مەن كەچلىك تاماقنىڭ قاچا - قۇمۇچىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، تام مەشنىڭ يېنىدا خىيال سۈرۈپ ياتقان بارىجاننىڭ يېنىغا چىقىپ ئولتۇردۇم. ئۇنىڭ بېشىنى تىزىمغا ئېلىپ قاپقارا، قويۇق چاچلىرىنى قولۇم بىلەن تاراشقا باشلىدىم. ئۇ راھەتلىنىش ئىچىدە كۆزىنى يۇمدى.

مەن سۆزنى نەدىن باشلاشنى ئويلاپ ئولتۇرغىنىمدا، ھويلا ئىشىكى ئالدىدا ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ جىمىپ قالدى. بارىجان قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەندەك سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. مەن ھېچ نېمىنى ئاڭقىرالماي ئۇنىڭغا قاراپ قالدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ، چىرايى بىر خىل ئېچىنىشلىق قىياپەتكە كىرىپ سەتلىشىپ كەتكەنىدى. بىردىنلا كالامغا: «ساقچىلار!» دېگەن ئوي كەلدى، مەن ھوشۇمدىن كېتىشكە تاس قالدىم. بارىجان بىرەر گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغان، ئەمدى ساقچىلار تۇتقىلى كەلگەن ئوخشايدۇ دېگەن ئوي مېنى ماغدۇرسىزلاندۇرۇپ جايىمدىن قىمىرلىيالماس قىلىپ قويدى. ئۇ نېمە ئىش قىلغاندۇ؟ ياق، ئۇنىڭدىن ھېچبىر يامان ئىش چىقمايدۇ، ئۇنىڭ ئەسكىلىك قىلىشى مۇمكىن ئەمەس، ساقچىلار خاتالاشقان، مەن ئۇلارغا دەيمەن، بارىجاننى ئاقلايمەن... كالام ئارقا - ئارقىدىن تىزىلىپ كېلىۋاتقان خىياللار بىلەن قوچۇلۇپ كەتتى.

— قېچىپ كەتمىگەندۇ؟

— قېچىپمۇ قۇتۇلالمايدۇ!

— ھويلىدا ئاڭلانغان بۇ قوپال ئا-
ۋازلار مېنىڭ گۇمانىمنى تەستىقلاۋا-
تاتتى. مەن ئۆرە تۇرغىنىمچە قېتىپ
قالغان بارىچاننىڭ پۇتىنى قۇچاقلىدىم.
— بارىچان، جېنىم، بۇ نېمە ئىش؟
ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ — دەپ
زارلىدىم مەن. ئۇنىڭ تېنى تامغا
چاپلىشىپ قالغاندەك ئىدى.

كەلگەنلەر ئىشىكنى چەكمەي كى-
رىپ كېلىشتى. ئۇلار بەش يەن ئىدى:
ئالدىدىكى ئۈچە يەن ھېلىقى يەكشەن-
بە كەلگەن يېقىمسىز مېھمانلار ئىكەن.

— ياپىرىم، ئەر ئۆرە تۇرسا، ئايال
ئۇنىڭ پۇتىنى قۇچاقلىسا، بۇمۇ بىر
خىل مۇھەببەت ئىكەن - دە! — دەپ
كۈلدى بىرسى خىرىلداپ، — بارى، قالتىس
تەلىيىڭ بار جۇمۇ سېنىڭ!

— شۇڭا قاپقان دەيمىز ئەمەسمۇ بۇنى! —
دېدى يەنە بىرسى.

مەن سەل ئېسىمگە كېلىپ، بارىـ
چاننىڭ پۇتلىرىدىن ئاجرىدىم. بايا
نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم - ھە. بۇ
بىزگىلەرنىڭ مېھمان بولۇشى كەلسە
چىرايلىقچە كەلسە بولماسمىدى. بىراق
بارىچان نېمىشقا شۇنچە قورقۇپ كېتى-
دۇ؟ مەن ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ تېخى-
چە ھودۇقۇش ئىچىدە ئىدى.

— كېلىڭلار ئاغىنىلەر، ئىچكىرىدىكى
ئۆيگە كىرىڭلار، — ئۇنىڭ ئاۋازى ئىل-
گىرىكىدەك يېقىملىق ئەمەس ئىدى،
ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ تۇراتتى، ئا-
ھاڭىدىن خۇشامەت پۇرىقى چىقىپ
تۇراتتى.

— چىرايلىق گېپىڭنى قوي، ئاداش! —
دېدى ھېلىقى خىرىلداق ئاۋاز، —
بىزنىڭ مېھمان بولغىلى كەلمىگەنلى-
كىمىزنى ئۆزۈڭ ئوبدان بىلىسەن. قانداق
قىلىسەن؟ بېرىدىغاننى بېرەمسەن ياكى
كۆتۈرگۈدەك نەرسىنى ئېلىپ كېتەمدۇق؟

— ئاغىنىلەر، ئەتە - ئۆگۈنگىچە بىر
نەرسە دېيىشسەك بولمامدۇ، — دېدى
بارىچان يېلىنغان ئاھاڭدا، — مەن ھېچ
يەرگە قېچىپ كەتمەيمەن.

— قۇرۇق گېپىڭنى قوي، بارى! قاپ-
قىنىڭنى نېرى ئاپار. باشقا بىرسىگە
ئىشلىتىپ قالار. شوپۇرسا قىلاپ قالدى.
قېنى، ئاغىنىلەر، زىيان تارتسا قىممۇ
مەيلى، ئالغۇدەك نەرسىلەرنى كۆتۈ-
رۈڭلار.

ئۆي ئوپۇر - توپۇر بولۇپ كەتتى.
ئۇلار كىيىم ئىشكاپىنىڭ ئىچىدىكى كى-
يىملەرنى كارىۋاتنىڭ ئۈستىگە پىرقى-
رىتىپ تاشلاپ كۆتۈرۈپ مېڭىشتى، بىر-
دەمنىڭ ئىچىدە تامدىكى گىلەم، ئۈس-
تەلۇ، سافالار ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.
بۇلارنىڭ ھەممىسىنى دادام بىلەن
ئاپام قىلىپ بەرگەن نەرسىلەر ئىدى.

مەن ئۈندىمىدىم. كۆزۈم بارىچاندا
ئىدى. ئۇ بايا تۇرغان يېرىدە قىمىر-
لىماي تۇراتتى، چىرايىمۇ قورقۇنچ-
لۇق تۈسكە كىرىپ سەتلىشىپ كەتكە-
نىدى. سىرتتا خوجايىن موماينىڭ
ۋارقىرىشى ئاڭلاندى:

— ھەي، سىلەرگە نېمە بولدى؟ كۆ-
چۈۋاتامسىلەر؟ مېنىڭدە قالغان ئىككى
ئاينىڭ ئۆي ئىجارىسىنى قايتۇرۇۋا-
لىمەن دەم خام خىيال قىلماڭلار.

ھېلىقىلارنىڭ قاقاقلاپ كۈلۈشى
ئاڭلاندى.

— قورقماڭ ئانا، ئۇلار كۆچمىدى،
ماۋۇ نەرسە - كېرەكلىرى كۆچۈۋاتىدۇ،
ھا - ھا!

— ۋاي قۇرغۇرلار، نېمە دەۋاتقىنىنى ئۇقۇپ بولمايدۇ بۇلارنىڭ، — دەپ كوتۇلدىدى موماي.

ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىشى ئاڭلىنىپ، بىردەمدىن كېيىن جىمىپ قالدى.

باردىجان بىردىنلا ئىككى تىزىغا بېشىنى قويغىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى. مەن ئۇنى سىلاپ يىغلىشىم، باردىجاننىڭ مۈرىسىدىن تۇتۇپ سىلكىشلىشىم مۇمكىن ئىدى. نېمىشقىدۇر ئۇنداق قىلالمىدىم. مەن ئۇنىڭ مۈرىسىدىن قۇچاقلىدىم.

ئۇ يىغلىۋەتتى، ئەر كىشىنىڭ يىغلىغىنىنى كۆرۈش نەقەدەر ئازاب - ھە! مەنمۇ ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم.

— مېنى كەچۈرۈڭ، ماھىرە. ئەمدى يۈزىڭىزگە قارىيالمايدىغان بولدۇم. مەن تىزگەشتىم، مەن تىزگەشتىم.

ئۇ بېشىنى تىزىغا ئۇراتتى، ياش تۆكەتتى.

— سىز تىزگەشسىڭىز مەن قانداق قىلىمەن؟ مېنى قىزقاتمىڭا، باردىجان. زادى نېمە ئىش بولدى؟ بۇلار نېمىشقا بۇنچە زورلۇق قىلىدۇ؟

باردىجاننىڭ يىغىسى توختىدى. ئۇ بىر ھازاغىچە جىمىپ كەتتى. ئاندىن كۆزلىرىنى مېنىڭدىن قاچۇرغان ھالدا:

— نامراتلىق، ھەممىسى نامراتلىقتىن، — دېدى ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەندەك.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ، جېنىمنى قىينىماي ئوچۇقراق ئېيتسىڭىزچۇ، — دەپ يالۋۇردۇم مەن ئۇنىڭغا يېپىشىپ.

— ئېيتاي دېسەم سىزدىن خىجىل بولىمەن، ئېيتماي دېسەم سىزنى قىيناپ قويىمەن، — دېدى ئۇ ھەسرەتلىك ئاھاڭدا، — تويى قىلىش ئۈچۈن ئۇلاردىن قەرز ئالغانىدىم...

— قەرز؟ ئاپامنىڭ ماڭا ئاتاپ يىغقىنىنى ئىكەن دېگەنىڭىزغۇ؟ — دەۋەتتىم مەن ھەيران بولۇپ. ئاشۇ 1000 يۈەننىڭ قانداق پۇل ئىكەنلىكى ئۇنىڭ خېتىدىمۇ يېزىلغان، قېيىن ئانامۇ شۇنداق دېگەنىدى.

— بۇ... بۇ...، — باردىجان دۇدۇقلاپ قالدى، ئارقىدىنلا ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى، — مەن ئەر كىشىمەن. ماھىرە، غۇرۇرۇم بار ئەر كىشىمەن. بىر تىيىنمۇ پۇلۇم يوق دېيىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇيان چېپىپ، بۇيان چېپىپ ئاخىرى يايىقىملاردىن قەرز ئالدىم. سىزگە بۇ ئازغىنە پۇلنى قەرز ئالدىم دېيىشكە قانداق يۈزۈم چىدايدۇ؟ شۇڭا يالغان ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. سىز ئۈچۈن يالغان ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئۇلارنىڭ قىستاۋاتقىنىغا خېلى كۈنلەر بولدى، لېكىن نەدىن ئامالىنى قىلىمەن؟

باردىجانغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. بىچارە شۇ ئاي، شۇ كۈنلەردە قانچىلىك ئىچكى ئازاب تارتقاندۇ - ھە. بۇ ئازابلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرگەن ئادىمى ئۈچۈن بولغان. ئۇنىڭ ئاشۇ مۇھەببىتى ئالدىدا بۇنچىلىك زىيان مېنىڭ ئۈچۈن قانچىلىك ئىش ئىدى؟!

مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ كۆڭلىنى ياسىدىم. لېكىن، مېنىڭ بىر ئايال بولغانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك، قانداقلا دېگەن بىلەن كۆڭلۈم يېرىم ئىدى. چۈنكى ئۆينىڭ ئىچى

ھۆۋۇلداپ قالغانىدى. ئىچكىرىدىكى ئۆيدە قالغان بىر ئۈستەل، بىلەن بىر كارىۋات، ئۈستىدە كىيىم - كېچەكلىرىمىز چېچىلىپ ياتاتتى. بۇنى قانداقمۇ ئۆي دېگىلى بولسۇن؟ مەن بارىجاننىڭ مېھمانلىرىنىڭ ئۆيىمىزگە كېلىپ تۇرۇشىنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەنىدىم، ئەمدى ئۇلارنىڭ كېلىشىدىن قورقىدىغان بولۇپ قالدىم. بىر-بىرىدىگە مۇھەببەت قويغان بىر جۈپ ئەر-خوتۇن باشقىلارغا ئۆزىنىڭ ۋەيرانە قىياپىتىنى كۆرسەتكۈسى كېلەمدۇ؟ مەن قانداق قىلسام بولار؟ مەن كىيىم - كېچەكلەرنى رەتلەۋېتىپ شۇلارنى ئويلىدىم. ئاتا - ئانام ئېسىمگە كەلدى، بۇ ھالەتنى ئوڭشاش ئۈچۈن يەنە ئۇلارغا ئېغىز ئېچىشىم كېرەكمۇ؟ قانداق ئېغىز ئاچارمەن؟ ئۇلارنىڭ مېنىڭ ئۈچۈن قىلغىنىنى ئازمۇ؟ ئۆيدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەر بىرسى ماڭا ئۇلارنى ئەسلىتىپ تۇراتتى. ئەمدى ئۇ نەرسىلەر يوق.

بۇ ئىش ئۆتۈپ ئىككى كۈندىن كېيىن ماڭا تېخىمۇ ئەلەم قىلىدىغان ئىش يۈز بەردى: تۇيۇقسىز ئاپام كېلىپ قالدى. بالدۇرراق كەلگەن بولسىدى، ئۇ مېنىڭ بەختلىك، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇمنى كۆرگەن، قىزىدىن خاتىرجەم بولغان بولاتتى. ئەمدىچۇ، مەن ھازىرمۇ بەختلىكمەن، لېكىن مېنىڭ سۆزلىرىم، كۈلكەم ئۇنى بۇنىڭغا ئىشەندۈرەلەمدۇ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس. ئۇ چوقۇم قۇپقۇرۇق ئۆينىڭ ئىچىدە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشنىڭ بولۇشىغا ھەرگىز ئىشەنمەيدۇ.

مەن ئۇنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ قالدىم. ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈشنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئاپام مېنى قۇچاقلاپ: «جېنىم بالام، بارمۇسەن؟» دەپ يىغلىۋەتكەندىلا ئېسىمگە كەلدى.

زاھىرە، بۇ كۆڭۈلسىز ۋەقە توغرىسىدا كۆپ يازغۇم كەلمەيدۇ. ئىشقىلىپ، ئاپام ئۆينىڭ ئىچىنى كۆرگەندىن كېيىن ھاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قېلىپ «بۇ نېمە ئىش؟» دېگەندەك ماڭا قاراپ قالدى. ئۆزۈمنىڭ نېمىلەرنى دەپ چۈشەندۈرگىنىمنى ئۇقمايمەن، لېكىن ئاپام خۇددى ھەممىنى چۈشەنگەندەك بېشىنى چايقايتتى. ئۇھ تارتاتتى. ئۇ بارىجانغىمۇ تۈزۈك چىراي ئاچمىدى. بىراق يەنىلا مۇساپىرچىلىقتا ياشاۋاتقان قىزىغا ئىچى ئاغرىغان بولسا كېرەك، تاپا - تەنىمۇ قىلمىدى. ئۇ مېنىڭ يالغۇزلىقىمغا قارىماي ئەتىسىلا قايتىپ كەتتى. بىراق بىر ھەپتىدىن كېيىن ئاتا - ئانامدىن 1000 يۈەن پۇل كېلىپ قالدى. مېنىڭ قەدىردانلىرىم، يەنىلا ماڭا چىدىماپسىلەر - دە، دەپ يىغلىدىم مەن ئىچىم سىيرىلىپ.

ئاشۇ پۇل بىلەن ئۆينىڭ ئىچىگە يەنە بىر ئاز ئەسكەت كىرگۈزۈۋالدۇق. بارىجان: «خىجالەتمەن زاھىرە، مەن بىر ئەر كىشىگە ئوخشىماي قالدىم» دېگەن سۆزنى تولا تەكرارلايتتى. ماڭا بولغان ئامراقلىقىنى بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئىپادىلەشكە تىرىشاتتى. بىراق نېمىشقىدۇر بۇ ئامراقلىق بەزىدە ياسالمىلىقتەك بىلىنىدىغان بولۇپ قالدى. ماڭا نېمە بولدى؟ مەن نېمىشقا بۇنداق ئويلايدىغان بولۇپ قالغاندىمەن؟

12

زاھىرە، بۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە خېتىمنى داۋاملاشتۇرالماي قالدىم. راستىمنى ئېيتسام، كۆڭلۈم غەشلىكتىن زادى قۇتۇلالمايۋاتىدۇ. بۇنىڭدىن بىرھەپتە بۇرۇن يۇرتتىن كەلگەن بىر قوشنىمىزنى ئۇچرىتىپ قالدىم.

— ئەجەب ياخشى ئۇچراپ قالدىڭىز، — دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ، — نەدىن ئىزدەپ تاپارمەن دەپ يۈرەتتىم. ئاپىڭىز بۇ خەت بىلەن ماۋۇ يۈز كوي پۇلنى بەرگەنىدى. ئۇلار سىزدىن خەت كەلمەيۋاتىدۇ دەپ ئەنسىرىشىۋاتىدۇ. ئاتا-ئانا دېگەننى ئۇنتۇپ قالمىغۇلۇق جۇمۇ!

مەن ھەيران بولدۇم. مەن ساڭا خەت يازمىغىنىم بىلەن، ئاتا-ئانامغا ئون كۈندە بىر قېتىم خەت يېزىپ تۇرغانىدىم. يازغان خەتلىرىمنى بارىجان پوچتىغا سېلىپ تۇراتتى. ئاپاملار خەتلىرىمنى تاپشۇرۇۋالمىغانىدىمۇ؟

قوشنىمىزغا بۇ سۆزلەرنى قىلىشنى لايىق تاپمىدىم. ئۆيگە بېرىشقا زورلىسام ئۇنىمىغان قوشنام بىلەن خوشلىشىپ، ئالدىراپ ئۆيگە كەلدىم. ئاپام خېتىدە بىر ئايدىن بۇيان مېنىڭ خېتىمنى تاپشۇرۇۋالمىغانلىقىنى، شۇ تۈپەيلىدىن ئەنسىرەپ قالغانلىقىنى، ھەتتا چۈشلىرى بۇزۇلغانلىقىنىمۇ يازغان، بىر ئاي ئىلگىرى ئەۋەتكەن 150 يۈەن پۇلنى تاپشۇرۇپ ئالغان-ئالمىغانلىقىمنى سورىغانىدى. كېيىنكى سوئال مېنى تېخىمۇ تەئەججۈپلەندۈردى. دادام-ئاپاملار ئەۋەتكەن خەت-چەكلەر بارىجاننىڭ ئادرېسىغا كېلەتتى.

ئىشتىن قايتىپ كەلگەن بارىجانغا خەتنى كۆرسەتتىم. ئۇ خەتكە نېرى-بېرى كۆز يۈگۈرتۈپ قويۇپ ئۈستەلگە تاشلاپ قويدى، پۇلغا بولسا قاراپمۇ قويمىدى.

— ئۆتكەنكى خەتلىرىمنى پوچتىغا سېلىۋەتكەنسىز، بارىجان؟ — دېدىم مەن مۇلايىملىق بىلەن.

— پوچتىغا سالماي، ئەخلەت توڭغا سالامتىم، — نېمىشقىدۇر ئۇ قوپال تەگدى، — ئىشەنمىسىڭىز، بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىڭىز سېلىڭ.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ — مەن ئىختىيارسىز ئۆكۈردۈم، — تاسادىپىي ئۇنتۇپ قالدىمىكىن دەپ سوراۋاتىمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئاپام ئەۋەتكەن پۇل...

— مەن خەجلىۋالدىم، بولدىمۇ؟ — دېدى بارىجان ماڭا ئالىيىپ، لېكىن ئۇنىڭ چىرايىدا غىل-پال پەيدا بولۇپ يوقاپ كەتكەن ھودۇقۇش ئالامىتىنى سېزىپ قالدىم، — ئۇنداق پارچە-پۇرات پۇللارغا نەزەرىمنى سالىدىغان ئادەم ئەمەسمەن. مېنى ئوغرى كۆرۈۋاتامسىز؟

بۇ بىر تەتۈرلۈك، يەنە كېلىپ قەستەن قىلىۋاتقان تەتۈرلۈك ئىدى. مەن جىمىپ قالدىم، لېكىن كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئاپامنىڭ خېتىگە بولغان پەرۋاسىز مۇئامىلىسى، بىكاردىن-بىكار قىلغان قوپاللىقى ماڭا غەلىتە بىلىندى. ئىلگىرى ئۇ بۇنداق ئەمەس ئىدى. «پارچە-پۇرات پۇللار» دېگىنىچۇ تېخى!

150 يۈەن پۇلنى تاپشۇرۇۋالمىغانلىقىغا ئىچىم ئېچىشمىدى، بىراق بارىجاننىڭ ھېلىقى ھودۇقۇش ئالامىتى

خىيالىمدىن كەتمەي، كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ قويدى. «ئۇ... — دەپ ئويلىدىم مەن بىئارام بولۇپ، — ياق، ياق، نەدىكى يوقلارنى خىياللارنى قىلىۋاتىمەن. ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا نېمە ھەققىم بار؟» ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ تۇرساممۇ، لېكىن كۆڭلۈمدىكى شۇبھە مېنىڭدىن نېرى كەتمىدى.

شۇ كۈنى كەچتە ئۇ ئۆزىنىڭ قوپاللىقى ئۈچۈن مېنىڭدىن ئەپۇ سورىغان ۋە ئوتلۇق سۆيۈشلىرى بىلەن كۆڭلۈمنى كۆتۈرگەن بولسىمۇ، ھاياجانلىق مىنۇتلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، غەشلىك يەنە بىزەڭلىك بىلەن كۆڭلۈمنى ئورىۋالدى.

ئۈلۈشكۈن چۈشتىن كېيىن، مەن كۆكتات ئالغىلى چىقىپ قايتىپ كېلىشىمگە، خوجايىن مومايى ئۆيىنىڭ ئىشىكىدىن بېشىنى چىقاردى. بۇ غەلىتە موماي ئۆي ئىجارىسى تاپشۇرۇلغان ئالتە ئايلىق مۆھلەتنىڭ توشۇشىغا تېخى 20 نەچچە كۈننىڭ بارلىقىغا قارىماي، ھەر كۈنى دېگۈدەك كېيىنكى يېرىم يىلنىڭ ئۆي ئىجارىسىنىڭ گېپىنى قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ھازىرمۇ يەنە شۇ گەپنى قىلىدىغاندۇ ھەقاچان.

مەن ئالدىراپ تىنچلىق سورىدىم ۋە ئۇدۇل ئۆيگە قاراپ ماڭدىم.

— ماھىرەخان، ھېلى بىرسى ماۋۇ خەتنى بېرىپ قويۇپ كېتىپ قالدى، — دەپ بىر كونۋېرتنى ماڭا ئۇزاتتى خوجايىن موماي.

— رەھمەت ئانا، — دېدىم مەن كونۋېرتنى ئېلىپ ۋە سىرتىغا قارىدىم. يۇرتتىن بىرسى ئەكەلگەن خەت بولسا كېرەك دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن كونۋېرت ئۈستىگە بىر خەتمۇ يېزىلمىغانىدى.

— سوغۇقتا قاراپ تۇرماي، ئۆيىڭىزگە كىرىپ ئوقۇڭ، — دېدى موماي ھاسىراپ ۋە ئىشىكنى «تاققىدە» ياپتى.

مەن ئۆيگە كىرىپ سومكىنى قويدۇمدە، كونۋېرتنى ئالدىراپ ئاچتىم: ناتونۇش پۈچۈركا. مەن خەتنىڭ ئاخىرىغا قارىدىم، خەت ئىمزاسىز ئىدى. مەن ھەيرانلىق نەزىرىم بىلەن خەتكە كۆز يۈگۈرتتۈم.

«ماھىرە، سىز مېنى تونۇمايسىز، ئەمما مەن سىزنى تونۇيمەن، — خەت شۇنداق باشلانغانىدى، — مەن سىزنى يارىجان بىلەن كېتىۋاتقىنىڭىزدا بىر قانچە قېتىم كۆرگەن ۋە باشقىلاردىن سۈرۈشتۈرۈپ ئىسمىڭىزنىمۇ بىلىۋالغانىدىم. شۇ تاپتا سىز مېنى كىمدۇر دەۋاتقانسىز. ئەگەر يارىجان سىزگە مېنىڭ ئىسمىمنى ئېيتىپ بەرمىسە، كىملىكىمنى بىلەلمەيسىز. چۈنكى خەتكە ئىسمىمنى يازمىدىم.

بۇ تاققا-تۇققا سۆزلەرنى ئوقۇغىنىڭىزدا ھەيران بولۇشىڭىز چوقۇم. مەن بۇ خەتنى يازغۇچە كۆپ ئارسالدا بولدۇم. ئەسلىدە مەن بۇ خەتنى يازماسلىقىم، سىزنىڭ بەختلىك تۇرمۇشىڭىزغا (مۇبادا سىز شۇنداق دەپ قارىسىڭىز) ئۆزۈمنىڭ كۆلەڭگۈسىنى چۈشۈرمەسلىكىم كېرەك ئىدى. لېكىن مەن دەردىمنى ئىچىمگە سىغدۇرالمىدىم. يەنە كېلىپ، سىزدەك بىر گۈزەل قىزنىڭ شېرىن سۆزلەرنىڭ قۇربانى بولۇۋاتقىنىنى ئويلىغىنىمدا يۈرىكىم ئېچىشتى.

مەن سىزنى كۆرگەن چاغلىرىمدا،

سىزنىڭ چىرايىڭىزدىن بەخت نۇرلىرىنىڭ پارلاپ تۇرغانلىقىنى بايقىغانىدىم. بىر چاغلاردا مەنمۇ بەخت نۇرىغا چۆمۈلگەن قىز ئىدىم. بىراق ھازىر مەن بىر بەختسىزمەن. ئېھتىمال سىز بۇ بەختسىزلىكنىڭ سىز بىلەن بىللە ياشاۋاتقان كىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى خىيالىڭىزغىمۇ كەلتۈرۈپ قويمايدىغانسىز...»

مەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىمدا كۆزلىرىمگە ئىشىنەلمەي قالدىم. خەت يازغۇچى بىر قىز ئىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىنى بارىجانغا باغلاۋاتىدۇ. بۇ مۇمكىنمۇ؟ مەن بارىجانىنىڭ سۆزلىرىنى ئېسىمگە ئالدىم: «ماھىرە، مەن سىزدىنمۇ بەختلىكمەن. چۈنكى مەن سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە ئېرىشتىم. مەن شۇ چاغقىچە بىرەركىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان، بىرەركىم بىلەن مۇھەببەتلىشىپ باقمىغان...»

مەن خەتنىڭ داۋامىنى ئوقۇشقا ئالدىرىدىم.

«يۇقىرىقى قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىڭىزدا، بۇ خەت چوقۇم ئالجىپ قالغان بىرسى يازغان خەت ئىكەن دەپ ئويلارسىز. بارىجان مېنىڭدىن ئۆزگە ھېچكىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان دەرسىز. ئۇنىڭ سىزنى شۇنىڭغا ئىشەندۈرەلەيدىغانلىقىنى بىلىمەن. چۈنكى ئۇ قىزلارغا قانداق گەپ قىلىشنى بىلىدۇ. مەنمۇ ئۇنىڭ شۇنداق سۆزلىرىنى ئاڭلىغان، ئۇنىڭ قەسەملىرىگە ئىشەنگەنىدىم. ئەپسۇسكى، كېيىن ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭ تۇنجى مۇھەببىتى (ئەگەر مۇھەببەت دەپ ئاتىلىدىغان بولسا)، ھەتتا ئىككىنچى، ئۈچىنچى... مۇھەببىتىمۇ ئەمەسلىكىمنى ئۇقتانىدىم. بىز قىزلار تولىمۇ ساددا كېلىدىكەنمىز، ھەتتا بەزىدە باشقىلارنىڭ سۆزى يالغان ئىكەنلىكىنى سېزىپ تۇرساقمۇ، ئىشىنىشنى خالايدىكەنمىز. ئۆزىمىزنىڭ چىرايلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلىپلا قالماي، بىز ياخشى كۆرىدىغان، بىزنى ياخشى كۆرىدىغان يىگىتىمىزنىڭمۇ نۇقسانسىز چىرايلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدىكەنمىز. خام خىيال بىلەن يۇغۇرۇلغان بۇ ئارزۇ بىزنى ئاسانلا تۇيۇق يولغا باشلاپ قويىدىكەن.

مەن بۇ خەتنى يازغۇچە نۇرغۇن ئارىسالدا بولدۇم. لېكىن، ئاخىرى يەنىلا يېزىش قارارىغا كەلدىم. بۇنى بەلكىم بىر خىل ئىچى تارلىق دەپ ئويلاپ قالارسىز، مەيلى سىز قانداق ئويلىسىڭىز ئويلاڭ، مەن بۇ خەتنى سىزگە يەتكۈزۈپ بېرىمەن. ئەگەر سىز ئۇنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرسىڭىز، ئۇمۇ سىزنى شۇنداق ياخشى كۆرگىدەك بولسا (مەنمۇ ئۇنىڭ بىرەرسىنى ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشىگە ھەرگىز ئىشەنمەيمەن)، مېنىڭ بۇ خېتىم تۇرمۇشۇڭلاردىكى بىر كۆڭۈلسىز قىستۇرما بولۇپ، مۇھەببىتىڭلارنىڭ كۈچى بىلەن تېزلا ئۇنتۇلۇپ كېتەر.

مەن خېتىمنى ئۇزارتىپ، بارىجان بىلەن بولغان «مۇھەببەت» كەچۈرمىشلىرىمنى تولۇق بايان قىلىشنى خالىمايمەن. چۈنكى بۇلار ماڭا بىر قاباھەتلىك چۈشتەك بىلىنىدۇ. بەزىدە بۇلارنىڭ ھەممىسى راستىنلا بىر چۈش بولۇپ قالسا دەپ ئويلاپ كېتىمەن. بىراق، بۇ چۈش ئەمەس، بەلكى قەلبىمگە ئۆمۈرلۈك جاراھەت سېلىپ كەتكەن

بىر رەھىمسىز رىئاللىق!

ماھىرە، مەن سىزدەك چىرايلىق ئەمەسمەن؛ بىزدەكلەرنى كىشىلەر ئىسسىق چىراي دەپ ئاتىشىدۇ. بىراق بارىجان مېنى چىرايلىق دېگەندە، مەن بىلەن ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولۇشنى بەخت دەپ ئېيتقاندا، مەن ئۆزۈمنى چىرايلىق دەپ بىلگەن، شادلىق قاينىمىغا چۆمگەنىدىم.

مەن ھال-ئوقتى خېلىلا ياخشى بىر ئائىلىنىڭ ئارزۇلۇق قىزى ئىدىم. بارىجان بىلەن تۇنجى قېتىم كۆرۈشكەندىلا، ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغانىدىم. كېيىن ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلىرى مېنى مەست قىلغان، ھەتتا قىزبالا بولۇشۇمغا قارىماي، ئىككىمىز بىللە سەيلە قىلغان چاغلاردا ئايىماي پۇل خەجلىشىمۇ ماڭا غەلىتە بىلىنمىگەنىدى. ئۇ مېنىڭ بىلەن «مۇھەببەت»لىشىپ بىر ھەپتە ئۆتەر-ئۆتمەي 500 يۈەن پۇل سورىغانىدىمۇ، بىر ئوغۇل بالىنىڭ قىز بالىدىن قەرز سورىشىنىڭ نومۇسلۇق ئىش ئىكەنلىكىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەن، ئاتا-ئانامدىن سوراشتىن خىجىل بولۇپ (ئۇلارغا چۈشەندۈرۈش تەس ئىدى)، خەقتىن قەرز ئېلىپ بەرگەنىدىم.

دادام سودىدا زىيان تارتىپ دەسمايىسىدىن ئايرىلىپ قالدى. بارىجان بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا مېنىڭدىن يۈز ئۆرىدى. مەن يالۋۇردۇم، يىغلىدىم، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى قىزغىنلىقىنى، ئوتلۇق ۋەدىلىرىنى ئەسلەتتىم. لېكىن ئۇ زادىلا ئېرەنمىدى، ھەتتا مېنى ئېغىزغا ئالغۇسىز سۆزلەر بىلەن ھاقارەتلىدى.

شۇنداق قىلىپ، بىزنىڭ ئىشىمىز تۈگىگەن بولدى. ماڭا قالغىنى چەكسىز ئازابتىن ئىبارەت بولدى. مېنىڭ ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا بېغىشلىۋەتكەنلىكىمنى دېمەيمىز، ئۆزۈمنىڭ يەڭگىلتەكلىكى تۈپەيلى يۈز بەرگەن ئىش تۇرسا، ئەمدى كىمگە دەردىمنى ئېيتاي. ئۇنىڭ يۈزسىزلىكىدە بۇ ئىشتىن تېنىۋالمايدۇ دېگىلى بولامدۇ!

مەن بەدەل تۆلىدىم، بۇ مېنىڭ نادانلىقىمدىندۇر. لېكىن ھېلىقى پۇلنىڭ ئىنىشچۇ. ئۇ مېنى مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن مەن يەنە ھەق تۆلىشىم كېرەكمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ پۇل خەقنىڭ تۇرسا.

مەن ئۇنىڭغا بۇ ئىش ھەققىدە نەچچە قېتىم خەت يازدىم، بىراق ئۇ جاۋاب بەرمىدى. يۈزتۇرانە سۆزلىشىپ باقاي دېدىم، ئۇ زادى تۇتۇق بەرمىدى. ئادەمنى بۇنداقمۇ بۇزەك ئەتكەن بارمۇ؟ ئاخىرى ئاچچىقىمغا چىدىماي بۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم. سىز ئۇنىڭ ئايالى، سىز بۇلارنى ئۇقۇشقا ھەقلىق.

نېمە دېمەكچى بولغىنىم سىزگە ئېنىق بولغاندۇ؟ مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىشىڭىزغا ئىشىنىمەن. بۇنداق ئىشتا بىز قىزلار بارىجاندەك (ئەر)لەرگە قارىغاندا غۇرۇرلۇق كېلىمىز.»

مەن خەتنى غىجىملىغىنىمچە ھاسىرلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدىم. نېمىلەرنىدۇر ئويلىماقچى بولاتتىم، لېكىن ئويلىيالمايتتىم. كاللام گاراڭ بولۇپ، قۇلاقلىرىم ۋىڭىلدايتتى.

زاھىرە، جېنىم دوستۇم، مېنىڭ قايسى گۇناھىمغا كەلگۈلۈك بۇ؟! مەن ئالدانغانمۇ؟ مېنىڭ كۆز ئالدىمدا

يارنجاننىڭ سىماسى پەيدا بولۇپ، بارا- بارا خۇنۇكلىشىپ كەتتى.

شۇ ئولتۇرغىنىمچە قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى ئۇقمايمەن، يارنجاننىڭ ئۆيىگە كىرگەنلىكىنىمۇ تۇيماپتىمەن. ئۇ: «نېمە بولدىڭىز، ماھىرە؟» دەپ يېنىمغا كېلىپ مۈرەمدىن قۇچاقلىغاندىلا ئېسىمگە كەلدىم ۋە بىر خىل يىرگىنىش تۇيغۇسى بىلەن ئۆزۈمنى چەتكە ئالدىم.

— نېمە بولدىڭىز؟ چىرايىڭىز تاتىرىپ كېتىپتىغۇ؟ — بىردىنلا ئۇ قولۇمنىڭكى كونۋېرتنى كۆرۈپ قالدى، — نېمە، دادامىلاردىن خەت كەلدىمۇ؟ بىرەر كۆڭۈلسىزلىك بوپتۇمۇ؟

ئۇنىڭ بۇ ئەندىشىلىك ئاھاڭلىرى، ھودۇقۇشلىرى مېنىڭ نەزىرىمدە ياساللىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. مەن ئۈندىمىدىم. ئۇ خەتنى ئېلىپ كۆز يۈگۈرتتى - دە، چىرايى ئۆڭۈپ كەتتى، پىشانىسىدىن تەر تەپچىدى. بۇ، خەتتە يېزىلغانلارنىڭ راستلىقىنى دەلىللەيتتى. مېنى يىغا تۇتتى.

تۇيۇقسىز بارنجان قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. مەن بۇ كۈلكىدىن چۆچۈپ بېشىمنى كۆتۈردۈم - دە، ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قاراپ قالدىم.

— سىزنى قىيناپ بۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويغان نەرسە دۈشمەن تۇتقۇسىز خەتمۇ؟ — دېدى ئۇ كۈلكىسىنى باسالمىغان ھالدا، — خەتتىكىلەرگە ئىشىنەمسىز مۇ؟ مۇشۇ قۇرۇق گەپلەرگە - ھە!

مەن گاڭگىراپ قالدىم. ئۇنىڭ كۈلكىسى تەبىئى ئىدى. بەلكىم مەن، خەتتە يېزىلغان ئىشلارنىڭ يالغان بولۇپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلغانلىقىم ئۈچۈن شۇنداق بىلىنگەندۇ.

— مەن سىزگە بۇرۇنلا سۆزلەپ بەرسەم بوپتىكەن، مەن تېخى سىزنى ھەرقانداق چاغدا ماڭا ئىشىنىدۇ، بۇ ئىشلارنى سۆزلەپ ۋاقتىمىزنى ئىسراپ قىلىشىمىزنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ئويلاپتىمەن، — بارنجان يېنىمدا ئولتۇرۇپ قوللىرىمنى سىلىدى، مەنمۇ قولۇمنى تارتىۋالمىدىم، — ماقۇل، مەن سىزگە بۇ كۈلكىلىك ئىشنى سۆزلەپ بېرەي. بۇ خەتنى يازغۇچى مېنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنى راست، لېكىن مەن ئۇنى قىلچە ياخشى كۆرمەيتتىم، ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاقراق پاراڭلىشىپ باقمىغانمۇ يوق. ئۇ، ئارقامغا كىرىۋالدى، مەن نەدە بولسام، ئۇمۇ شۇ يەردە پەيدا بولاتتى، سىركە لەكچى بولاتتى. مەن قاتتىق بىزار بولدۇم، قانداق قىلسام ئۇنىڭدىن قۇتۇلالايمەن؟ سىلكىۋېتەي دېسەم، ئۇ بىر قىز بالا ئەمەسمۇ. ئاخىرى ئۇنى كۆڭۈلسىز قىلىش خىيالىدا كېلىپ پۇل سورىدىم. بىراق، نەدىن بىلەي، ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ پۇلنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ. ئەمدى قانداق قىلىمەن؟ بوپتۇ، ئالسام ئېلىپ تۇراي، بىرەر ھەپتىدىن كېيىن قايتۇرۇپ بېرەرمەن دېدىم. بۇ ئامالىم ئەسقاتمىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا گەپىمنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. دەسلەپتە ئۇ يالۋۇردى، كېيىن بولسا، مەن سېنىڭ بەختلىك بولالمىغىنىڭنى بىر كۆرەي، قاراپ تۇر، مەن بىر كۆلەڭگۈ بولۇپ سەندىن مەڭگۈ ئايرىلمايمەن دەپ قورقۇتماقچى بولدى. مېنىڭ كارىم

بولمىدى. ئۇ راستىنلا كۆڭلى پەس قىز ئىكەن-دە! ئاخىرى مۇشۇنداق خەتنى يېزىپ، ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىنى بۇزماقچى، بەختىمىزنى نابۇت قىلماقچى بوپتۇ!

بۇ نېمىدېگەن يوللۇق، نېمىدېگەن ئۇچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئېيتىلغان سۆزلەر-ھە! مېنىڭ بارىجانغا ئىشەنمەسلىككە نېمە ھەددىم بار؟ مەن ئاشۇ قىزدىن نەپرەتلەندىم.

— بۇ دېگەنلىرىڭىز راستمۇ؟ — دېدىم مەن بارىجانغا يۆلەنگەن ھالدا ئەركىلەپ.

— قەسەم قىلىپ بېرەيمۇ؟

مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالدىم.

— بولدى، ئىشىنىمەن، سىزگە ئىشىنىمەن، — دېدىم مەن ئۇنىڭ سېھىرلىك كۆزلىرىگە مېھرىم بىلەن تىكىلىپ، — مېنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىسىز-ھە؟

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟!

— بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز-ھە؟

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟!

قەلبىمدە تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل شېرىن ھېسسىيات داۋالغۇپ ۋۇجۇدۇمنى تىترىتىۋەتتى، لەۋلىرىم ئۇنىڭ لېۋىگە چىڭ يېپىشتى. ئاشۇ مۇھەببەتلىك ئاخشاملاردىكىدەك لەززەتلىك مىنۇتلار مېنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى. چۈنكى، بارىجان ئاللىقانداق شېرىن ھېسلارنى ئويغىتىدىغان سۆيۈشنى، ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتىۋېتىدىغان قۇچاقلاشنى بىلەتتى. ئۇ كېلىشكەن يىگىت بولۇپلا قالماي، دىلنى ئېرىتىدىغان شېرىن سۆزلەرنى قىلالايدىغان يىگىت ئىدى.

بىردىنلا ھېلىقى خەتتە يېزىلغان پۇلنىڭ گېپى يادىمغا كېلىپ قالدى. مەن بارىجاننىڭ قۇچىقىدىن ئاجراپ، ئۇنىڭغا تىكىلدىم.

— ھېلىقى پۇلنى قانداق قىلدىڭىز؟

— قايسى پۇلنى؟ — دەپ چۆچۈپ كەتتى بارىجان.

— خەتتە يېزىلغانچۇ؟

— بۇ ... بۇ ...، — بارىجان دۇدۇقلاپ قالدى، ئاندىن پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپ قويۇپ، خىجىل بولغان قىياپەتتە سۆزلىدى، — شۇچاغدا بىرەر ھەپتىدىن كېيىن بېرىۋېتەرمەن دېگەنىدىم. ئاڭغىچە بىر ئاغىنەم پۇل سوراپ قالدى، يۈز كېلەلمەي ...

— ئۇنداق بولسا ھازىرغىچە قايتۇرۇۋەتمەپسىز-دە، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ. بۇ پۇلنىڭ بارىجاننى ھېلىقى قىز بىلەن تېخىچە باغلاپ تۇرغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالدى.

— ئۆزىڭىز بىلمىسىز، ماھىرە، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى ئەپقېچىپ، — قەرزنى سۈيلىمەك قىيىن، يا ئۇ ئاغىنەم ئۆزىنى بىلمىدى، يا چىش يېرىشقا مېنىڭ يۈزۈم چىدىمىدى.

— سىزنىڭ ئۇ قىز بىلەن كىچىككىنە ئالاقىڭىزنىڭمۇ قېلىپ قېلىشىنى خالىمايمەن. بۇ ماڭا بىر ئازاب بولىدۇ، بارىجان. مانامەك، بۇنى سېتىپ پۇلنى بېرىۋېتىڭ. ئەمما بۇنىڭ ئۆزىنى بېرىپ يۈرمەڭ. مېنىڭ قولۇمدىكى نەرسىنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغان باشقا بىر قىزنىڭ قولىدا بولۇشىنى خالىمايمەن! — مەن شۇ سۆزلەرنى دېدىم-دە، بارمىقىمدىن ئالتۇن ئۈزۈكنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا سۇندۇم. ئاپام تويدا بۇ ئۈزۈكنى: «بالام، بۇ

ئاپامدىن قالغان تەۋەررۈك ئىدى، «ئوبدان ساقلىغىن» دەپ قولۇمغا سېلىپ قويغانىدى. ئەمدى مەن ئۇنىڭغا قىلچە تارتىشىپ ئولتۇرمىدىم.

— ياق - ياق! — ئالدىراپ سۆزلىدى بارىجان، — مەن بىر ئوغۇل بالا. ئۇنىڭسىزمۇ سىزگە، ئاتا - ئانىڭىزغا سالغان ئېغىرلىقىم ئازمۇ! ھەرگىز ئالالمايمەن، مېنى خىجىل قىلماڭ، ئۆزۈم بىر ئامال قىلارمەن ...

— ئاپلىسىڭىز رەنجىيمەن. سىز دائىم ئىككىمىز بىر ئادەم دەيتتىڭىزغۇ. بۇ كۆڭۈلسىزلىك مۇشۇنىڭ بىلەن تۈگەپ كەتسىلا بولادى. سىز نەدىن ئامال قىلاتتىڭىز! — دېدىم مەن بارىجاننىڭ ھېلىقى «ئائىنە» لىرىنىڭ ئۆيدىكى نەرسە - كېرەكلەرنى ماشىنىغا بېسىپ ئەكەتكەنلىكىنى ئەسلەپ.

— مېنىڭ ئۈچۈن جىق قۇربان بەردىڭىز، جېنىم، — دېدى بارىجان ئىككى ئالقىنىمنى يۈزىگە يېقىپ بىچارە ئاھاڭدا، — مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيمەن. سىزنىڭ قىلغانلىرىڭىزنى ھېسابلەپ قايتۇرىدىغان كۈنلەرمۇ كېلىپ قالار.

— ئۇنداق دېمەڭ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ يۈزىنى ئامراقلىق بىلەن سىلاپ، — ماڭا سىز كېرەك، سىزنىڭ چىن مۇھەببىتىڭىز كېرەك. سىز مېنى راستىنلا چىن قەلبىڭىزدىن ياخشى كۆرسىڭىز، ھەر قانداق ئېغىر كۈنلەرگىمۇ چىدايمەن، بارىجان!

شۇ كېچىسى خىيالى ئۇزۇنغىچە ئۇخلىمىدۇق. كۆڭۈللۈك ئەسلىمىلەر بىزنىڭ پىچىرلىشىشلىرىمىزنىڭ مەزمۇنى بولدى.

زاھىرە، ئەتىسى ئاخشىمى بارىجاننىڭ كەچ كەلگەنلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، يېقىنغىچە ھەر ئاخشىمى ئىشتىن ۋاقتىدا قايتىپ كېلىۋاتاتتى. نېمە بولدىكىن، يېقىنقى كۈنلەردە يەنە يېرىم كېچىدە كېلىدىغان بولۇۋالدى، كەيپىياتىمۇ تازا جايىدا ئەمەس، تۇرۇپ - تۇرۇپلا چېچىلىپ قالىدۇ. ماڭا گويا ئىلگىرىكى خۇشخۇي بارىجان غايىب بولۇپ كېتىۋاتقاندەكلا بىلىنىدۇ. يالغۇز قالغان چاغلىرىمدا ئۇنىڭ ھېلىقى «ئائىنە» لىرى، ئۇلارنىڭ غەلىتە سۆزلىرى، ئاتا - ئانام ئەۋەتكەن، ئىز - دېرەكسىز يوقالغان خەت ۋە پۇللار، ھېلىقى قىزنىڭ خېتى پات - پاتلا ئېسىمگە چۈشۈپ مېنى ئازابلايدۇ. «بارىجان مېنى ئالداۋاتامدىغاندۇ؟» دېگەن ئوي چىمۋىندەك چاپلىشىۋېلىپ مېنى بىزار قىلىدۇ. «ياق، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم؟ چىن مۇھەببەتكە شەك كەلتۈرۈشكە نېمە ھەققىم بار؟» دەپ ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ ياقىمەن. لېكىن، يەنە شۇ كۆڭۈلسىزخىياللار نېرى كەتمەيدۇ.

كۆڭلۈم ئەنسىزچىلىكتە، قانداقتۇر بىر يامان ئىش يۈز بېرىدىغاندەكلا تۇرىدۇ. مانا بۈگۈنمۇ يېرىم كېچە بولدى، ئۇ تېخى يوق. دوستۇم، خەتنى داۋاملاشتۇرالمايدىغاندەك تۇرىمەن.

13

زاھىرە، شۈكۈرنى ئۇ راستىنلا يېرىم كېچىدىن ئاشقاندا قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن پەرىشانلىق، ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى.

— قارايسىزغۇ، — دېدى ئۇ بىپەۋالىق بىلەن، — كەچ قالدى دەپ خاپا بولۇۋاتامسىز؟ دوكلات قىلىپ قويۇپ، ئىدارىدا دىجورنى بولدۇم.

ئۇ يېقىندىن بۇيان ماڭا شۇنداق زەھەرلىك گەپ قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭغا زادى نېمە بولغاندۇ؟ مېنىڭ رەنجىتىپ قويغان يېرىم بارمۇ-يا؟ ئويلاپ-ئويلاپ ھېچ تېگىگە يېتەلمىدىم. يېقىندا ئۇ يەنە سودىگەرلىك، دادامىلارنىڭ پۇلىنى دەسمايە قىلىش ھەققىدە گەپ قىلىۋىدى، مەن قوشۇلمىغانىدىم. شۇنىڭغا رەنجىگەنمىدۇ؟ لېكىن، رەنجىگۈدەك نەرى بار؟ دادامىلارنىڭ بىزگە بەرگىنى ئازمۇ؟

مەن ئۇنىڭ سۆزىگە جاۋاب قايتۇرماي چاي دەملەشكە كىرىشتىم.

— بۈگۈن مېنى بىرسى ئىزدەپ كەلمىگەنمىدۇ؟ — دەپ سوراپ قالدى ئۇ قىزىرىپ كەتكەن قوللىرىنى ئوچاققا قاخلاۋېتىپ.

— ياق، ھېچكىم كەلمىدى. بىرسى كەلمەكچىمىدى؟

— ياق، ئەمدى دەيمەنا...— شۇ سۆزدىن كېيىن ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ قالدى.

ئۇ چېيىنى ئىچىپ بولۇپلا يېتىۋالدى. مەن ئۇزۇنغىچە ئۇخلىيالمىدىم. ھېلىقى كۆڭۈلسىز خىياللار بىلەن بارىجاندىكى ئۆزگىرىش ماڭا ئارام بەرمەيتتى. مېنىڭ كۆڭلۈم يېرىم بولاتتى، مېنى يىغا باساتتى، ۋەھىمىلىك ئەنسىز خىياللار يۈرىكىمنى مۇجۇيتتى.

ئۇ بۈگۈن ئەتىگەن ئىشقا كەتكىنىچە چۈشتىمۇ قايتىپ كەلمىدى. ئەتكەن تاماقىم شۇ پېتى قالدى. مېنىڭمۇ گېلىمدىن تاماق ئۆتمىدى.

ئادەتتە ئۇ چۈشلۈكى قايتىپ كېلەتتى، بۈگۈن نېمە بولغاندۇ؟ ماشىنىلارنىڭ ئەنسىز گۈركىرەشلىرى بىلەن كۆڭلۈمدە ئاللىقانداق قورقۇنچلۇق خىياللار پەيدا بولاتتى، قولۇم ئىشقا بارمايتتى، پات-پات سىرتقا چىقىپ يولغا قاراپ باقاتتىم.

كەچ كىردى. ئادەتتە ئۇ ئاخشىمى سائەت ئالتىدە يېرىمدا قايتىپ كېلەتتى. لېكىن سائەت يەتتە يېرىم بولۇپ كەتتى، ئۇ تېخىچە يوق. مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. مەن كىيىمىمنى يۆتكەپ، ئۇنىڭ ئىدارىسىگە بېرىپ باقماقچى بولدۇم. شۇ چاغدا ھويلا ئىشىكى غىچىلىدىدى.

«ئۇ كەلدى!» مەن ئىشىكتىن ئېتىلىپ چىقتىم. قاراڭغۇدا ھويلىغا كىرگەن كىشىنى تونۇيالمىدىم، ئۇنىڭ بارىجان ئەمەسلىكى ئېنىق ئىدى.

ئۇ يېقىنلاشتى ۋە:

— ياخشىمۇسىز! بارىجاننىڭ ئۆيى مۇشۇمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە، سىز؟

— بارىجان بۈگۈن چۈشتە ماڭا كەچتە ئۆيىگە كەلەي دېگەنىدى، شۇڭا كېلىۋىدىم.

— ھە، قېنى، ئۆيگە كىرىڭ.

مېھمان ئاق پىشماق، قىرلىق بۇرنى ئۈستىگە كۆزەينەك قوندۇرۇۋالغان، قاتاڭغۇر، 30 نەچچە ياشلاردىكى كىشى ئىدى. مەن ئۇنى بىرەر يەردە كۆرگىنىمنى ئەسلىيەلمىدىم. ئەمما ئۇ بارىجاننىڭ مېھمىنى ئىكەن، ئوبدان كۈتۈۋېلىشىم كېرەك.

مەن قەنت-گېزەكلەرنى تەييارلاپ، چاي دەملەشكە كىرىشتىم.

— بارىجان ئادەتتىمۇ كەچ كېلەمدۇ، سىڭلىم؟ — دېدى مېھمان سائىتىگە

قاراپ قويۇپ.

— ياق، كېچىكسە ئالتە يېرىمدا يېتىپ كېلەتتى، بۈگۈن نېمە بولدىكىن... چۈشتىمۇ كېلەلمىدى.

— چۈشتە بىز كۆرۈشكەن.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خېلى خاتىرجەم بولۇپ قالدىم.

سائەت سەككىزدىن ئاشتى، بارىجان تېخىچە يوق. مېھماننىڭ پات-پات سائىتىگە قاراپ قويۇشلىرى، ئۇنىڭ تاقەتسىزلىنىپ تۇرغان چىرايى مېنى ئوڭايسىزلاندۇراتتى، ئەنسىرىتەتتى. «بارىجاننىڭ نېمە قىلغىنىكىنە بۇ، — دەپ ئويلايتتىم مەن، — مېھماننى كەل دەپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ يوقاپ كەتكىنىنى!»

سائەت توققۇزغا يېقىنلاشتى.

— ئەجەب كەلمەيدۇ-يا، — دېدى مېھمان يەنە سائىتىگە قاراپ قويۇپ.

— يەنە ئىدارىدە دېجۇرنىي بولۇپ قالدىمىكىن، — دېدىم مەن خىجىل بولۇپ.

— دېجۇرنىي؟ ئۇلارنىڭ ئىدارىسىدە بايرام كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە ئىدارە خادىملىرىنىڭ دېجۇرنىي بولىدىغان ئىشى يوققۇ؟

بۇ سۆز يۈرىكىمگە «چاقىدە» تەگدى، مەن ئوچۇقۇپ كەتتىم. نەچچە چاغدىن بۇيان بارىجان ماڭا يالغان ئېيتىپ كەلگەنمىدۇ؟

— بىرەر مۇھىم ئىشىڭىز بارمىدى؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۆزۈمدىكى ئوڭايسىزلىقنى يوشۇرۇش ئۈچۈن.

— ھەئە، — دېدى مېھمان ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، — مۇھىم ئىش ئىدى. ئۇ يەنە كەلمىسە، مەن يامان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىمەن.

— نېمە ئىش ئىدى؟

مېھمان ماڭا بىر خىل چۈشىنىكسىز نەزەر بىلەن قاراپ قويدى، ئاندىن قىينالغاندەك قىياپەتتە قىمىرلاپ قويدى.

— ئەسلىدە بۇ ئىش ئىككى ئەركىشى ئارىسىدىلا پۈتۈپ كەتسە ئوبدان بولاتتى، سىڭلىم، — دېدى ئۇ بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ، — بوپتۇلا، دەۋەرەي، ئۆزىڭىزمۇ سوراپ قالدىڭىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىشقا سىزنىڭمۇ چېتىشلىقىڭىز بار.

— نېمە؟ مېنىڭ؟ — مەن ھەيران بولدۇم.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ، — مۇنداق ئىش: بۇنىڭدىن ئون كۈن بۇرۇن بارىجان مېنى ئىزدەپ كەپتۇ. مەنىمۇ بۇ بالا بىلەن يېقىن تونۇشمۇ ئەمەس. تەڭتۇش بولمىغاندىكىن، بىرەر يەردە ئەسرا بولۇپ مۇڭدىشىپمۇ باقمىغان. قارىسام ئۇنىڭ چىرايىدىن، كۆزلىرىدىن بىچارىلىق چىقىپ تۇرىدۇ. نېمە بولدۇڭ دېسەم، ھەي ئاكا، دەردىم تولا دەپ بېشىنى چايقايدۇ. رەڭگى-روھى تۇرۇپتۇزۇك بۇ بالىنىڭ بۇ قىياپىتىنى كۆرۈپ ئىچىم ئاغرىپ قالدى. قېنى، ئېيتقىن، مەن ياردەم قىلالىغۇدەك ئىشىڭ بارمۇ دېدىم. ئۇ بىرمۇنچە ھالىنى ئېيتىپ، ئاخىرىدا ئۈچ كۈننىڭ ئىچىدە ئەكېلىپ بېرىمەن دەپ، 1000 يۈەن سورىدى.

— نېمە قىلغۇدەك ئۇ پۇلنى؟ — دەۋەتتىم مەن چۆچۈپ.

مېھمان ماڭا زاڭلىق قىلغاندەك نەزەردە قاراپ قويدى.

— بۇنى مېنىڭدىن سورايسىزغۇ،

سىڭلىم؟ — دېدى ئۇ بېشىنى چايقاپ، — ھەي، سىلەر ئاياللارزە ئاجايىپ يارالغان ئىكەنسىلەر. ئۆزۈڭلارنىڭ دېگىنىنى قىلىش ئۈچۈن، ئەرلەرنى يامان يەرگە قىستاپ قويىدىكەنسىلەر.

— ھېچ چۈشەنمىدىم، ئاكا، — دېدىم مەن جىدىي بولغىنىمدىن ئۆپكىدەك ئېسىلىپ، — مەن نېمە قىلىپتىمەن؟

— بارىجان، ئايالىم بىر نەرسە ئالىمەن، پۇلىنى نەدىن تاپساڭ تاپ دەپ مېڭەمنى قوچۇۋەتتى، جېنىم ئاكا، بىر ياردەم قىلىۋەتكىن، ياخشىلىقىڭنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن دەپ تۇرۇۋالدى. يۈز كېلەلمىدىم، ئۇنىڭ سورىغىنىنى بېرىپ يولغا سالدىم.

— ئاكا بۇ دېگىنىڭىز راستمۇ؟ — دېدىم مەن بوغۇق ئاۋازدا.

— يالغان ئېيتىپ نېمە قىلاي، ھەممىسى راست.

— بۇ ئىشتىن خەۋىرىم يوق، — دەۋەتتىم مەن يىغلىۋەتكۈدەك بولۇپ، — مەن شۇ چاغقىچە بارىجانغا بىرەر نەرسە ئېلىپ بەرگىن دەپ چىش يېرىپ باققىنىم يوق. سىز بەرگەن پۇلنىڭ ئىشىنى ئېيتىمۇ بىلمەيمەن!

مېھمان دەسلىپىدە ماڭا ئىشەنمىگەندەك بىر خىل نەزەر بىلەن قارىدى، ئارقىدىن ئاستا سۆزلىدى:

— كېيىنكىزگە ئىشەندىم، سىڭلىم، سىزنىڭ بۇ چىرايىڭىزدىن يالغان سۆز قىلالمايدىغانلىقىڭىز چىقىپ تۇرىدۇ، — ئۇ بېشىنى چايقىغىنىچە ئېغىر ئۇھ تارتتى، — مەن قاپقانغا چۈشۈپتىمەن-دە، ھەي ئىسىت!

«قاپقان» دېگەن سۆز ھېلىقىلارنىڭ بارىجاننى «بارى قاپقان» دەپ ئاتىغانلىقىنى ئېسىمگە سالدى. لەقەمۇ بىكاردىن-بىكار قويۇلمايدىغۇ. مەن بىردىنلا نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك ئەندىكىپ كەتتىم.

— ئىلگىرى ئۇنى ئانچە-مۇنچە تاۋكاغا قاتنىشىدۇ دەپ ئاڭلىۋىدىم، لېكىن شۇ پاكىز بالا، ھۆكۈمەت ئىشىنى قىلىۋاتقان بىر ئادەم ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىگە يارىشىمايدىغان شۇ ئىشنى قىلامدۇ دەپ ئىشەنمىگەنىدىم، — دېدى مېھمان ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك، — بۇ مېنىڭدىن ئالغان پۇلدىن سىزنىڭمۇ خەۋىرىڭىز بولمىسا، تاۋكادا تۈگەپتۇ-دە. ھالال ئەمگىكىم بىلەن تاپقان، تەستە تېجەپ يىغقان ۋەجىم ھارام سورۇندا تۈگەپتۇ!

كۆز ئالدىمدا ئاچچىق بىر ھەقىقەت رەھىمسىزلىك بىلەن ئۆز سىماسىنى كۆرسىتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى، ئىشىنىشتىن قورقاتتىم. ھېلىقىلارنىڭ نەرسە-كېرەكلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كېتىۋېتىپ: «ئوينىغان چاغدا ھەممىمىزدىن ئوچۇق سەن، بېرىدىغان چاغدا لالما ئىتتەك غىڭشىيدىكەنسەن» دېگەن سۆزلىرى ئېسىمگە چۈشتى. ئۇ چاغدا ئەجەب ئېرەن قىلماپتىمەن. بارىجان، مەن سۆيگەن بارىجان شۇنداق ئادەممىدۇ؟

— ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس! — دەپ ھەسرەتلىك ئىڭىرىۋەتتىم مەن.

— شۇنداق، ئادەمنىڭ زادى ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ! — دېدى مېھمان ئېغىر تىنىپ، — لېكىن تۇرمۇش دېگەن مۇرەككەپ، ئادەمنى چۈشەنمەك ھەممىدىن قىيىن، تولىمۇ قىيىن. ئاپام تۇيۇقسىز ئاغرىپ قالمىغان بولسا، بۈگۈن

بۇ يەرگە كېلىپ سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى پاراكەندە قىلىپ يۈرمىگەن بولاتتىم. ئۆزىڭىز بىلىسىز، هازىر دوختۇرخانىلار بىر ئادەم سەكراتقا چۈشۈپ قالسىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي، ئالدى بىلەن پۇلنىڭ گېپىنى قىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئەتە ئاپامنى بالنىتسىدا ياتقۇزمىساق بولمايتتى. ئەمدى يۈزۈمنى سارغايتىپ نەگىمۇ بارارمەن؟ باردىجان ماڭا كەچتە ئۆيگە بىرىپ پۇلنى ئېلىۋال دېگىنى بىلەن، مېنىڭدىن قېچىپ ئۆيگە كەلمىدى ھەقاچان. مەن كېتەي، كېيىن سۆزلىشۋالارمىز.

مېھمان ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدى. ئۇ ئىشىك ئالدىغا بارغاندا توختاپ قالدى-دە، ئارقىغا بۇرۇلۇپ:

— ھە راست، باردىجان كەلسە ئېيتىپ قويۇڭ. ھېلىقى قىزنىڭ پۇلىنى بىرىۋەتسۇن، بولمىسا بالاغا قالىدىغاندەك تۇرىدۇ.

مەن تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتىم. يېقىندىلا بىرىسىدىن قۇتۇلغانىدىم، نەدىن چىقتى يەنە بىرسى؟

— قايسى قىزنىڭ؟

— سىزگە خەت يېزىپتىكەنغۇ، — دېدى مېھمان ماڭا ئىچ ئاغرىتقاندەك قىياپەتتە قاراپ، — ئەسلىدە بۇنى سىزگە دېمەسلىكىم كېرەك ئىدى. لېكىن بۇ ئىش سىزگە مەلۇم ئىكەن. سىلەرگە بىرەر كۆڭۈلسىزلىك كېلىپ قالمىسۇن دەپ بۇنى ئېيتقۇم كەلدى. بىر چاغلاردا باردىجاننىڭ ئۇ قىز بىلەن بىللە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتىم ... بۈگۈن چۈشتىن كېيىن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئەھۋال سوراپ قويسام تۆكۈلۈپلا كەتتى. باردىجاندا بىر

ئاز ئېلىشى بار ئوخشايدۇ. ئەمما باردىجان بىرىدىغانىنى بىرىشنىڭ ئورنىغا، ئاخشام ئۇنى تازا ئۇرۇپتۇ. يۈزىدىكى شاپىلاقنىڭ ئىزى بىرەر ھەپتىگىچە يوقالمايدۇ ھەقاچان. ئۇ قىز سوتقا ئەرز قىلىمەن دەيدۇ، ئەلپازىغا قاراپ ئۇنىڭ بۇ نىيىتىدىن يانمايدىغانلىقىغا ئىشىنىپ قالدىم.

ئەمدى مېنىڭ بەرداشلىق بەرگۈدەك ھالىم، ئۆرە تۇرغۇدەك ماجالىم قالمىدى. مەن ئورۇندۇققا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدىم. ئۆپكەممۇ ماڭا خىيانەت قىلىۋاتقاندەك، دېمىم سىقىلىپ تىنالماي قالدىم. يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك ئەنسىز دۈپۈلدەيتتى. ئالدامچىلىق! يەنە بىر ئالدامچىلىق! ئۆتكەن كۈنىلا ئۇ، ئۈزۈكنى سېتىپ پۇلىنى بىرىۋەتتىم دەپ كەلگەنىدىغۇ. ئۇ يالغان ئېيتىپتۇ، ئۇ مېنى ئالداپتۇ!

— ۋاي خۇدا، نېمە بولدىڭىز؟ مەن ئەقىلسىز نېمىشقا سىزگە بۇ گەپلەرنى قىلغاندىمەن. ماۋۇ چاينى ئىچىۋېلىڭ، ئوڭشىلىپ قالىسىز!

قاتتىق قورقۇپ كەتكەن مېھمان شۇ سۆزلەرنى قىلغىنىچە يېنىمغا كېلىپ پىيالىنى ئۇزاتتى. دەل شۇ چاغدا ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلدى-دە، باردىجان كىرىپ كەلدى.

— نېمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ ئېتىلىپ كەلگىنىچە مېھماننىڭ ياقىسىدىن ئالدى ئۇ، — قاچاندىن بېرى تونۇشۇۋالغانىڭ بۇ بۇزۇق بىلەن؟ مېنىڭ ئۆيدە يوقلۇقۇمنى غەنىمەت بىلىپسەن-دە! باياتىن ھەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم!

— نېمە دەۋاتىسەن باردىجان؟ — دېدى مېھمان ئۇنىڭ قولىدىن بوشىنىشقا

ئۇرۇنۇپ، — ئايالىڭنى قاردىلاشقا قانداق ئاغزىڭ باردى؟ مەن كەل دېۋىدىڭ، كەلدىم، مانا كېلەر، ئەتە كېلەر بىلەن بۇ چاغ بولدى.

مەن قېتىپ قالغانىدىم. ئۇلارنىڭ دەتالاشلىرى گويا مېنىڭ ئۈچۈن مۇناسىۋەتسىزدەك، ھېسسىياتسىز كۆزلىرىم بىلەن ئۇلارغا قاراپ ئولتۇراتتىم. ئەما، ئۇنىڭ «بۇزۇق!» دېگەن سۆزى قۇلاق تۈۋۈمدە جاراڭلاپ مېڭەمنى زىڭىلداتاتتى.

— قاچان سېنى كەل دېدىم؟ نېمىشقا كەل دېگۈدەكمەن؟

— سەن ئالغان پۇلنىڭ ئىشى بىلەن بولمامدۇ؟

— نەدىكى پۇل؟ سەندىن پۇل ئالغان يېرىم بارمۇ مېنىڭ؟

— خۇدايا تووا، تېنىۋالماقچىمۇسەن، بارنجان؟

— تانسام تېنىۋېرىمەن.

— بولدى، قانۇندا سۆزلىشەيلى، گۇۋاھچىمۇ بارغۇ. سېنىڭدەك ئادەمنى كۆرۈپ باقماپتىمەن.

— سۆزلەشسەڭ سۆزلەشتۇق! ئايالىمغا پوخورلۇق قىلىپ ئائىلەمنى بۇزماقچى بولغانلىقىڭ ئۈچۈن جاۋاب بېرىسەن تېخى!

— تۆفى، شۇنچىلىك ئادەم ئىكەنسەن-دە! بۇ بىچارە قىز قانداق بولۇپ سېنىڭ قاپقىنىڭغا دەسسەپ قالغان بولغىدى.

— چىق ئۆيدىن!

بارنجان مېھماننى ئۆيدىن ئىتتىرىپ چىقىرىۋەتتى. ئاندىن قايتىپ كىرىپ ماڭا تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى. بىر چاغلاردا مېنى ئۆزىگە كۆيدۈرگەن ھېس-لىقى سېھىرلىك كۆزلەر ئەمدى يوق ئىدى، ئۇنىڭ ئورنىدا قانغا تولغان زەھەرلىك كۆزلەر قادىلىپ تۇراتتى. بۇ ئۇنىڭ ئەسلىدىكى كۆزىمىدۇ؟ ئاپامنىڭ: «كۆزىنىڭ تېگىدە يەنە بىر كۆزى باردەك تۇرىدۇ» دېگەن سۆزى ئېسىمگە چۈشتى.

— ئەمدى ئىككىمىز سۆزلىشىۋالايلى، ئەسلىدە يۈرتۈڭدىمۇ بۇزۇق نەرسە ئىدىڭ، تەلىيىمگە بىلەن ئاپاق-چاپاق بولۇپ يۈرگىنىڭنى بىلمەيدۇ دەمسەن. بۇگۈن ئاۋۇ ئەرۋاھ بىلەن نېمە ئىش قىلدىڭ؟!

ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلەر توكۇلۇپ تۇرىدىغان ئاشۇ ئېغىزى ھازىر كۆڭلىنى ئايىنىتقۇدەك كۆپۈكلەشكەن بولۇپ، ئۇنىڭدىن زەھەرلىك ئاھاڭ، رەزىل تۆھمەت ئېقىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا تىكىلگىنىچە ئۈندىمىدىم. شۇ تاپتا كاللام قۇپقۇرۇق ئىدى. ئۇ مېنىڭ قاراشلىرىمغا بەرداشلىق بېرەلمىدى بولغاي كۆزلىرىنى قاچۇردى. بىراق، مېنىڭ چاچلىرىمنى، يۈزۈمنى، بويۇنۇمنى، بەدىنىمنى سېھىر بىلەن سىلاپ كەلگەن قوللىرى مەڭزىمگە زەرب بىلەن تېگىشكە باشلىدى. مەن ئۆزۈمنى قاچۇرمىدىم. ئۇرسۇن، ئۇرۇۋالسۇن. مېنىڭ دىلىمدىكى يارىنىڭ ئالدىدا بۇ قانچىلىك ئازاب ئىدى.

— ھەي لوكچەك، نېمە قىلمۇۋاتىسەن؟ — خوجايىن موماي تۇۋلىغىنىچە ئېتىلىپ كىردى ۋە ئۇنى تارتىپ بىر ياققا ئىتتىرىۋەتتى، — بۇ بىچارىنى مۇساپىر، بۇ يەردە ئىگىسى يوق دەپ بوزەك قىلمۇۋاتامسەن؟ بىلىپ قوي، بۇگۈن مانا مەن ئاتىسى، مانا مەن

ئانىسى! ئۇنىڭ گۇناھى نېمە؟ كىر - قېتىنگىنى يۇيۇپ، تامىقىنى ئېتىپ، غالچىلىقىڭنى قىلغانلىقىمۇ؟

ئەمدى مەن ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تولا كوتۇلداپ بىزار قىلىۋەتكەن بۇ مومای ئۆز ئاپادەك كۆرۈنۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتىم.

مومایىنىڭ تۇيۇقسىز ئارىلىشىشىدىن ئۇ گاڭگىراپ قالدى بولغاي، بىردەم داڭقېتىپ تۇردى، ئاندىن گۈلدۈرلىگەنچە بىزگە ئۆرۈپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— بار، نەگە بارساڭ بار! سوغۇقتا توڭلاپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم! — مومای غوتۇلدىغىنىچە مېنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزدى، — بىچارە قىزىم، ئەجەب ئازار يەپسەن. بىز ئاياللارغۇ مۇشۇنداق يارىلىپ قاپتىكەنمىز...

مومای يەنە نېمىلەرنىدۇر دەپ تەسەللى بېردى، خىيالى ئۆزۈنىچە سۆزلىدى. لېكىن بۇ سۆزلەر قۇلىقىمغا كىرمەيتتى. مەن قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەندەك بىر خىل گاراڭ ھالەتتە ئىدىم. مەن بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز ئالتۇن قەسىرگە ئوخشايدۇ، مەڭگۈ غۇلىماي نۇر چېچىپ تۇرىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن. ئەسلىدە ئۇ ھېچنەرسىگە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان قۇم قەلئە ئىكەن. مەن سۆيگەن، مەن ئىشەنگەن، مەن چىن مۇھەببەتنىڭ نەپىس ھەيكىلى دەپ بىلگەن ئادەم پاك يۈرەكنى، پاك مۇھەببەتنى نابۇت قىلىدىغان شەپقەتسىز جاللات ئىكەن.

«ئەسلىدە يۇرتۇڭدىمۇ بۇزۇق نەرسە ئىدىڭ، تەلئەت بىلەن ئاپاق - چاپاق بولۇپ يۈرگىنىڭنى بىلمەيدۇ دەمسەن!» بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققىنى - ھە؟! ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ناھايىتى ئالىي-جاناب قىياپەتتە: «تەلئەتنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم... شۇنى ئويلىغىنىمدا مېنى بىر خىل ۋىجدان ئازابى قاپلىۋالدى...» دېگەنىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنى ھاياجانغا سالغان، ئۇنىڭ ئالىيجاناپ، ۋىجدانلىق يىگىت ئىكەنلىكىگە ئىشەندۈرگەنىدى. ئەسلىدە بۇ ساختىپەزلىك، ئالدامچىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىكەنغۇ!

خوجايىن مومای چىقىپ كەتتى. مەن تېخىچە جايىمدا ئولتۇرۇپ ئويلىناتتىمەن. قەلبىمدىكى ئىشەنچ، مۇھەببەت مۇنارى غۇلىغانىدى. ئاشۇ غۇلاش ئىلگىرى مەن ئېرەن قىلمىغان ئىشلارنى ئېسىمگە سالدى: ئۇنىڭ ئۆيىنى تاپىسىلا سودىگەرلىك، ئاتا - ئانامنىڭ پۇلىنى دەسمايە قىلىش توغرىسىدا گەپ قىلىشلىرى بىكار ئەمەس ئىكەن. ئۇنىڭ قۇرۇقدىلىپ قېلىشى، ئاتا - ئانام ئەۋەتكەن پۇللارنىڭ يوقاپ كېتىشى، ئالتۇن ئۈزۈك... بۇلارنىڭ ھەممىسى...
ئاھ خۇدا، مەن نېمىدېگەن ساددا! مەن تېخى ئۇنى مۇھەببەت ئۈچۈن يارالغان، مېنى چىن قەلبىدىن ياخشى كۆرىدۇ دەپتىمەن. ھېلىقى قىزنىڭ خېتىنى ئەسلىدىم، خەتتە ئۇنىڭغا بېرىلگەن باھانىڭ توغرىلىقىغا ئىشەندىم. ئەسلىدە ئۇنىڭ خىيالى باشقىچە ئىكەن - دە، ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەيتىكەن! بۇ ھەقىقەت ماڭا ئايان بولغاندا، كىمدۇر بىرسى يۈرىكىمنى بىغىزدىن تۇتۇپ تولغاۋاتقاندەك ئىڭرىۋەتتىم.

جىنىم زاھىرە، مەن بۇ يەردە ئاخىرلاشقان ئىشلارنى يېزىشنى مۇشۇ يەردىلا ئاخىرلاشتۇرۇۋېتەي دەپ خېتىمنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىمەن. شۇ تاپتا يۈر-

تۇمنى ئەسلەۋاتىمەن. خالىدە ئاپپاينى، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلەۋاتىمەن. دېنىڭ ئوتتۇمدا كۆيۈپ پىشقان دادام بىلەن ئاپامنى ئەسلەۋاتىمەن. تەلئەتمۇ كۆز ئالدىمدا، ئەمدى ئۇنىڭ قۇلاقلىرىمۇ غەلىتە كۆرۈنمەيۋاتىدۇ. ئۇچىمىنى بىر خىل ئاچچىق سىزىم تاتىلىماقتا. سىڭنى، مەۋلانىنى، مەۋلانىنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلاۋاتىمەن. نەچچە ئايدىن بۇيان ھەممىڭلارنىڭ چىرايى كۆزۈمدىن كەتكەندەك ئىدى. ئەمدى شۇنچە يارقىن، شۇنچە مېھرىبان كۆرۈنمەكتىسىلەر.

«بىر كۆرۈپ كۆيۈپ قېلىش!» بۇنىڭ ئۆزى مۇھەببەتمۇ؟ مەن شۇنى مۇھەببەت دەپ بىلىپتىمەن. لېكىن مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى ئەمدى چۈشىنىۋاتقاندەك قىلىمەن. بۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن شۇنچە قۇربان بەردىم. مەن نېمىدېگەن بىچارە-ھە!

مەن كۆزلىرىمنى يۇمۇپ ئىچىدا قىلىدىم: «ئېي ئىگەم، ماڭا نېمىشقا ئەقىل بەرمىدىڭ؟ نېمىشقا مېنى بۇنچە ئازابقا تاشلىدىڭ؟!»

قۇلاقلىرىم شۇرلۇك، ئەمما يېقىملىق بىر خىل شىۋىرلاشنى ئاڭلىغاندەك بولدى: «مەندىن رەنجىمە قىزىم، بۇ كەلگۈلۈكلەرنىڭ سەۋەبكارى ئۆزۈڭ. مەن دۇنيانى كىشىلىك ھاياتنى چۈشەنسۇن دەپ ساڭا ئىنسانغا خاس ئەقىل بەردىم، ياخشى-يامانني پەرق ئەتسۇن دەپ كۆڭۈل بىلەن كۆزنى بەردىم. ياخشى سۆز، ياخشى نەسىھەتلەرنى ئاڭلىسۇن دەپ قۇلاق بەردىم. ساڭا يول كۆرسەتسۇن دەپ ئاتا-ئانا ۋە ئۇستاز بەردىم. سىرداشسۇن دەپ دوستلارنى بەردىم، لېكىن سەن مەن بەرگەن بۇ قىممەتلىك نەرسىلەرنىڭ ئەتىۋارىنى بىلمىدىڭ!...»

ئەمدى مەن نېمە دېيەلەيمەن؟ مەن ئۆلۈمنى ئويلىدىم، بۇ مېنى بۇ خىيانەتكار دۇنيادىكى جىمى ئازابلاردىن قۇتۇلدۇرالايتتى، لېكىن شۇ ھامان بۇ نىيەتتىن ياندىم، ئاتا-ئانامنىڭ مېنىڭ ئۈچۈن تارتقانلىرىمۇ يېتەر، ئۇلارنى يەنە بىر تۈگىمەس ئازابقا سېلىشقا نېمە ھەددىم بار؟

تاڭ سىزىلمەكتە. مەن كېتىش قارارىغا كەلدىم. مېنىڭ بۇ يەردە تارتىشقۇدەك ھېچنەرسەم قالمىدى. بىلىمەن، ئۇ يەنە قايتىپ كېلىدۇ، يىغلاش تۆكۈپ، ئاللىقانداق يالغانلارنى توقۇپ مېنى ئالدىماقچى بولىدۇ. بىراق بۇلار ئەمدى مېنى تەسىرلەندۈرەلمەيدۇ. مەن كېتىمەن: يىغلاپ ئۆسكەن يۇرتۇم ماڭا يەنە قويىنىنى ئاچار. ئۇ يەردە كۆيۈمچان ئاتا-ئانام بار، ئۇلار مېنى كەچۈرەر. سىرداش دوستلىرىم — سىلەر بار، سىلەر ماڭا ھېسداشلىق قىلارسىلەر، تەسەللىي بېرەرسىلەر. ماڭا ھاياتنىڭ ئىللىقلىقى كېرەك. بۇ ئىللىقلىقنى ئاتا-ئانام، سىلەردەك دوستلىرىملا بېرەلەيدۇ.

جېنىم زاھىرە، بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر چۈش بولۇپ قالسا (ئەڭ قورقۇنچلۇق بولسىمۇ مەيلى)، بىردىنلا چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتسەم، بۇنىڭ چۈش ئىكەنلىكىنى بىلىپ كۈلۈپ كەتسەم نەقەدەر ياخشى بولاتتى-ھە!

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس!

خەير، دوستۇم، خەتنى ساڭا ئۆزۈم ئېلىپ بارىدىغان بولدۇم.

سىلەرگە تەشنا: بولغان بىچارە ماھىرەدىن.

1990-يىل، دېكابىر

قاراماي — ئۈرۈمچى.

خاتىرىدىن تەرمىلەر

(شېئىرلار)

ياسىن مۇخپۇل

نورۇز كەلدى

يۇرتىمىزدا بارچە ئىشچان قىز-يىگىتنىڭ،
قەلبى ھەر چاغ شوخ باھارغا تەلپۈنىدۇ.
پۈتلا سۈرگەن تال چىۋىقلار ئىغاڭلىشىپ،
باھار كەلسە سەلكىن بىلەن يەلپۈنىدۇ.

ئەلچى بولۇپ نورۇز ئۈچۈن تۇرنىلار مۇ،
جەنۇب ياقتىن باھار سازىن چېلىپ كېلىدۇ.
قاتارلىشىپ بارچە دىلغا شادلىق سېلىپ،
شوخ ئاۋازدا «نورۇز كەلدى»، — دەپ كېلىدۇ.

كائىناتقا يېشىل كۆكلەم زىلچە سېلىپ،
نورۇز بىزگە يېڭى زىننەت ئېلىپ كېلىدۇ.
قوشچى دېھقان ساپان تۇتۇپ قىر بېشىغا،
«خۇش كېلىپسەن، كۆكلەم — نورۇز»، —
دەپ كېلىدۇ.

1963 - يىل، مارت. ئۈرۈمچى

گۈلدەستە

گۈلزار ئارا گۈلچىمەندىن،
تىزىپ گۈلدەستە.
خۇش ناز بىلەن باقتى ياردىم،
گۈلگە ھەۋەستە.

«سۆيدۇم» دېدى بەردى گۈلنى،
ياردىم ناز بىلەن.
گۈلدەستىگە مېھرىنى ئۇ،
قىلىپ پەيۋەستە.

ئارمىنىم يوق ئەگەر ياردىم،
دىلغا تۇمار قىلىپ.
«سۆيدۇم» دېگەن شۇ سۆزىنى،
ساقلىسا ئەستە.

1965 - يىل. ئۆكتەبىر. شىخەنزە

ئىشقىڭمىكىن ...

بىر-بىر بېسىپ كىرگىنىڭدە يار قېشىڭغا،
قامىتىڭدىن ئايان بولدى باھار يازدەك.
دىلنى مەسخۇش ئەيلەپ ئۆتتى بىر پەسكىنە،
خۇش يېقىملىق چىققان ئەشۇ شوخ ئاۋازدەك.

بارسام ئاستا يار قېشىڭغا، كۆزۈڭ مەندە،
قولۇڭدا بار قوش تارلىق گۈزەل سازدەك.
پەرق ئەتمەك قىيىن بولدى ھالىتىڭنى،
بىلەلمىدىم ئىشقىڭمىكىن ياكى نازدەك.

1967 - يىل، ئىيۇن. ئۈرۈمچى

ناۋات

سوۋغات قىلماق بوپسەن ماڭا ئاق ناۋات،
خىيالىڭنى يا چۈشۈڭنى بىلمىدىم.
شۇنچە شېرىن ھېسلار باركى قەلبىڭدە،
ئېچىندىم - دە خىيالىڭنى بۆلىندىم.

چۈشۈڭ ياكى خىيالىڭدىن تەۋەللۇت،
بولسا ئەگەر ئاشۇ شېرىن ئاق ناۋات.
نېمە دەيتتىم، كۈتۈلگەن ھادىسە، —
ۋەقەلەرگە بايغۇ بىزنىڭ بۇ ھايات.

خىيالىڭىزدىن يۆتكەن ئاشۇ سوۋغىنىڭ،
ئۇيالمىغىن سىرلىرىنى ئېچىشقا.
خۇرسەن ئىدىم شۇ ناۋاتنىڭ تەمىنى،
رازى بولساڭ لەۋلىرىڭدە تېتىشقا.

1967 - يىل، سېنتەبىر. ئۈرۈمچى

تۈندىكى خىياللار

تۈن!
قانچە ئۇزۇن بولساڭمۇ سەن
بېرەلمەيسەن خىيالغا بەرداش!

× × ×

خىيالىم تەپەككۇر ئەركىنى،
كۆڭۈلنىڭ ئەڭ گۈزەل يۈرىكىنى،
سېنىڭ شۇ قاپقارا چېھرىڭ بىلەن،
بولۇپ ئۆتكەنىدى تەقدىرداش.

× × ×

سەبى خىيال ئىگىلىرى —
نەۋقىران ياشلار،
ئاختۇرار ئىدى باغرىڭدىن شادلىق،
ئۈمىد بىلەن پەۋەس تولغان،
گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلىرى،
نەقەدەر تاتلىق.

× × ×

نە خىسلەت بار،
سېنىڭ قارا چېھرىڭدە،
ئالدايسەن،
ئالدىنىپ قالمىز.
بوش كۆرمە بىزنى سەن ئۇنچىلا،
باغرىڭدىن نېسىۋە ئالمىز.

× × ×

تۈن!
چېھرەڭ سېنىڭ نەقەدەر قارا.
سەندىن مەڭگۈ ياد نامە،
قەلبىمدە بار ساقايماس يارا.

....

ئۈمىدىم بىر مەھەل گاڭگىراپ،
يوقالدى باغرىڭدا كۆپ يۆكتەك.
ئۆتتى كۈن،
ئۆتتى ئاي،
ئۆتتى يىل،
تاتاردى چىرايىم ئۆلۈكتەك.
ياق! ئۆلمىدىم،
ئۆلگەندەك بولدۇم،
روھسىز بۇ تېنىم يۈردى تىرىكتەك.

× × ×

نەۋقىران ئۈمىدۋار ياش ئىدىم،
ئەزەلدىن يورۇقلۇق تەشناسى.
چارىسىز باغلىنىپ تۈنلەرگە،
بولدۇمغۇ مەجبۇرى ئاشناسى.
كۆرمىدىم تۈنلەردىن ۋاپانى،
يار قىلدىم جەبرۇ ھەم جاپانى.
ماڭدىم مەن ئۇپۇققا كۆز تىكىپ،
قەلبىمدە ئۈمىدنىڭ نىداسى.
ئۆلىمدىم تۈننى مەن تۈنلەرگە،
يېتەلمەي زارىقتىم كۈنلەرگە.
بىلدىم مەن سىرىنى تۈنلەرنىڭ،
تەگكەندە زەربىلىك پەشۋاسى.
بىر گۈزەل غايە ۋە ئارمانىنى،
يۆكتۈمەن قايتىدىن دىلىمغا.
چاقىردى بىر گۈزەل كېلەچەك —
ھۆر تاڭنىڭ جەڭگىۋار ساداسى.

× × ×

تۇردۇم مەن ئورنۇمدىن غەيرەتتە،
ئۇيقۇدىن كۆز ئاچقان ئارسلاندەك.
ئاتەشلىك ھارارەت سەزدىمەن،
قەلبىمدە بىر قۇياش يانغاندەك.
شېئىرىمدىن زۇلپىقار ياساپمەن.
تۈنلەرنىڭ باغرىنى تىلسامەن.
نە ئارمان بىر ئۆمۈر جاھاندا،
ياشىسام ئەل سۆيەر شائىردەك.

× × ×

ئۇ قارا ئازابلىق ئۆتمۈشنى،

ئەسلەشكە يوق مېنىڭ ماجالىم،
چېھرىڭدۇر ـ مۇدھىش تۈن شاھىدى،
ئاياندۇر ئەينەكتە جامالىم.
ئۆتۈپتۇ تۈنلەرنىڭ تامغىسى،
نەقىشلەپ يۈزۈمنى قورۇقتىن.
ئاقارغان چاچلىرىم مىسالى
بىشارەت كەلگۈسى يورۇقتىن.
قاراڭ، ئەنە!
بەردى خەۋەر،
كۆكتىكى گۈزەل تاڭ ئەلچىسى؛
بەرمەكتە بىر شەپە ـ قەلبىمگە،
كەلگۈسى بەخت ۋە ئۇتۇقتىن.
كۈلدى ئۇ قۇياشقا تولغىنىپ،
ئۆرلىدى بىپايان ئۇپۇقتىن.

1968 - يىل، فېۋرال. ئۈرۈمچى

تۈندىكى سەيلە

خۇشال بەزمە ئاياغلاشتى،
ياندىم بىللە قىز بىلەن.
خىلۋەت باغچا يېنىدىكى،
يىلان باغرى ئىز بىلەن.

جۈرئەت! بىردىن سۆيدۈم ئۇنى،
قىز يۇلقۇندى بىكارغا.
بىراق مەنمۇ چىققانىدىم،
كۆڭلۈمدىكى «شىكار» غا.

ئىچىپتىم شاراب قىز لېۋىدە،
بولدۇم بىھوش بىر مەھەل.
تەشنا يۈرەك ۋەدىسىگە،
قىلغان ئىكەن كىم ئەمەل.

«ئەسكىكەنسىز» ـ دېدى، «رەنجىپ»،
قايرىلدىيۇ قايتتى تېز.
«خەير!» ـ دېدى قاراڭغۇدا،
غايىب بولدى شۇندا قىز.

ئېيتقان سۆزى توغرا ئىدى،
ئالار ئىدىم بوينۇمغا.
بىراق بۇ قىز گۈل كەلتۈرەر،
مېنىڭ پارلاق يولۇمغا.

1968 - يىل، ئىيۇن. قەشقەر

قۇياش ئىككى بولۇپ كۆرۈندى

ئۆتكىنىدە ئاستا يېنىمدىن،
كۆردۈم گۈزەل، ئايدەك يۈزۈگىنى.
«يالت» قىلدى سېھرىلىك بىر ئوت،
كۆزلىرىمگە تىكتىڭ كۆزۈڭنى.
يۇمۇپ ئالدىم كۆزۈمنى بىر پەس،
يىغالماستىن دەررۇ ئېسىمنى.
«تۇۋا!» ـ دەيمەن، كۆرمىگەنتىم مەن،
ھارارەتلىك مۇنداق بېسىمنى.

بىر جۈپ كۆزۈڭ شەھلالىرىدىن،
پۈتۈن ئەتراپ نۇرغا كۆمۈلدى.
كۆز يۇمغىنىم، شۇ چاغ كۆزۈمگە،
قۇياش ئىككى بولۇپ كۆرۈندى.

1968 - يىل، ئىيۇل. ئۈرۈمچى

ئاچچىق

كۈندە دىلنى غەش قىلىسەن قانچە رەت،
«ئەجەب كەلدى ئاچچىقىم» دەپ
قورقىتىپ.
قايرىلىسەن قىيا بېقىپ، مەست قىلىپ،
نازىڭ بىلەن ئەس ـ ھوشۇمنى يوقىتىپ.

رەنجىسەڭمۇ كەلدىم يەنە قېشىڭغا،
«دەردكە تولغان كۆڭلۈڭ» نى مېنىڭ
ياساي دەپ.
شۇڭا سۆيدۈم «ئاچچىقىڭ» بىلەن
لېۋىڭدىن،
كۆڭلۈڭدىكى شۇ «ئاچچىق» نى باساي دەپ.

1969 - يىل، ئاپرېل. ئۈرۈمچى

بەزمىدە

ئولتۇراتتۇق دوستلار بىلەن تەك،
گۈزەل ئىدى ئۆرۈكلۈك بۇ باغ.
ئۇنتۇلغۇسىز بولدى بۇ بەزمە،
ياشلىق پەيتىڭ ساڭا ئالتۇن چاغ.

نىگاھ سالدى بىر گۈزەل جانان،
جىلۋە بىلەن كۈلەر ئىدى شوخ.
شەھلا كۆزى چاقنار ئۇچقۇن،
تەپتى ئۇنىڭ گويا ئاتەش - چوغ.

ئاھ، ھېلىقى كۆزنى ئالدى،
بىر تىكىلسە بولاتتىم تۇتقۇن.
بوشاشقاندەك بولدى ۋۇجۇدۇم،
مەستكىن كۆڭلۈم بولمىدى پۈتۈن.

پەرىزاتنىڭ ئىشقى چۈشكەندە،
ئاشىق رازى ئېسىلسا دارغا.
دار ئازابى كېيىنگە قالدى،
بارماقلىرىم ئۇرۇلدى تارغا.

ئىزتىراپتا قەلبىم بۇ كېچە،
كۈي ئەۋجىدە بولدۇم مەست - ئەلەس.
مەي تۇتمىغىن ماڭا ئەي، ساقى!
يار نىگاھى — مېنىڭ قەدەھ مەي، بەس!

1969 - يىل، ئاۋغۇست. تۇرپان

يارنى ئۇزىتىش

ئۇزاتماقچى بولدۇم يارنى،
ماينىڭ تولۇن ئاي كۈنى.
يار ئۇياتچان، مەن خىيالچان،
بىللە ماڭدۇق يول بويى.

جۇشقۇن يىگىت ئىدىم ئەسلا،
سۆز كەلمىدى تىلىمغا.
بىراق يارنىڭ مۇھەببىتى،
چىڭ ئورنىغان دىلىمغا.

جۈپ لەۋلەردە مەستلىك ئايان،
كۆزلىرىمىز سۆزلەيدۇ.
ۋاپادارلىق بۇلىقىدىن،
ئابىھايات ئىزلەيدۇ.

ۋەدىلەشتۇق بىز مەڭگۈلۈك،
ئەل ئۇيقۇغا چۆككەندە.
ئىككى گەۋدە - بىر سايىغا،
ئاي نۇرىنى تۆككەندە.

1970 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

...گە

ئىشقىمدا ئۆتكەزدىم قانچە ئايلارنى،
ئۆتكەن ھەر بىر كۈن يىل بىلەن تەڭداش.
ئوتۇڭدا يۈرىكىم بولسىمۇ پارە،
ئاخىرقى تەپەسكە بىردەمەن بەرداش.

چۈنكى بۇ يوشۇرۇن كۆيۈشنىڭ ئوتى،
سىر بولۇپ ساقلاندى قەلبىمدە ئۇزاق.
ئىشەنچىم تاغ مېنىڭ، ئىرادەم قىلىچ،
ماڭا كار قىلماس ئىزمەنىڭ تۇزاق.

1970 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن

قىزدىقكەنسىز ...

«قىزدىقكەنسىز» دەپ قالدىڭىز باشقىچىلا،
سۆزۈم شۇنچە قىزدىقمىكەن تاڭ قالغۇدەك.
ياكى ئۆزۈم باشقا تىلدا سۆزلىدىممۇ،
ھەيران بولۇپ «قىزدىقكەنسىز» دەپ
قالغۇدەك.

شۇ «قىزدىق» نىڭ ئوتى بىلەن قىزار-
دىڭىز،
گويا گۈلخان بولۇپ ياندى كۆزىڭىزمۇ.

شۇئان ئۇنىڭ تەپتى تەگدى يۈرىكىمگە،
ئەجەبلەنمەڭ «قىزىقكەنسىز» ئۆزىڭىزمۇ.

1971 - يىل، فېۋرال. لۈكچۈن.

ئاشۇ كۈن ...

شۇ كۈن تىنىمسىز ھۆۋۈلايدۇ بوران،
ھەردەم تىنىمسىز ۋەھىمە بىلەن.
كۆڭلۈمگە بىردەم بەرمىدى ئارام،
قەستى باردەكلا خۇددى مەن بىلەن.

ئەجەب گۈزەل بوپ ياسانغان ئىدى،
باھار پەيزىدە باغنىڭ بۇرجىكى.
ئاشۇ بوراننىڭ كاساپىتىدىن،
تۆزۈپ كېتىپتۇ ئۆرۈك چېچىكى.

بىراق قەلبىمنىڭ باھارى مەڭگۈ،
ئەپ كېتەلمەيدۇ بوراننىڭ كۈچى.
ئاشۇ بوراننىڭ ھېكمىتى بىلەن،
يېشىلدى سىرلىق تۈگۈننىڭ ئۇچى.

بىلدىم گۈزەللىك ئاشناسىكەنسەن،
تەردىڭ چېچەكنى يەرنىڭ بېشىدىن.
مەيلى توزاتسۇن بوران ھەممىنى،
مېھرىڭ جاي ئالدى يۈرەك قېتىدىن.

1971 - يىل، مارت. لۈكچۈن

خىيالچان قىز

خىيال سۈرەر كېچە - كۈندۈز ئۇ ساھىپجامال،
چۈشەنمەيمەن بۇ مەن ئۈچۈن ئاجايىپ بىر ھال.
تۇغۇلغانمۇ ياكى ئۆزى خىيال بىلەن تەڭ،
خىيال بىلەن ياشامدىكىن ياكى شېرىن بال.
تىلسىزمىكىن دەي دېسەم مەن كۆڭلۈمدە گۇمان،
ئاڭلاش ئۈچۈن بىر سۆزىنى بارمىكىن ئامال.
ئۆمۈرۋايەت سۆزلىمەسكە قەسەمىيات قىلىپ،
خىيال بىلەن تىلىنى ئۇ قىلغانمۇ قامال.

1971 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

... گە!

«مەن ئۆتەرمەن ئۇ سېكۇنتلار ساناپ،
مىنۇتلار ئىشقىدا يۈرەكنى داغلاپ».
كۆڭۈلسىز سائەتلەر باسقان كۈندە،
بىخەۋەر سۆيگۈگە ئۈمىدنى باغلاپ.

ھەپتىگە كەلگەندە ئۈمىد شولىسى،
يوقالماق بولىدۇ ئايلارنى قوغلاپ.
ئىشقىڭدا بىر يىلمۇ توشاي دەپ قالدى،
ئەمدى ئېيت سۆزۈڭنى، كۈتىمەن جاۋاب.

1971 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن.

تىلسىز

خۇمار كۆز نىگارىمنىڭ،
لەۋلىرى شېرىن - شېكەر.
نەقىش قىلىپ قەلبىمگە،
خىيال بىلەن گۈل چېكەر.

سۆزلىمەيدۇ ئۇ گۈزەل،
خىيال سۈرەر ناز بىلەن.
ئويغىتايمۇ يارىمنى،
قولۇمدىكى ساز بىلەن.

يارىم كېلەر گۈل تۇتۇپ،
مىڭ خىل جىلۋە ساز بىلەن.
كۈتۈۋالاي يارىمنى،
كۆڭلۈمدىكى ياز بىلەن.

تىلسىزمىكىن دېمەڭلار،
يارىم سۆزلەر كۆز بىلەن.
ئالەمچە مەزمۇن پۈتەر،
كۆزدىكى سۆز بىلەن.

1971 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن

قار سەيلىسى

زىمىستان قىش ۋە دەھشەت سوغۇق،
قىلالمىدى بۈگۈن بىزگە كار.
پىچىرلىغان ئاۋازغا تەڭكەش،
ئاستىمىزدا غىچىرلىغان قار.

ئىشقى كۈچى قىستى تېنىمىزنى،
تەسلىم بولۇپ قەددىڭ پۈكۈلدى.
كىرپىكىڭدە قاتقان قىروولار،
ئاستا تامچە بولۇپ تۆكۈلدى.

«سۆيىدۇم» دېگەن ئاشۇ بىر سۆزۈڭ،
دىلىغا نەقىش بولۇپ ئويۇلدى.
ھەر سۆيگەندە گويا قەلبىمگە،
مېھرىڭ دەريا بولۇپ قۇيۇلدى.

ئاھ، سوغ كېچە! خەيرلىك كېچە!
ئۇخلىمايسەن سەن ھەم بۇ كېچە.
سەن يانىسەن، مەن ئۆرتىنىمەن،
ۋىسال پەيتى كېلىپ يەتكۈچە.

1972 - يىل، فېۋرال. ئۈرۈمچى

يولدا

قايرىلدىڭ قەلبىڭدە چىڭقىش،
ئىككىلەنىدىك باسقان يولۇڭدا.
توختىمىدى خۇرۇم سومكىمۇ،
تىترەك باسقان ئاجىز قولۇڭدا.

تەمشەلدىڭ سەن ئۈمىدلىك بېقىپ،
بىراق تىلىڭ كەلمىدى سۆزگە.
قىزارغان يۈز، تىترىگەن لېۋىڭ،
ئېچىنىشلىق كۆرۈندى كۆزگە.

ئېيتقىنا بىر، سەندىكى پۈتمەس، —
چىدام، غەيرەت - جاسارەت قېنى.
ئەل كۆزىچە ئاشۇ سومكىنىڭ،
ئەپسۇس، ئەپسۇس! يەرگە چۈشكىنى.

1972 - يىل، ئىيۇن. ئۈرۈمچى

ئاشۇ چاغ

ئەتراپ تىنىچ، ئەل ئۇيقۇدا، بىز ئويغاق،
ئۈزەر كۆكتە تۈن پەردىسى تولۇن ئاي.
ئۈستەلىڭ بويى ئاشۇ سۆگەت خاتىرە،
مۇھەببەتكە تۇنجى قەدەم - بۆشۈك جاي.

گۈل - چېچەكلەر، چاچتى ئىپار شۇ كېچە،
بىز مۇڭداشتۇق بىزۇلۇپ تاڭ ئاتقۇچە.
غۇنچە لېۋىڭ بولدى قەدەھ ئىچتىمەن،
تۇنجى سۆيگۈ شارابىنى قانغۇچە.

مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ ئاشۇ چاغ،
بىللە ئويناپ، بىللە كۈلگەن گۈزەل باغ

1972 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

مەرھابا

مەرھابا! سۆيگۈنىڭ ئۇياتچان قىزى،
مەرھابا قەلبىمنىڭ غالىب ھاكىمى.
ئەلۋىدا! پۈچ-تۆھمەت، مەرھابا، شادلىق،
لەۋلىرىڭ ئىزھارى - سۆيگۈ سالىمى.

مەرھابا! سۆيگۈنىڭ ئەي، ئوماق قىزى،
مېھرىڭدىن پۈتۈلدى سۆيگۈمگە جۈرئەت.
سۆيدۈم ۋە سۆيۈلدۈم، ئىشەنچكە تولدۇم،
ئىشەنچلا سۆيگۈنىڭ ھامىيسى پەقەت.

مەرھابا! ئازابىمنى يۇتۇلغەن سۆيگۈ،
يوشۇرۇن كۆيۈشنىڭ ئېچىلمىغان گۈلى.
ئەلۋىدا! قەسەم ۋە ساختا نىگاھلار،
مەرھابا! چىن سۆيگۈ — پاكلىقنىڭ گۈلى.

مەرھابا! سۆيگۈگە سۇرۇلگەن باھار،
ئەلۋىدا، كۆر سۆيگۈ، زۇلمەت، ئاسارەت.
ئەلۋىدا، ھاجەتسىز ئۇيات ۋە نومۇس،
مەرھابا! سۆيگۈگە شادلىق جاسارەت.

1973 - يىل، يانۋار. ئۈرۈمچى

شاراب

قەلبىمنى سېغىنىش ھېسلىرى ئۆرتەر،
قولۇمدا قىپقىزىل لالىرەڭ شاراب.
ئەسلىدىم ياقۇتتەك غۇنچە لېۋىڭنى،
خىيالىم ئىلكىدە مەن جامغا قاراب.

قەدەھنىڭ ئەكسىدە كۆرۈندى چېھرىڭ،
بىراق ئۇ خىيالىم يېغىندىكى گۈل.
بىغەشلاپ قەلبىمگە ئالەمچە شادلىق،
سەن جامدا - قولۇمدا قەھ، قەھ ئۇرۇپ كۈل!

....

جامغا جام ئۇرۇلدى، قاچتى خىيالىم،
قاچتىڭ سەن مەيدىكى شېرىن سەزگەندەك،
ئامالسىز جامنى مەن ياستىم لېۋىمگە،
گۈلشەندە زوق بىلەن سېنى سۆيگەندەك.

1973 - يىل، ماي. ئۈرۈمچى

قېنى ئۇ

قېنى ئۇ؟ ئالتۇن چاغ، جۇشقۇنلۇق ھايات،
ياڭقۇنلۇق كۈيلەرنىڭ قايناق ھېسلىرى.
قېنى ئۇ؟ ياشلىقتا ئويىنىغان كۈلگەن،
چاغلارنىڭ قەلبىمگە سالغان ئىزلىرى.

قېنى؟ ئۇ ئاتەش كۆز، كىرپىكى خەنجەر،
قېنى ئۇ؟ قەلبىمنىڭ گۈلى رەناسى.
قېنى ئۇ؟ ئىشقىمنى دەريا ئەيلىگەن،
گۈزەللىك بېغىنىڭ شاھى بەرناسى.

قېنى ئۇ؟ خۇشچىراي، خۇشپىچىم قامەت،
قېنى ئۇ، ئاسمانتەك ئۆرۈكلۈك باغلار.
قېنى ئۇ كۆكسۈمگە باش قويۇپ جانان،
ئىشقىدىن گۈلدەستە ياسىغان چاغلار.

1973 - يىل، سېنتەبىر، قەشقەر - ئۈرۈمچى

گۈل خۇمار

گۈل ئىزلارمەن ھەر سەھەردە گۈل نىگار،
ئەسلى سەن بولغاچقا شۇنداق گۈل خۇمار.
بۇ ۋىسال بېغىدا كۆرسەم دەپ سېنى،
يوللۇرۇڭغا بولدى قەلبىم ئىنتىزار.

لالىزار باغ ياشنىتاي دىلبەر ساڭا،
گۈل تېرىشتىم ئۆزگە خۇشلۇق يوق ماڭا.
سەن قولۇمدا خۇددى دەستە گۈل بولۇپ،
مۇشكى ئەنبەر ھىدىنى چاچ گۈلئۇزار.

بىر ئۆمۈر بولماس غازاڭ بېغىم مېنىڭ،
گۈل چىمەن باغدىن گۈزەل قەلبىم مېنىڭ.
ئىشقى مېھرىڭ ھەرقاچان ھەمراھ بولۇپ،
دىل بېغىمدا ياشنىتىپ تۇرغاچ باھار.

1973 - يىل، دېكابىر. ئۈرۈمچى

گۈزەللىك شاھى

گۈزەللىك شاھىدەك تەنھا،
يۈرۈپسەن باغ ئارا دىلبەر.
سۆزۈك شېرىن، ھىدىڭ خۇشبۇي،
پۇرايدۇ گۈل - چېچەك، ئەنبەر.

گۈزەل تاڭدا قىزارسا كۆك،
شەپەقتىن رەڭ ئالار چېھرىڭ.

گويا قەلبىمگە تارىمدەك،
ئاقار دەريا بولۇپ مېھرىڭ.

يېڭى كۈيلەرگە چال ئەمدى،
پەلەككە ياڭرىسۇن ناخشام.
سېنىڭ ئىشقىڭ — گويا كۈي، ساز،
ماڭا ھەمدەمىمىز سەھەر، ئاخشام.

1973 - يىلى، دېكابىر. ئۈرۈمچى

«قىزىل يەلكەن»

گۈگۈم پەيتى پارلايدۇ شەپەق،
سەن كېلىسەن قىزىل يەلكەندەك.
سەن كېلىسەن يورۇيدۇ ئەتراپ،
گويا تاڭدا قۇياش كۈلگەندەك.

سەن كېلىسەن ئالەم نۇرلىنىپ،
شۇئان دىلدا سېزىمەن باھار.
سەن كېلىسەن قەلبىم كۆكىدە،
ئېچىلىدۇ سوزۇلۇپ ناھار.

سەن كېلىسەن قاينام ئىچىدە،
مەغرۇر ئۈزگەن يالغۇز كاراپتەك.
بىرلا ئىڭگا سالساڭ، ۋۇجۇدۇم —
لىغىلدايدۇ گويا سىماپتەك.

دەيمەن سېنى، — «كۆرسەم يىراقتىن»،
ئىنگاھىڭنى مەندە يوق بەرداش.
شامدەك ئېرىپ كېتەمدۇ جىسمىم،
ئاتەش تۇرساڭ قۇياشقا تەڭداش.

ئەمدى بىلدىم، سۆيگۈ ئىلاھى،
ئادالەتسىز ئىكەن ئەزەلدىن.
بىرنى قۇياش، بىرنى مۇم قىلسا،
كۆردىمىزمۇ ئۇنى تەلەيدىن.

1974 - يىلى، سېنتەبىر. ئۈرۈمچى

تىرىق - تىرىق

«تىرىق - تىرىق» سەن چېكىسەن دېـ
رىزەمنى،
چۆمۈلىمەن خىياللارغا ئۇزاق - ئۇزاق.
تۈن پەردىسى دەيمۇ سېنى ياكى ئۆزۈڭ،
قۇرماقچىمۇ ھاياتىمغا پۈتمەس توزاق.

تونۇش ئىكەن ساڭا شۇنچە ئۇرارجايىم،
ئۇخلىتالمىدىڭ دېرىزەمنى چېكىپ دائىم.
نە كۈلپەت بۇ تونۇشسىز سىلىق ئىككىمىزگە،
سەن كېلىسەن خەتەرلەردىن يېمەي ۋايىم.

«تىرىق - تىرىق» ھەر كۈن يەنە ئاشۇ
ئاۋاز،
ئىشقىمۇ ياسەن ئاجايىپ بىر خەتەر ئىشقا.
ھەر تۈن - كېچە دېرىزەمگە سەن خېرىدار،
پەرۋاسىز سەن باھار، ياكى يازۇ قىشقا.

خىياللارغا بېرەلمىدىم ئەمدى بەرداش،
تىرىقلاشتىن تاڭ كەينىگە سوزۇلغاندەك.
ھىجران تۈنى ئازابلاردا بولدۇم تۇتۇن،
ئىلىك ئۆلۈپ مەن ئىلىك بىرقېتىم تىرىل-
گەندەك.

«تىرىق - تىرىق» دىلغا بۇ ئۈن خەنـ
جەر گويا،
يالۋۇرىمەن تەڭرىدىن مەن شەپقەت
تىلەپ.
قىزمۇ سەن، ئېيت ياكى ئاپەت
بىلەلمىدىم،
تۈن كېچىدە نە ئىلتىجا، نە دۇر تەلەپ.

كۆرسەت ماڭا جامالىڭنى قىلما زارە،
ئىزتىراپتا بولدى قەلبىم پارە-پارە.
كۆمۈلمەيلى ئەلەم، ئىزا - ئاھانەتكە،
بۇ كۈلپەتكە تاپايلى بىز ئەمدى چارە.

قىزىمدا سەن ياش جېنىمنى، مىندەۋەم،
ئەقىدەمنى ھەم بىھۇدە قىلما پايىمال.
جاسارەتتىن يوسۇنلارغا نەشتەر ئۇرۇپ،
پاك سۆيگۈگە يول ئاچايلى بىز بىمالال.

«تىرىق - تىرىق» ... چەكمىگىن سەن
دېرىزەمنى،
خىيال كەبى بىر گۈزەل كۈي بولۇپ
كەلگىن.
نۇرغا پۈركەپ تۈن قوينىنى تەنھا ئۆزۈڭ،
ئون بەش كۈنلۈك تولۇن ئايدەك تو-
لۇپ كەلگىن.

ئېچىپ قويدۇم دېرىزەمنى بىر سەن
ئۈچۈن،
تۈن قوينىدىن سۆيگۈ پەيزى ئېلىپ
كەلگىن.
بولسا ئەگەر تۈن پەردىسى، ئىلىكىڭدە
مەي،
ئاينى قەدەھ، نۇرنى شاراب قىلىپ كەلگىن.

1974 - يىل، ئاۋغۇست. ئۈرۈمچى

ئاتەش زېمىندىكى سۆيگۈ

دېڭىزلاردىن يىراق بۇ دىيار،
«دەريالار»① مۇ زېمىن تەكتىدە.
بۇندا ھەر جاي بولىدۇ خومدان،
قۇياشلىق كۈن ئاتەش تەپتىدە.

زۇمرەت كەبى بۇلۇتسىز ئاسمان،
شۇنچە سۈزۈك، شۇنچە بەخۇبار.
ياپراق تۆكەر دەرەخ مەزگىلسىز،
زېمىن باغرى ئاتەشكىلا يار.

شاراخشىيدۇ غازاڭلار غەمكىن،
ھارارەتلىك سەلكىن بۇندا خار.

باغرى چاك - چاك زېمىن ئىگىرايدۇ،
بىر قەترىگە بولۇپ ئىنتىزار.

بۇ زېمىننىڭ دېڭىزلىرى - قۇم،
بېلىقچىنى كۆرمەيدۇ ھېچكىم.
قۇمدا ئېتەر تۇخۇمنى كاۋاپ،
بۇ قىسمەتكە سوئال قويار كىم؟

ھەر مەھەللە بار كىچىك بىر كۆل،
دېڭىز بىلەر كۆلنى بالىلار.
مەھەللەرنىڭ چېتىدە چەكسىز،
گۈل - چېچەكسىز تاقىر دالىلار.

چوققىلارغا ياغىدىكەن قار،
بۇندا ئالتۇن ھەر بىر قەترە سۇ.
كىم تۇز سالغان دېڭىز سۈيىگە،
ئېيتچۇ كىمنىڭ كارامىتى بۇ؟

سۈيى بارنىڭ چۆپى يوق نېچۈن؟،
مۇنبەت يەرنىڭ نېچۈن سۈيى ئاز؟
«تۆۋە»، — دەيمەن ياقامنى تۇتۇپ:—
«پۈتكۈل جاھان تەكشىكى يوق ساز».

سورىساق بىز خەلقى - ئاۋامدىن،
دەيدۇ: — «بۇ يۇرت يەرنىڭ كىندىكى.
قۇرۇمايدۇ شۇڭا بۇ ئەۋلاد،
ھەم بوشاشماس غەيرەت، بىزدىكى.

يەر تېگىدىن دەريا ئاققۇزۇپ،
«دېڭىزلار»② نى پەيدا قىلغان بىز.
ئەلگە مەشھۇر ئۈزۈم يۇرتىنى،
بۇ زېمىندا بەرپا قىلغان بىز.

ئالتۇن كەبى ئوتتا تاۋلانغان،
ئاتەش زېمىن پالۋانلىرى بىز.
شانلىق تارىخ بېتىنى يازغان،
ئىدىقۇتنىڭ ئەۋلادلىرى بىز».

① كارىز
② مەھەللە ئوتتۇرىسىدىكى كۆل.

كۆكلەرنى يورۇتۇپ ئاستا،
مەشئەل ياقتى دىلدا نەسىھەت.
بىزدۇ ئىنسان - زېمىن بالىسى،
زېمىندىن بىز ئالدۇق مەسلىھەت.

بۇ زېمىنغا مېھمان ئەمەسمىز،
قورغۇچىسى ھەم ئىگىسى بىز.
شۇڭلاشقا بۇ ئاتەش زېمىندا،
تۇغۇلدى ھەم تۇنجى سۆيگۈمىز.

بىز كەلگەندە ئاتەش زېمىنغا،
شۇنچە مەغرۇر ئىدى قەددىمىز.
قىلغان ئىدۇق زېمىنغا سەجدە،
تۇزەلگەندەك بولدى قەلبىمىز.

قولنى قولغا تۇتۇشتۇق مەھكەم،
جانان بىلەن شۇندا ئىككىمىز.
نەپەسلەردە ئوتلۇق ھارارەت،
مىس رەڭگىدە كىردى چېھرىمىز.

دىلدىن ئۇرۇق چاچتۇق زېمىنغا،
ئايىمىدۇق بىزمۇ ھېچ تەرنى.
قاراقلاردا ئەكتۇق زىرائەت،
سۆيگۈمىزدە سۇغۇردۇق يەرنى.

ھېچكىم بىزنى ئۆگەتمىدى،
زېمىن بىزنى ئالدى قويىنغا.
ئالقانلارغا چېكىلدى نەقىش،
بوشاڭلىقنىڭ مىندۇق بويىنغا.

«قىزىل ئارەك سىز»، - دەيتتۇق مەنىلىك،
كەتمەن سېپى بويالسا قانغا.
نىگاھلارغا بېرەلمەي بەرداش،
يىقىلاتتۇق قىيشىيىپ يانغا.

كۆكسىمىزنى يېيىپ زېمىنغا،
كۈلۈشەتتۇق تازا قانغۇچە.
مەجنۇن كەبى بولاتتۇق بىھوش،
گۈگۈم پەيتى ئىشتىن يانغۇچە.

تۈن نىسپىدە ئۇردىلاتتى داڭ،
«باش زەربىدار» ① كۈتەتتى بىزنى.
ئۆز باغرىغا چىللايتتى زېمىن،
مەجرۇھ كەبى يىگىتنى - قىزنى.

ھالسىز تەنگە قىلاتتۇق مەدەت،
دىل مەلھىمى - ئىشقى سۆزىنى.
ئۆزدىتاتتى بىزنى بىر چەڭگە،
شوخ يۇلتۇزلار قىسىپ كۆزىنى.

كىم ئېيتتىكەن: «سۆيگۈ بىر دېڭىز»،
كاراپ بولۇپ ئۈزەر ئىدۇق بىز.
ئىزدىگەندە دېڭىزدىن گۆھەر،
غەۋۋاس كەبى كىرەر ئىدۇق بىز.

«تۇنجى سۆيگۈ ئۇنتۇلماس مەڭگۈ»،
دانالارغا تەھسىن - ئاپىرىن.
شۇڭا دەيدۇ كىمىدىن سورىساڭ: —
«تۇنجى سۆيگۈ شېرىن ۋە شېرىن».

نىگاھلاردا قۇچىمىز كۆكنى،
مۇھەببەتسىز بۇ دۇنيا خىرە.
ئازلىق قىلار يازسىمۇ ئەگەر،
سۆيگۈمىزگە مىڭ بىر خاتىرە.

ۋۇجۇدىمىز، لەۋلىرىمىز ئوت،
قېنىشىدۇق ئۆز ئارا سۆيۈپ.
ئوتنى - ئوتقا قىلساق مۇجەسسەم،
پۈتكۈل جاھان كەتمەيتتۇ كۆيۈپ.

① زەربىدارلىق بىلەن ئىشلەش دولقۇنى.

ئاتەش زېمىن ئۈستى دىللاردا، ئاتەش بىلەن سۇغۇرسا ياشنار،
لاۋۇلدايدۇ ئۆچمەيدۇ مەڭگۈ. ئاتەش يۇرتتا تۇغۇلغان سۆيگۈ.

(1972—1974) يىللار. لۈكچۈن، ئۈرۈمچى

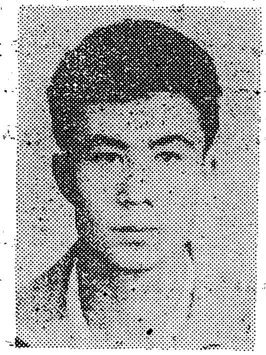

ئىقتىدارلىق ياش ئەدىب ـ ياسىن مۇخپۇل 1949 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى ئۈرۈمچىدە تۇغۇلغان. ئۈرۈمچىدە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ۋە «شىنجاڭ رادىئو ـ تېلېۋىزىيە داشۆ» سىنى پۈتتۈرگەن. 1972 ـ يىلى «شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى» دە مۇزىكانت بولغان. 1981 ـ يىلى ش ئۇ ئا ر ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى «شىنجاڭ سەنئىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىگە يۆتكىلىپ، ھازىرغىچە مۇھەررىرلىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

يازغۇچى ياسىن مۇخپۇل 1978 ـ يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «ياشلىق تىلەكلىرى» ناملىق ھېكايىسى بىلەن ئەدەبىيات سېپىمىزگە كىرىپ كەلگەن. شۇندىن كېيىن ئۇنىڭ «ھېزىمەت ئەپەندى»، «پۇشايمان»، «قارانچۇق» قاتارلىق بىرمۇنچە ھېكايىلىرى ۋە بىر قىسىم ئەدەبىي تەرجىمىلىرى «تارىم» ۋە ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان. كۆپ تەرەپلىمە ئىقتىدارلىق ياش ئەدىب ياسىن مۇخپۇل 1978 ـ يىلىدىن باشلاپ ناخشا، مۇزىكا ئىجادىيىتى بىلەنمۇ شۇغۇللانغان. ھازىرغىچە رادىئو ـ تېلېۋىزىيە ۋە ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا 250 پارچىدىن ئارتۇق ناخشا، مۇزىكىسى ۋە ناخشا تېكىستلىرى ئېلان قىلىنغان. بۇنىڭ ئىچىدە 70 پارچىدىن ئارتۇق ئەسىرى باغچا، باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ مۇزىكا دەرسلىكىگە كىرگۈزۈلگەن. «ئۈزۈمزار ماكان»، «ئالتاي»، «ئانار»، «قوشماق»، «ئاتا مېھرى» قاتارلىق ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون بويىچە 2 ـ ۋە 3 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. ئۇ يەنە 1981 ـ يىلىدىن باشلاپ باغچا، باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ جەمئىي بىر مىليون خەتتىن ئارتۇق توققۇز پارچە مۇزىكا دەرسلىك كىتابىنى مۇستەقىل تۈزگەن.

ياسىن مۇخپۇل 1981 ـ يىلىدىن باشلاپ ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا سەنئەت تەتقىقاتى، جۈملىدىن مۇزىكا تەتقىقاتى توغرىسىدا 30 پارچىدىن ئارتۇق ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلغان.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى، جۇڭگو مۇزىكانتلار جەمئىيىتى، جۇڭگو كىنوچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىلىرىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئازسانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. ش ئۇ ئا ر «مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى» نىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ش ئۇ ئا ر باغچا، باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەر مۇزىكا مائارىپى ئىلمىي تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مەسلىھەتچىسى.

ياسىن مۇخپۇل ئوتتۇرا مەكتەپ دەۋرىدىلا ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ بىرمۇنچە شېئىرلارنى يازغان. بىز ئۇنىڭ خاتىرە شېئىرلىرىدىن بىر قىسمىنى تاللاپ ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلدۇق.

ئاسمىنىمنى ئىزدەيدۇ قۇياش

ئەزىزى

چالا رىۋايەت

ئىسيان پەيدا قىلىدۇ چالالار
بالىلارنىڭ
ئەينەك كەبى تىنىق قەلبىدە،
پەرىشتە تۇغرۇلۇق سۆزلەپ رىۋايەت.
پەرىشتە —
سۆيۈلمىگەن لەۋ
لەھەتسىز قەبرە.
سۇنغان ئۈمىدنىڭ چۈشى پەرىشتە
پەرىشتە - ھىدايەت...
كەپسىز بالىلار
پەرىشتىنى ئىزدەپ كېتىشەر،
تامام بولماي تۇرۇپ رىۋايەت.
چالالار تەنھا قالار تەنھا يەت.

ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە

ۋەتەن بولماس،
چېگرىدىمۇ بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.

ئۇرۇش بولماس،
قان تۆكۈش بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.
جىملىق بولار، ياۋۇز بىر جىملىق
روھسىز ۋۇجۇتتەك —
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.
ئادەم بولماس،

ئاسىيلىق بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.

دەپ قويۇڭلار بۇلبۇلغا

قارىمايمەن
ئاخشاملىرى رۇجەكتىن ئايغا.
شەرت ئەمەستۇ،
ھەممىلا ئادەمنىڭ ئايغا قارىشى.
كۈتمەيمەن
ئىشىكىمنىڭ چېكىلىشىنى،
چېكىلمەيدۇ ئىشىك مەقسەتسىز.
چۈشلىرىمدىگە كىرمەس ھېچنېمە،
چۈش كۆرمەسلىك ئەمەستۇ ئەيىب؟
دەھرىي شامالنىڭ
سەدىقە قىلىنىدىغان خىياللىرىمنى،
قەلبىم قۇرۇق،
ئوخشار ھالقىغا.
ئۇندا گۈل بولماس،
كېيىنىپ يۈرمەس ئۇندا خوشپۇراق،
دەپ قويۇڭلار بۇنى بۇلبۇلغا.

كۈتۈش

بۇ ئاجايىپ بىر ئەزىم شەھەر،
جەننەت كەبى ئاۋات شۇ قەدەر.
ھەر تەرەپكە ئۆتۈشۈپ تۇرار.
تۈزدەك ياسانغان
كۆلگىسى جاننى ئالىدىغان،
پەرىزاتتەك لېۋەن قىزچاقلار.

تاشىنىلار كېلەر ۋە كېتەر
قەدەمدە بىر تەنتەنە قىلىپ،
تەڭشە ئىمگەن تارى بىلەن مۇزىكا چېلىپ.

بىر يىگىت تۇرار
سايمۇەنلىك بېكەت ئاستىدا.
شوراپ، شوراپ تاماكىسىنى،
ئېغىزىدىن چۇشۇرمەي ئۇدا.

ھېكمەتكە باي كونىلار سۆزى:
بازاردا مىڭ قىز،
كۆڭۈلدە بىر قىز.

مەشرەپنىڭ مەشۇقىغا يازغان مەكتۇبلىرى

1

بەلكىم شەيتان ئازدۇردى مېنى،
قاراپ سالدىم.
سەن سايەڭنى تاشلىغان كۆلگە.
شۇنىدىن بىرى،
ئۇمىدلىرىم كۆيدى چوغ بولۇپ.
ئوخشاپ قالدىم،
چاڭقاقلىقتا ئەسىرلەر بويى،
ياھۇر چۇشەپ جۆيلىگەن چۆلگە.

2

تەقدىرىمدىن ئۇنگەن بىر سوئال،
سانجىلىدۇ ماڭا كۈنۈ - تۈن.
نېمىشقا
مۇھەببەتتىن يارالغان دۇنيا،
تارلىق قىلار مۇھەببەت ئۈچۈن؟

3

ئەنسىز تىپىرلاپ،
شامال كەبى دولقۇنلىنىدۇ.
چۆل - باياۋان قەدەملىرىمدە.
بۇلاقتەك ئۇكسۇپ
ئاسمىنىنى ئىزدەيدۇ قۇياش،
ئاچچىق پىغان
ئەلەملىرىمدە.

4

سەن يىراقتا
مەن يىراقتا
ئارىمىزدا سىرلىق بىر ئالەم.
قارىچۇقۇمدا بىر سۈرەت،
سۈرەتتە سەن —
ئالەم ئارا بىردىنبىر ئادەم.

5

كۆرگەنىمدىك
شامال كېلىپ يوقلىسا باغنى،
ياپراقلارنىڭ تۆكۈلگىنىنى؟
كۆرگەنىمدىك
ئاسماندىن ئاققان يۇلتۇزنىڭ،
بوشلۇق خىيالىدا ئۈچكەنلىكىنى؟؟
سەزگەنىمدىك
ئالەمچە ئۇمىدكە تولغان تىنىقنىڭ،
ئاستا - ئاستا يوتكەنلىكىنى؟؟؟
مەن ياپراق
مەن يۇلتۇز
مەن تىنىق.

6

مەن ئۆلسەم
يەرلىكىمنى چۆلدىن ئويۇڭلار.
ھاجەت ئەمەس نەقىشلىك گۈمبەز،
قەبرەمگە
ساتارىمنى سانجىپ قويۇڭلار.

شېئىرلار

پەرھات ئىلياس

ئىشەنچ

ئىشەنمەيمەن كۆنۈك ھېسلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن.
مۇھەببەتنىمۇ، نەپرەتنىمۇ
بىلمەي ياتقان سەبىي بوۋاققا.

ئىشەنمەيمەن ھايىدارلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
جۈدۈن پەسلى توغۇپ، دىردىلدەپ
ئۈنسىز يىغلىغان يوپۇرماقلارغا.

ئىشەنمەيمەن ۋىسال بەختىگە،
ئەمما، ئىشىنىمەن
ۋىسال ئۈچۈن ھىجران دەشتىدە
تارام - تارام تۆككەن ھەسرەتكە.

ئىشەنمەيمەن ئاشۇ يوللارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
ئاشۇ يولغا چىقىش كويىدا
ئۆزۈم ئاچقان چىغىر يوللارغا.

ئىشەنمەيمەن تۇغۇلغانلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
تۇغۇلغانلارنى تۇغۇش كويىدا
تولغانغانلارغا.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا
ئورمانلاردىن.
قېرى شەمشاد ياپراقلىرىنى
چۆچىكىم دەپ تاشلاپ بېرىدۇ.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا
دەريالاردىن،
ساھىللارغا قويىدۇ يېزىپ،
ئۇ بىلمەستىن بۈژغۈنلار چېچىپ.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا
پايانسىز كۆكتىن،
يۇلتۇزلار
چۆچەك سۆزلەپ تاڭ ئاشۇرىدۇ،
ئاي ئاسانلا قالىدۇ ئۇخلاپ.

ياپراقلاردا،
بۈژغۈنلاردا
يۇلتۇزلاردا...
قىزىق - قىزىق چۆچەكلەر
ياتىدۇ ئۇخلاپ.
ئەمما...
چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا.

چوغ سورىغان بالا

قاق سەھەردە،
لاخشىگىرنى كۆتۈرگەنچە بىر بالا
چوغ سوراپ كەلدى ئۆپۈقتىن.

كۈللەرنى چۇخچىلاپ
ئېلىپ بەردى قۇياشنى.

چوغ ئۈستىگە تۆكتى ئانىسى
دەريالارنى،
چۇققىلارنى،
ئىدىرلارنى
پارچىلاپ.

قىزىلدى تونۇر،
ياقتى بولۇتلارنى.
پىشتى قىزىرىپ ...

چوغ كۆمۈشنى بىلمەمدىكىن ئانىسى؟
بۈگۈن يەنە قاق سەھەردە،
چوغ سورىغىلى كەپتۇ شۇ بالا.
قولتۇقىدا لاخشىگىرى،
مۆزلىغان قوللىرىنى ھورداپ قويۇپ
ئىشىكىنى چىكەر ئۈپۈرقىنىڭ.
كۆزلىرىنى ئاچالماس ئۈپۈق.
ئەگىپ-ئەگىپ كەتمەيدۇ بالا.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ بىر تامچە ياش

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
ياش ئىچىدە ئۇخلار تولۇن ئاي.
قىزمۇ ئۇخلار بۈگۈندىن بىخەۋەر.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
يۇلتۇزلار خىيال سۈرەر ياش ئىچىدە،
قۇشلار سىرداشىدۇ ياش ئىچىدە.
شامماللار شىۋىر ئوقۇيدۇ ياش ئىچىدە،
ياپراقلار سۆيۈشىدۇ ياش ئىچىدە.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
چوكانلار ئۈنى خالتىم بولسا دەيدۇ.
ئاسمان قۇياشىم بولسا دەيدۇ.
ئۈزۈكلەر ياقۇت كۆزۈم بولسا دەيدۇ،
چوغلۇقلار ئالتۇن تاجىم بولسا دەيدۇ.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
ۋىناسىمۇ ياش ئىچىدە تۆكەر ئىسسىق ياش.

تۈن يېرىمىجايدۇ ھاياجاندا.
ئويغانسىكەن دەيدۇ تاڭ-سەھەر.
بەزەن-بەزەن ئۇھ تارتىپ قويۇپ،
قىز ئۇخلايدۇ بۈگۈندىن بىخەۋەر.

قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم

تۇغۇلغاندا ئۇنىڭ بىر ئۇمىد،
يېشىلىمىدىن قەغىشلىك بىلەن.
ئاچچىق ئىسلار، ئوتلۇق تىنىقلار،
بولغان ئىدى سۆيگۈمگە ۋەتەن.
تەنھا كەزدىم خىلۋەت يوللارنى،
ھېسلىرىمنى چۈشەنمەس ئاۋام.
ئىپلاسلارغا تۆكۈلگەن ئىدىم،
مۇڭلىرىمدا ئۆشكەن ئاخشام.
ئۇنىڭ كۆيگەن ئۇنىڭ مۇھەببەت،
قالدى ئۈندىن بىر سىقىملا كۈل.
ئۇنىڭ قالسۇن ئاشۇ بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

خادا تاشقا ئۇرۇلدۇم تالاي،
مارجانلارغا ئايلاندى يېشىم.
نالە قىلدىم تەڭرىگە تالاي،
يۇلتۇزلارغا ئايلاندى يېشىم.
قىرو باستى كىرپىكلىرىمنى،
كۆنەكلەردە قالدى تەبەسسۇم.
ناخشىلىرىم ياتتىدۇ ھالسىز،
نەقرا تامىرى يىغلايدۇ يۇم-يۇم.
ئۇنىڭ كۆيگەن ئۇنىڭ مۇھەببەت،
قالدى ئۈندىن بىر سىقىملا كۈل.
ئۇنىڭ قالسۇن ئاشۇ بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

ئۆچتى ئەمدى كەتتى ئۈنتۇلۇپ،
شەبنەملەرگە يازغان ھېسلىرىم.
شىۋاقلارنىڭ لېۋىگە سۆيۈپ،

دالىلاردا قالدى ھېدىلىرىم.
مۇخلار بىلەن سىردىشىدۇ ئۇ،
كېچىلەرگە كىيتىدۇ سىڭىپ.
ۋىسال ئۈچۈن ياش تۆكسە مۇزلار،
كىرپىكلەردىن ئاقىدۇ سىرغىپ.
ئۇنسىز كۆيگەن ئۇنسىز مۇھەببەت،
قالدى ئۇنىدىن بىر سىقىملا كۈل.
ئۇنسىز قالسۇن ئاشۇ بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

بەختىمك ئۈچۈن ئالدىدىم سىنى

بەختىمك ئۈچۈن ئالدىدىم سىنى،
ئالدىماسقا مەندە نە چارە؟
چىن سۆزۈمنى ئېيتسام ناۋادا،
يۈرەكلىرىڭ بولىدۇ پارە.

بەختىمك ئۈچۈن ئالدىدىم سىنى،
شادلىقىڭدۇر ساختا ھېسلىرىم.
كۆڭلۈڭنى دەپ ئالدايمەن بىراق،
مىنىڭ ئۆرتىنىپ يىغلار يۈرىكىم.

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

ئەخمەق بىلەن مۇنازىرە قىلىش—كۆرگە چىراغ ياققان بىلەن باراۋەر.

پ. بوئاست

ئۆزىمىزدە يېتىشمەيۋاتقان پەزىلەتلەر توغرىسىدىكى ماختاشلارمۇ بىزگە يېقىپ قالىدۇ. ئەخمەققە: «ئەقىللىقسەن»، ئالدامچىغا: «دۇنيادىكى ئەڭ راستچىل ئادەمسەن» دەپ بېقىڭ، ئۇ دەرھال سىزگە قۇچاق ئاچىدۇ.

گ. فىلدىڭ

يامان ئادەملەر كىشى بەدىنىدە يۇرۇپ پەقەت يارا بار جايغا كەلگەندە توختايدىغان چىۋىنغا ئوخشايدۇ.

ج. لابرويېر

ھەقىقەت ئالتۇندەك ئېغىر بولغاچقا، ئۇ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ چەكسىز ئېقىمىدا دائىم تۆۋەنگە ئولتۇرۇۋالىدۇ. سەپسەتە تېزەكتەك يەڭگىل بولغاچقا، دائىم سۇ ئۈستىدە لەيلەپ يۈرىدۇ.

ف. بېكون

ئۆتكەن ئەسىر يازغۇچىلىرىنىڭ كىتابلىرىنى ئوقۇش دېگەنلىك — شۇ دەۋرنى ساياھەت قىلىش دېمەكتۇر.

ر. دېكارت

ئادەم تەبىئىي قىزىق يارىتىلغان. بايلىقىنى يوقاتسا خاپا بولىدۇ. ئەمما ئۆمرىنىڭ زايا بولۇۋاتقىنىغا پەرۋا قىلمايدۇ.

ئابۇل قاراج

سەۋر-تاقەتكە قادىر كىشى خالىغان نەرسىگە ئېرىشىشكىمۇ قادىر.

ب، فرانكلىن

سەنئەتتە «قاتلام» ۋە «قاتلام نەزەرىيەسى»

(ماقالە)

تۇرسۇن كەلپىن

مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدىن تارتىپ 50 - يىللارغىچە چەت ئەللەردىكى تىلشۇناسلىق ئىلمىنىڭ تەرەققىياتى بەكمۇ تېز بولدى. تىلشۇناسلىق ھەققىدىكى ئىزلىنىشلەر ئەنئەنىۋى تىلشۇناسلىق ۋە گىراماتىكىسىنىڭ بارلىق قائىدە - قانۇن دائىرىسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، تىلنى قاتلام نۇقتىسىدىن تەتقىق قىلىشقا كىرىشتى. 1725 - يىلى ئىتالىيە ھوقۇقشۇناسى يەنبادىستىر ۋىك يازغان «يېڭى ئىلىم» ناملىق كىتاب تىلنى قاتلاملىق تەتقىق قىلىشقا ھەم تىل قاتلاملىق تەتقىقاتىدىكى تۇرلۇك ئۆتكۈر ئېقىم - گۇرۇھلارنىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەب بولدى. بىراق قاتلاملىق تىل تەتقىقاتى تارىخىدا شىۋىتسارىيە تىلشۇناسى سېشېر 1906 - يىللىرى ئەترابىدا يازغان «ئاممىباب تىلشۇناسلىق تېزىسلىرى» دېگەن ئەسەر ئىلمىلىكى بىلەن ئالدىنقى نەزەرىيەلەرنى تۈگەللەپ قاتلام گىراماتىكىسىنىڭ بارلىققا كېلىشىگە رەسمىي ئاساس سالدى.

بۇ جايدا مۇنداق بىر نۇقتىنى قىستۇرۇش ھاجەتكى، بۇ دەۋردىكى بەزى ئالىملار قاتلام ھەققىدە ئوبرازلىق تەپەككۇر يۇرگۇزۇپ بۇرۇنقى ئەپسانە - چۆچەكلەر بىلەن شېئىرىيەتنىڭ تىلىدا بىر خىل سىرلىق، ئادەمنى مەپتۇن قىلغۇچى قاتلامنىڭ بارلىقىنى قىياس قىلىشتى، ئۇلار تەپەككۇرنىڭ ئاڭسىزلىقىنى بىر قاتلام دەپ قارىدى ۋە بۇنداق ئاڭسىز تەپەككۇر كاتېگورىيىسى ئىنسانلارنىڭ دۇنيانى بىلىشىدىكى ئاساس، بۇنداق ئەپسانىۋى تەپەككۇرنىڭ «لوگىكىسى» ئارىستوتېل لوگىكىسىدا ئوخشىمايدۇ، دەپ كۆرسەتتى. ئۇلار يەنە قەدىمكى ئىنسانلار ئاڭسىز تەسەۋۋۇرلىرىنىڭ بەدىئىي سەمەرىسى بولغان ئەپسانىلەر ئەڭ يۇقىرى قاتلاملىق بولغان سەمەرىلىك تىل پائالىيىتى بولۇپ يۇقىرى قاتلامدا مەنىدارلىق شۇ دەرىجىگە يېتىدۇكى سۆز ماددىي گەۋدىلىرىدىن ئايرىلىپ خۇددى شېئىرىيەت تىلىدا ئىستېتىكىلىققا، پوئېتىكىلىققا، قىسقىراپ كۆپتۈرمىلىككە، رەڭگە ئىگە بولىدۇ. بۇنداق تىل ئاللىقاچان ساپ تىل پائالىيىتىدىن ھالقىپ كەتكەچكە بىز بۇ ئەپسانە چۆچەك ۋە شېئىرلارنى ئاڭلىساق باشقىچە تۇيغۇلارغا ئىگە بولىمىز ۋە ئۆزىمىزنى مۇڭلۇق ئوركېستىرنىڭ ئىچىدە تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلىمىز دېگەن قاراشلارنىمۇ ئالغا سۈرىدۇ. بىراق شېئىر قاتلام ھەققىدىكى بۇنداق ھېسسىي قاراشلارغا ئىشەنمەي ئۇنىڭغا رېئال دۇنيادىن ئاساس تاپماقچى بولىدۇ. شاڭا ئۇ ئۆز كىتابىدا دۇنيا مۇستەقىل مەۋجۇت بولغان ئوبيېكتىپ تۈزۈلمىلەردىن قۇرۇلغان، ئۇنداقتا ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئەكس ئەتتۈرىدىغان تىلمۇ «سۆز»

دىن ئىبارەت بولغان يەككە ئامىللارنىڭ يىغىندىسىدىن تۈزۈلگەن. بۇنداق يەك-
كە ئامىللارنىڭ «مەنىسى» بەلگىلىك تارىخىي دائىرىنىڭ ئىچىدىگە كىرىپ سىستېما
ھاسىل قىلىدۇ ھەم خاتىرىلىنىش ئارقىلىق ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى ياساي-
دۇ، دەپ كۆرسىتىپ تىلنى بىرىنچى قېتىم تىل (ئابستراكت تىل سىستېمىسى)
ۋە سۆز (كۈندىلىك ئالاقىدىكى) دەپ قۇرۇلما جەھەتتىن ئىككى قاتلامغا بۆلىدۇ.
شۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىغا قەدەر بارلىق گۇرۇھ ۋە ئېقىم-
لار شېئىرنىڭ قاتلام چۈشەنچىسىنى يادرو قىلغان ئاساستا تىلنى قاتلام قۇرۇل-
ما ۋە شەكىل جەھەتتىن تەتقىق قىلىشىپ بۇ ھەقتىكى ئەڭ كەڭ ۋە ئىنچىكە چۈ-
شەنچىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى، قاتلاملىق تىل تەتقىقات تارىخى 60-يىللارغا
كەلگەندە بۇ خىل ئىزدىنىشلەرنىڭ مەركىزى ئامېرىكىغا يۆتكەلدى ۋە بۇ پەن-
نىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىمۇ ئامېرىكىدا يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلدى. ئامېرىكا تىلشۇ-
ناسلىقى تىلنى نوقۇل تىل ھادىسىلىرى نۇقتىسىدىنلا تەتقىق قىلىدىغان بۇنداق
چەكلىك، ئەنئەنىۋى ئۇسۇللارنىڭ رامكىلىرىنى چۆرۈپ تاشلاپ، تىلنىمۇ گويا
بىر ئوبرازلىق ھادىسە سۈپىتىدە تونۇپ يەنە باشقىدىن قاتلاملارغا ئاجراتتى ۋە
ئۇنى مەزمۇن قاتلاملىرى بىلەن بىرلەشتۈردى. سىدنېي لامب 1966-يىلى
يازغان «قاتلاملىق گراماتىكا تېزىسلىرى» ناملىق ئەسىرىدە تىلنىڭ مەزمۇن
ۋە شەكىل ئامىللىرىنى تەڭ ئېتىبارغا ئالغان ئاساستا مۇنداق تۆت قاتلامغا
يەنى: ① ئىپادىلەش سۇبيېكتى (تاۋۇش ماتېرىياللىرى)، ② ئىپادىلەش شەكىللىرى
(تەشكىللەنگەن تىل تاۋۇشلىرىنىڭ شەكلى)، ③ مەزمۇن سۇبيېكتى (مەزمۇن
ۋە ئوبيېكتىپ نەرسىلەرنىڭ ئادەم مېڭىسىدىكى ئىنكاسى) ④ مەزمۇن شەكىللىرى
(ئۇلارنىڭ تەپەككۇر شەكىللىرى) قاتارلىقلارغا ئاجراتتى. ئۇ يەنە يۇقىرىقىلار ئىچى-
دە ئىپادىلەش شەكىللىرى بىلەن مەزمۇن شەكىللىرىنىڭ تىلشۇناسلىققا تەۋە
ئىكەنلىكىنى، ئىپادىلەش سۇبيېكتى بىلەن مەزمۇن سۇبيېكتىنىڭ بولسا تىلشۇناس-
لىققا تەۋە بولمىغان كاتېگورىيىلەر ئىكەنلىكىنى ھەر بىر قاتلام ئوتتۇرىسىدا گويا
ئېلېكتر نۇرلىرىدەك مۇناسىۋەتنىڭ بارلىقىنى ئىزاھلىدى. بۇ ۋاقىتتىكى ئامېرى-
كا تىلشۇناسلىقى مەيلى قاتلام گراماتىكىسى ۋە ياكى باشقا ئېقىملار بولمىسۇن تىل
ھادىسىلىرىنى ئىنسانشۇناسلىق (قۇرۇلما ئىنسانشۇناسلىق)، ئەدەبىيات-سەنئەت
ئىستېتىكا ئەدەبىياتتىكى ياتلىشىش، بەلگە ئىلمى، شېئىرىيەت قاتارلىق كەڭ
مەزمۇنلار بىلەن باغلاپ تەھلىل قىلدى. قىسقىسى تىلغا گويا بىر ئوبرازلىق
ھادىسە سۈپىتىدە مۇئامىلە قىلىپ، تىلنى ئىنسانىيەتنىڭ ھەرىكەت-پائالىيەت-
لىرى جەريانىدىن تەسۋىرلەپ بەرمەكچى بولدى. قۇرۇلمىچىلارنىڭ قاراشلىرى
تىلنى بارلىق روھىي ئامىللار بىلەن ھەتتا پەلسەپە بىلەنمۇ ئاجرالماس گەۋدىگە
ئايلاندۇردى. ئىككىنىڭ قارىمۇ قارشىلىقى ياكى بىرىنىڭ ئىككىگە ئايرىلىشىدىن
ئىبارەت بۇ پەلسەپەۋى قائىدە ئۇلارنىڭ تىل تەتقىقاتىدىكى پەلسەپىۋى ئاساس
بولدى. بۇنداق مۇستەھكەم پەلسەپىۋى تىرەككە ئىگە بولغان قاتلام قۇرۇلمى-
لىق تەپەككۇر ئۇسۇلى ئەدەبىيات-سەنئەتكە زور تەسىر كۆرسەتتى ۋە بۇ

ئىلمىنى قامچىلىغۇچى ھەتتا قاتلام، قۇرۇلمىچىلار ئىنسان روھىنىڭ مەڭگۈلۈك
قۇرۇلمىسىنى ئىزدەش ۋە تۇرغۇزۇشتا تىلشۇناسلىق بىلەن ئىنسانشۇناسلىقتىن
ياخشىراق ساھە يوق دەپ قاراشتى. بۇنىڭ بىلەن قاتلام چۈشەنچىسى ئۆز مە-
نىسىگە ئوخشاشلا زور كەڭلىكلەرگە ئېرىشىپ بارلىق پەنلەرگە سىڭىپ كىرىشكە
باشلىدى. دەسلەپكى قەدەمدىلا قاتلاملىق تەتقىقاتلار بويىچە «قاتلام ئىستېتىكىسى»
«ئادەم بەدىنىدىكى قاتلاملار» «ئەدەبىياتتىكى قۇرۇلما» قاتارلىق ئەسەرلەر بارلىق-
قا كېلىپ مەلۇم تارىخىي جەريانلاردىن كېيىن بارلىق روھىي ئىلىملەر سۇبيېكت،
ئوبيېكت، مەقسەت، ئىجتىمائىي كۈچ-قۇۋۋەت، ھەممە پەنلەرنىڭ چىقىش ۋە كېيىن-
شىش نۇقتىسى ئەنئەنىنىڭ ئەڭ ئوبرازلىق كۆرۈنۈشى بولغان ئادەمنى قاتلام
قۇرۇلما جەھەتتىكى تىلسىمالىقى، مۇرەككەپلىكى ھەم گۈزەللىكى ئارقىلىق ئىنسان
روھىنىڭ شولىسى بولغان ئەنئەنە بىلەن تەڭ تۇرىدىغان مۆجىزە دەپ ھۆكۈم
قىلىشتى. بۇنىڭ بىلەن ئادەمنىڭ ئەنئەنىنىڭ گۈلتاجلىق، ھاكىملىق ئورنى
مۇقىملىشىپ، ئەزەلدىن ئادەمنى مەركەز قىلىپ كېلىۋاتقان ئەدەبىيات-سەن-
ئەتتە ئىنساننىڭ تارىخىي تەقدىرى، دۇنيادىكى ئورنى، ئادەم روھىنىڭ ئەبەدىي-
لىك قۇرۇلمىسى ۋە پاكلىقى، خاراكتېرنىڭ ئىزگۈ ئىجابىي گارمونىيىسى ھەم مەدە-
نىيەتلىك ئىنساننىڭ بارلىق دەرد-ئازابلىرى، قىسمىتى، ئادەمدىكى سېھىردىي
كۈچ (شولوخوپ) نى قېزىش، ئىپادىلەش بويىچە بورانلىق ئىنقىلابلار بولدى،
ئۇتۇقلار يۈكسەكلىككە ئېرىشتى، بۇ ۋاقىتتا دۇنيا ئەدەبىياتى بولۇپمۇ يەنە
شۇ ياۋروپانىڭ مودېرنىزملىق ئەدەبىياتى ئادەم روھىنى ئىپادىلەش، ئىچكى
دۇنياسىنى ئېچىپ بېرىش جەھەتتە ئىلگىرىلەپ، يۇقىرىقىلارنى ئۆزلىرى ئۈچۈن
شۆھرەت قىلغان بولسىمۇ بىراق ئۇلار ئادەمنىڭ باي خاراكتېرى، قاتلاملىق، كۆپ
مەنبەلىك روھىي دۇنياسىنىڭ پارچە مۇرەككەپلىكلىرىنىڭ ئۇلار ئاللىقاچان ۋاقتى
ئۆتكەن دەپ قارايدىغان رېئالىزم ئەدەبىياتىدا خۇسۇسەن 19 - ئەسىر
رۇس كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ غۇلاماس مۇنارى بولغان تولستوي ئەسەرلىرىدە
ئاندىن ئەسىرىمىزدىكى كائارسىيا ماركېزنىڭ «ئەسىرلىك تەنھالىق» دا بالا-
غەتكە يەتكۈزۈپ تەسۋىرلەنگەنلىكىنى، ئىپادىلەنگەنلىكىنى سەزمەي قېلىشتى، تولىس-
توي ۋە دوستويېۋىسكىلار بەكمۇ مۇرەككەپ ھەم زىددىيەتلىك شەخسلەر بولغاچ-
قا ئۆز ئادەملىرىنىمۇ ئاشۇنداق مۇرەككەپ نۇقتىغا قويۇپ، ھەر تەرەپتىن تەس-
ۋىرلىدى. تولستوي ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ بىرىدە بىر مەلۇم ئايال پېرسوناژنىڭ
ئىچكى دۇنياسىنى نەچچە قېتىم بىۋاسىتە تەسۋىرلىگەندىن سىرت ئۇنىڭ 70 نەچ-
چە قېتىملىق كۆز ئىپادىسىنىڭ نازۇك مەنىلىرىنى سۈرەتلەپ، بۇ ئايال ئوبرا-
زىنىڭ ئەڭ مول قەلب دۇنياسىنىڭ ئىچكى قاتلاملىرىنى كۆرسەتمەكچى بولدى.

ھەممىگە ئايانكى كۆز ئادەم روھىنىڭ جاھاننامىسى. ئۇنىڭدا ئىنسان قەل-
بىنىڭ ۋە تاشقى دۇنياسىنىڭ جۇلاسى ۋە شولىسى بار، پەقەت كۆز ئارقىلىقلا
تاشقى دۇنيا ئاڭغا ئاسىمىلاتسىيە قىلسا يەنە شۇ كۆز بىلەن ئادەم روھى پۈتكۈل ئالەم
بولۇپ چېچىلغان. كۆزنىڭ ماددىي ھەم مەنىۋى قاتلاملىرىنى بايقاش ئوخشايدىش

ئەمەس. لېكىن ئادەمنىڭ چىرايىدىكى ھەم ئوبرازلىق ئورگىنى بولغان كۆزىمۇ باشقا ئورگانلىرىغا ئوخشاشلا سانسىز ئېلېكتر تارىلىرى (قاتلاملىرى) نىڭ تارتىلىشى بىلەن مېڭە تەرىپىدىن كونترول قىلىنغان. مۇشۇ تارىلارنىڭ يەنە قاتلاملارنىڭ پەقەت بىرسىلا بۇزۇلسا ئادەمنىڭ ھاياتى نورمالسىزلىققا ئۇچرىغىنىغا ئوخشاش كۆزنىڭ مېڭىگە باغلانغان نېرۋىلىرى (تارىلىرى) دىن بىرىلا ئۈزۈلىدىكەن كۆزدىن ئىبارەت ئادەمنىڭ روھىنىڭ چىرىغى ئۆچكەن بولىدۇ. ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى كۆكۈم باسىدۇ. بىراق ئاگدىن ئىبارەت بۇ روھىي قاتلام ھامان ئويغاق بولۇپ ئۇ ھەر قايسى تەرەپلەردىن كۆزنىڭ ئورنىنى باسالمىسىمۇ لېكىن ئۇمۇ كۆزدە بولمىغان ئەۋزەللىكلەرگە ئىگە بولۇپ نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتىنى كۆرەلەيدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن ئالغاندا توغرا ئەما ھومېرنىڭ مەشھۇر ئەپسانەۋى داستانلارنى يازالىشى تاسادىپىي ھادىسە بولمىغىنىدەك، ئەمالارنىڭ ھەقىقىي بەدىئىي ئەسەر يازالىشىمۇ كەمدىن كەم ئۇچرايدىغان ھالدۇر. بىزنىڭ يۇقىرىقىلارنى سۆزلەشتىكى مەقسىتىمىزمۇ ئادەمنىڭ مۇرەككەپ قاتلاملىقىنى، بولۇپمۇ كۆزنىڭ تولىمۇ ئۇبدان شاھىد بولالايدىغانلىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈندۇر. بالزاك ئۆزىنىڭ بىراۋغا يازغان خېتىدە مۇنداق دەيدۇ:

«خاراكتېرىمنىڭ ئاجايىپ ئۆزگىچىلىكلەرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. مەن ئۆزۈمنى خۇددى باشقىلارنى كۆزەتكەندەكلا كۆزىتىپ بارىمەن. مېنىڭ 1·70 مېتىر كېلىدىغان گەۋدەم بارچە ئىختىلاپ ھەم زىددىيەتلەرنى ئېلىپ يۈرىدۇ. بەزىلەر مېنى تەكەببۇر، رومانتىك، جاھىل، يېنىك، چېچىلاڭغۇ، ئەسەبىي، بىپەرۋا، ھورۇن، ئېزىلەڭگۈ، تەۋەككۈلچى، ئىرادىسىز، تولا سۆزلەيدىغان، ئەتراپلىق ئەمەس، ئەدەبسىز، غەلىتە، خۇشچاقچاق دېسە، بەزىلەر مېنى ئاددىي - ساددا، كەمتەر، قورقماس، قەيسەر، پائالىيەتچان، ئىرادىلىك، جىمغۇر، ئەستايىدىل، ئەدەبلىك، خۇشخۇي، تەبىئىي يوللۇق دەيدۇ. يەنە بەزىدە مېنى بىلىملىك - بىلىمسىز، قابىلىيەتلىك - ھاماقەت دەيدىغانلارمۇ چىقىپ تۇرىدۇ» بۇلار بالزاكنىڭ پسىخولوگىيىلىك مىجەز - خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپ - باي قاتلاملىق تۈزۈلمىلىرىنى كۆرسىتىپ ئۇنى مەزىسىز مۇكەممەل ئادەمدىن مۇرەككەپ سۆيۈملۈك ئادەمگە ئايلاندۇرىدۇ.

خۇددى شائىر يېسېنىن «شائىر بولمىسام ئوغرى بولار ئىدىم» دەپ ئېيتقاندەك، ھازىرقى زامان پسىخولوگىيە ئىلمىنىڭ ئىسپاتلىشىچە تالانتلىق سەنئەتكارلارنىڭ پسىخىك مىجەز خاراكتېرىدە زاھىتلىق، ئۆكتەملىك، ياۋايىلىق ۋە تەۋەككۈلچىلىك قاتارلىق غەيرىي پسىخىك كەيپىيات قاتلاملىرى ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ مىجەزىدە پسىخولوگىيىلىك تېمپېرامېنت تۇراقسىزلىنىپ تۇرىدىكەن. شۇڭا يۇقىرىقى ئالامەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ ئىجادىيەتلىرىدە خۇددى «بايروننىڭ بارلىق ئەسەرلىرىدە ئۇنىڭ شەخسىي تۇرمۇشىنىڭ كۆلەڭگىسى بار» (بېلىنىسكى) بولغىنىدەك يا ئۇنداق ياكى بۇنداق يوللار بىلەن ئەكسىنى تاپىدىكەن، خۇسۇسەن بالزاكنىڭ ئىككى قاتلامنىڭ قارىمۇ - قارشىلىقى ئاساسىدى-

كى باي خاراكتېرىدۇ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىكى گۈزەل ۋە خۇنۇك، ياخشى ۋە يامان، چىن ۋە ساختا بولغان مۇرەككەپ پېرسوناژ تىپلىرىنىڭ خاراكتېرلىرىدە تولۇق نامايان بولغان.

كۆپچىلىككە ئايانكى، ئەدەبىي ئىجادىيەت شەيدالىقتىن باشلىنىپ سەۋدالىق ئۈستۈنلۈك تالىشىدىغان جەريان. ئۇ ئادەتتە بىر تەسىراتتىن يارىلىپ، ئىجادكارنىڭ روھىي قاتلاملىرىدا لېرىك ئۇچقۇنلارنى ياندۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەنئەتكارنىڭ قەلبى دېڭىزدەك تەۋرەيدۇ. روھىي تۇرغۇنلۇقتىكى پسىخولوگىيىلىك، بىئولوگىيىلىك تەكشۈكلۈكى بۇزۇلۇپ ئۇ ئەسەرگە ھامىلدار بولىدۇ. جەننەت خۇشاللىقلىرى بىلەن دوزاخ ئەلەملىرىنى تارتىدۇ. ھەر قانداق مۇستەھكەم مۇناسىۋەتكىمۇ پىسەنت قىلماس بولۇپ كېتىدۇ. ۋىجدانىي سوتلار ئۇنى ھەم ئاقلاپ، ھەم قارىلاپ تۇرىدۇ. سەنئەتكار ئىككىلا ئەھۋالدا روھلىنىدۇ. ئۇ قىينىلىپ - قىينىلىپ يىغلىۋالىدۇ. كۆز يېشى پاكلانغان مۇھەببەتنىڭ جەۋھىرى سۈپىتىدە ئاپتورنى روھىي ئازابتىن قۇتقۇزۇش باسقۇچىغا يېقىنلاشتۇرىدۇ. بۇ مۇساپىنىڭ بىر ھالقىسىمۇ قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئەمەس، بەلكى ئىلھامنىڭ — تۇيغۇلارنىڭ شائىر قەلبىنى تېشىشى، توغرىسى شېئىر پىكرىنىڭ، شېئىردىي ئوبرازنىڭ يېتىلىش جەريانى بولۇپ سانىلىدۇ. ئەگەر يۇقىرىقىدەك روھىي بوشىنىشلار بولمىسا ياكى مۇنداق دەۋرەپ كەلگەن ئوتلۇق ئىلھام مەلۇم شەكىل بىلەن شېئىر بولۇپ يارالمىسا «ئىنساننىڭ ماھىيەتلىك قىممىتى سانالغان سۇبيېكتىپ پائالىيەتچانلىق رېئال بېسىمغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئاپتورنى تۇتقۇنلۇقتا روھىي كېسەلگە ئېلىپ بارىدۇ» (ئېرىخ فىرودوم). دېمەك، مۇشۇنداق ھالدا بارلىققا كېلىدىغان كىچىك بىر پارچە لېرىك شېئىردىمۇ نۇرغۇن قاتلاملار بار. مەسىلەن: ئەسەر يېزىلىشتىن كىتابخانلار بىلەن ئۇچراشقىچە ئەسلى گۈزەللىك، ئىستېتىكىلىق، ئەدەبىي ئەسەر، ئەدەبىي باھا ۋە ئىستېتىكىلىق قايتا تەربىيە قاتارلىق بەش قاتلامنى، تەپەككۇر جەھەتتىن لوگىكىلىق تەپەككۇر بولۇپمۇ ئوبرازلىق تەپەككۇرنىڭ باغلىما تەپەككۇر قاتارلىق شەكىللىرى ھەم ئاڭسىز تەپەككۇر قاتارلىق قاتلاملارنى، گەۋدە نۇقتىسىدىن ھېسسىياتقا نىسبەتەن بولالايدىغان ئوبيېكت، لىروس بوشلۇقى ھەم سۇبيېكت قاتارلىق قاتلاملىرىنى، ئىجادىيەت جەريانىدىن ئېيتقاندا ئاڭلىق ئوبيېكتىپلىق، ئاڭسىز سۇبيېكتىپلىق ۋە ئاڭسىز ئوبيېكتىپلىق، ئاڭلىق سۇبيېكتىپلىقتىن ئىبارەت ئىچكى دۇنيانىڭ، روھنىڭ غەيرىي ئۆتۈشمە قاتلاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇۋاقىتتا ئىلھاملانغان شائىر روھىيىتىنىڭ ۋە شېئىردىكى ھېسسىياتنىڭ قاتلاملىرىنى بايقاش قىيىن ھادىسە بولۇپ، ئۇ گويا ھەسەن - ھۈسەن رەڭلىرىگە ئوخشاش نۇرلۇق ۋە سەلتەنەتلىك بولىدۇ. خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، قاتلام ماكان ۋە زامان جەھەتتىن چەكسىز بولغان، بولىۋاتقان، بولىدىغان ئەبەدىيلىك كاتېگورىيە. مۇھىتتىن ئىبارەت بىرلا قاتلام بۇلغانسا يەر شارى ھەم ئىنسانلارنىڭ ھاياتى تەھدىتكە ئۇچرىغىنىدەك قاتلام چۈشەنچىسىنى تۇرغۇزماسلىق پەن ۋە سەنئەتكە خىلاپ. پۈتكۈل دۇنيا مۇھىتىنىڭ ھەرىكەت، فىزىكىلىق ھەرىكەت، خىمىيىلىك ھەرىكەت، بىئولوگىيىلىك

(داۋامى 35 - بەتتە)

20-ئەسىر ئەدەبىياتى توغرىسىدا قىسقىچە تەھلىل

(ماقالە)

ياڭ جۇەنشىن

«20-ئەسىر ئەدەبىياتى» دەۋرىمىزنىڭ ئەدەبىياتىدۇر. ئېنىق ئېيتقاندا بۇ ئەدەبىياتنى ئۆتمۈش دەۋرلەردىكى ئەدەبىياتقا سېلىشتۇرغاندا بىزگە تېخىمۇ يېقىن، تېخىمۇ تونۇش ۋە تېخىمۇ چۈشىنىشلىك. ئەپسۇسكى يەنە دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، «20-ئەسىر ئەدەبىياتى» بىزدىن، گويا تېخىمۇ يىراق، بىزگە تېخىمۇ يوچۇن بولغان، چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئەدەبىياتتۇر. بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟ بۇ يەردە دەۋرنىڭ سەۋەبى بار، دۇنياۋىلىق مەسىلىسى بار. شۇنداقلا ئېلىمىزدە، ئۆزىمىزدىمۇ مەلۇم سەۋەبلەر بار. ھازىر دۇنياغا يۈزلىنىدىغان يوچۇق ئېچىلدى. ئاجايىپ-غارايىپ ئەدەبىيات ھادىسىلىرىنى كۆرۈشكە مۇۋەپپەق بولدۇق. بۇ ئەھۋال بىزنى ھازىرقى دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ قىياپىتىنى تونۇش ۋە تەتقىق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

1. دەۋر ۋە ئەدەبىياتنىڭ ئەھۋالى

20-ئەسىر، ئاپەت ۋە مۇشەققەت، بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇرغان دەۋر بولدى. 20-ئەسىر، ئازاب-ئوقۇبەتلىك، ئۈمىدسىزلىككە، شۇنداقلا ئۈمىد ۋە قۇرۇلۇش رولىغا تولغان بىر دەۋر بولدى. 20-ئەسىر نابۇت قىلغۇچى ۋە ئىجاد قىلغۇچى بىر دەۋر بولدى... ئىنسانىيەت تارىخىدا قايسى دەۋر بىزنىڭ بۇ ئەسىرىمىزدەك مۇرەككەپ زىددىيەتكە تولغان؛ مۇشۇنداق تېزلىك بىلەن تەرەققىي قىلغان ۋە كىشىلەرنى مۇشۇ دەرىجىدە ئەندىشىگە سالالىغان؟

ئىنسانىيەت 20-ئەسىرگە كىرگەندىن باشلاپلا، ئۇرۇش تۇمانلىرى ئىچىدە ھايات كەچۈردى. ئىككى قېتىملىق دۇنيا ئۇرۇشى؛ ئۇرۇش ئوتلىرى ئىچىدە مىليونلىغان كىشىلەرنى جېنىدىن جۇدا قىلدى. 1945-يىلى دۇنيا ئۇرۇشى ئاخىرلىشىپ تاكى 1984-يىلىغا قەدەر، يەر شارىدا ئېلىپ بېرىلغان رايون خاراكتېرلىك ئايرىم ۋە كىچىك كۆلەملىك ئۇرۇشلار 150 قېتىمدىن ئېشىپ كەتتى. 1985-يىلى بىر يىللىق ھەربىي خىراجەت يەر شارى بويىچە 94 مىليارد دوللارغا يەتكەن. بۇ پۇل بىلەن 50 مىڭ دانە يادرو بومبىسى ياسىغىلى بولىدۇ. بۇ بومبا يەر شارىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلىشقا يېتىدۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا ھازىر يەر شارىدىكى ھەر بىر ئادەمگە ئۈچ تونىدىن ئارتۇق يۇقىرى ئىقتىدارلىق پارتلاتقۇچ دورا توغرا كېلىدىكەن. دېمەك ئۇرۇش ئەزرائىلى

دەل ئىنسانىيەتنىڭ قۇربان بېرىشىنى كۈتمەكتە. نوپۇسنىڭ تېز سۈرئەتتە
كۆپىيىشى، شەھەرلەرگە مەركەزلىشىشى، شەھەرلەرنىڭ بارغانسېرى كۆپىيىشى،
شەھەرلىشىشنىڭ تەرەققىياتى، سانائەتنىڭ يۇقىرى سۈرئەتتە تەرەققىي قىلى-
شىغا ۋە تاۋار ئىگىلىكىنىڭ گۈللىنىشىگە تۈرتكە بولدى. بۇ ئەھۋال تەبى-
ئەتنى تەرتىپسىز بۇلاشنى ۋە دەپسەندە قىلىشنى ئىلگىرى سۈرۈپ، يەرشارى
خاراكتېرلىك ئېكولوگىيىلىك بۇزۇلۇشنى پەيدا قىلدى. سانسىزلىغان ئور-
مانلار كېسىلدى، ھايۋاناتلار ئۆلۈم گىردابىغا كېلىپ قالدى. كۆل، دەريا،
دېڭىزلار قۇرۇدى، بۈگۈنكى كۈندە ئاتموسفېرانىڭ بۇلغىنىشى مۇشۇ ئەسىرنىڭ
بېشىدىكى بۇلغىنىش ئەھۋالىغا 20% قوشۇلۇپ، يەر شارىنى ئوراپ تۇرغان
ئاتموسفېرانىڭ مۇۋازىنىتىنى بۇزۇۋەتتى. نەتىجىدە قۇرغاقچىلىق، بوران، سۇ
ئاپىتى قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەر كۈنسايىن ئېغىرلاشتى.

19-ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن باشلاپ ئىلىم-پەن ھەر كۈنى دېگۈ-
دەك يېڭىلىنىپ تەرەققىي قىلدى. بۇنىڭدىن قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەرنى
تارىختىكى ھەر قانداق ۋاقىتقا سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. ستاتىستىكىغا
ئاساسلانغاندا 90% تىن ئارتۇق ئالىم ياشىغان 20-ئەسىردە ماكرو جەھەتتىن
قارىغاندا، كىشىلەر يەر شارى، ئاي شارى، قۇياش شارىنى تەتقىق قىلىپلا
قالماي، تەتقىقاتچىلار سامان يولى سىستېمىسى ئۈستىدە ئىزلىنىش قاتارلىق
پائالىيەتلەرنى كۆزىتىشكە بولىدىغان دائىرىدە ئالەمنى تەتقىق قىلىشقىچە
كېڭەيتكەن. كىشىلەر ياسىغان سۈنئىي ھەمرا، ئالەم كېمىسى، ئالەم بوشلۇ-
قىغا چىققان؛ مىكرو جەھەتتىن قارىغاندا ھازىرقى زامان فىزىكا پېنى
«ئاتوم پارچىلانمايدۇ»، دەيدىغان مېتافىزىكىلىق قاراشنى بۇزۇپ تاشلاپ،
ماددىي قۇرۇلمىنىڭ ئەڭ كىچىك قاتلىمى — «ئاساسىي زەررىلەر»، «كۋاركلار»نى
بايقىغان. بىئولوگىيىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ھاياتلىق سىرى ئېچىلدى.
ئىلىم-پەن بىلەن ماشىنا ئادەم ياساش رېئاللىققا ئايلاندى. ئېلېكترونلۇق
ھېسابلاش ماشىنىسىنىڭ ئىختىرا قىلىنىشى ماشىنا ئادەمنىڭ دۇنياغا كېلىشىنى
ئىلگىرى سۈردى. 50-يىللاردا باشلانغان «3-قېتىملىق دولقۇن» پۈتكۈل دۇنيا
ئەندىزىسىنى بۇزۇۋېتىپ، جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى تەرەپلىرىدىكى ئۆزگىرى-
شىنى تېزلەتتى. پەن-تېخنىكىنىڭ يېڭى نەتىجىلىرى، تارقىتىش ۋاسىتىلىرىنىڭ
تەرەققىياتىنى مۇكەممەللەشتۈردى. بۈگۈنكى كۈندە ماس قەدەملىك سۈنئىي
ھەمرا يەر شارىنى قاپلىدى. دۇنيا زور دەرىجىدە تارىيىپ ئۆتمۈشتىكى
بېكىنمە ھالەت ئۈزۈل-كېسىل بەربات بولۇپ، دۆلەتلەر، مىللەتلەر ۋە
رايونلار ئارىسىدىكى بېرىش-كېلىش ئۈزلۈكسىز كۈچەيدى. پەن-تېخنىكىنىڭ
تەرەققىياتى ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تېز تەرەققىي قىلىشىغا شىددەتلىك
تەسىر كۆرسىتىپ، بۇنداق ئۆزگىرىش ئىدىيە، كۆز قاراش ۋە تېما، مەزمۇن
جەھەتتە ئىپادىلىنىپلا قالماستىن، بەلكى شەكىل ۋە ماھارەت جەھەتتىمۇ ئىپا-
دىلەنمەكتە. مۇشۇ ئەسىردە دۇنياغا كەلگەن «ئېكران مەدەنىيىتى» ئۇرغۇپ

تۇرغان ھاياتىي كۈچ، يېڭىچە بەدىئىي شەكىل ۋە زور جاسارەت ئارقىلىق ئەنئەنىۋى «يازما مەدەنىيەت» بىلەن كۈچ سىناشماقتا. بارغانسېرى كىشىلەرنىڭ ھەۋىسىگە ئېرىشىشتەك تەسىر كۆرسەتمەكتە.

20-ئەسىر ئەدەبىياتى ئەنە شۇنداق تەۋرىنىپ تۇرغان مەدەنىيەت مۇھىتى ئىچىدە تەرەققىي قىلماقتا. ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا پۈتۈن ئەدەبىيات مۇھىتىدا ئۆزگىرىش بولۇپ، يېڭى دەۋر ئەدەبىياتى پەيدا بولىدىغان تەۋرىنىش ھاسىل قىلدى. 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا غەرب كاپىتالىزمى جاھانگىرلىك باسقۇچىغا كىردى. ئاسىيا، ئافرىقا قىتئەسىدە مىللىي ئازادلىقنى ۋە مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۈرۈش ھەرىكىتى كۆتۈرۈلدى، ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر كۈنسايىن ئۆتكۈرلەشتى. بۇ دەۋردە رېئالىزم ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ، كونا يازغۇچىلار داۋاملىق ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغاندىن باشقا يەنە يېڭى يازغۇچىلارمۇ يېتىشىپ چىقتى. شۇنداقلا يەنە بىر خىل يېڭىچە ئەدەبىيات پىكىر ئېقىمى مودېرنىزم باش كۆتۈردى. «مودېرنىزم» ئەنئەنىگە قارشى تۇرۇش قىياپىتىدە ياۋروپا ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقىپ، ناھايىتى زور داۋالغۇش پەيدا قىلدى. 20-يىللار «مودېرنىزم» جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانغان دەۋر بولسا، «مودېرنىزم» بارا-بارا ئۆزى پەيدا بولغان زېمىندىن ھالقىپ، باشقا رايونلارغا تارقىلىپ بىر خىل خەلقئارالىق ئەدەبىيات ھادىسىسىنى شەكىللەندۈرۈپ ئۆزىنىڭ ۋەكىللىك يازغۇچىلىرىنى ۋە ئەسەرلىرىنى ياراتتى. نەتىجىدە رېئالىزملىق ئەدەبىيات ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى يېتەكچىلىك ئورنىدىن چېكىندى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاسىيا، ئافرىقا رايونىدا ئەدەبىي ئويغىنىشنىڭ باشئايىغى كۆرۈنۈشكە باشلاپ، ياۋروپا ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى. لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتى 20-ئەسىرگە كىرگەندىن كېيىن «ئالتۇن دەۋر»نى باشلىدى. 20-يىللاردا «بىرىنچى دولقۇن»، «يەرلىك ئەدەبىيات» شەكىللەندى. 1-دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن كاپىتالىستىك دۆلەتلەر بىر قېتىملىق زور ئىقتىسادىي بوھرانغا دۇچ كېلىپ، فاشىزم كۈچلىرى ئوتتۇرىغا چىقتى. بۇ باسقۇچتىكى ئەدەبىيات ئىلغار ۋە ئىنقىلابىي يۈزلىنىش خاھىشىنى ئىپادىلەپ، نۇرغۇن يازغۇچىلار ئىنقىلابىي ھەرىكەتلەرگە ئۆزلىرىنى بېغىشلاپ، «مودېرنىزم» بۇ دەۋردە كۆرۈنەرلىك توختاش ۋە سۈكۈت دەۋرىگە كىرىپ قالدى. 1939-يىلى 2-دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىدى. مەغرىپتىن مەشرىققىچە دۇنيا ئوت ئىچىدە ياندى. ئىنسانىيەت بىر-بىرىنى قىرىپ، بارلىق كۈچلەر ئۇرۇشقا تاشلاندى. مۇشۇنداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئەدەبىيات ئىشلىرى ئېغىر توسقۇنلۇققا ئۇچرىغان بولسىمۇ، لېكىن ئەدەبىيات ھەرىكىتى توختاپ قالمىدى. بۇ باسقۇچتىكى ئەدەبىيات فاشىستىك ئۇرۇشقا قارشى ئىلغار ئەدەبىيات بولۇپ نەتىجىلەندى. ئۇرۇشتىن كېيىن ياۋروپا، ئامېرىكا قىتئەلىرىدىكى ھەرقايسى ئەللەر ئەدەبىياتى

گۈللىنىش دەۋرىگە قەدەم قويۇپ، ھەرخىل پىكىر ئېقىملىرى ۋە ئېقىملار ئارقا - ئارقىدىن سەھنىگە چىقتى. «مودېرنىزم» (غەربلىكلەر كېيىنكى مودېرنىزم دەپ ئاتىغان) 50-، 60 - يىللاردا ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىيات مۇنبەرلىرىنى ئىگىللىدى. مۇشۇ مەزگىلدە لاتىن ئامېرىكىسىدا پەيدا بولۇپ نەتىجە ياراتقان سېھرى رېئالىزم ئەدەبىياتى پۈتۈن دۇنيا ئەدەبىيات ساھەسىنى زىلزىلىگە سېلىپ، «پارتلاش ئەدەبىياتى» دەپ ئاتالدى. رېئالىزملىق ئەدەبىيات بولسا 50- 60- يىللاردا يەنە بىر قېتىم مودېرنىزملىق ئەدەبىيات ۋە لاتىن ئامېرىكىسىدا باش كۆتۈرگەن سېھرىي رېئالىزملىق ئەدەبىيات ئېقىمىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، دۇنيا ئەدەبىياتىدىكى ھۆكۈمرانلىق ئورنىدىن ئايرىلىپ قالدى. ئۇ قايتا باشقا ئېقىملار بىلەن قارشىلىشالمىدى، ئەكسىچە ئاقىلانىلىق بىلەن قارشى تەرەپنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزگىرىش ئىچىدە تەرەققىي قىلىشقا ئىنتىلەندى. بۇ دەۋردە سوۋېت ئەدەبىياتى ساھەسىدىمۇ زور بۇرۇلۇش بولدى. ئەنئەنىۋى سوتسىيالىستىك رېئالىزم ئەندىزىسى بۇزۇپ تاشلىنىپ، 70- يىللار- دىن كېيىن، ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىلەن ھاياجانلىنىپ كەتكەن ئەدەبىيات ئاخىرلاشتى. يېڭىلىق يارىتىدىغان «ئىجاد قىلىش» ئاز بولدى؛ غەربتە ئەينى چاغدا بەزى تەنقىدچىلەر «مودېرنىزم» ئاخىرلاشتى دېگەنىدى. مېنىڭ قارىشىمچە ئەدەبىي ئېقىملارنىڭ كۆتۈرۈلۈشى، تەرەققىي قىلىشى، يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلۈشى، پەسىيىشى، ئۆزگىرىش جەريانى بەزى كىشىلەرنىڭ «ئاخىرلاشتى» دېيىشى بىلەن يوقىلىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەمەلىيەتتە مودېرنىزم دۇنيادا ھېلى ھەم مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا، تەرەققىي قىلماقتا، تەسىر كۆرسەتمەكتە، باشقا ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە سىڭىپ كىرىپ، مودېرنىزمغا ئوخشىمىدىغان ياكى ئوخشاشمايدىغان بىر ھالەتنى بېشىدىن كەچۈرمەكتە. رېئالىزملىق ئەدەبىيات گەرچە مەيلى غەرب ياكى شەرقتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئەمدى ئەنئەنىۋى مەنىدىكى رېئالىزم بولماستىن، مەزمۇن ۋە شەكىلدە زور ئۆزگىرىش بولغان رېئالىزمدۇر. سوۋېت ئىتتىپاقىدا رېئالىزمنى بىرخىل «تارىخى ئېچىۋېتىلگەن سىستېما»، دەپ چۈشەندۈرگەن بولسا، جۇڭگو «ئىنقىلابىي ئېچىۋېتىلگەن سىستېما» دەپ چۈشەندۈردى. 80، 70- يىللاردا «خاتىرە ئەدەبىياتى» دۇنيانى قاپلاپ، «تارىخىي ئەدەبىياتى» («يىلتىزنى ئىزلەش» ئەدەبىياتى) تېز يېتىشىپ چىقتى. بۇنى رېئالىزمنىڭ يېڭى شەكىل ئىچىدە تەرەققىي قىلىشى دېيىشكە بولىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە كۆپ خىل ئەدەبىيات بىرگە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان، ئۆز ئارا تەسىر كۆرسىتىپ، ئورتاق تەرەققىي قىلىدىغان ۋەزىيەت بارلىققا كەلگەنىكەن، قانداقتۇر بىر خىللا ئەدەبىيات مەركىزىي ئورۇندا تۇرۇپ يېتەكچىلىك قىلىدىغان ھادىسە ئەسلا مەۋجۇت ئەمەس. شۇنداق بولۇپلا قالماي ھەتتا بىر يازغۇچىنىمۇ قايسى ئېقىم ۋە قايسى تۇرگە تەۋە دېيىشمۇ ئىنتايىن قىيىن. ھازىر ئۇ خىل بىكىنمە، تار، ئاددىي، مىللىي ۋە رايون

خاراكتېرلىك نەرسىلەر بارغانسېرى ئازىيىپ، ئەكسىچە ئىنسانىيەت ئورتاق كۆڭۈل بۆلىدىغان ۋە قوبۇل قىلىدىغان نەرسىلەر كۈنسايىن كۆپەيمەكتە.

2. 20-ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ ئومۇمىي ئالاھىدىلىكى

1. كۆز قاراشنىڭ ئۆزگىرىشى.

«ئەدەبىيات دېگەن نېمە؟» بۇ مەسىلىنى قانداق چۈشىنىش، ئوخشاش بولمىغان دەۋر ئەدەبىياتى ۋە ئىجادىيىتىگە، شۇنداقلا، ئوخشاش بىر دەۋردىكى ئوخشاش بولمىغان ئېقىملار ئەدەبىياتىغا تەسىر كۆرسەتمەكتە ۋە قانداق باھا بېرىشنى تىزگىنلىمەكتە.

ھازىرقى دەۋر ئىلىم - پەن ئىدىيىسى، پەلسەپە ھەمدە پسىخولوگىيىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، 20-ئەسىر ئەدەبىياتىدا كۆز قاراش جەھەتتە زور بۇرۇلۇش بولدى. گوركى ئوتتۇرىغا قويغان «ئەدەبىيات ـ ئادەمشۇناسلىق» تۇر. دېگەن ئەقىدە، ئەدەبىيات ساھەسىدە، «ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتى تاشقى دۇنيا تۇرمۇشى ئەمەس، بەلكى ئادەم» دېگەن كۆزقاراش بىلەن تېخىمۇ بېيىدى.

ئىنساننىڭ سۇبيېكتى ئىككى تەرەپنى: تاشقى ئىجتىمائىي پائالىيەت ۋە ئىچكى مەنىۋى پائالىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پسىخولوگىيە نۇقتىسىدىن ئەدەبىياتقا قارىغاندا، بەدىئىي دۇنيا ــ پسىخىك دۇنيادۇر. ھازىربەدىئىي قاراشلارنىڭ قارىشىچە: ئىنساننىڭ مەنىۋى دۇنياسى ئىنتايىن مۇرەككەپ ۋە باي ئىچكى ئالەمدۇر. شۇڭلاشقا ئەدەبىيات تەسۋىرلەيدىغان مۇھىم ئوبيېكت بولۇشى كېرەك. شۇنداقلا بۈگۈنكى كۈندە «رېئاللىق»نى چۈشىنىشمۇ «رېئاللىق»نى ئۆتمۈشتىكى چۈشىنىشتىن پەرقلىق بولماقتا. ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرى، «رېئاللىق»نى ئوبيېكتىپ مەۋجۇدىيەت، ئادەملەرنىڭ ئىجتىمائىي رېئاللىقى، تۇرمۇش دەپلا قارىماي ئۇنىڭ مەنىسىنى تېخىمۇ كېڭەيتمەكتە. فرانسىيىنىڭ داڭلىق نەزەرىيىچىسى روجىس. كارۇدى «چەكسىز رېئالىزم توغرىسىدا» دېگەن كىتابىدا «رېئاللىق تەبىئەت قانۇنىيەتلىرى ئاساسىدىكى رېئاللىق، ئىنسان ياراتقان قانۇنىيەتلەر ئىچىدىكى رېئاللىق، بەلكى كېيىنكىسى مەۋجۇدىيەت رېئاللىقى ۋە فانتازىيىلىك رېئاللىق» تۇر، دەپ ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ «ئەدەبىيات ئىنسان ياراتقان قانۇنىيەتلەر ئىچىدىكى رېئاللىقنى تەسۋىرلىشى كېرەك»، دېگەن قاراشنى تەكىتلىدى. لاتىن ئامېرىكىسىنىڭ داڭلىق يازغۇچىسى: بارجاس، چىسا «رېئاللىقنىڭ مەنىسى كىشىلەرنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپلا قالماي، كىشىلەرنىڭ ئوي ۋە خىياللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ» دېدى. دەل مۇشۇنداق ئەدەبىي قاراشلارنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشىدىن ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئىچكى خاھىشلىشىشى ئوتتۇرىغا چىقتى.

مۇشۇ ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ كۆز قاراش جەھەتتىكى يەنە بىر تەرەققىياتى «ئەدەبىيات ئەسلى نەرسە» نەزەرىيىسىدۇر، مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا 40-يىللاردا دۇنياغا كەلگەن «ئەدەبىيات نەزەرىيىسى» ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە. ئۇنىڭدا «ئەدەبىياتنىڭ ئەسلى نەرسىسى قۇرۇلما، بىر خىل كونكرېت ھالەتتىكى

قۇرۇلما»، دېيىلگەن. بۇنداق «ئەسلى نەرسە» نەزەرىيىسى، ئەدەبىي تەنقىدنىڭ نەزەرىنى يۆتكىلىشكە يېتەكلەپ، ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنى مۇستەقىللىققە ئېرىشتۈردى. شۇ ئارقىلىق «قۇرۇلمىچىلىق»، «بەلگىشۇناسلىق»، «شەكىلچىلىك»، ئەدەبىي تەنقىد ئەندىزىلىرى بارلىققا كەلدى. ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەككى، كۆز قاراشنىڭ يېڭىلىنىشى بىر خىل ئىلغارلىق بولۇپ، ئۆزگىرىش ئاددىيلاشتۇرۇش، يۈزەلەش-تۈرۈش، ئەندىزىلىرىنى بۇزۇپ تاشلاپ بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ بايلىقىنى ئاشۇردى.

2. سۇبيېكتىپ ئاڭ ۋە ئىچكى خاھىشلىشىش.

سوۋېت ئىتتىپاقى ئەدەبىي ئوبزورچىسى: ئاناستاشېۋ؛ «سۇبيېكتىپ ئامىل-نىڭ كۆرۈنەرلىك كۆپەيگەنلىكى 20- ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى؛ بۇ ئەھۋال بايان خاراكتېرلىك ئەسەرلەرگە زور ئۆزگىرىش بولۇپ كەلدى»، دېگەنىدى. شۈبھىسىزكى ئۇ، مۇشۇ ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ گەۋدىلىك ھادىسىسىنى تۇتۇۋالغان. «مودېرنىزم» لىق ئەدەبىيات دۇنياغا كەلگەندىن باشلاپ مەيلى ئىستېتىكا ياكى ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بولسۇن، باشتىن- ئاخىر سۇبيېكتىپ ئاڭ سىڭدۈرۈلگەن. «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرى تۇرمۇشنىڭ ئەسلى قىياپىتى بويىچە چىنلىقىنى يېزىشقا قارشى تۇرۇپ، سۇبيېكتىپ تەسىرات ۋە ئىچكى ماھىيەتنى ئىپادىلەشنى تەكىتلەيدۇ. م: «ئۆزگىرىش»، «كۆڭۈل ئاينىش»، «مۇناسىۋەتسىز كىشى»، «قارانىيەت» قاتارلىق ئەسەرلەر پېرسوناژنىڭ ئىچكى پائالىيىتى ۋە سۇبيېكتىپ تەسىراتى ئارقىلىق رېئاللىقنى يورۇتۇپ بەرگەن ئەسەرلەردۇر. شۇنىڭغا ئوخشاش ھازىرقى زامان سوۋېت يازغۇچىسى ئايتماتوۋنىڭ «زور كۆلەمدە ئۇيۇشتۇرۇش» بىلەن يېزىلغان ئەسەرلىرى پېرسو-ناژنىڭ ئىچكى پائالىيىتى ئارقىلىق بىرنەچچە ئون يىللىق تارىخىي تۇرمۇش-نىڭ ئىچكى يۈزلىنىشىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەرلەردۇر.

3. تراگېدىيە ئېڭى.

ۋىلىيام بوتلېر، مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يازغان «خىرىستىئان كەل-مەكتە» دېگەن شېئىرىدا «/ ھەممە نەرسە چېچىلىپ كەتتى/»، «ئەمدى مەركەزنى تۇتۇۋالالمايسەن» دېگىنىدەك دۇنيانىڭ ھەممە يېرى قالايمىقانلىشىپ كەتتى. ئېلىيوت: «ئىچى غال- غال ئادەم» دېگەن ئەسىرىدە ھەسرەتلەنگەندەك «بۇ دۇنيا ياكى دەھشەتلىك بىر سادا بىلەن ۋە ياكى بىر چىرقىراش بىلەن ھالاك بولىدۇ». يېقىنقى غەرب «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرىنىڭ رېئاللىق توغرىسىدىكى پىسسىمىك، ئۈمىدسىز قاراشلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا 20 - ئەسىر ئاپەتكە تولغان ئەسىر بولدى. بۇ ئەسىردە زىددىيەت-لەر ۋە مەسىلىلەر كۆپەيگەنسېرى، كونا مەسىلىلەرنىڭ ھەل قىلىنماي تۇرۇپلا يېڭى مەسىلىلەرنىڭ ئارقا- ئارقىدىن ئوتتۇرىغا چىققانلىقىنى يېقىندا سۆز-لەپ ئۆتتۇق. مۇشۇنداق: كىرىزىس ھەممە يەرنى قاپلىغان مۇھىتتا ياشاۋات-قان، مەيلى غەرب ياكى شەرقنىڭ يازغۇچىلىرى بولسۇن ئۇلار دەۋر بەرگەن ۋىجدانىنى يوقاتمىغانلا بولسا، سېزىمىنى يوقاتمىغانلا بولسا، ئۇلار چوقۇم

بوغۇلۇش، بىئارامىلىق، ئازاب ھېس قىلىدۇ ۋە ھەسرەتلىنىدۇ. بىز «مودېرنىزم» ئەدەبىياتىدىكى «يوقىتىش تۇيغۇسى»، «يېتىمىلىك تۇيغۇسى»، «قارا يۇمۇر» قاتارلىقلارنى ئوبدان بىلىمىز. ئەمدى بۈگۈنكى دۇنيا ئەدەبىياتى مۇنبىرىگە نەزەر سالغاندا بۇ خىل «تراگېدىيە ئېڭى» نىڭ ئومۇملاشقانلىقىنى سۆزلىمەيلا قويايلىق. سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى باندىرېۋ: «كىشىلىك سەھنىسى» رومانىدىكى «ئەڭ ئاخىرقى بىر تاشپاقا» سەرلەۋھىلىك كىنو سىنارىيىسى ئارقىلىق يادرو ئۇرۇشىدىن كېيىنكى كەلگۈسى دۇنيانىڭ ئەھۋالىنى تەسۋىرلەپ، پۈتۈن دۇنيا كۆيمەكتە؛ ئوت، ھەممە يەردە يالقۇن... كېيىن پۈتۈن يەر شارى كۆيۈپ ساپالغا ئايلانغان. پەقەت بىر تاشپاقا ھايات قالغان. ئۇ يەككە-يېگانە، ئوكيان قىرغىقىدا ئۆمىلەپ يۈرمەكتە؛ ئەمما دېڭىز-ئوكيانمۇ كۆيۈپ تۈگەشكەن... دەپ يازدى. بىز ۋىليام. بوتلېرنىڭ يازغىنىدەك قورقۇنچلۇق قۇتۇر! يۇقىرىقىلار ئىنسانىيەت ۋە يەر شارىنىڭ ئىستىقبالى توغرىسىدىكى زور ئەندىشە بولۇپ، مۇبادا ئىنسانىيەت تارىخىدا مۇشۇنداق ئەھۋال يۈز بەرسە ۋاقىت (زامان) توختاپ قالىدۇ. بۇ توختاش بىز خىيال قىلغان ھېلىقى گۈزەل دەقىقە بولماستىن، پۈتۈن يەر شارى ۋە ھاياتلىقنىڭ ھالاكىتى توغرىسىدىكى قاباھەتلىك چۈشتۇر.

شېكسپىر، ئادەملەرنى زوق-شوخ بىلەن مەدھىيىلەپ: «ئادەم يەر-ئاسمان ئارىسىدا ئەڭ بۈيۈك» دېگەنىدى. ئەپسۇسكى بىزنىڭ بۇ ئەسىرىمىزگە يېتىپ كەلگەندە، ئادەملەرنىڭ بېشىغا كىيگۈزۈلگەن بۇنداق تاج يوقىلىپ كەتتى. «بۈيۈك ئادەم» قوڭغۇز-قۇرتقا ئايلاندى. تۇرمۇشنىڭ خوجايىنى ماددىي بۇيۇمنىڭ قۇلىغا ئايلاندى. بۈگۈنكى كۈندە ئادەملەرنىڭ ئەخلاقى چۈشكۈنلەشمەكتە؛ ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرى بۇ خىل ھالەت ئالدىدا ياكى بۇ خىل نەپرەتلىك كىشىلىك مۇھىتنى شەپقەتسىز پاش قىلماقتا ياكى يوقىلىپ كېتىۋاتقان ئىنسان تەبىئىتىنى ئاقلانە تەھلىل قىلماقتا. شۇنداق، ئۇلار ئىنسان روھىنى قۇتقۇزۇشقا چاقىرماقتا.

4. ئەقلىيلىق.

ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەسەرلەر ئەزەلدىن رېئال شەيئىلەرنى كونكرېت تەسۋىرلەپ، جانلىق، مۇكەممەل ھېكايەچانلىق ۋە تىپىكلەشتۈرۈلگەن پېرسوناژلار ئوبرازى ئارقىلىق غەلىبە قىلغانىدى. بىزنىڭ ئىرامىزغا كەلگەندە بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆزگىرىش بولۇپ، ئابستراكتلاشتۇرۇش، ئەقلىيلەشتۈرۈش، تۈرلەشتۈرۈشكە تەرەققىي قىلماقتا. ھازىرقى زامان سەنئىتى دۇنيا ۋە ئادەمنىڭ پائالىيىتى، كۆرۈشكە-سېزىشكە بولىدىغان شەيئىلەرنى تەسۋىرلەشكە قىزىقىپلا قالماي، كونكرېت ھالىتى بولمىغان، ئوڭايلا بايقىغىلى بولمايدىغان، مۇھىم قانۇنىيەت ۋە مۇناسىۋەتلەرنى ئېچىپ بېرىشكە ئۇرۇنماقتا. ئۆتمۈشتىكى ئۇ خىل نۇقۇل تەسۋىرلەيدىغان ئەدەبىيات ھازىر ئەھمىيىتىنى يوقاتتى. ئەقلىي ئويلىنىش يازغۇچىلارنىڭ ئېتىبارىغا ئېرىشتى.

بۇ خاھىش 1 - يازغۇچىلار ئەسەرلىرىدە ئالەم، كىشىلىك تۇرمۇش، تەبىئەت، جەمئىيەت، ئەخلاق جەھەتلىرىدە زور مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەسىلىلەر ئۈستىدە ئەستايىدىل ئويلىنىش ۋە مۇھاكىمە قىلىش؛ 2. ھازىرقى سەنئەتكارلار مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش بىلەنلا، پاش قىلىش ۋە ئىشۋازلىق بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، كۆپىنچە پەلسەپىۋى ئىزدىنىپ، ئابستراكىت ئومۇمىي پەلسەپىۋى ئىدىيىلەر بىلەن كونكرېت بەدىئىي تەسۋىرلەشنى بىرلەشتۈرۈپ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ رەڭدارلىقىنى ئاشۇرۇش؛ 3. ئەقلىيلىق ۋە قىياس قىلىشقا ئېتىبار بەرگەنلىكتىن ئوبرازچانلىقنى ئاجىزلاشتۇرۇپ ئابستراكتلىقنى كۈچەيتىش ئارقىلىق بەدىئىي ئوبرازنى ئەندىزىلەشتۈرۈش، خىللاشتۇرۇش جەھەتلىرىدە ئىپادىلىنىدۇ.

5. بەدىئىي شەكىل ۋە ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى ئۈزلۈكسىز يېڭىلاش ھەمدە كۆپ خىللاشتۇرۇش.

20 - ئەسىردىن بۇرۇنقى ئەدەبىيات ساھەسىدە بەدىئىي شەكىل ۋە ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنىڭ ئۆزگىرىشى ئىنتايىن ئاستا بولغانىدى. بۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەن «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرى خۇراپاتلىقنى تۈگىتىپ، يۈرەكلىك يېڭىلاپ، ئەنئەنىۋى ئەدەبىياتقا خىرىس قىلدى. ئۇلار قىممەت قارىشى جەھەتتە ئاۋۋالقى قىممەت سىستېمىسىنى چەتكە قېقىپلا قالماي، بەلكى قەدىمكى يۇنان ۋە رىم سەنئىتى ئاساس سالغان سەنئەت ئەنئەنىسى ۋە ئىستېتىزملىق تەجرىبىلەرنىمۇ تەۋرىتىۋەتتى. ئۇلار سەنئەت زېمىنىدە كۆپ جەھەتتىن سىناق ئېلىپ باردى. ئىزلەندى، يېڭىلىدى، مەغلۇپ بولسىمۇ ھامان نەتىجە ياراتتى. شۇڭا بۇ خىل كاتاگدا يېتىۋالماي يېڭى يول ئاچىدىغان روھنى شۈبھىسىزكى مۇقىملاشتۇرۇشقا ئەرزىيدۇ.

رېئاللىققا تەقلىد قىلىشقا قارشى تۇرۇپ، ئىپادىلەشنى تەكىتلەش «مودېرنىزم» لىق ئەدەبىياتنىڭ ئېستېتىك قارىشىدۇر. شۇڭلاشقا ئۇلار شەكىل بىلەن مەزمۇننىڭ مۇناسىۋىتى جەھەتتە ئىككىسىنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىپ، مەزمۇن دېمەك شەكىل؛ شەكىل دېمەك مەزمۇن دەپ قارايدۇ. شېئىر، رومان، تىياتىر قاتارلىق ۋاسىتىلەردە ئوخشىمىغان مۇرەككەپ بەدىئىي شەكىللەرنىڭ ئوتتۇرىغا چىققانلىقى بۇ خىل قاراشنىڭ نەتىجىسىدۇر. مەسىلەن بايان خاراكتېرلىك ئەدەبىياتقا تەپسىلاتلارنىڭ ئاجىزلىقى، كۆپ قاتلاملىق، كۆپ تەرەپلىمىلىك قۇرۇلما، تەپسىلات ۋە سىيۇژىتلارنىڭ سىمۋوللاشتۇرۇلۇشى، بىرىكمە شەكىل ۋە كورت قەغىزى شەكىللىك قۇرۇلما، شېئىرىدىكى «بوشلۇق»، نەسىرلەشتۈرۈش، تىياتىردىكى دېكراتسىيىنى ئاددىيلاشتۇرۇش، خاراكتېرلەشتۈرۈش، سەھنە ئاستى ۋە ئۈستىدىكى ئالماشتۇرۇش، بىر گەۋدىلەشتۈرۈش؛ بەدىئىي ئىپادىلەش جەھەتتە، مۇشۇ ئىرا ئەدەبىيات ساھەسىدە ئەڭ گەۋدىلىك بولغىنى «ئاڭ ئېقىمى» ميتودى، ئەركىن تەسەۋۋۇر، ئەپسانىچىلىك، ئىلمىي فانتازىيە، غەيرىيچىلىك قاتارلىقلار بولۇپ، بۇ خىل بەدىئىي تەسۋىرلەش

ئۇسۇلى ئەدەبىياتىنىڭ ئىپادىلەش كۈچىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرۇپ كۆپ خىللاشقان ئۇسلۇب ۋە ئېقىملارنى ياراتتى.

6. ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇش.

باشتا ئېيتقاندەك كۆپ خىللاشتۇرۇش بىلەن بىرگە يەنە بىر خىل خاھىشمۇ مەۋجۇت: ئۇ بولسىمۇ ئوخشاشمىغان ئەدەبىي ئېقىملار، ئوخشاشمىغان ئەدەبىي شەكىللەر ۋە ئوخشاشمىغان بەدىئىي مېتودلارنىڭ بىرلىكىدىن ئوتتۇرىغا چىققان ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇشتۇر. مودېرنىزم ۋە رېئالىزم ۋە رومانتىزم، رومانتىزم بىلەن مودېرنىزم ئوتتۇرىسىدىكى مۇسبەت. ئۆزئارا قارىمۇ قارشىلىقتىن، ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىش ۋە ئۆزئارا سىڭىشكە قاراپ يۈزلەنمەكتە. ئادەتتىكى ئەدەبىيات بىلەن ئاممىباب ئەدەبىيات مۇناسىۋىتىدىكى سۇ بىلەن ئوتتەك سىغىشالمايدىغان، چەك - چېگرا تۈگەشمەكتە. شېئىر بىلەن نەسىرنىڭ بەدىئىي ئالاھىدىلىكىنىڭ ياكى شېئىرغا ياكى نەسرگە تەۋەلىكىنى ئايرىغىلى بولمايدۇ. ئادەتتىكە ئاساسلانغاندا پوستانى رېئالىست يازغۇچى، پوكېزنى رومانتىك يازغۇچى دېيىلەتتى. ئەمدى بۇنداق ئايرىش ئىنتايىن قىيىن بولماقتا. ئالايلۇق: ئايتماتوۋنى رېئالىست يازغۇچى، رومانتىك يازغۇچى ياكى ئەپسانىۋىلاشتۇرۇپ يازىدىغان يازغۇچى دېيىش كېرەكمۇ؟ ئېھتىمال بىر نىمە دېيىش قىيىن بولار. بەدىئىي ئىجادىيەتتىكى ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇشنىڭ تەرەققىياتى ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ روشەن خاھىشى ۋە ئالاھىدىلىكى بولۇپ، دۇنيادىكى نۇرغۇنلىغان ئاتاقلىق يازغۇچى ۋە نەزەرىيىچىلەر بۇ ئەدەبىيات ھەركىتىنى ئىلگىرى سۈرمەكتە، قوللىماقتا. ھەتتا پرولېتارىيات دراماتورگى پېشت. ۋرتولىدىمۇ ئەينى چاغدا «بىردىنبىر توغرا ئۇسۇل بويىچە يېزىش ئۇسۇلىدىن» ئىنتايىن نارازى بولۇپ يېزىش ئۇسۇلىنىڭ «داۋاملىق ئۆزگىرىپ تۇرۇشى» نى «ئوخشاش بىر ئەسەردىمۇ بىر نەچچە خىل يېزىش مېتودى» قوللىنىشىنى تەشەببۇس قىلغانىدى.

3. 20 - ئەسىر ئەدەبىياتى ھەققىدىكى قارىشىمىز.

ئاز بولمىغان كىشىلەر 20 - ئەسىر ئەدەبىياتىنى 19 - ئەسىر ئەدەبىياتىغا بېرىلەشتۈرۈپ، ئاۋۋالقىسى كېيىنكىسىگە يەتمەيدۇ، دەپ قارايدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقى ئالىمى مارنوپ: 20 - ئەسىر ئەدەبىياتى ئومۇم ئېتىراپ قىلغۇدەك ئازدۇر - كۆپتۇر تىپىك ئوبراز يارىتالمىدى؛ كىشىلەرنى چوڭقۇر تەسىرلەندۈرىدىغان مەنزىرە ۋە كۆرۈنۈشلەرنى يارىتالمىدى» دەپ قارىغان. ئۇنىڭ بۇ خىل قارىشى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە. دەرۋەقە بۇ خىل كۆز قاراشنىڭ ئاساسلىنىشى ئەنئەنىۋى ئەدەبىيات ئۆلچىمى بەلكى ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەدەبىيات ئۆلچىمىدۇر. ئەدەبىياتنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ۋە يېتەرسىزلىكىگە باھا بېرىشتە ھامان تەرەپ ۋە ئۆلچەم بولىدۇ. ئوخشاش بولمىغان تەرەپ ۋە ئۆلچەمدىن ئوخشاش بولمىغان كۆز قاراش ۋە خۇلاسە چىقىرىشقا بولىدۇ. شېكسپىرنى ئالايلۇق، 300 يىلدىن بېرى شېكسپىرغا قانچىلىغان يۇقىرى - تۆۋەن باھا بېرىلمىگەن!؟

ئۇنىڭدىن باشقا، 20 - ئەسىر ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ۋە ئەدەبىي تەنقىدىنىڭ

نەتىجىسى مەيلى سىستېما، ئىلمىيلىك جەھەتلەردە بولسۇن 19 - ئەسىرنىڭ نەزەرىيىسى ۋە تەنقىدچىلىكىدىن ئىنتايىن زور بولدى. بۇندىن سەل بۇرۇن ئامېرىكىنىڭ داڭلىق ئەدەبىيات نەزەرىيىچىسى لىن. ۋېلىك «20 - ئەسىر دۇنيا ئەدەبىياتى قامۇسى» غا يازغان ئەدەبىي تەنقىد مەخسۇس بېتىدە «كىشىلەر 18 -، 19 - ئەسىرنى تەنقىد دەۋرى دەپ ئاتىدى. مېنىڭ قارىشىمچە پەقەت 20 - ئەسىرلا مۇنداق ئاتاشقا مۇيەسسەر بولالايدۇ. بىز سان جەھەتتىن خېلى كۆپ مىقداردىكى تەنقىدى مىراسلىرىنى قوبۇل قىلىپلا قالمىدۇق. بەلكى ئەدەبىي تەنقىد مەلۇم يېڭى ئاڭغا ئىگە بولۇپ، بۇرۇنقىدىن مۇھىم بولغان ئىجتىمائىي ئورۇنغا ئېرىشتى؛ بىر نەچچە ئون يىل ئىچىدە يېڭى مېتود ۋە يېڭى باھالاش ئۆلچىمىگە ئېرىشتى»، دەپ يازغان. بۇ خۇلاسە 20 - ئەسىر ئەدەبىي تەنقىدىنىڭ ئەھۋالىغا ئۇيغۇن كېلىدۇ. 1914 - يىلى رۇسىيىلىك ياش ئالىم شكلوۋسكى «تىلنىڭ تىرىلىشى»، دېگەن ئەسىرىنى ئېلان قىلدى. بۇ ئەسەر 20 - ئەسىر يېڭى ئەدەبىي قاراش تەنقىدچىلىكىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بەردى. بۇ ھەم «رۇسىيە شەكىلچىلىك» تەنقىد ئېقىمىنىڭ باشلىنىشى ئىدى. بۇنىڭدىن كېيىن «چېخسلوۋاكىيە قۇرۇلمىچىلىقى»، «فرانسىيە قۇرۇلمىچىلىق» تەنقىد ئېقىمىنىڭ تەرەققىياتى مۇشۇ ئىرا ئەدەبىياتىدا ئىلمىي تەتقىقاتنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ، غەربنىڭ تەنقىد بازىسىنى ئىگىلەپ، دۇنيا ئەدەبىياتىغا كۆرسەتكەن تەسىرى ئىنتايىن چوڭقۇر بولدى. يېقىنقى 20 - يىلدىن بۇيان «قۇرۇلمىچىلىق» تىن تۆرەلگەن ۋە ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتكەن «تارماق ئېقىم» («كېيىنكى قۇرۇلمىچىلىق») كۆتۈرۈلدى. بۇنىڭدىن باشقا «يېڭى تەنقىدچىلىك»، «ھادىسە تەنقىدچىلىكى»، «مەۋجۇتچىلىق ئېستېتىكىسى»، «پسىخىك ئانالىز تەنقىدچىلىكى»، «ئەسلى تىپ تەنقىدچىلىكى»، «قوبۇل قىلىش ئېستېتىكىسى»، «سوتسىئولوگىيىلىك تەنقىد»، «ئىنسانپەرۋەرلىك ئەخلاق تەنقىدچىلىكى»، «ئەنئەنىۋى ئەسلى نەرسە تەنقىدچىلىكى» قاتارلىقلار، ئۇنىڭدىن باشقا ھازىرقى زامان ئىلىم - پەن ئىددىيىسىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ پەيدا «سىستېما تەنقىدچىلىكى»، «ئۇچۇر تەنقىدچىلىكى»، «ماتېماتىكىلىق تەنقىد» مېتودلىرى ئوتتۇرىغا چىقتى. دەۋرىمىز ئەدەبىي تەنقىد نەزەرىيىسىنىڭ نەتىجىسى رەڭدارلىق جەھەتتىلا ئىپادىلىنىپ قالماي، ئەڭ مۇھىمى ھازىرقى زامان پەنلىرىنىڭ تەسىرىدە ئۇچراپ ئىلمىيلىككە قاراپ قەدەم قويدى. 20 - ئەسىر ئەدەبىي تەنقىد نەزەرىيىسى بۇرۇنقىدەك بەدىئىي ئىجادىيەتكە ئەگىشىپ ھالدا يېقىندا بولىدىغان ئەھۋالدىن قۇتۇلۇپ ئۆزىنى تونۇش ئېڭى يارىتىپ مۇستەقىل پەنگە ئايلاندى.

20 - ئەسىر ئاز كۈندە ئاخىرلىشىدۇ. بۇ دەۋر ئەدەبىياتىغا ئومۇمىيۈزلۈك تارىخىي باھا بېرىشنى كېيىنكى ئەۋلادلارغا قالدۇرۇپ، ئۆزىمىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا بىزنى قىزىقتۇرىدىغىنى — ئەتىكى كىتابخانلار بىزنىڭ بۈگۈنكى ئەدەبىياتىمىزنى قانداق مۇھاكىمە قىلار ... دېگەن مەسىلىدۇر.

سىدىقھاجى روزى تەرجىمىسى

(«چەت ئەل ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىل 11 - سانىدىن ئېلىندى)

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

△ ئۆزبېكىستان «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ 1990-يىللىق 28-دېكابىر سانىدا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى، شائىر تۆمۈر داۋامەتنىڭ «تەڭرىتاغ قوشاقلىرى» سەرلەۋھىسى بىلەن «سالام ۋە ئۈمىد»، «يايلاق»، «قارىغاينىڭ خىسلىتى» قاتارلىق ئۈچ پارچە شېئىرى ۋە تۆمۈر داۋامەت توغرىسىدا قىسقىچە مەلۇمات بېرىلگەن.

△ ياش شائىر ئەخمەتجان ئوسماننىڭ سۈرىيىنىڭ دەمەشىق داشۆسىدە ئوقۇش جەريانىدا ئەرەب تىلىدا يازغان شېئىرلىرى 1988-يىلى «ئىككىنچى يىغىلىش» نامى بىلەن نەشر قىلىندى، 1989-يىلى «تويلار سىرى» نامى بىلەن يەنە شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنغان.

شائىر ئەخمەتجان ئوسماننىڭ بۇ كىتابلىرىغا ئەرەب ئوبزورچىلىرى «بۇ توپلام ھازىرقى زامان ئەرەب شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدە نەچچە ئون يىللاردىن بېرى مەيدانغا كەلگەن ئەڭ ياخشى ئەسەر» دەپ باھا بەرگەن. خەۋەرلەرگە قارىغاندا ئەخمەتجاننىڭ «تويلار سىرى» ناملىق كىتابى يېقىندا يەنە قايتا نەشر قىلىنغان.

△ ئۆزبېكىستاندا چىقىدىغان «ياشلىق» ژۇرنىلىنىڭ 90-يىللىق 4-سانىغا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى شائىرلاردىن بوغدا ئابدۇللا، ئەخمەتجان ئوسمان، پەرھات ئىلياس، مۇختەر مەخسۇت قاتارلىقلارنىڭ بىر تۈركۈم شېئىرلىرى بېرىلگەن بولۇپ، بۇ شېئىرلارنى سوۋېت ئۇيغۇر يازغۇچىسى ئىمىن ئوسمان ئۆزبېك تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

△ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇتەپەككۇر شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ بۈيۈك ئەسىرى «قۇتادغۇ بىلىك» يېقىندا، «سوۋېتسكىي پىساتېل» نەشرىياتىنىڭ لېنىنگراد بۆلۈمى تەرىپىدىن «شائىر كىتابخانىسى» سېرىيىسى ئاستىدا ئون مىڭ نۇسخىدا رۇس تىلىدا نەشر قىلىندى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئەزىزى

△ 1990-يىلى 10-ئاينىڭ 16-كۈنى ئەنگلىيىنىڭ 54 ياشلىق ئايال يازغۇچىسى ئا. س. بايۇت «مەككار» ناملىق ئەسىرى بىلەن ئەنگلىيە بويىچە ئەڭ نوپۇزلۇق ئەدەبىيات مۇكاپاتى — بۇك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ئۈچ كۈندىن كېيىن بۇ ئەسەر يەنە ئېرلاندىيە ئال. لىنگەيس خەلقئارا ھېكايە مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. بۇ ئىككى مۇكاپاتنىڭ جەمئىي سوممىسى سەكسەن ئىككى مىڭ ئامېرىكا دوللىرى.

ياپونىيىنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا «مىشىما يوكىيو (سەنداۋ يوجىفۇ) قىزغىنلىقى» قايتا قوزغالدى

مىشىما يوكىيو ياپونىيىنىڭ چۆنەدەن كاگچىك بىلەن بىر قاتاردا تۇرىدىغان مەشھۇر يازغۇچىسىدۇر. ئۇنىڭ ئىدىيىسى مۇرەككەپ بولۇپ، بۇھەقتە

قوبۇل قىلىش

(ماقالە)

ئابدۇۋەلى ئابدۇقېيۇم

مىڭئۆيىنىڭ بۇددىزم مەدەنىيىتىنىڭ مەھسۇلى ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. ھىندىستاندىمۇ مىڭئۆي بار ئىكەن. بىراق بىزنىڭكىدەك كۆپ ئەمەس. ھىندىستاندىن كۆچۈپ كىرگەن مىڭئۆيلەرگە بۇ زېمىننىڭ كىلىماتى ياققان بولسا كېرەك، ھازىرغا كەلگەندە كۆپىيىپ يەتتە يۈزگە يېتىپ قاپتۇ.

«يۈسۈپ - زۇلەيخا» نى ئەرەب، فارس، ئۇيغۇر، ئۆزبېك بولۇپ بىر يۈز ئون يەتتە نەپەر ئەدىب يېزىپ باققانىكەن. «خىسراۋ - شىرىن» ئەۋلادى «پەرھاد - شىرىن» مۇ نىمىشقىچە داۋاملاشتى.

مېنىڭ يۇقىرىقىلارنى ئەسلەپ ئۆتۈشۈم، بىزنىڭ بېكىنمىۋالمىغانلىقىمىزنى، بەلكى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىمىزنىڭ دۇنيادىن تەرەققىي قىلغان ئىكەنلىكىنى پۈرىتىپ، ئۆزىمىزنى ئاقلاش ئۈچۈندۇر. يەنە ئازراق ئەسلەپ ئۆتەيلى:

بۇرۇتى ئەمدىلا خەت تارتقان بىر يىگىت ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. كونا باھار نەچچە رەت يېڭىدىن كەلگەندىن كېيىن، ئۆيدىن ساقاللىرى قاردەك ئاقارغان بوۋاي بىر كىتابنى كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ. بۇ كىشى ئەلشىر ناۋائى ئىكەن. قولىدىكى «خەمسە» مىش. بۇ بىزنىڭ ئارىمىزدا تاراپ يۈرگەن بىر رىۋايەت. ئەلۋەتتە «خەمسە» يېزىشتىمۇ بىز باشقىلاردىن ئىلھاملانغان.

ھازىر يەنە قوبۇل قىلىش دولقۇنى قوزغالدى. بىز ئەندىكىپ كەتمىسەكمۇ بولىدۇ. بۇ جەھەتتە بىز ئۇزۇن تارىخقا ئىگە ھەم بىزگە ئەنئەنىمۇ بولۇپ قالدى. شۇڭا قوبۇل قىلىشتىكى ئاكتىپلىق يەنىلا بىزنىڭ ئالقىنىمىزدا.

بىرنەچچە يىلدىن كېيىن «بوۋاي ۋە دېڭىز» «يۈز يىل غېرىبلىق» لار بىزدە پەيدا بولىدۇ ۋە كۆپىيىپ ئەۋلاد قالدۇرىدۇ. ئەلۋەتتە ئۇلار مۇھىتقا ماسلىشىپ بەزى ئۆزگىرىشلەرنىمۇ ياسايدۇ. سېرىق چاچلىرىنى قارىغا بوياشقا ئوخشاش.

دۇنيادا ھازىرغىچە مۇنازىرە، تالاش - تارتىشلار بولۇپ تۇرماقتا. ئۇ ئۆلۈپ يىگىرمە يىلدىن كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندە ياپونىيىنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا يەنە يېڭىدىن «مىشىمايوكيو قىزغىنلىقى» كۆتۈرۈلدى. نۇرغۇن نەشرىياتلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپلەپ قايتا نەشر قىلماقتا. نۇرغۇن چوڭ كىتابخانىلاردا مەخسۇس مىشىما يوكيو ئەسەرلىرى پەشتاختىسى بارلىققا كەلدى. فرانسىيىدە ئۇنىڭ بىر يىل ئىچىدە تارقىتىلغان ئەسەرلىرى توققۇز مىليون نۇسخىدىن ئېشىپ كەتكەن. ئۇنىڭ ۋەكىللىك ئەسىرى «باھاردىكى قار» نىڭ ئىتالىيانچە تەرجىمە نۇسخىسى ئىتالىيىدە 40 مىڭ نۇسخا نەشر قىلىندى. ھەر قايسى مەشھۇر تىياتىرخانىلاردا ئۇنىڭ درامىلىرى ئوينالدى.

ئىلھام جىلان فوتوسى

《天尔塔格》文学双月刊

1991年第3期

主办单位：乌鲁木齐市文学
艺术界联合会

编辑出版：《天尔塔格》编辑部

地　　址：乌鲁木齐市新华南路16号

电　　话：218897邮政编码：830002

印　　刷：新疆科技卫生出版社印刷厂

国内统一刊号CN65－1012／1

邮局代号58－83

零售价：1.20元

« تەڭرىتاغ » قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنىلى

(1991 ـ يىل 3 ـ سان)

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى
تەرىپىدىن چىقىرىلدى

«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى

ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 ـ نومۇر

تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002

شىنجاڭ پەن ـ تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى
باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CN 65 ـ 1012 / 1

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83 ـ 58

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن